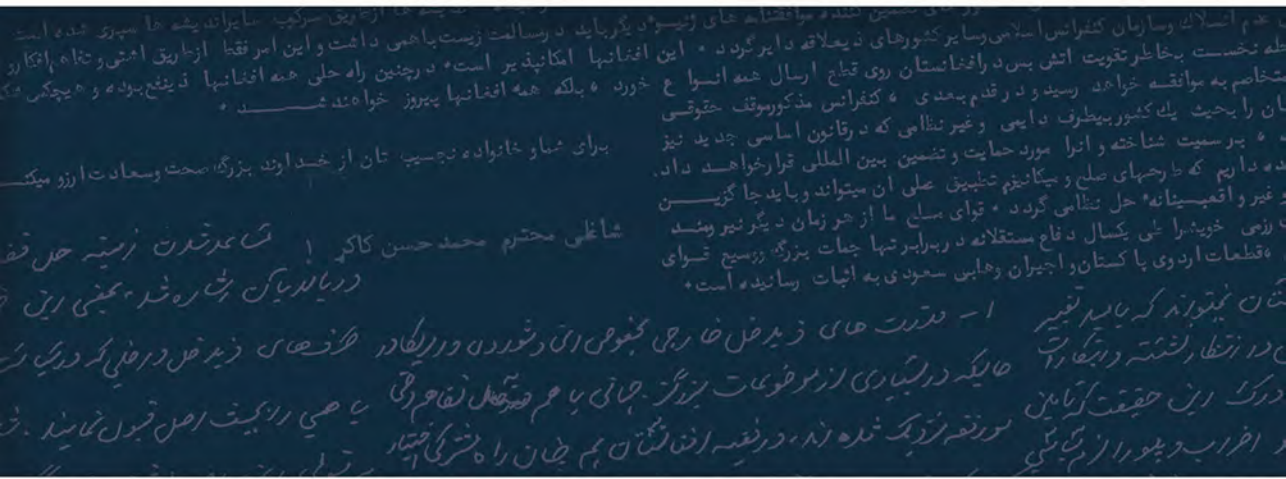

تلاش افغان‌ها برای صلح

د جمهور رئیس نجیب الله او ډاکټر محمد حسن کاکړ تاریخي لیکونه

د مقالو مجموعه

با پیش گفتاری از اخضر ابراهیمی

ویرایش و مقدمه

زرین انخوړ و خلیل الله افضلی

تلاش افغان‌ها برای صلح

تلاش افغان ها برای صلح

د جمهور رئیس نجیب الله او ډاکټر محمد حسن کاکړ تاریخي لیکونه

د مقالو مجموعه

ویرایش و مقدمه

زرین انځور و خلیل الله افضلی

د کاکړ تاریخ بنسټ نشرات

کابل - افغانستان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: تلاش افغان‌ها برای صلح

ایډېټ او سرېزه: زرین انځور او خلیل‌الله افضلې

چاپ چارې او د لیکونو پښتو ژباړه: بابری هېواد دوست او سمیع‌الله زیار

ډیزاین: فرهاد فرهاد، سلطان سنجر راسخ او مصطفی فتی

خپرندوی: کاکړ تاریخ بنسټ او آسیا زړه ټولنه

مطبعه: امیري انتشارات - کابل، افغانستان

چاپ کال: ۱۴۰۰ ه.ش/۲۰۲۱ م

چاپ وار: لومړی

شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

د چاپ حق

د کاکړ تاریخ بنسټ نشرات - ۱۴۰۰ هـ.ش / ۲۰۲۱ م کال
کاکړ تاریخ بنسټ، کابل - افغانستان

د نشر ټول حقوق له کاکړ تاریخ بنسټ او آسیا زړه ټولنې سره خوندي دي
دا مجموعه په امیري انتشاراتو کې چاپ شوې ده.

د کاکړ تاریخ بنسټ د نشراتو خانګه؛ د خپلو نشراتو د حق التالیف، او د پوهاند کاکړ د
کورنۍ، دوستانو او همکارانو، او د غیرحزبي افرادو او نهادونو په وسیله حمایه کېږي.
د لا زیاتو معلوماتو لپاره د کاکړ تاریخ بنسټ وېبسایت ته مراجعه وکړئ:

www.kakarfoundation.com

به آنانی که برای صلح در افغانستان تلاش نموده‌اند

فهرست مطالب

أ	پیش‌گفتار
ح	د سر خبری او منلیک
۱	سرریزه
	بخش نخست؛ بازنویسی نامه‌ها
۱۰	نامه نخست داکتر نجیب‌الله به پوهاند محمدحسن کاکر
۱۶	نامه جوابیه پوهاند محمدحسن کاکر به داکتر نجیب‌الله
۳۴	نامه دوم داکتر نجیب‌الله به پوهاند محمدحسن کاکر
	د لیکونو پښتو ژباړه
۴۱	پوهاند محمدحسن کاکر ته د داکتر نجیب‌الله لومړی لیک
۴۷	داکتر نجیب‌الله ته د پوهاند محمدحسن کاکر ځوابی لیک
۶۶	پوهاند محمدحسن کاکر ته د داکتر نجیب‌الله دویم لیک
	بخش دوم؛ مجموعه مقالات
۷۴	طرح آشتی ملی داکتر نجیب‌الله و درس‌های صلح در جوابیه پوهاند کاکر محمد/امین احمدی
۸۰	له تاریخه زده کړه فاروق اعظم
۸۸	څلویښت کلنه جگړه او دېرش کلنه سوله عبدالکریم څرم
۹۴	در جست‌وجوی صلح؛ نامه‌های نجیب‌الله و حسن کاکر عمر صدر
۱۰۴	کاوشی در نامه پوهاند محمدحسن کاکر به داکتر نجیب‌الله رئیس‌جمهور وقت افغانستان محمدظاهر عظیمی

- ۱۱۴ درنگی بر رویداد تاریخی مصالحه ملی دولت داکتر نجیب‌الله؛ علل ناکامی آن و دیدگاه‌های پروفیسور کاکر
فوزیه کوفی
- ۱۲۰ راه و رؤیای صلح در افغانستان؛ تحلیلی بر مکاتبه داکتر نجیب‌الله و پوهاند محمدحسن کاکر
عبدالعلی محمدی
- ۱۳۹ امکان تکرار خطای گذشته
عبدالحفیظ منصور
- ۱۴۴ چرا کاروان صلح به سر منزل مقصود نمی‌رسد؟
محمدعارف منصوری
- ۱۵۴ د پخواني جمهور رئیس داکتر نجیب‌الله محرم اسناد
محمد آصف ننگ
- ۱۷۸ استوره‌ای بر تارک تاریخ میهن ما
فقیرمحمد ودان
- ۱۸۴ فشرده زندگی نامه نویسندگان
- ۱۸۸ د پوهاند محمدحسن کاکر خپاره شوي آثار
ضمیمه؛ تصویر نامه‌ها
- ۱۹۰ نامه نخست داکتر نجیب‌الله به پوهاند محمدحسن کاکر
- ۱۹۶ نامه جوابیه پوهاند محمدحسن کاکر
- ۲۲۶ نامه دوم داکتر نجیب‌الله به پوهاند محمدحسن کاکر

پیش‌گفتار

اخضر ابراهیمی

اتحاد شوروی سرانجام در سال ۱۹۸۹ موافقت کرد که نیروهایش را از افغانستان بیرون کند، اما هم‌چنان از دولت آن حمایت می‌کرد. رئیس‌جمهور نجیب‌الله طرح آشتی برای کشورش داشت. وی در نامه‌هایش به پروفیسور حسن کاکر که در این مجموعه منتشر شده‌اند، آن را توضیح داده و دفاع کرده است. کاکر به‌عنوان یک شخصیت اکادمیک افغان که از همان روز نخست مخالف حضور نظامی شوروی در کشورش بوده، طرحی کاملاً متفاوت را پیشنهاد کرد.

طرح نجیب‌الله تا زمانی که حمایت شوروی در دسترسش بود، منطقی بود. هنگامیکه اتحاد شوروی از حضور در افغانستان دست کشید، وی دچار مشکل شد. طرح ملل متحد که در سال ۱۹۹۲ توسط بینان سیوان نماینده خاص وقت دبیر کل سازمان ملل ارائه شد، حاوی عناصری از طرح نجیب‌الله و نظریات جناح‌های مجاهدین بود. این طرح شبیه ایده‌های مطرح‌شده از سوی کاکر بود. نجیب‌الله بلافاصله آن را پذیرفت. در ابتدا تنظیم‌های مجاهدین و پاکستان نیز چنین کردند. ظاهراً ایالات متحده و اتحاد شوروی حمایت خود را از طرح بینان سیوان اعلان کرده بودند، اما اتحاد شوروی به سرعت در حال از هم‌پاشی بود و ایالات متحده به سادگی در مورد افغانستان بی‌علاقه شد. هنگامی که بینان سیوان به کابل رسید تا نجیب‌الله را به هند ببرد، وی به عنوان نخستین گام در تطبیق برنامه خود متوجه شد که مجاهدین نظریات خود را تغییر داده‌اند و طرفداران نجیب‌الله عملاً به نامبرده خیانت کرده‌اند؛ حتی برایش اجازه داده نشده تا به میدان هوایی برسد و در نصف آن شب سرنوشت‌ساز اپریل ۱۹۹۲ با بینان سیوان این‌جا را ترک کند. این پایان نقش نجیب‌الله در امور افغانستان و آغاز فاجعه شخصی وی بود.

من هنگامی که نخستین مأموریتم را در افغانستان به حالت تعلیق درآوردم، در سال ۱۹۹۷ به شورای امنیت هشدار دادم که در اعتراض به عدم علاقه آن‌ها به افغانستان و حمایت اندکی که از آن‌ها در این مورد دریافت می‌کنم دست از کار می‌کشم. هم‌چنان به آن‌ها هشدار دادم که اشتباه کرده‌اند افغانستان را به چنین حالتی فروگذاشته‌اند، چون این کشور دور و فقیر بوده و از نظر استراتژیک برای هیچ‌کس از اهمیت زیادی برخوردار نبود. اما چیزی را که من گفتم اشتباه بود، زیرا یک مناقشه در چنین کشور کم‌اهمیتی، ممکن است روزی دورتر رود و گسترده شود. طوری که می‌دانیم در ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ چنین هم شد.

هنگامی که کوفی عنان دبیر کل وقت سازمان ملل متحد بلافاصله پس از آن فاجعه با من تماس گرفت، به صورت ناگهانی علاقه زیادی در قبال افغانستان وجود داشت. مسلماً طوری تلقی شده بود که این به معنای حمایت قوی و پایدار از برنامه صلح سازمان ملل متحد است. کنفرانس بن عمدتاً به دلیل چنین سطحی از علاقه بین‌المللی موفق بود. این کنفرانس به خوبی به افغانستان و جامعه جهانی کمک کرد. طبیعتاً به طور کامل آگاه بودیم که هر قدرت بزرگ با برنامه خاص خودش به بن آمده است و این وظیفه سازمان ملل متحد بود که تمام تلاش خویش را برای ارائه حمایتش از مردم افغانستان انجام دهد. این همان کاری است که ما به عنوان نمایندگان ملل متحد و جامعه جهانی آن را انجام دادیم.

در بن، چند بار به شرکت‌کنندگان افغان گفتم که آن‌ها به طور کامل نماینده تنوع مردم افغانستان نیستند. هم‌چنان گفتم که اگر ما به توافق خوبی برسیم و سپس شما به خانه برگردید و با همه کسانی که اکنون در این‌جا نمایندگی نمی‌شوند تماس برقرار کنید، هیچ‌کس به خاطر نخواهد آورد که شرکت‌کنندگان از همه مردم افغانستان نمایندگی نکردند.

طبیعتاً طالبان در بن حضور نداشتند. آن‌ها دعوت نشده بودند و من معتقدم که اگر دعوت هم می‌شدند، رد می‌کردند. گرچه آن‌ها تقریباً ۹۵٪ کشور را در آستانه ۱۱ سپتامبر کنترل می‌کردند، اما به‌وسیله ماشین جنگی ایالات متحده نابود شده بودند. بسیاری کشته شدند؛

برخی بازداشت شدند؛ دیگران به پاکستان رفتند. اما اکثریت‌شان که حساب نشدند؛ فقط در میان جوامع‌شان ذوب شدند.

چندی پیش به من گفتند که رهبران طالبان آماده گفت‌وگوی صلح بودند و این مورد را با حکومت جدید به رهبری حامد کرزی مطرح کرده بودند، گرچه مشخص نیست که این تلاش‌ها از طریق منابع معتبر با جدیت دنبال شده باشند. واضح است که دولت جدید افغانستان و متحدان بزرگ بین‌المللی آن در اوایل، صلح با طالبان را در اولویت قرار نداده بودند.

به هر حال، امروز می‌دانیم که آن‌هایی که در نخستین روزهای تطبیق موافقت‌نامه بن گفته بودند و شاید هم با ترس و لرزه، که طالبان ناپدید نخواهند شد و پیشنهاد کرده بودند که باید جست‌وجو شوند، باید صدای‌شان شنیده می‌شد. اگر دولت جامع‌تری ساخته می‌شد، تطبیق موافقت‌نامه می‌توانست بهتر باشد. علی‌رغم همه کارها و تلاش‌هایی که بسیاری‌ها در سال‌های گذشته انجام دادند، کشور دوباره گرفتار جنگ شد.

درس‌هایی که می‌توان از گذشته آموخت بسیار هستند. چیز کمی که من در هنگام تداخل شخصی خود در زمینه صلح برداشت کرده‌ام، برایم می‌گوید که هیچ جایی لیست جامعی موجود نیست. چک‌لیستی که بتواند نقشه راه مناسبی را برای حل یک مناقشه ارائه دهد در دسترس نیست. اکنون کاملاً مشخص است که «هرگز دو مناقشه، مشابه نیستند». همه وقت، یک درک خوب و جامع از مناقشه نیاز اصلی است که گفتن آن آسان‌تر از انجام است. ما همیشه خیلی کمتر از آن‌چه باید بدانیم، می‌دانیم.

در تلاش درک یک مناقشه مشخص، لیست درازی از پرسش‌ها وجود دارد که باید به آن‌ها پاسخ داده شود. گذشته و حال این کشور چیست؟ گروه‌های درگیر و رهبران آن گروه‌ها کی‌ها هستند؟ قربانیان چه کسانی هستند؟ در این‌جا همواره یک زمینه مهم حیاتی و یک زمینه بین‌المللی گسترده‌تر وجود دارد. حتی جامعه به اصطلاح بین‌المللی نیز از یک مکان به مکان دیگر و از یک مناقشه به مناقشه بعدی متفاوت خواهد بود.

پاکستان، ایران و هند برای افغانستان از اهمیت بیشتری نسبت به کل اروپا، آفریقا و آمریکای لاتین برخوردار هستند. برای کانگو نیز بوروندی کوچک؛ از جاپان، اندونیزیا و کل اروپای شرقی مهم‌تر است. در این ارتباط دوباره بر مبنای تجربه شخصی‌ام، معلوم می‌شود که این برای خارجی‌ها دشوارتر تا در معادله در برابر؛ و سوسه طرح مواردی که علاقه دارند و یا از آن بیزارند، و در برابر تعصبات‌شان و یا حتی تخیلات‌شان مقاومت کنند.

گرایشی شاید طبیعی اما کاملاً منفی وجود دارد که پیش‌داوری‌ها را قبول کرده و در مورد نتیجه و حتی راه‌حلی‌هایی که ارتباط چندانی با واقعیت‌های وضعیت دشوار ندارند، تعجیل به خرج می‌دهد. شرکت‌کنندگان در این مجموعه، دانشمندان و متخصصان افغان، بخش قابل توجهی از خرد و تجربه را درباره ادبیات افغانستان پدید می‌آورند.

وقتی مردم از من می‌پرسند که چگونه برای صلح کار کنیم، می‌گویم که گوش دادن به حرف‌های مردم هیچ جای‌گزینی دیگر ندارد. این یک آزمایش نهایی کیفیت چیزی است که یک فرد از متخصصان، کتاب‌ها و گزارش‌ها آموخته است. بنابراین من سخنانم را پایان می‌دهم و پیشنهاد می‌کنم که به سخن نویسندگان دیگری گوش دهیم که جوانب گوناگون تلاش‌های جنگ‌ساز و صلح‌ساز افغانستان را مطالعه و تحقیق می‌کنند.

د سر خبرې او منلیک

په ۲۰۱۵م کال کې د کاکړ تاریخ بنسټ له تاسیس، او په ۲۰۱۷م کال کې په امریکا کې د پوهاند کاکړ له وفات وروسته د نوموړي شخصي کتابتون کابل ته راوړل شو. په یاد کتابتون کې هغه کتابونه، تاریخي اسناد، لاسي لیکنې او اکاډمیک مواد موجود دي چې پوهاند کاکړ ور څخه د ماخذ په ډول استفاده کوله. په ۲۰۱۹م کې چې کتابتون تنظیمېده، دغه درې لیکونه هم په کې وموندل شول چې په ۱۹۹۰م کال کې د وخت د جمهور رئیس ډاکټر نجیب الله او پوهاند کاکړ تر منځ د ملي پخلاينې سیاست په هکله تبادلې شوي دي.

لومړنی نظر دا و چې لیکونه دې انگریزي او پښتو ته ترجمه او د عامو خلکو او سیاست جوړوونکو لپاره چاپ شي. د کاوون کاکړ، جانان موسی زی، عمر شریفی او جاوید لودین ترمنځ د بحث په لړ کې د مقالو د مجموعې پرېکړه وشوه. په دې بحث کې، دوی په خپله د دې لیکونو او هغو درسونو په هکله بحث کاوه چې یاد لیکونه یې په افغانستان کې د سولې په برخه کې وړاندې کولی شي. په هر حال، د بحث په پای کې مو هوکړه وکړه چې دغه ابتکار دې پراخ شي او لیکونه دې د هېواد او نړۍ له برجسته لیکوالو، د سولې له متخصصینو او سیاستوالو سره شریک شي. ډاکټر جوان شېر راسخ هم له مور سره په دغه بحث کې ونډه واخیسته او وړاندیز یې دا و چې د مقالو یو ټولګه چاپ کړو؛ او په پوره لېوالتیا یې ددغې پروسې مدیریت په غاړه واخېست.

لکه څرنګه چې ددې مجموعې په مقدمه کې په تفصیل سره ذکر شوي؛ د کوید-۱۹ وبا له وجې د اختلالاتو او ابهاماتو سربېره بیا هم د مقالو له دغې مجموعې سره د ډېرو همکاري کوونکو او د مقالو د لیکوالو ځواب مثبت و چې برجسته علمي شخصیتونه، د سولې متخصصین او هغه اشخاص په کې شامل دي چې له اوږدې مودې راهیسې د افغانستان پېښې له نږدې څاري. مونږ د دوی ټولو ډېر مندوی یوو؛ ځکه همدوی وو چې د دغې مجموعې د چمتو کېدو امکان برابر شو. مونږ له هغو ټولو افغان ګډونوالو هم مننه کوو چې له چاپ وړاندې یې په دې اړوند په هغو دوو غونډو کې ګډون وکړ چې د ۲۰۲۰م کال په

اوږې کې په کابل کې د کاکړ تاریخ بنسټ او آسیا زره ټولنې په کوربتوب جوړې شوې وې. د جگړې او سولې په هکله د دوی لیدلوري، ددې مجموعې د مقدمې په لیکلو کې ارزښتناک

۰۹۹

د پښتو او دري په دې مجموعه کې د ۱۱ افغان پوهانو، د مدني ټولنې غړو، سیاستوالو او علمي اشخاصو مقالې راغلي دي. ښاغلي زرین انځور او ښاغلي خلیل الله افضلې زحمت و اېستلو او په لېوالتیا سره یې دغه مسوولیت پر غاړه واخېست؛ دوی یاده مجموعه په پوره حوصلې او سپړه سینه په مسلکي او تخصصي توگه ایډیټ کړې او د دې مجموعې اړوند ټوله پروسه یې څارلې ده. دغه راز دواړو په گډه یوه هر اړخیزه مقدمه هم پرې لیکلې ده او مجموعه یې په کمو الفاظو کې په جامع ډول په کې تشریح کړې چې زیاته مننه ترې کوو او په گډه کور ودانی ورته وایو. یوه جلا، خو له دې مجموعې سره مرتبته بله مجموعه په انگریزي ژبه چاپ شوې چې په هغې کې هم د افغانستان د چارو نړېوالو پوهانو، د سولې متخصصینو، علمي اشخاصو او د هغو کسانو ۲۲ مقالې شاملې دي چې د افغانستان پېښې له نږدې څاري. د انگریزي مقالو پښتو او دري ژباړه تر کار لاندې ده چې په نږدې راتلونکي کې به هغه هم په دوه جلا مجموعو کې چاپ شي. د دې دوه راتلونکو مجموعو د ایډیټ، بیا کتنې او اصلاح په کار کې به هم د زرین انځور او خلیل الله افضلې رول عمده وي. د مقالو د دواړو مجموعو لپاره د پیل خبرې (Foreword) ښاغلي اخضر ابراهیمي (Lakhdar Brahimi) په پوره مهربانۍ سره لیکلي چې موږ ټول ورڅخه د زړه له تله مننه کوو.

د بل هر خپرېدونکي اثر په څېر، د داسې یوې مجموعې چمتو کول هم پراخې تخصصي او تخنیکي مرستې ته اړتیا لري چې لاندې کسانو په پوره قربانۍ او حوصلې ترسره کړې ده: ښاغلي سلیمان خپلواک په ۲۰۱۹م کې د کتابتون د تنظیم پر مهال دغه لیکونه پیدا کړي دي. د ډاکټر نجیب الله دواړه لیکونه د لیکني ماشین په واسطه لیکل شوي او د پوهاند کاکړ لیک، لاسي لیکنه ده. په کاکړ تاریخ بنسټ کې، بابرزي هېواددوست او سمیع الله زیار دغه لیکونه په پوره حوصلې بیا ټایپ کړي، پښتو ته یې ژباړلي او د دې پروژې په هره برخه کې یې همکارۍ او هڅې کړي دي. د دې مجموعې په کار کې د دغو دوه ځوانانو هڅې نه هېرېدونکې دي. حسنا جلال په وړتیا او حوصلې، د مقالو له

لیکوالو او همکاري کونکو سره مکاتبات مدیریت کړل. فرهاد فرهاد، سلطان سنجر راسخ او مصطفی فتی په ډېر خلاقیت او مهارت سره د مجموعې پوښتی او داخلي محتوا ډیزاین کړي دي. ډېرو نورو کسانو هم ددې مجموعې په نورو برخو کې مرستې کړي دي چې د دوی همکاري هم خورا مهمه وه او اړتیا ده مننه او ستاینه یې وشي. په دې برخه کې د کاوون کاکړ خور او د پوهاند کاکړ لور، خورې کاکړ هم شخصي او مسلکي مرسته کړې، ژمنتیا یې ښودلې او زیار یې ایستلی تر څو د ډیزاین او چاپ ټولې چارې په ښه او موثر ډول ترسره شي.

په وروستیو کې، د ناروې سلطنتي دولت مدیون یوو چې ددې مجموعې د چاپ مالي لگښت یې په غاړه واخیست. په دې برخه کې بالخصوص د افغانستان لپاره د ناروې د خاص استازي ښاغلي پېر آلبرټ ایلزاس (Per Albert Ilsaas) او په کابل کې د ناروې سفارت د ستر سلاکار ښاغلي عبدالسبوح فیضي ډېر منندوی یوو.

هیله من یوو چې دغه مجموعه د سولې د مذاکراتو او مباحثې په برخه کې ارزښتناکه ثابته شي، کومه چې د هر افغان نارینه او ښځې ستره او پرحقه غوښتنه ده. باور لرو چې په تېرو څلویښتو کلونو کې د هر بل وخت په پرتله یې اوس د ترلاسه کېدو امکان ډېر دی.

کاوون کاکړ، جاوید لودین، جانان موسی زی او جوان شیر راسخ

کابل او تورنتو، ۲۰۲۱م کال فبروري میاشت

سريزه

داسې ليکونه

چې د تاريخ پانې شوې!

د افغانستان د کرکېچ بهير لسيزو ته ورسېد. دغو اوږدو شخړو او جگړو ددې هېواد خلک له ډېرو بدمرغيو سره مخامخ کړل. د مرگونو، مهاجرتونو، وړانيو او ستونزو فهرست لوړ دی. په دغو لسيزو کې سره له دې چې د جنگ لوبغاړي وخت په وخت بدل شوي دي؛ خو عوامل او د جگړې د پای لپاره حل لارې يې سره په يوه مجموعه کې د مطالعې وړ دي.

ددې په څنگ کې چې د افغانستان ددغې اوږدې جگړې لمبې ددې هېواد مادي او معنوي شتمنۍ سپزي او هره ورځ اولس ته د وينو په بيه تمامېږي؛ خو په همدغو کلونو کې ددغې جگړې د عواملو څېړل او د سولې د راتگ موضوع، د هېواد په داخل او بهر کې د بحث يوه توده موضوع هم ده، په دې اړه بحثونه او تحليلونه بڼايي متفاوت هم وي؛ خو هر يو بحث ددې کرکېچ په يو اړخ خامخا رڼا اچوي او په يو کليت کې د يوې جامع حل لارې له پاره مواد برابرولی شي.

د جنگ پر داخلي او بهرنيو عواملو، پر ذهني اغېز، اقتصادي او نورو بېلابېلو خواوو يې هم ليکنې وشوې، تحليلونه وړاندې شول او بېلابېل کنفرانسونه او علمي سيمينارونه هم پرې جوړ شول؛ خو لا هم سوله يعنې د دې جنگ ځپلي ملت هيله لا ورکه ده، له لتون او خواريو وروسته هم نه ده پيدا شوې او همدا خبره ددې هېواد اوسنۍ ستره غميزه ده.

د ۱۹۸۶ کال په اوږدو کې د افغانستان د وخت جمهور رئيس ډاکټر نجيب الله چې په يو ډېر خونړي دوران کې د وخت استخباراتو (خاد) مشر هم و، د هېواد يو شمېر هغو مخورو

سیاسي، علمي او فرهنگي شخصیتونو ته لیکونه ولیکل چې له هېواد څخه بهر تللي وو او یا تلو ته مجبور شوي وو. په دغو لیکونو کې دوه مهم ټکي پراته وو:

لومړی دا چې د وطن د هغه وخت ناتاریې یاد کړی و، د جنگ د پای ته رسیدو او د سولې د راتگ لپاره یې خپل نظرونه ورسره شریک کړي وو او له هغوی یې غوښتي وو چې د دغو طرحو او وړاندیزونو په اړه ورسره د خپل هېواد په خاطر خپل نظریات او وړاندیزونه شریک کړي. په دویم قدم کې یې یادو شخصیتونو ته بلنه ورکړې وه چې که د خپلو نظرونو د شریکولو لپاره وطن ته راستانه شي، نو دوی به په امن کې وي.

د دغو لیکونو په لړ کې د هېواد علمي، سیاسي او فرهنگي شخصیت پوهاند کاکړ ته هم لیک واستول شو. دا هغه وخت و چې ارواښاد پوهاند کاکړ تازه په کابل کې د څرخي پله له زندانه، د وجدان او د بیان د ازادۍ د بندي په توگه له څو کلن بنده وروسته را خلاص شوی و چې لومړی پښتونخوا او بیا امریکا ته د مهاجر په توگه رسیدلی و.

دا چې دغه لیک څومره کسانو ته ورسېد، څومره کسانو ځواب ورکړ او څومره کسان د نظرونو د تبادلې لپاره او په افغانستان کې د سیاسي حل لارې د لټون په لړ کې کابل ته راغلل، بشپړمعلومات په لاس کې نشته؛ خو ارواښاد پوهاند کاکړ د هغو کسانو له ډلې و چې دغه لیک ته یې په جدیت ځواب ورکړ.

سره له دې چې هغه د هماغه وخت د واکمنۍ له خوا بې گناه په څرخي پله کې زنداني شوی او رپرول شوی و؛ خو د افغانستان په خاطر یې، د هېواد د جنگ او سولې موضوع په جدي توگه له جمهور رئیس ډاکټر نجیب‌الله سره مطرح کړه. هغه د لیک ځواب په مفصله توگه ورکړ او په صراحت سره یې د نوموړي د طرحې ارزښتمن اړخونه او نیمگړتیاوې ورته په گوته کړلې. جمهور رئیس ډاکټر نجیب‌الله په مشخص ډول د هغه د لیک ځواب ورکړ او د هغه د وړاندیزونو هرکلی یې وکړ؛ خو د لایات بحث غوښتونکی شو.

موږ ته داسي لاسوند مخې ته نه دی راغلی چې پوهاند کاکړ به د ډاکټر نجیب‌الله د دویم لیک ځواب ورکړی وي یا نه؟ خو څه چې څرگند دي، هغه دا دي چې پوهاند کاکړ ته د

افغانستان د ارامۍ، سولې او له خونړۍ اوږدې جگړې د خلاصون لاره د جنگ لاره نه وه، د سولې لاره وه. دا هغه ټکی دی چې د جنگ د ډگر د پلویانو له اورنیو هیلو سره سره، نن هم د افغانستان د کړکېچ یوازینی کیلي گڼل کېږي.

د سولې کیلي اوس هم د سیاستوالو له لاسو ورکه ده، جنگ پال یې لا هم نه غواړي او دغه سوله هغه ورکه کوتره ده چې د افغانستان په فضا یې څوک الوتلو ته نه پرېږدي.

د ډاکټر نجیب الله او پوهاند کاکړ هغه لیکونه چې له نن څخه ۳۱ کاله پخوا لیکل شوي او تبادلې شوي وو، نن هم موږ ته دومره مهم دي لکه ۳۱ کاله پخوا چې وو، ولې؟ ځکه چې د افغانستان د جنگ او سولې کړکېچ، هغه وخت هم له اوس سره ورته و. د ډاکټرنجیب الله له سقوط وروسته، د وطن بدمرغۍ له تصور خلاف لا زیاتې شوې او د نړېوال ائتلاف په ملاتړ په افغانستان کې د طالبانو د واکمنۍ له سقوط وروسته هم، له تصور خلاف، جگړه نه یوازې چې پای ته ونه رسیده، اوس لا خونړي پړاو ته ور داخله شوې ده. د جنگ جگړې هغه نوي اېزار او وسایل او نوې طریقې چې هغه وخت جنگپال نه وو ورسره بلد، نن یې پر افغان ملت نوی ناتار جوړ کړی دی.

د دې لیکونو یو مهم ارزښت دا دی چې موږ ته د نن او سبا لپاره د تاریخي درس په توگه پاتې کېږي. د سولې بېلابېلې طرحې (حتی د ملگرو ملتونو له جدي ملاتړ سره سره) ولې ناکامې شوې؟ وطن څنگه د نویو جگړو پر ډگر بدل شو؟ څنگه لا هم په یوویشتمه پېړۍ کې د بشر د حقونو د سیمه ییزو او نړیوالو غږونه له انگازو سره سره (چې ځینې یې یوازې د شعارونو تر حده کاروي) لا هم د افغانانو وینې تویېږي؟

که دغه لیکونه په دقت ولوستل شي، دغو پوښتنو ته که بشپړ ځوابونه نه وي، یو لړ ځوابونه ورکولای شي. له همدې کبله په دغه وخت کې یې خپرېدنه ارزښتناک کار دی. د لیکونو د چاپ په دغه جلد کې مهم کار دا شوی چې یو شمیر سیاستوالو، سیاسي څیړونکو او د نظر خاوندانو ته استول شوي دي او هغوی پرې یا په لنډیز سره خپل نظرونه څرگند کړي او یا یې تفصیلي ارزونه کړې ده. د دغو بېلابېلو تحلیلونو او نظرونو په رڼا کې د افغانستان د جگړې او سولې مسئله نوره هم روښانه کیدای شي.

دغه لیکونه او پرې لیکل شوې مقالې په دوو ټوکو کې خپرېږي. دغه ټوک یې د پښتو او دري لیکونه او زموږ په خپلو ژبو لیکل شوې مقالې دي او په بل ټوک کې د لیکونو انګلیسي ژباړه او په انګلیسي ژبه لیکلې مقالې دي. په انګلیسي برخه کې د نړۍ د یو شمېر افغانستان پیژندونکو او د افغانستان او سیمې په اړه د نظر د خاوندانو مقالې راغلي دي.

د دغه ټوک په مقالو او نظرونو کې بېلابېل تمایلات او د بېلابېلو سیاسي نظرونو اختلافات ددې څرګندونه کوي چې یو څوک د افغانستان دغه اوږده کړکېچ ته په کوم سیاسي یا فکري نظر گوري او حل لارې یې په کومو امکاناتو کې لټوي؟ دغه مجموعه د دغسې مختلفو نظریاتو بېلګې وړاندې کوي او که ښه ورته ځیر شو ښایي په همدغو مختلفو (او کله کله متضادو) نظریاتو کې د افغانستان د اوږدې جګړې د تداوم حقیقتونه هم پیدا کړو.

موږ نه غواړو چې د دې ټولو مقالو یا نظرونو په باب په دې سریزه کې زیاتې خبرې وکړو. په مقالو کې هم د هغه وخت د ډاکټر نجیب‌الله او د افغانستان د خلکو دیموکراتیک او بیا وطن گوند د مخالفینو له نظرونو نیولې، د هغه د پلویانو تر نظرونو پورې، د افغانستان د هغه وخت حالاتو ته کتنه شوې ده، د دې په څنګ کې داسې لیکنې هم شته چې ښایي د دواړو اړخونو نظرونو ته په پاملرنه، ناپېیلې او د هغه وخت شرایطو ته په پام، تحلیلي ټکي پکې ډیر برجسته وي. د دغو ټولو او مختلفو نظرونو مطالعه موږ د افغانستان د اوږدې کړکېچ په پېچلو اړخونو خبروي او په دقت سره مو یوې داسې پایلې ته هم رسولی شي چې د سولې پر لور یون له څومره لوړو ژورو باید تېر شي او څنګه یوې معقولې افغان شموله حل لارې ته ورسېږي.

اوس چې د قطر په دوحه کې له یوې مودې راهیسې د افغانستان د جګړې د پای او سولې ته د رسیدو لپاره د افغانستان د اسلامي جمهوریت او طالبانو د اسلامي تحریک د رسمي پلاوو ترمنځ مذاکرات پیل شوي دي، له بل هر وخت څخه زیات د سولې لپاره امیدونه زیات شوي؛ خو له بلې خوا د جګړو شدت، دغه هیلې په ناهیلېو هم بدلولای شي. دغسې متضاد حرکتونه د افغانستان د سولې د بهیر هغه ستونزمن فکتورونه دي چې ددې اوږده جنګ د پای هیلې، ناهیلې، ستونزې، بریاوې او فرصتونه پکې د یوې نه جلا کېدونکې مجموعې په

توگه د مطالعې او څيړنې جوگه دي. له ۴۴ کلونو وروسته، نړۍ ډير بدلون موندلی، دلته هم سيمه ييز او نړيوال علاقمند اړخونه بدل را بدل شوي دي؛ خو په افغانستان کې لا هم خلک د جنگ له يوه ميدانه بل ډگر ته اوښتلو له لا زياتو ستونزو سره لاس او گريوان کړي او د بدمرغيو په نويو لارويي روان کړي دي.

د ډاکټر نجيب الله او پوهاند کاکړ دغه ليکونه مور ته په يوه مشخص زماني واټن کې د ليکونو په توگه مهم وو؛ خو د جنگ تداوم، د افغان غميزې ناپايه بدمرغۍ او نن هم د سولې د ورکې مرغلرې سرگردانه لتون؛ دغه ليکونه له عادي سياسي ليکونو څخه د تاريخ د پاڼو تر کچې ارزښتمن کړي دي.

دا هغه ليکونه دي چې پرون سياسي ليکونه وو، نن هم د هيواد د سياسي - نظامي وضعيت لپاره د تاريخ درس دی او د سبا نسل ته به د تاريخ د ارزښتناکو پاڼو په توگه مهم پيغامونه ولري.

د نجيب الله او پوهاند کاکړ په تبادله شويو ليکونو ټولې ۳۳ مقالې د داخلي او خارجي ليکوالو، پوهانو او د سولې د متخصصينو له لوري ليکل شوې او خپل نظريات يې وړاندې کړي دي. په دغه مقالو کې ۲۲ په انگليسي ژبه دي چې هغه به په يوه جلا مجموعه کې د ډاکټر نجيب الله او پوهاند کاکړ له تبادله شويو ليکونو سره يو ځای خپرېږي او پښتو او دري ژباړې به يې په دوه نورو مجموعو کې چاپ شي. په پاټې ۱۱ مقالو کې ۳ په پښتو او ۸ په دري ليکل شوي چې ټولې په همدغه مجموعه کې يوځای راوړل شوي دي.

که څه هم چې نشو کولی د بېلابېلو موضوعاتو د شتون له کبله، په دې مجموعه کې راغلي مقالې په مشخصو گروپونو کې ډلبندي کړو؛ خو بيا هم په ټوله کې ډېره برخه مقالو؛ د مکاتبې د متن تشریح او دغه راز د دې ليکونو د ځينو ټکو تحليل کړی دی. پاټې نورو مقالو؛ د موقت حکومت ارزونې او د بحث په ځينو برخو کې د ډاکټر نجيب الله د ملي پخلاینې سياست او د دې سياست د ماتې علتونو او لاملونو ته اشاره کړې ده.

عارف منصوري په خپلې مقالې (د سولې کاروان ولې وروستي منزل ته نه رسېږي؟) کې

هڅه کړې چې د ملي مصالحې د طرحې په داخلي اړخونو بحث وکړي. د دې په دوام يې د ډاکټر نجيب‌الله او پوهاند کاکړ تر منځ له تبادلې شويو ليکونو څخه ځيني برخې را نقل کړي او په پای کې يې د طرفينو تر منځ د ځينو مطرح شويو ليدلوريو په هکله بحث کړی دی.

ډاکټر عبدالعلي محمدي په خپله مقاله (په افغانستان کې د سولې لار او هيله؛ د ډاکټر نجيب‌الله او پوهاند محمدحسن کاکړ په مکاتبې يو تحليل) کې پر داخلي اړخونو سربېره د ملي مصالحې د طرحې پر بهرنيو اړخونو هم بحث کړی دی. د دې په دوام، نوموړي د ډاکټر کاکړ له آنده د دې طرحې نيمگړتياوې بيان کړي او په پای کې يې د سولې د طرحې په باب د دواړو لوريو نظرونه مقايسه او ارزولي دي، او د دوی د نظر گډ او د تفاوت ټکي او دغه راز د دوی ځانگړي ليدلوري يې په گوته کړي دي.

مېرمن فوزيه کوفي خپله مقاله (د ډاکټر نجيب‌الله د ملي پخلاينې پر تاريخي پېښې يو مکس؛ د هغې د ناکامۍ لاملونه او د پروفيسور کاکړ ليدلوري) د ملي مصالحې د طرحې، د ملگرو ملتونو د اعلاميې، د دغې طرحې د ماتې د لاملونو تشریح؛ او همدارنگه په دغو ليکونو کې د تبادلې شويو مفاهيمو او موضوعاتو د لنډيز بيان ته ځانگړې کړې ده. (زمونږ د هېواد د تاريخ په آسمان کې يو ستوری) تر سرليک لاندې د ښاغلي فقير محمد ودان مقالې هم، د ليکونو محتوا په گوته کړې او د دې مکاتبې توصيف او تشریح په ځان کې رانغاړي.

ښاغلي عبدالحفيظ منصور په (د تېرې تېروتنې د تکرار امکان) مقالې کې د جهادي تنظيمونو ځينو هغو ناسمو باورونو ته اشاره کړې ده، کوم چې د ډاکټر نجيب‌الله د سولې د پېشنهادي طرحې د ماتې لامل شول. د دې په دوام، نوموړي د ملگرو ملتونو سازمان، غيبی مرستې، بهرنيو مرستو او داخلي اختلافاتو، په څلورگونو عنوانونو کې؛ پر ملي پخلاينې، د ملگرو ملتونو سازمان پر وړاندیزونو او د ملي پخلاينې د ماتې پر لاملونو بحث کړی دی.

ډاکټر محمد امين احمدي هم په خپله مقاله (د ډاکټر نجيب‌الله د ملي پخلاينې طرحه او د پوهاند کاکړ په ځوابي ليک کې د سولې درسونه) کې، ډاکټر نجيب‌الله ته د پوهاند کاکړ په ځوابيه ليک کې د درېيو راغليو ټکو د تحليل له لارې؛ د ملي مصالحې سياست د ماتې عوامل ارزولي دي. نوموړی د پوهاند کاکړ له نظره درې سترې ستونزې دغه يادوي:

ایډيالوژیک مقاومت، پر واکمن نظام بې باوري او له هغه وپره، او د بهرنیو هېوادونو لاسوهنه. دغه یاد شوي درې ټکي د (د وخت جمهور رئیس ډاکټر نجیب الله ته د پوهاند محمدحسن کاکړ د لیک سپړنه) تر سرلیک لاندې د جنرال محمدظاهر عظیمي په مقاله کې هم تحلیل شوي او ارزول شوي دي.

ډاکټر عمر صدر د (د سولې په لټه کې؛ د نجیب الله او حسن کاکړ لیکونه) تر عنوان لاندې مقاله کې، دغه لیکونه، د لویدیځو پوهانو د نظریو پر اساس تحلیل کړي او ارزولي دي. په دغه تحلیل کې د موقت حکومت ډولونه، د دواړو شخصیتونو د لیدلوریو گډ او د اختلاف ټکي او د هر یوه له آنده د دې کار لاملونه شامل دي.

ښاغلي آصف ننگ په دغه مقاله (د پخواني جمهور رئیس ډاکټر نجیب الله محرم اسناد) کې د ملي پخلاینې د طرحې د عملي کولو لپاره د نجیب الله پر هڅو، د وروستیو کشمکشونو پر دوام او ددغې طرحې د ناکامېدو پر علتونو بحث کړی. د ښاغلي فاروق اعظم مقاله (له تاریخ زده کړه) بیا په مستقیم ډول د نجیب الله د سولې پر پروسې راڅرخي او لیکوال د افغانستان د سولې په پروسه کې د نوموړي هڅو ته د شک په سترگه گوري. لیکوال د سولې د هڅو د ناکامېدو پړه د هغه وخت پر حاکم رژیم اچوي، په داسې حال کې چې خپله هم د رژیم په مخالف جهت کې واقع و. ښاغلی کریم خرم هم د خپلې مقالې (خلوېښت کلنه جگړه او دېرش کلنه سوله) په پیل کې د نجیب الله او پوهاند کاکړ تبادلې شوي لیکونه په تشریحي بڼه را اخلی. د ده د مقالې په اوږدو کې د اوږدې جگړې د ختمېدو او سولې ته د رسېدو په اړه نظریات وړاندې شوي او لیکوال یې حل یواځې هغه وخت ممکن گڼلی، کله چې افغانان په خپلو کې سره سلا شي.

په پای کې د څو ټکو یادونه اړینه ده. دا چې د دې مجموعې مقالې د بېلابېلو لیکوالو دي او په بېلابېلو لیکنیو روشونو لیکل شوي وي؛ نو ټولې یې په یوې ورته شپوې سره یو شان کړل شوي او ایډیټ شوي دي. د جملو سلاست او بهتره کول هغه عمده کارونه وو چې ددې مقالو په متن کې ترسره شول. یوازې د ډاکټر نجیب الله او پوهاند کاکړ تر منځ درې تبادلې شوي لیکونه د امانت د ساتلو په موخه، په خپله اصلي بڼه پرېښوول شوي او په متن کې یې

هیڅ ډول تصرف نه دی شوی.

دا په مجموعه کې د راغلیو مقالو یوه کوچنۍ یادونه او لنډیز و، دغه او نور متنوع موضوعات په خپله په مقالو کې لوستلی شی. په پای کې له هغو ټولو شخصیتونو نړۍ مننه کوو چې دغې غوښتنې ته یې لیبیک ووايه او د دغې مجموعې لپاره یې د ملي مسایلو په هکله، خپلې پرمفهومه او جامع مقالې راولېږلې.

په درنښت

محمد زرین انځور او خلیل الله افضلي

کابل، د ۱۳۹۹ هـ ش کال د کب ۱۵ مه - د ۲۰۲۱ م، د مارچ ۵ مه

بخش نخست؛ بازنویسی نامه‌ها

نامهٔ نخست داکتر نجیب‌الله به پوهاند محمدحسن کاکر

(نشان دولت جمهوری افغانستان)

بسم الله الرحمن الرحيم

شاغلی محترم محمدحسن کاکړ!

از مدتیست که در اندیشهٔ مکاتبه و طرح برخی مسایل وطن مشترک ما با شما بوده ام. خوشحالم که اکنون فرصت آن میسر میگردد تا همه یی از اندیشه هایم را با شما در میان گذاشته و از شما بحدیث یک افغان متشخص و وطندوست، طلب مشورت نمایم.

بیش از یک دهه است که افغانها در آتش جنگ وحشی و ویرانگر میسوزند. هر خانواده اقلاً یک جگر گوشهٔ خود را از دست داده و صدمات اقتصادی بزرگی را متحمل شده است. در طول این سالها بیش از یک میلیون هموطن ما به شهادت رسیده و یا معلول شده اند و بیش از پنج میلیون هموطن دیگر مجبور به ترک خانه و کاشانه خود گردیده و در سرزمین های بیگانه سرگردان و مهاجر اند. ولی با وصف آن هنوز هم سلسله جنگ و ویرانی خاتمه نیافته است.

برای این همه بدبختی های افغانستان، هر کس عامل جداگانه ایرا مسوول قلمداد میکند. تصور نمیکنم اکنون موقع آن باشد که روی مسوولیتهای این یا انطرف حرف بزیم. زیرا از این امر جز تشدید تضاد ها و ادامه خونریزی چیز دیگر متصور نیست. درعوض باید همه بکوشیم تا راه بیرون رفت از بحران خونین موجود را جستجو کنیم. مردم افغانستان نمیخواهند بیش از این قربانی انتقامجویی های دیگران شوند. آنها اولتر از همه به صلح نیاز دارند تا بتوانند در پناه ان گذشته تلخ را فراموش کرده و متوجهٔ ساختن یک آیندهٔ زیبا، مصوون و مرفه برای خود و نسلهای آیندهٔ کشور شوند.

بدیهیست که عوامل خارجی بیشتر از عوامل داخلی در تشدید بحران نقش داشته اند. از یکطرف مداخلات مسلحانهٔ خارجی و از جانب دیگر موجودیت قوای اتحاد شوروی نقش و تأثیر اقدامات صلح طلبانه داخلی را خیلی محدود میساخت. اگر این دو عامل وجود نمیداشت، یقیناً مصیبت ها و الام مردم افغانستان به این پیمانہ عمیق نمیشد و افغانها

میتوانستند برای اختلافات خود یک راه حل افغانی را جستجو نمایند.

با درک همین واقعیت‌ها بود که سیاست مصالحه ملی سه سال قبل از طرف ما اعلام گردید و سعی صادقانه بعمل آمد تا خواسته‌ها و منافع مشروع نیروهای سیاسی افغانی برای رسیدن به یک صلح عادلانه و دوامدار ملی در نظر گرفته شود. برای تحقق این آرمان بزرگ، اولتر از همه لازم بود تا عوامل خارجی از صحنه کنار زده شوند. بهمین علت دولت جمهوری افغانستان با نشان دادن نرمش‌ها و گذشته‌های اصولی در چوکات مذاکرات ژنیو، زمینه عقد موافقتنامه‌های چهارگانه را فراهم ساخت که بر اساس آن بانیست تمام اشکال و انواع مداخله خارجی در امور افغانستان متوقف میشد، تضامین بین المللی برای جلوگیری از ادامه و یا آغاز مجدد مداخلات نافذ میگردید، زمینه مساعد برای عودت مصوون و آبرومندانه مهاجرین افغان به کشور شان فراهم میشد و قوای اتحاد شوروی خاک افغانستان را ترک می‌گفت.

چنانکه اطلاع دارید آخرین سرباز شوروی حدود یک سال قبل به کشور خود عودت کرد، ولی سایر بخشهای موافقتنامه‌ها بخصوص سند مربوط به عدم مداخله و عدم دخالت، نه تنها عملی نگردیدند، بلکه برخی شهرهای سرحدی کشور ما مانند کندهار، خوست و جلال آباد در معرض تجاوز وسیع و مستقیم نیروهای مشترک مخالفین، قوای مسلح پاکستان و اجیران وهابی سعودی قرار گرفت.

افراطیون مخالف و محافل خارجی که از آنها حمایت مینمایند، توقع داشتند که دولت جمهوری افغانستان طی چند روز و حد اکثر چند هفته پس از عودت قوای اتحاد شوروی به زانو درخواهد آمد. انکشافات یکسال اخیر به طور قانع کننده‌یی به اثبات رسانید که همه این تصورات دور از واقعیت بوده و تحمیل یک راه حل نظامی بر افغانستان بیشتر از هر وقت دیگر ناممکن به نظر میرسد. اما بدبختانه هنوز هم سیاست قبلی مبنی بر تشدید فشار نظامی و تعزیرات اقتصادی علیه افغانستان ادامه دارد، که در نتیجه آن مصائب مردم افغانستان افزایش می‌یابد. این وضع نا گوار علی الرغم تغییرات مهم و اساسی در سیستم مناسبات بین المللی که به ایجاد فضای مثبت و امیدوار کننده، برای یک آینده مصوون و

مرفه بسود همه بشریت منتج شده است، تغییر محسوس نکرده است.

دولت جمهوری افغانستان نمیتواند که به امید تغییر ذهنیت‌ها و پالیسی‌های جانب‌مقابل در انتظار نشسته و ابتکارات صلح خویشرا به آینده موکول کند. با درک این حقیقت که تأمین صلح و دموکراسی نمیتواند بدون تعدد احزاب و پلورالیزم سیاسی بمیان آید ما مصالح و ائتلاف همه نیروهای افغانی را مطرح نموده ایم.

ما پیشنهاد کرده ایم که مذاکرات وسیع میان دولت جمهوری افغانستان و تمام نیروهای سیاسی جامعه ما در داخل و خارج کشور که خواستار تأمین صلح و قطع جنگ هستند، آغاز شود. مقصود از این مذاکرات فراهم ساختن زمینه تدویر یک کنفرانس سراسری صلح به اشتراک همه نیروهای ذیدخل میباشد. درین کنفرانس روی ایجاد یک شورای رهبری کشور که از عقاید و نظریات همه نیروها نماینده گی کند، موافقت بعمل خواهد آمد. کنفرانس سراسری صلح همچنان یک آتش بس ششماهه را اعلام مینماید که در خلال همین مدت حکومت مؤقت ائتلافی دارای پایه‌های وسیع اجتماعی توسط شورای رهبری و تحت اداره آن تشکیل خواهد شد. شورای رهبری همچنان کمیسیون تسوید قانون اساسی جدید و قانون جدید انتخابات را ایجاد میکند.

شورای رهبری پس از تأیید مسوده‌های قوانین مذکور، لویه جرگه عنعنوی مردم افغانستان را دعوت مینماید تا بر مسوده‌های متذکره غور نموده و آنرا به تصویب برساند.

سپس انتخابات آزاد، سری، مستقیم، مساوی و همگانی پارلمانی بر اساس قانون جدید دایر گردیده و حکومت جدید بر اساس نتایج انتخابات بوسیله حزب و یا ائتلاف احزاب دارای اکثریت کرسی‌ها در پارلمان تشکیل خواهد شد و اداره امور کشور را بر اساس قانون اساسی جدید بر عهده خواهد گرفت. ما حاضر هستیم تا برای جلوگیری از سوء اعتماد و بخاطر تضمین قانونیت در جریان انتخابات، نظارت و کنترل یک کمیسیون بین‌المللی را بپذیریم.

بمنظور حل ابعاد خارجی قضیه، جمهوری افغانستان پیشنهاد کرده است تا یک کنفرانس

بین‌المللی به اشتراک افغانستان و همسایگانش، کشورهای تضمین‌کننده موافقتنامه‌های ژنیو، رؤسای جنبش عدم‌انسلاک و سازمان کنفرانس اسلامی و سایر کشورهای ذی‌علاقه دایر گردد. این کنفرانس در مرحله نخست بخاطر تقویت آتش‌بس در افغانستان روی قطع ارسال همه انواع سلاح‌بطرفین متخاصم به موافقه خواهد رسید و در قدم بعدی، کنفرانس مذکور موقف حقوقی جدید افغانستان را بحیث یک کشور بیطرف دائمی و غیر نظامی که در قانون اساسی جدید نیز تسجیل می‌گردد، برسمیت شناخته و آنرا مورد حمایت و تضمین بین‌المللی قرار خواهد داد. ما صمیمانه عقیده داریم که طرح‌های صلح و میکانیزم تطبیق عملی آن میتواند و باید جاگزین طرح‌های ناکام و غیرواقع‌بینانه حل نظامی گردد. قوای مسلح ما از هر زمان دیگر نیرومندتر بوده و قابلیت رزمی خویشرا طی یکسال دفاع مستقلانه در برابر تهاجمات بزرگ و وسیع قوای مشترک افراطیون، قطعات اردوی پاکستان و اجیران وهابی سعودی به اثبات رسانیده است.

با وصف ادامه جنگ و تجاوزات مسلحانه، سیاست مصالحه ملی توانسته است قلب و اندیشه ملیونها افغان را تسخیر کند و در صفوف نیروهای افراطی جنگ طلب و اشتی ناپذیر رخنه و شکاف بزرگ به وجود آورد. خوشبختانه اکنون وضع نظامی و امنیتی در تمام نقاط کشور به استثنای دو-سه ولایت سرحدی با پاکستان، رو به آرامش گراییده است.

ما به یاری خداوند متعال و به اتکای خرد و عمل سالم تمام افغانهای وطن‌دوست به مساعی صادقانه خود بخاطر تأمین صلح در میهن ما ادامه خواهیم داد و به پیروزی این آرمان افغانی، انسانی و اسلامی، ایمان داریم. من یقین دارم که ضمیر و قلب شما بحیث یکی از شخصیت‌های وطن‌دوست و خادم افغانها همواره بخاطر جنگ و بدبختی هائیکه طی چند سال اخیر کشور ما را در خود فروبرده است، رنج می‌بیرید. همچنان اطمینان دارم که همیشه در اندیشه یافتن یک راه حل انسانی وعادلانه برای مشکلات کشورتان بوده و برای خیر و فلاح افغانها به دربار عزوجل دعا کرده اید.

من و سایر هموطنان از شما صمیمانه دعوت میکنیم تا جهت تبادل نظر و مذاکره به کابل مسافرت کنید. میتوانید از ناحیه مصونیت سیاسی و فزیکتی تان و همچنان عودت مجدد

تان به کشور محل اقامت فعلی اطمینان کامل داشته باشید. ما این وعده صادقانه خویشرا در مورد تمام شخصیت‌هاییکه برای مفاهمه بکابل آمده و دوباره برگشته‌اند، ایفاء کرده ایم.

با انهم در صورتیکه شرایط بشما اجازه مسافرت به افغانستان را در این فرصت نمیدهد، من هم از شما تقاضا میکنم تا به این نامه هر چه اولتر پاسخ داده و رأی و نظریات تان را درین فرصتیکه همه افغانها چه در داخل و چه در خارج کشور در جستجوی یک راه کوتاه بسوی صلح هستند، از ما دریغ نکنید. البته محتویات نامه شما نزد ما محفوظ خواهد بود. من کاملاً مطمئن هستم که با استفاده از عناصر مشترک در مشوره‌های شما و سایر افغان‌های وطن دوست میتوان چنان راه حلی را مطرح نموده که از موافقت و حمایت قاطبه مردم افغانستان برخوردار باشد.

عصر غلبه اندیشه‌ها از طریق سرکوب سائیراندیشه‌ها سپری شده است. اکنون دیگر باید در مسالمت زیست با همی داشت و این امر فقط از طریق اشتی و تفاهم افکار و نظریات افغانها امکانپذیر است. در چنین راه حلی همه افغانها ذینفع بوده و هیچ کس شکست نخواهد خورد، بلکه همه افغانها پیروز خواهند شد.

برای شما و خانواده نجیب تان از خداوند بزرگ صحت و سعادت آرزو میکنم.

نجیب الله

رئیس جمهور افغانستان

(امضاء)

۱۹۹۰ Feb - کابل - افغانستان

/ دلو / ۱۳۶۸

نامهٔ جوابیهٔ پوهاند محمدحسن کاکر به داکتر نجیب‌الله

پوهاند داکتر محمدحسن کاکړ

۱۲ جون ۱۹۹۰

نامه جوابیه

ښاغلی محترم نجیب الله:

نامه چهار صفحه یی تاریخی ماه دلو ۱۳۶۸ شما که توسط نامه مؤرخ ۱۲- اپریل ۱۹۹۰ هیئت نماینده گی دایمی جمهوری افغانستان در ملل متحد با درس سابق من در مرکز شرق و غرب پوهنتون هوایی فرستاده شده بود، بالاخر به تاریخ ۲ ماه می در سان دییگو به من رسید، تشکر.

نامه شما از سه بخش عمده مقدمه، تجویزی برای حل قضیه افغان، و دعوت از من برای رفتن بکابل غرض مبادله نظر درباره موضوع افغانستان تشکیل شده است.

رفتن من بکابل جزء عودت ملیون ها افغان مهاجر بشمار میرود که از روی دلایل معلوم موقتاً ترک وطن کرده اند و با بیقراری منتظر مساعد شدن شرایط زنده گی عادی و مصون در افغانستان اند، تا بوطن مالوف خود برگردند و در اعمار کشور ویران شده سهم گیرند، بنابراین اکنون قرار خواهش شما ازینجا نظر خود را در ارتباط به تجویز شما به ترتیب ذیل تقدیم می نمایم.

در مقدمه نامه که طویل ترین موضوع از موضوعات سه گانه راتشکیل میدهد، بر وقایع دردناک وطن از دیدگاه خاص نظر اندازی شده است. لازم نمیدانم درباره آن درینجا بحث کنم. بنابراین درینجا موقتاً با شما هم‌نوا هستم که میگوئید: «تصور نمی کنم اکنون موقع آن باشد که روی مسؤلیت های این یا آن طرف رف بزنیم.» ولی می‌خواهم صرف همینقدر یاد آور شوم که آنچنانیکه تجارب نشان داده، سوابق در حل موضوعات انسانی تأثیرات فراوان دارد و این تأثیرات وقتی زیاد و شدید می‌باشد که ابعاد موضوع مورد نظر زیادتر، پیچیده تر، و درد ناک تر شده باشد.

متأسفانه قضیه افغان امروز حین حالت تراجیدی رادارد، بحدیکه ظاهراً شکل لاینحلی

بخود گرفته است. موضوع بخاطری لاینحل مینماید که قدرت‌های خارجی، بویژه اتحاد شوروی در مورد موضوعات داخلی افغان‌ها مداخله نموده و هنوز هم می‌نماید و در اثر این مداخله و مقاومت بر حق افغان‌ها که حق طبیعی‌شان است، خود و وطن‌شان در معرض خطر اساسی واقع شده‌اند، چنانچه تا کنون طوریکه شما هم بآن مختصراً اشاره کرده‌اید، بیشتر از پنج میلیون‌شان در وطن‌های دیگران، و در حدود دو میلیون‌شان در داخل خاک خود مهاجر شده‌اند، بین ۱۲ لک و ۱۵ لک‌شان در جبهات جنگ کشته شده‌اند؛ شاید در حدود یکنیم لک بندی و ممکن در حدود پنجاه هزار بندی اعدام شده باشند. (از جمله معدوم شده‌گان و مهاجرین، افغان‌هائیکه استعداد و قدرت خدمت اساسی و رهبری داشتند، با درنظر داشت خلای سیاسی موجود طور خاص قابل یادداشت است)؛ ممکن در حدود یک لک افغان معیوب شده باشند، مزید بر آن از کودتای ثور تا سال ششم تجاوز شوروی بر افغانستان بصورت لاقید، و از آن بعد با کمی قید، افغان‌ها از اساسی‌ترین حقوق زندگی خود محروم گردیده بودند، بحدیکه در دوره اول نه آزادی بیان و نه آزادی اجتماع داشتند، و نه خود و نه مال و ملکیت‌شان حتی در درون منازل‌شان مصون بودند و منازل‌شان به کرات از طرف قوه‌های امنیتی و اردو تلاشی میشد. این حال با علاوه تخریب بی‌سابقه وطن معمور مان در مجموع به بی‌اعتمادی تام بر حکومت کابل تمام شد و حکومت از ملت بکلی تجرید گردید.

درعین حال در جهت اپوزیشن هم در دوره مقاومت تعداد بیشتر طرف‌های منظم برای سرنگون کردن حکومت و طرد تجاوز بکومک‌ها، بخصوص کومک‌های اسلحه و پولی بر قدرت‌های خارجی متکی شده و قدرت‌های خارجی با استفاده از این حال کوشیدند با در نظر داشت منافع ملی خود آزادی عمل تنظیم‌ها را تحدید نمایند. در این صورت عوامل خارجی در هر دو جهت در قضیه افغان مهمتر شد، طوریکه شما هم بآن اشاره کرده‌گوئید که «عوامل خارجی بیشتر از عوامل داخلی در تشدید بحران نقش داشته‌اند». در نهایت موضوع حل قضیه افغان عمدتاً از قدرت افغان‌ها خارج شده اساساً بر قدرت‌های خارجی بسته گردید. با آنهم طوریکه پشتون‌ها گویند؛

که غر لوړ دی په سر یې لار شته،

نباید مایوس و حتی دل سرد شد و باید پیوسته پی طرق حل بحران بود و بگفته خوشحال ختیک:

که قسمت دې د زمري په خوله کې ورکړي

د زمري په خوله کې مه پرېږده همت

ازینجاست که مساعی شما برای جستجوی یک راه حل (قطع جنگ و تشکیل یک حکومت قابل قبول برای کافه هموطنان) که در آغاز سال ۱۹۸۷ به نام «آشتی ملی» اعلام نموده اید، اکنون قدم های اولی در راه راست بحساب می‌رود، ولی از آنجا که هنوز هم مورد قبول تمام طرف های ذیدخل افغان واقع نشده، معلوم است باصلاحات اساسی ضرورت دارد. چنانچه شما هم طور ضمنی این حقیقت را قبول کرده پیوسته نقاط اصلاحی دیگری به آن می افزائید که اینک شکل آخری آن در این دعوتنامه بشکل ذیل ارائه شده است:

«دولت جمهوری افغانستان نمیتواند که بامید تغییر ذهنیت ها و پالیسی های جانب مقابل در انتظار نشسته و ابتکارات صلح خویش را به آینده موکول کند، با درک این حقیقت که تأمین صلح و دموکراسی نمیتواند بدون تعدد احزاب و پلورالزم سیاسی بمیان آید، ما مصالحه و ائتلاف همه نیروهای افغانی را مطرح نموده ایم.»

«ما پیشنهاد کرده ایم که مذاکرات وسیع میان دولت جمهوری افغانستان و تمام نیروهای سیاسی جامعه ما در داخل و خارج کشور که خواستار تأمین صلح و قطع جنگ هستند، آغاز شود. مقصود از این مذاکرات فراهم ساختن زمینه تدویر یک کنفرانس سراسری صلح باشتراک همه نیروهای ذیدخل میباشد. در این کنفرانس روی ایجاد یک شورای رهبری کشور که از عقاید و نظریات همه نیروها نماینده گی کند، موافقت بعمل خواهد آمد. کنفرانس سراسری صلح همچنان یک آتش بس ششماهه را اعلام می نماید، که در خلال همین مدت حکومت موقت ائتلافی دارای پایه های وسیع اجتماعی توسط شورای رهبری و تحت اداره آن تشکیل خواهد شد. شورای رهبری همچنان کمیسیون تسوید قانون اساسی جدید و قانون جدید انتخابات را ایجاد می کند.»

«شورای رهبری پس از تأیید مسوده های قوانین مذکور، لویه جرگه عنعنوی مردم افغانستان را دعوت مینماید تا بر مسوده های متذکره غور نموده و آنرا به تصویب برساند. سپس انتخابات آزاد، سری، مستقیم، مساوی و همگانی پارلمانی بر اساس قانون جدید دایر گردیده و حکومت جدید نیز باسناد نتایج انتخابات بوسیله حزب و یا ائتلاف احزاب دارای اکثریت کرسی ها در پارلمان تشکیل خواهد شد و اداره امور کشور را بر اساس قانون اساسی جدید بر عهده خواهد گرفت. ما حاضر هستیم تا برای جلوگیری از سوء اعتماد و بخاطر تضمین قانونیت در جریان انتخابات، نظارت و کنترل یک کمیسیون بین المللی را بپذیریم.»

«بمنظور حل ابعاد خارجی قضیه، جمهوری افغانستان پیش نهاد کرده است، تا یک کنفرانس بین المللی باشتراک افغانستان و همسایگانش، کشور های تضمین کننده موافقتنامه های ژنیو، روسای جنبش عدم انسلاک و سازمان کنفرانس اسلامی و سایر کشور های ذیعلاقه دایر گردد. این کنفرانس در مرحله نخست بخاطر تقویت آتش بس در افغانستان روی قطع ارسال همه انواع سلاح بطرفین متخاصم به موافقه خواهد رسید و در قدم بعدی کنفرانس مذکور موقف حقوقی جدید افغانستان را بحیث یک کشور بی طرف دایمی و غیر نظامی که در قانون اساسی جدید نیز تسجیل میگردد، برسمیت شناخته و آن را مورد حمایت و تضمین بین المللی قرار خواهد داد.»

هر افغان که طرفدار حل بحران از طریق مذاکره و دیپلوماسی باشد، این پیشنهاد را نادیده گرفته نمیتواند. در عین حال یقین است شما هم باین فکر خواهید بود که تجویز شما آنچنانیکه است، برای تمام جوانب ذیدخل قابل قبول بوده نمیتواند.

پیشنهاد به دو سبب اساسی باید مورد توجه قرار گیرد. یکی اینکه پیشنهاد حل مسئله را از طریق مذاکره بین «نیروهای ذیدخل» بر طریق نظامی ترجیح میدهد و دیگر اینکه این پیشنهاد نظر به تمام پیش نهادهاییکه تاکنون از طرف شما پیش شده است منسجم تر بوده، به تعداد زیادی از موضوعات را که بحل مسئله ارتباط دارد، در بردارد و در نهایت بر انتخابات سرتاسری، سری و مستقیم استوار است و بدینصورت یک شرط اساسی فیصله

بحران مبنی بر اراده ملی را پوره می‌کند. اما طریقه ایرا که برای تحقق اراده ملی تجویز نموده‌اید، این مأمول را بر آورده ساخته نمیتواند و این نقیصه اساسی آن شمرده می‌شود، که بزودی برآن بحث می‌شود.

اکنون حل بحران از طریق مذاکره بخاطری مرجح شده است، که طرف‌های دیگر قضیه طی ۱۶ ماه که از خروج قوای شوروی از افغانستان میگذرد، در حال بن بست میباشد، راکت‌ها هم بر مردم کابل و هم بر مردم اطراف چون عصاهای کور حواله می‌شوند و تعداد زیادی از هموطنان زنده و مستحق زندگی با اسلحه‌های اجنبی از طرف خود افغان‌ها کشته می‌شوند. در عین حال امراض گونه‌گون در قسمتی بی‌نظیر و در بعضی حصص کشور قحطی زندگی افغان‌ها را تهدید می‌کند. نسل جوان از معارف و حتی تحصیل ابتدایی محروم شده است و بگفته انجنیر محمد اسحق «ملتی در حال مردن است».

دوام این تراجیدی ملی باید برای هیچ افغان بخصوص انهاییکه خدمت به‌هموطنان را شعار ملی و اسلامی خود میدادند، بیشتر از این قابل قبول نباشد. البته اپوزیشن، یا دست کم قسمت عمده آن بنا بر دلایلی، هنوز هم به مذاکره با حکومت کابل حاضر نیست و پیشنهادات را که شما از تاریخ اعلام سیاست به نام «آشتی ملی» تقدیم نموده‌اید، در اعلامیه‌های خود رد کرده و حتی عده‌ای صریحاً بحل نظامی قضیه اصرار دارند. محمد ظاهر شاه، شاه سابق که قرار سروی ذهنیت مرحوم پوهاند سید بهاؤالدین مجروح، یگانه شخص است که از حمایه کافه افغان‌ها برخوردار میباشد، میگوید: «تحمیلی کمونیستی نظام لا هم په کابل کې پاتی دی.» بناغلی صبغت‌الله مجددی رئیس حکومت موقت، با الفاظ صریح بدوام مبارزه نظامی اصرار دارند و میگویند: «ما هرگز با دو گروه کمونیست خلق و پرچم تحت هیچ‌گونه شرایطی ائتلاف نخواهیم کرد، بلکه باعمال فشار و تشدید مبارزه، نظام کمونیستی را در کشور خویش سرنگون خواهیم ساخت»، در حالیکه استاد برهان الدین ربانی امکان حل سیاسی قضیه افغانستان را «سازش با کمونیزم» میخواند.

پس طوریکه دیده می‌شود، اختلاف بین موقف‌ها بنیادی است و این یکی از اساسی‌ترین مشکل دوگانه در راه حل موضوع از طریق سیاسی بشمار میرود و مشکل دوم مداخله

قدرت‌های خارجی در امور داخلی افغانستان است، که بزودی برآن بحث می‌گردد.

درینحال باید چه کرد؟ موقف شما واضح است که می‌گوئید «دولت جمهوری افغانستان نمیتواند بامید تغییر ذهنیت‌ها و پالیسی‌های جانب‌مقابل در انتظار نشسته، ابتکارات صلح خویش را باینده موکول کند.» برآستی هم با در نظرداشت دوام بحران و عواقب خطرناک آن اکنون بیشتر از هر وقت دیگر جستجوی راه حل از راه عدالت و سیاست لازمی شده است. بن بست دوامدار، راکت‌های کور، بی‌اتفاقی‌های افتابی بین سران اپوزیشن، تراجیدی‌های دلخراش تورخم، فرخار و امثال زیاد آن فیصله قضیه را از جبهه جنگ بمیز مذاکره و از قوماندان حزبی بمركز سیاسی انتقال داده است. پافشاری برحل قضیه صرف از راه افغان‌کشی و برادر کشی اهمیت و انجذاب خود را از دست داده است. امام خمینی ایران علی‌الرغم موقف سخت خود برابر عراق بالاخره بمذاکره حاضر شد. پیغمبر اسلام حضرت محمد (ص) این روش را با پیمان حدیبیه سیزده و نیم قرن پیش از امروز برای مسلمانان سرمشق گذاشته است.

اما ممکن نیست «ابتکارات صلح» شما و یا ابتکارات صلح مشابه از هر طرف دیگر که پیش شود، بدون همکاری تمام جوانب ذیدخل مؤثر ملی امکان عملی پیدا کند، طوریکه جنگ قطع گردد و حکومتی بر بنیاد قاعده وسیع بمیان آید، و امر اعمار کشور ویران شده آغاز گردد. در غیر این نوع همکاری و آمادگی برای همکاری، طوریکه شاه سابق بحق گوید: «زمونر د هېواد له منطقوي او بين المللي بعد نه را پیدا شوي جريانات د داسې خطر نېکارندوی دی چې که افغانان په خپله په ابتکار گوتې پورې نه کړي نېايي ملي مصالح يې څه چې، حتی د افغانستان بقا د بين المللي او منطقوي گټو تابع شي.»

برای اینکه «ابتکارات صلح» شما اساس مذاکره شده بتواند، باید بحدی جامع گردد که ممثل واقعی دست کم بیشترین افغان‌ها شود. بفکر من توقعات مردم قطع جنگ، تشکیل یک حکومت ملی اسلامی بدون آنکه اینطرف یا انطرف یا قدرت‌های خارجی در آن اعمال نفوذ کند، یعنی در کمال آزادی مرجحاً تحت نظارت موسسه ملل متحد و یا کدام هیئت دیگر بین المللی قابل قبول برای طرف‌های ذیدخل بمیان آید. برای تحقق این مأمول

حتمی است که قدرت‌های خارجی با انصراف از اعمال نفوذ در قضیه افغانستان زمینه آن را مساعد سازند؛ تعدیلات لازم در «ابتکارات صلح» شما آورده شود؛ و ملل متحد پروسه تشکیل حکومت را نظارت کند.

در قسمت زمینه سازی عملی حتمی است که قدرت‌های خارجی اصل حاکمیت ملی افغان را که در گفتارهای خود بآن اعتراف دارند، در عمل بپذیرند. قدرت‌های ذیدخل در قضیه افغانستان به دیپگو کوردویز سابق معاون سرمنشی ملل متحد، حین امضای توافقات ژنیو در اپریل ۱۹۸۸ چنین وعده هم داده بودند. طوریکه کوردویز در یکی از مقالات خود در واشنگتن پوسٹ (۱۲ اپریل ۱۹۹۰) مینویسد «در ژنیو تمام آنهائیکه در مذاکرات اشتراک کرده بودند، بکرات بمن گفتند که بعد از خروج قوای شوروی، افغان‌ها مجال آن را خواهند داشت که از حق سلف دپترمینشن خود آزادانه استفاده کنند.»

شاید نقش اتحاد شوروی درین مورد بیشتر از هر کشور دیگر باشد. اتحاد شوروی باید بر طبق قوانین بین‌المللی بخصوص توافقات ژنیو که خود یکی از تضمین‌کننده گان دوگانه آن است، در قسمت زمینه سازی با اقدامات مشخص ذیل بپردازد:

سرحد مشترک خود با افغانستان را بحیث سرحد بین‌المللی در رفت و شد افراد و انتقال اموال وغیره عملاً احترام نماید؛ تعداد دیپلومات‌های خود را در کابل که به تخمین مارک فری مین نماینده لاس انجلس تایمز در کابل (۵ جون ۱۹۹۰) در حدود ۵۰۰ نفر میباشد اگر با پرسونل افغانی در مسکو برابر نمی‌سازد، دست کم متعادل سازد؛ تعداد تبعه خود را که به نام «مشاورین» در موسسات ملکی و نظامی در کابل و سایر شهرها و بعضی موسسات دیگر بین سه هزار و چهار هزار تخمین شده اند، تقلیل دهد و تعداد اصلی باقیمانده را یا خود یا حکومت کابل اعلام نماید. تقلیل آنها به علتی لازمی است و خساره وارد کرده نمیتواند که بخدمت آنها هم بخاطر محدود بودن پروژه‌های انکشافی و هم به سبب مخالف بودن افغان‌ها با آنها ضرورت احساس نمی‌شود. معکوساً وجود آنها با اینقدر تعداد زیاد، آن هم در شرایط موجود هر افغان را به این فکر می‌نماید که آنها حتماً کدام مطلب خاص یعنی مطلب خلاف مصالح ملی افغان را تعقیب می‌نمایند و در صدد آنند که وقتی پروسه

تشکیل حکومت آغاز می‌یابد، بنفع حکومت کابل و شوروی اعمال نفوذ کنند.

اتخاذ این اقدامات از طرف شوروی بدون شک تأثیرات فراوان در قسمت زمینه سازی حل قضیه از راه مذاکرات خواهد داشت. از جمله در دو ساحه ذیل تأثیرات مهم و نهایت اساسی خواهد بود.

الف - جمهوری پاکستان با اتخاذ اقدامات مشابه تشویق و آماده خواهد شد. بدون شک اتخاذ اقدامات مشابه از طرف پاکستان برای مساعد شدن زمینه حل قضیه از راه مذاکره و دیپلوماسی بآن اندازه مهم است که از طرف اتحاد شوروی مهم می‌باشد. در صورتیکه شوروی با اقدامات فوق‌الذکر بپردازد، پاکستان هم به احتمال غالب بآن خواهد پرداخت، اگر چنان نکرد، غالباً با فشاریکه از طرف افغان‌ها و کشورهای ذیدخل بخصوص امریکا و عربستان سعودی برآن وارد خواهد آمد، تن خواهد داد. اگر این هم مؤثر واقع نشد، درینصورت شوروی میتواند اتخاذ اقدامات خود را در زمینه باتخاذ اقدامات مشابه از طرف پاکستان مشروط نماید. اما انکشافات سیاسی اخیر نشان میدهد که اقدامات سایر کشورها در واقع عکس‌العملی در برابر پالیسی‌های شوروی در افغانستان می‌باشد. بنابراین استنتاج شده میتواند که اگر شوروی با اقدامات فوق‌الذکر بپردازد، پاکستان به پیروی از آن با اقدامات مشابه خواهد پرداخت. اگر این چنین می‌شود، گویا نصف قضیه حل شده خواهد بود و این به سببی که نقش این دو کشور در حل قضیه بخصوص مهم می‌باشد؛ چنانچه کوردویز در مقاله یاد شده خود گوید: «(حل قضیه افغانستان صورت نگرفته)، به سببیکه توافقات ژنیو نه تنها خروج قوای شوروی، بلکه فاصله گرفتن کامل بین المللی را در نظر داشت، تا افغان‌ها را قادر سازد که اختلافات ذات‌البینی خود را رفع کند، مثلیکه این کار را در گذشته چندین مرتبه اجرا نموده اند. اگر این چنین می‌شود دلیلی وجود ندارد که مسئله افغان از طریق مذاکره ممکن نه شود.»

ب - اتخاذ اقدامات مشخص از طرف شوروی که در بالا تذکار یافت، بحکومت شما هم اعتبار خواهد داد. حکومت شما مسلماً تاکنون از اعتبار و مشروعیت برخوردار نیست، علت آن هم واضح و این است که بعد از تجاوز شوروی بر افغانستان حکومت کابل بزور و قوه

نظامی آن بمیان آمد. افغان‌ها هر دو کار را منافی حقوق اساسی و اصل حاکمیت ملی خود دانسته علیه آن رزمیدند. هر قدر که قوای نظامی شوروی در جنگ با افغان‌ها درگیر شد، بهمان اندازه حکومت کابل بی اعتبارتر و از مردم تجریدتر شد. معکوساً با بیرون شدن قوای نظامی از این قطبیت واضحاً کاسته شد، بحدیکه بعد از آن بخصوص در این وقت‌ها جبهات جنگ دیگر باندازه سابق حاد نیست و در دینامیزم جنگ واپوزیشن کاهش محسوسی رونما شده است. در این میان اقدامات که در کابل جمعاً به نام «آشتی ملی» یاد می‌شود تأخیر وارد نمود، ولی برفع بحران طور اساسی کومک نکرد و گمان آنهم نمی‌رود. علت آن هم سابقه حکومت و هم این است که اتحاد شوروی افغانستان را هنوز هم کاملاً ترک نکرده. اتحاد شوروی علی‌الرغم بیرون کشیدن قوای نظامی خود از راه مشاورین و سفارت نهایت بزرگ و اعطایی انواع اسلحه‌های پیشرفته‌تر به پیمان‌بسته‌تر از سابق، هنوز هم بر حکومت کابل مسلط است. مؤثرترین کاریکه اتحاد شوروی برای رفع تشویش برحق افغان‌ها و زمینه حل قضیه افغانستان را از طریق سیاسی مساعد ساخته می‌تواند، همانا اتخاذ اقدامات است که در فوق ذکر گردید. افغان‌ها در اظهار این تشویش حق بجانب اند. شوروی که یک ابر قدرت است ب فکر اینکه سرحدات جنوبی اش نامصون بود، بر افغانستان تاخت. افغان‌ها اکنون با این تجربه تلخ و برخوردهای خونینی که با قوای شوروی نموده‌اند، و در حالیکه شوروی هنوز هم، به ترتیبیکه گفته شد، بالای رژیم مسلط است؛ چطور از آینده، استقلال کشور، و حاکمیت خود غافل شده می‌توانند؟ اکنون که علایم فیصله در حال ظهور است و پیشنهادات صلح برخی از آن را تشکیل می‌دهد، اتخاذ اقدامات یاد شده ضروری شده، به ضرر حکومت شما هم تمام نمی‌شود، زیرا که خود شما می‌گوئید که «قوای مسلح ما از هر زمان دیگر نیرومندتر بوده، و قابلیت رزمی خود را طی یک سال دفاع مستقلانه در برابر تهاجمات بزرگ و وسیع قوای مشترک افراطیون، قطعات اردوی پاکستان و اجیران وهابی سعودی باثبات رسانیده است.»

مساعد شدن زمینه حل قضیه از طریق سیاسی طوریکه در بالا بآن اشاره شد، به معنی این خواهد بود که تمام نیروها و طرف‌های ذیدخل داخلی که در سیاست ملی تأثیر دارند، مذاکره باهمی را بحیث اصل قبول نمایند. شاید بعضی طرف‌ها هرگز حاضر به قبولی این اصل نه شوند، اما اگر در پیشنهاد فوق شما و یا هر پیشنهاد دیگری که باین منظور پیش

شود، اراده ملی افغان با تطبیق دقیق اصل حاکمیت ملی تحقق یافته بتواند، با احتمال غالب از حمایه کافی افغان‌ها و همچنان از حمایه امریکا و شوروی برخوردار خواهد شد. درینحال فیصله از روی کدام پیشنهاد و یا تجویز مشکل نخواهد بود، زیرا که افغان‌ها از آنجا که بحیث یک ملت دینامیک و تاریخی از کانونشن‌ها، عنعنه‌ها و کولتور غنی برخوردارند و بخصوص در گوندیماری (سیاست بازی) غنی‌اند، در حل قضایای متنازع قبیله‌ای ماهر میباشند. حکومت (یا دولت) هم اساساً نتیجه مقابله طرف‌های ذیدخل دینامیک است. اما پیشنهادات هر چه و از هر جانب باشد، از آنجا که بحران افغان به سبب خون‌ریزی‌های زیاد و تشدید بی‌اتفاقی‌ها و تضادها و همچنان به سبب ذیدخل شدن قدرت‌های خارجی دارای ابعاد متعدد شده، حل آن در دو مرحله از هم متمایز، که در پیشنهاد شما هم آمده است، مصلحت خواهد بود: مرحله موقتی (عبوری یا انتقالی) و مرحله دائمی.

در مرحله موقتی میکانیزم و طرز عمل فیصله و در هر حال سلوک طرف‌ها طوری باشد، که اهسته‌اهسته فضای اعتماد و همکاری را بمیان‌آرد، تا در نتیجه آن طرف‌ها روحاً بقبولی مذاکره باهمی و فیصله با رقیب‌ها و اپوزیشن آماده شوند. فضای نوخوش بینی که در سطح جهانی پدیدار شده، یقیناً که بر موضوع افغان تاثیر مساعدی وارد خواهد آورد. موفقیت مرحله موقتی موفقیت مرحله دومی را در بطن خود دارد.

پیشنهاد شما بنظر اینجانب، طوریکه پیشتر تذکار یافت، خوب منسجم بوده- عناصری را در بردارد که باید در حل موضوع مؤثر باشد. اما در اصل بر اساسی استوار است که از روی چار دلیل ذیل بحیث اساس مذاکره قبول شده نخواهد توانست.

۱- پیشنهاد موقف حکومت شمارا بر موقف اپوزیشن امتیاز میدهد.

۲- پیشنهاد در یک نقطه بر اصل حاکمیت ملی استوار نیست.

۳- چون در پیشنهاد حکومت موقتی در مرحله عبوری باید از «نیروهای» مخالف تشکیل شده باشد، این حال فضای سیاسی را عوض آنکه برای رسیدن به مقصد نهایی مساعد سازد، متحمل حاد خواهد ساخت.

۴- مزید بر آن چنان یک قوه بیطرف بین المللی در آن پیش بینی نشده است که از شروع پروسه بر آن موثراً نظارت کند.

۱- پیشنهاد به سببی موقف حکومت شما را بر دیگران ممتاز می سازد که حکومت شما تا بمیان آمدن حکومت موقت در کابل پابرجا خواهد بود و قوای چند بعدی نظامی (اردو، ملیشا، خاد، خارندوی و جوزجانی) و همچنان محاکم در دسترس آن خواهد بود. این حال کم و بیش بعد از تأسیس حکومت موقت هم بهمین ترتیب خواهد بود، درحالیکه محاکم و قوه های چند بعدی نظامی بخصوص خاد (یا واد) که در واقع پایه و محور اصلی حکومت کابل میباشد، اصلاً مرکب از عناصر و هواخواهان سربفرمان حکومت میباشد، و هیچ تصور نمی شود که خاد با سابقه افغان کشی و شوروی پرستی که دارد و اکنون هم کی. جی. بی بر آن مستولی میباشد، بیطرف مانده بتواند. اگر شما واقعاً مصمم باشید قضیه افغان از طریق سیاسی حل شود و پیشنهاد شما از طرف اپوزیشن بحیث اساس مذاکره قبول شود، باید دستگاه خاد از بین برود. خادست ها شاید استدلال کنند که وجود یک دستگاه استخباراتی آنچنانیکه در سایر کشورهای منطقه جزء حکومت شده، در افغانستان هم وجود این چنین دستگاه برای حفظ امنیت کشور ضروری شده است. متأسفانه این منطق شان درست معلوم می شود، ولی اکنون حتمی شده است که عوض خاد چنان دستگاهی بموافقه طرف های دیدخل و یا از طرف حکومت موقت بمیان آید، که متشکل از کدر های پروفیشنل غیرمتمهد باشد؛ بودجه آن معین و صرف از خود افغانستان باشد؛ امور آن طور منظم از طرف محاکم عدلی یا قوه مقننه انتخابی وارثی شود و در هر حال وظیفه آن حفظ مصونیت ملی در برابر خطرات خارجی باشد، نه اینکه بحیث وسیله اختناق و ترور ملی در دست حکومت قرار گرفته باشد. وارد آوردن هرنوع اصلاحات تازه بشمول متعدد بودن احزاب سیاسی، تبدیل نام حزب رسمی و اعاده تمام ملکیت های ضبطی که قرار شایعات، شکل آخری «آشتی ملی» میباشد، بدون الغای خاد مفهوم داشته نمیتواند، زیرا صرف نظر از سابقه غیر قابل عفو آن قرار گفته استاد سمندر غوریانی «...اگرچه افراد کابینه بالفرض از عناصر اپوزسیون درست شود، فقط با یک اشارت «واد» در یک چاشتگاه و یا شبانگاه سربه نیست می شود» و هم به سببی که «علاوه بر ترکیب نامتوازن افراد شامل در حکومت سازمان های دیگری خیلی نیرومند تر از حکومت به وجود آمده، که قدرت حکومت در

مقایسه با توانمندی آنها اساساً هیچ است...»

۲- شما در پیشنهاد گفته ائید که کنفرانس بین المللی «موقف حقوقی جدید افغانستان را بحیث یک کشور بیطرف دائمی و غیر نظامی که در قانون اساسی جدید تسجیل میگردد، برسمیت شناخته و آن را مورد حمایت و تضمین بین المللی قرار خواهد داد.» چنان فهمیده می شود که شما پیش از پیش فیصله کرده ائید که افغانستان باید «بحیث یک کشور بیطرف دائمی و غیر نظامی» در آید و کنفرانس بین المللی این حالت را «مورد حمایت و تضمین قرار دهد.» اگر این چنین می شود و افغانستان غیر مسلح «مورد حمایت» کشورها منجمله کشورهای همسایه قرار میگیرد افغانستان برای ابد بیک (به یک) مستعمره و کشور اسیر تبدیل خواهد شد. این نظر بنابر آن منافی صریح حاکمیت ملی افغان است. علاوه بر آن آیا غیر مسلح شدن افغانستان در حالیکه با کشورهای بمراتب پر نفوس تر و قوی تر محاط است و این کشورهای مجاور با انواع پیشرفته ترین اسلحه ها مجهز میباشد، انتحار ملی نخواهد بود؟ مسلماً در صورتیکه افغانستان غیر مسلح گردد و «مورد حمایت» دیگران واقع شود، استقلال و حاکمیت ملی صرف به نام موجود خواهد بود. شوارد نازی هم در پیشنهاد ده فقره یی خود که به تاریخ ۱۵ فبروری امسال پیش کرده است، مثل شما غیرنظامی ساختن افغانستان را تجویز نموده است. البته هدف شوروی درباره افغانستان واضح است. شوروی نتوانست با قوه نظامی افغان ها را خلع سلاح ساخته زیر تأثیر خود قرار دهد. اکنون بنام تضمین بین المللی میخواهد عین همان هدف را بر آورده سازد، در حالیکه بر تضمین بین المللی هیچ اعتبار شده نمیتواند. آیا شوروی ۸ سال تمام به فیصله ها مجمع عمومی ملل متحد مبنی بر اینکه قوای خود را از افغانستان خارج سازد، گوش داد؟ آیا افغان ها تجاوز شوروی را با اسلحه و عزم آهنین خود از وطن طرد نساخت؟ پس در حالیکه دیگران مسلح باشند، افغان های هنوزهم قوی تر، مسلح تر، و هم بسته تر یگانه ضامن استقلال، حاکمیت ملی و زندگی پر افتخار اند و بس.

در هر حال موضوعات اتخاذ موقف بیطرفی، غیر نظامی شدن، یا نظامی شدن و امثال آن از صلاحیت قانونی و حقوقی خود مردم افغانستان است، که در صورت لزوم ذریعه نمایندگان باصلاحیت و انتخابی خود آن را مورد بحث و نظر قرار خواهد داد، نه اینکه کنفرانس بین

المللی و یا کدام هیئت دیگر خارجی حق و صلاحیت بحث و فیصله برآن را دارد.

۳- در صورتیکه قرار پیشنهاد شما حکومت موقتی از طرف «شورای رهبری» مرکب از «تمام نیروهای سیاسی» فعال بمیان آید، این حکومت نه اینکه در مورد تشکیل آینده ملی بیطرف نخواهد ماند، بلکه از عهده مساعد ساختن فضای سرد و آرام برای رسیدن به فیصله نهایی برآمده نخواهد توانست. تشنجات و کشمکش های جدید و شدید دامنگیر آن خواهد شد. درینصورت احتمال بروز وقایع ناگوار که اکنون پیش بینی شده نمیتواند، میرود که ممکن تمام پروسه فیصله سیاسی را عمیقاً متأثر ساخته و شاید هم از بین برد. برای اینکه ازین احتمال جلوگیری شده باشد، بهتر خواهد بود حکومت عبوری در مرحله انتقالی قرار تجویز کوردویز یا کدام تجویز مشابه دیگر بمیان آید که امکان اصطکاک در آن بحداقلی باشد. کوردویز در تابستان ۱۹۸۸ برای تشکیل یک حکومت ملی مبنی بر پایه های وسیع پیشنهاد کرده بود که در دوره انتقالی حکومت مرکب از عناصر غیرمتعهد، اما وارد در کشورداری بمیان آید. معنی این تجویز این بود که حکومت کابل جای خود را به این حکومت واگذارد و خود مثل طرف های دیگر در انتخابات سهم گیرد. چنان فهمیده می شود که پیشنهاد شما بر مادل نکاراگوا ساخته شده باشد. بدون شک پلورالزم سیاسی و سیستم پارلمانی آن قابل تائید و برای افغانستان هم مصلحت و ضروری شده است. ولی از آنجا که بین سوابق ساندنیست و حزب خلق کابل تفاوت ها فراوان است و از آنجا که شوروی بحیث همسایه تجربه شده بی اعتبار و مغرض دربدیوار هنوز هم بر حکومت کابل مستولی میباشد، مادل نکاراگوا تا جائیکه به حزب رسمی و رژیم کابل تعلق میگیرد، در افغانستان عملی و قابل قبول نخواهد بود. در هر حال حکومت موقتی برطبق پیشنهاد کوردویز مؤظف خواهد بود، مقدمات تشکیل حکومت ملی را مساعد سازد و چون اعضای هیئت رئیسه حکومت موقت، قرار تجویز در حکومت آینده ملی شامل نخواهند بود و این حکومت بحیث عامل وسیط است، بنابراین صادقانه خواهد کوشید با حفظ بیطرفی و با همکاری و موافقه سران طرف های ذیدخل با استفاده از کانونشن های متداول از قبیل جرگه ها، کمیسیون ها، و قانون اساسی جدید بالاخره حکومتی را مبنی بر انتخابات سرتاسری، سری و مستقیم بمیان آرد و بعد از آن خود محترمانه الوداع نماید. البته حکومت موقتی مؤظف و مکلف خواهد بود که برای مساعد ساختن زمینه مساوی فعالیت برای تمام طرف های ذیدخل بکوشد، و در

شهرها و اطراف چنان شرایط را بمیان آورد که در آن برای تمام طرف‌ها بموجب تفرقات و نظارت مؤثر ملل متحد فرصت فعالیت مساوی میسر باشد.

۴- در پیشنهاد شما چنان قوه بین‌المللی پیش‌بینی نه شده است، که تا تشکیل حکومت ملی بر پروسه فیصله سیاسی نظارت کند، در حالیکه بدون وجود این چنین قوه مرجحاً قوه ملل متحد شاید فیصله سیاسی ممکن نه شود. شما کنفرانس بین‌المللی مرکب از کشورهای ذیدخل و علاقمند پیشنهاد کرده‌اید، ولی این چنین کنفرانس نمیتواند مسایل حاد و جنجالی از قبیل آتش‌بس، قطع اسلحه بجوانب متقابل و غیره را در دوره انتقالی طور مؤثر نظارت و حل کند. در شرایط موجود تنها قوه ملل متحد میتواند از عهده این چنین امور برآید. ملل متحد در این نوع موضوعات تجربه وسابقه دارد، مورد احترام و اعتبار ملل است، و بصورت خاص موضوع افغانستان از جمله اجندا و مسؤولیت آن است. متعاهدین توافقات ژینو، دییگو کوردویز را مامورساخته بود تا برای تشکیل حکومت دارای پایه‌های وسیع مساعدت بخرچ دهد. از همکاری و حمایه خود باو وعده داده بود. کوردویز بر طبق این وعده‌ها با طرف‌های ذیدخل در قضیه مذاکره نمود و بالاخره پیشنهاد جامعی پیش نمود که اگر عیناً مورد قبول واقع نمیشد، کم از کم اساسی برای مذاکره شده میتوانست. اما این چنین نشد، بخاطریکه سران بعضی تنظیم‌ها اهمیت آن را درک نکردند و اتحاد شوروی و پاکستان بر خلاف توافقات ژینو و هم برخلاف تعهدات خود که بکوردویز داده بودند، درموضوع افغانستان بیش‌تر از پیش دخیل شدند. اما پیشنهاد هنوز هم برجای خود دارای اعتبار است. تاکنون هرنوع پیشنهادیکه در زمینه پیش‌شده است، باندازه پیشنهاد کوردویز واقعینانه، بیطرفانه و موافق به شرایط افغانستان در حالات موجود نبوده است.

در آخر کلام رئوس مطالب اینجانب در قضیه افغانستان خلاصه میگردد:

۱- قدرت‌های ذیدخل خارجی بخصوص اتحاد شوروی و امریکا در حالیکه در بسیاری از موضوعات بزرگتر جهانی با هم به تفاهم و حتی موافقه نزدیک شده‌اند، در قضیه افغانستان هم، چنان راه مشترکی اختیار کنند که افغان‌ها در نتیجه آن مجال آن را پیدا کنند که برطبق اصل حاکمیت ملی به تشکیل حکومت و زعامت مشترک سیاسی نایل آیند.

اتحاد شوروی و پاکستان درینمورد نقش زیاد تری بازی کرده می‌توانند. این بنفع آنها هم خواهد بود که در افغانستان آرام یک حکومت مستقل ملی حاکم باشد. افغانستان نارام یا افغانستان متکی بر یکی آن‌ها، و یا حاکمیت انارشی دایمی در آن بدون شک خطرات بانها هم متوجه خواهد ساخت. افغانستان بخصوص به لحاظ بشری و کولتوری با آنها و همچنان با ایران به قدری مرتبط است که بحران در آن در درون سرحدات آن مقید شده نمی‌تواند چنانچه بحران موجود هم آن‌ها را سخت متأثر ساخته است. اما اگر شوروی یا پاکستان و یا هر دو با در نظر داشت بی‌اتفاقی افغان‌ها امیدوار بسط تسلط از راه طرف‌های خاص خود باشند، لازماً این را در نظر گیرند که طرف‌های خاص آن‌ها از اعتماد ملی بهره‌مند نخواهد شد، مثلیکه حزب رسمی و رژیم کابل نه شد. استقلال طلبی، چنان تمایل قوی سنجیه و عنعنه افغان‌ها را تشکیل می‌دهد که اکنون اتحاد شوروی بعد از تجربه مقابله نهایت سخت با آنها، با آن اعتراف دارد و طوریکه نماینده یا نطق آن گرایسموف گفت «شوروی هرگز بار دیگر به افغانستان قوه نظامی نخواهد فرستاد.»

۲- چون سران طرف‌های متعدد افغان در مورد تشکیل حکومت موافقه نکرده‌اند و درینمورد حتی علایم اتفاق و ائتلاف در دورنمای آن هم دیده نمی‌شود و از آنجا که افغان‌ها بحیث یک ملت بمشکل‌ترین مضیقه حیات از ناحیه جنگ گرفتار شده‌اند، و از آنجا که احتمال دارد حاکمیت ملی و استقلال افغانستان تحدید و حتی سلب گردد؛ باید آنها با سرمنشی ملل متحد همکاری کنند تا حکومت به نظارت ملل متحد با رعایت کامل اصل حاکمیت ملی و بدون تأثیرات خارجی در فضای آزاد و دموکراسی بمیان آید. در عین حال از آنجا که حکومت کابل اساساً با قوه نظامی شوروی بر پا شده، صرف بر شهرها و اطراف مجاور آن، آن هم به اتکا و قوه خاد حاکمیت می‌نماید و درینقدر مدت هرقدر که از کشتار دسته جمعی و انفرادی و اختناق سخت و از مدتی از سیاستی به نام «آشتی ملی» کار گرفته؛ مشروعیت و قانونیت کسب نکرده؛ باید مانند اپوزیشن غرض بمیان آمدن یک حکومت قانونی ملی با سرمنشی ملل متحد همکاری کرده، قبول کند که پیش از آغاز دوره انتقالی جای خود را بحکومت موقتی وامیگذارد. تنها با وساطت ملل متحد خواهد بود که خود مردم افغانستان از راه انتخابات سرتاسری قضیه را رفع کنند، در غیر آن ممکن گذشت زمان مخالفت‌ها و دشمنی‌های طرفین را شدید تر و حل قضیه را هنوز هم مشکل تر نماید. چنان معلوم

می‌شود که این راه و یا کدام راه مشابه دیگر بالاخره راه حل قضیه افغان باشد. اما پیش از آنکه وطن ویران هنوز هم ویران تر و هموطنان مصیبت زده هنوز هم مصیبت زده تر شوند و بنابر آن قضیه پیچیده هنوز هم پیچیده تر گردد، بان اقدام نمود. عقل سلیم همین را تقاضا می‌کند.

دخیل ساختن بیشتر ملل متحد در پروسه به میان آوردن حکومت به سببی مهم تر شده است، که ملل متحد بنابر ماهیت خود غرض خاصی درباره افغانستان ندارد و با آن کشورهای علاقمند بخصوص کشورهای همسایه دردیوار مطمئن شده میتوانند، که هیچ یک طرف افغان علیه هیچ یکی آن تحریک و یا استعمال نخواهد شد. این حال حساسیت بین المللی بخصوص حساسیت کشورهای مجاور را تا درجه آخری ممکن کم نموده، امکان استقرار حکومت را بیش تر خواهد ساخت. علاوه بر آن ملل متحد موقع خواهد یافت که در موضوع مهم بعدی یعنی درباره اعمار مجدد افغانستان ویران شده سهم اساسی بیگیرد و برای عودت بیش تر از پنج میلیون مهاجر به جلب کومک های پولی و حتی از سایر کشورها وسایل و امکانات لازمی فراهم نماید. هر قدر که مؤسسه ملل متحد درینمورد دخیل تر می شود، بهمان اندازه حساسیت کشورهای ذیدخل کمتر شده بخیر و صلاح افغانستان تمام خواهد شد.

۳- طرز العمل ها و طرق بمیان آوردن حکومت ملی در صورتیکه طرف های ذیدخل خارجی و داخلی برای آن مصمم و آماده باشند، هیچ مشکل نخواهد بود. اما در صورتیکه طرف های ذیدخل افغانی برای بمیان آوردن حکومت بین خود موافقه و آمادگی نشان ندهند و درینموضوع مصالح علیای مملکتی و ملی را فوق ملاحظات خاص گروهی و شخصی خود قرار ندهند، ممکن نیست بحران موجود رفع شود. هیئت های رئیسه طرف های ذیدخل و در واقع هر افغان انفرادی صاحب نظر و حساس درینمورد به درجه اول مسؤولیت دارند. این سادگی خواهد بود که فکر شود، دیگران نسخه ای غرض رفع بحران ما بیغرضانه مهیا و تقدیم خواهد نمود. اینهم غرور بیجا خواهد بود که از کومک لازمی دیگران درین حال مصیبت ملی و انسانی خود را بی نیاز دانست. تاکنون نسخه های متعددی از هر طرف و حتی افراد هم تجویز و تقدیم شده، ولی هیچ یکی آن هم به سبب ناقص بودن و هم به سبب

مخالفت طرف های مقابل مورد قبول عموم واقع نشده. تدویر جرگه ها و انتخابات یکطرفه و ناقص که تاکنون از هرطرف برپا شده، مشروعیت را به تدویرکننده گان آن نصیب ننموده و شاید در آینده هم نصیب ننماید، مگر آنکه آنها ملی و بدون مداخله و نفوذ خارجی و در واقعیت امر ممثل اراده عموم باشد. وماعلینا الی البلاغ.

با احترام

(امضاء)

نامهٔ دوم داکتر نجیب‌الله به پوهاند محمدحسن کاکر

(نشان دولت جمهوری افغانستان)

شاغلی محترم پوهاند داکتر محمدحسن کاکړ،

نامه مؤرخ ۱۲ جون شما را که بجواب مراسله ماه دلو ۱۳۶۸ من نگاشته بودید، دریافت و با توجه و علاقمندی مطالعه کردم.

دلایل ترک وطن نزد من روشن بوده و با همه امکانات میکوشیم زمینه عودت آبرومندان، مصوون و دایمی همه هموطنان را به ماؤای شان فراهم سازیم. اما درین مرحله دعوت من از شما و سایر چهره های سرشناس افغان جهت مسافرت به کابل بیشتر معطوف به راه اندازی سلسله تماس ها، تبادل نظرها و تفاهمات میان افغانها بوده است که یقیناً شما نیز ضرورت آنرا در چنین احوال حساس کاملاً درک میکنید.

در مورد آنچه که بحیث پس منظر اوضاع کنونی و عواقب تاریک آن نگاشته اید تشابه نظر کافی میان ما وجود دارد. درین رابطه و سایر موضوعات توجه عمیق شما را به گزارش اینجانب به دومین کانگرس حزب ما جلب میکنم. چنانکه خود نیز متذکر شده اید، ما هرگز ادعا نکرده ایم که طرح ها و سیاست های ما یگانه وسیله دستیابی به صلح و آشتی خواهد بود، ولی آنچه را پیشنهاد کرده ایم، صمیمانه معتقدیم که اساس خوب و استواری برای تفاهم شده میتواند.

شما مواضع آشتی ناپذیر برخی چهره های اپوزسیون را برشمرده اید که بر انهدام دولت جمهوری افغانستان از طریق اعمال فشار نظامی تأکید میورزند. گمان میکنم از زمان خروج قوای اتحاد شوروی تا کنون راه حل نظامی بارها و به اشکال مختلف مورد آزمایش قرار گرفته و بیهوده گی پا فشاری بر آن نزد همه افراد واقعبین روشن شده است. بدینترتیب، آنچه در قدم اول به آن نیاز داریم، تعدیلات بیشتر در طرح های صلح ما نیست، بلکه تعدیل اساسی در موضعگیری جنگ طلبانه برخی از حلقات اپوزسیون به سود یک راه حل مسالمت آمیز است. برای من نهایت دلگرم کننده است که شما و عده زیادی از شخصیت های برازنده افغان در اروپا و امریکا قاطعانه از یک حل عادلانه سیاسی و صلح آمیز جانبداری میکنید.

اصولی را که شما برای تحقق امر صلح برشمرده اید، با دیدگاه ما در زمینه تضاد و یا تباین ماهوی ندارد و روی وسایل و شیوه‌ها نیز همواره میتوان به موافقه رسید. این که قدرت‌های بزرگ میتوانند در چگونگی انکشاف پروسه صلح نقش و تأثیر داشته باشند، امریست مسلم. ولی این نقش بهیچوجه نباید حاکمیت ملی ما را متأثر سازد و در نهایت باید خود افغانها سرنوشت دلخواه خود را رقم بزنند.

در مورد رعایت کامل رژیم حقوق بین‌المللی نه تنها در سرحدات مشترک افغان - شوروی، بلکه در سرحدات افغانستان با سایر کشورهای همسایه نیز کاملاً موافقت داریم، ولی باید به اطمینان اظهار داشت که تخمین آقای مارک فریمن خبرنگار لاس انجلس تایمز در مورد تعداد کارکنان سفارت اتحاد شوروی و سایر اتباع شوروی در افغانستان کاملاً اغراق آمیز بوده و از واقعیت خیلی بدور است. بی‌باوری به استعداد و توانایی افغانها، این اندیشه نادرست را نزد برخی‌ها بوجود آورده که گویا پیروزیها و دستاوردهای ما بدون مساعدت و همکاری کارشناسان شوروی محال بوده است. حال آنکه مجموع سیستم مشاوریت از دولت افغانستان برچیده شده و خارجیان آگاه تر از مارک فریمن به این امر اذعان دارند.

در مورد این امر که پاکستان اخلاقاً مجبور خواهد شد سیاست‌های خود را تعدیل کند، می‌خواهم شریک امیدواری شما باشم. ولی تجربه ایام بعد از عودت قوای اتحاد شوروی در این زمینه ناراحت کننده است. چنانکه میدانید پاکستان از مسأله افغانستان بحیث وسیله بی‌جهت عطف توجه از بحرانهای داخلی آن کشور استفاده کرده است.

با شما کاملاً موافقت دارم که موجودیت قوای اتحاد شوروی در افغانستان تأثیرات ناگواری را بر اعتبار و محبوبیت دولت بجا گذاشت که با عودت آن اکنون این تأثیرات بسرعت زایل میگردد. آنچه که تا حال در چوکات سیاست مصالحه ملی بدست آمده است، مطمئناً در شرایط موجودیت قوای شوروی امکانپذیر نبود. بشما اطمینان میدهم که در حال حاضر اتحاد شوروی اصول و قواعد شناخته شده بین‌المللی را در روابط خود با دولت افغانستان رعایت نموده و دولت افغانستان نیز بر ضرورت این امر همواره تأکید میکند. به هر صورت،

هر گونه راه حلی باید متضمن حاکمیت ملی و تبارز مستقل و آزادانه اراده مردم افغانستان باشد.

شما هنگام تبصره بر پیشنهادات ما می‌گوئید که این پیشنهادات، حکومت ما را بر موقف اپوزسیون امتیاز می‌دهد و علاوه کرده اید که چون بر اساس پیشنهاد، حکومت مؤقت بایستی از نیروهای مخالف تشکیل گردد، «این حال فضای سیاسی را احتمالاً حاد خواهد ساخت.»

نخست باید توضیح کنم که به مجرد حصول توافق در کنفرانس سراسری صلح روی مسایل اساس منجمله روی تشکیل و ترکیب شورای رهبری، دیگر نمیتوان از موقف امتیازی این یا آن طرف صحبت کرد. زیرا شورای رهبری در واقع اداره امور حکومت را بصورت کل بدست خواهد داشت. از جانب دیگر ما حاضریم روی تشکیل حکومت مؤقت به ترکیب ائتلاف همه نیروهای ذیدخل و یا به هر ترکیب و تشکیل دیگری که بگفته شما «نتیجهٔ مقابلهٔ طرف‌های ذیدخل دینامیک» باشد، بمذاکره بنشینیم. بنابراین سر از آغاز مرحله انتقالی الی تدویر انتخابات عمومی و تشکیل حکومت جدید، تمام نیروهای ذیدخل در موقف تساند و رقابت مساوی و عادلانه قرار خواهند داشت. ولی دوام حکومت ما الی تشکیل حکومت مؤقت ضرورتی است که عواقب خطرناک بوجود آمدن یک خلای سیاسی و نظامی بر آن صحنه میگذارد.

اظهار میدارید که پیشنهاد «در یک نقطه بر اصل حاکمیت ملی استوار نیست» من معتقدم که روح اساسی طرح ما را تحکیم و تقویت هر چه بیشتر حاکمیت ملی و وحدت ملی تشکیل می‌دهد. همه اصول متذکره در طرح معطوف به تحقق همین اهداف عمده است، که بخودی خود متضمن صلح و آرامش سراسری میباشد.

تا جائیکه مسأله به موقف حقوقی بیطرفی دایمی افغانستان و غیر نظامی ساختن آن ارتباط میگیرد، باید توضیح گردد که این دو موضوع لزوماً از همدیگر مجزا بوده و تا کنون فقط حیثیت یک طرح را دارند. آنچنانکه شما نیز بدرستی متذکر شده اید، فقط و فقط نمایندگان

منتخب مردم افغانستان حق دارند طرحهای مذکور را در روشنی منافع و مصالح علیای حال و آینده مردم و کشور مورد بررسی قرارداد و در مورد تصمیم اتخاذ نمایند. بهمین علت در پیشنهاد ما گفته شده که این موقف در قانون اساسی جدید تسجیل خواهد شد که این کار صرف بوسیله نمایندگان منتخب مردم امکان پذیر است.

در مورد اینکه چرا چنین طرحی بمیان کشیده شده است، شما بحیث یک مؤرخ ورزیده دلایل آنرا در راستای تاریخ کشور بوضاحت مشاهده خواهید کرد. افغانستان به برکت موقعیت نهایت حساس و پر ارزش ستراتیژیک خود، همواره در معرض دسایس، توطئه‌ها و تجاوزات بیگانگان قرار داشته است. هر کدام از قدرتهای بزرگ منطقوی و جهانی کوشیده اند به نحوی از انحاء نفوذ و سلطه خویش را بر کشور ما پهن نموده و از آن بخاطر منافع سیاسی، نظامی و ستراتیژیک خود استفاده نمایند. با من هم عقیده خواهید بود که وضع موجود کشور را نیز نمیتوان جدا ازین امر مورد مطالعه قرارداد. اگر احساس قوی وطندوستی و روحیه آزادی دوستی و سلحشوری افغانها نمی بود، شاید افغانستان قرن‌ها قبل بحیث یک هویت و شخصیت مستقل حقوق بین الملل از نقشه سیاسی جهان محو میگردد. استقلال افغانستان به بهای خون تعداد بیشماری از فرزندان صدیق این وطن حفظ گردیده و این میراث بزرگ عالی ترین نقطه عطف وحدت ملی بوده و باقی خواهد ماند.

توصیه میکنم طرحها را در روشنی نمونه های تاریخی سوئیس، فنلند و اطریش مطالعه نمائید. هدف ما کوتاه ساختن ابدی دست بیگانگان از مسایل داخلی افغانستان و براه انداختن یک رقابت سالم میان قدرتهای خارجی بخاطر انکشاف اقتصادی - اجتماعی کشور ما میباشد. چنانکه اطلاع دارید موقف حقوقی بیطرفی دایمی صرف زمان مدار اعتبار بوده میتواند که مورد شناخت کشورهای ذیدخل قرار گیرد و این امر صراحتاً به معنی احترام دوامدار و خدشه ناپذیر حاکمیت ملی، تمامیت ارضی و استقلال کشور ما از طرف تمام امضاء کننده گان سند نهایی کنفرانس بین المللی، بشمول قدرتهای بزرگ و همسایگان افغانستان میباشد. اصل احترام و تضمین موقف حقوقی بیطرفی دایمی افغانستان به خودی خود هرگونه مداخله و تجاوز علیه کشور ما را منتفی میسازد.

از طرف دیگر، طرح غیر نظامی ساختن افغانستان به مفهوم خلع سلاح کامل کشور نیست. هدف اینست تا بخاطر تأمین رشد و استحکام دموکراسی در کشور تمام وسایل و امکانات غصب قدرت از طریق نظامی از میان برداشته شود. در عین حال سیستم اداره تأمین امنیت و قانونیت و یک نیروی دفاعی معقول جهت تحفظ سرحدات برای آینده کشور پیشبینی شده میتواند.

در پایان این بحث بخاطر معلومات شما علاوه میکنم که طرح‌های بیطرفی دائمی افغانستان و غیر نظامی شدن آن در یک تعداد بیانیه‌های رسمی اینجانب در سال ۱۳۶۷ ارایه شده و پیشنهادات فقره بی دولت ج.ا که بطور صریح بیطرفی دائمی و غیر نظامی شدن کشور را در بر دارد، در ختم دومین اجلاس شورای ملی ج.ا در قوس سال ۱۳۶۷ ارایه گردیده و متعاقباً در پیشنهادات و طرح‌های بعدی پیرامون حل و فصل سیاسی قضایای افغانستان بالای آن تأکید بعمل آمده است.

بهرصورت اینها مسایلی اند که صرف نمایندگان منتخب مردم در مورد آن فیصله به عمل خواهند آورد.

در رابطه به یک «قوة بیطرف بین المللی» ما عمداً نخواستیم در مورد چگونگی نقش، ترکیب و وظایف کمیسیون بین المللی نظارت و سازمان ملل متحد بطور مشخص صحبت کنیم. زیرا این امر نیز بایست در چوکات مذاکرات افغانها مطرح و مورد توافق قرار گیرد. بدیهیست کشورهاییکه در ترکیب کمیسیون شامل میگردند، نیز نظراتی در زمینه خواهند داشت. در مجموع با نظر شما در مورد سهم فعال و مؤثر سازمان ملل متحد و جامعه بین المللی از گذشته تفاهم کامل داشته ایم.

هموطن محترم،

نامه شما گویای احساس عمیق مسئولیت و اعتناء نسبت به کشور و مردم تان است. از لابلای نظریات شما صداقت و صمیمیت نیت و اراده شما آشکار بوده و به یقین بخش پر اهمیتی از تبادل نظر میان افغانها را تشکیل میدهد. آرزومندم سلسله مکاتبات، بخاطر

آینده وطن عزیز و مردم رنج‌دیده آن ادامه یابد.

شکی ندارم که در آتیۀ نه‌چندان دور بوسایل معقول و واقع‌بینانۀ یک حل عادلانۀ سیاسی دست خواهیم یافت.

برای شما، خانواده‌محترم و دوستان افغان تان صحت و خوشوقتی را از بارگاه خداوند لایزال تمنا می‌کنم.

نجیب الله

رئیس جمهور افغانستان

کابل - ۳۰ سرطان ۱۳۶۹

(امضاء)

د لیکونو پښتو ژباړه

پوهاند محمدحسن کاکړ ته د ډاکټر نجیب الله لومړی لیک

(د افغانستان د جمهوري دولت لوگو)

بسم الله الرحمن الرحيم

بناغلی محترم محمدحسن کاکړ!

موده کېږي چې له تاسو سره د مکاتبي او زموږ د گډ هېواد د ځينو مسایلو د مطرح کولو په فکر کې یم. خوښ یم چې اوس دا فرصت برابر شوی دی چې خپل ټول افکار له تاسو سره شریک کړم او له تاسو نه د یوه متشخص او وطن دوست افغان په توگه، مشوره وغواړم.

له یوې لسيزې زیات وخت کېږي چې افغانان په وحشي او وېجاړونکې جگړه کې سوزي. هرې کورنۍ لږ تر لږه یوه د زړه ټوټه له لاسه ورکړې او غټ اقتصادي زیانونه ور اوښتي دي. د دې کلونو په اوږدو کې مو له یو میلیون نه زیات هېوادوال په شهادت رسیدلي او یا معلول شوي او له پنځو میلیونو څخه زیات هېوادوال مو د کور او کلي پرېښودو ته اړ شوي چې، په پردیو هېوادونو کې سرگردانه او کډوال دي؛ خو سره له دې هر څه، بیا هم د جگړې او وړانیو لړۍ پای نه دی موندلی.

د افغانستان د ټولو بدمرغیو لپاره هر څوک یو بېل عامل مسئول گڼي. فکر کوم اوس د دې وخت نه دی چې، د دغه یا هاغه لوري د مسئولیتونو په هکله خبرې وکړو، ځکه پایله یې د تضادونو له زیاتوالي او وینې توپیدنې پرته بل څه متصور نه دي؛ نو پر ځای یې باید ټول په دې لټه کې شو چې، له موجود خونړي کړکېچ څخه د وتلو لار پیدا کړو. د افغانستان خلک نه غواړي له دې زیات د نورو د غچ اخیستنې قرباني شي. دوی تر هر څه لومړی سولې ته اړتیا لري، چې په سوله کې خپل تېر تراخه وختونه هېر او د ځان او راتلونکو نسلونو لپاره یو ښه او آرامه راتلونکي ته متوجه شي.

ښکاره ده چې د کړکېچ په تشدید کې د داخلي عواملو په پرتله بهرني عوامل زیات رول لري. له یوه لوري بهرنۍ وسله والې لاسوهنې او له بل لوري د شوروي اتحاد د ځواکونو موجودیت؛ د داخلي سوله غوښتونکو اقداماتو رول او اغېز ډېر کم کړی دی. که چېرې دا دوه عوامل نه

وای، یقیناً چې د افغانستان مصیبتونه او دردونه به په دې کچه نه ژورېدل او افغانانو کولای شول چې د خپلو اختلافاتو لپاره یوه افغاني او اسلامي حل‌لاره ولټوي.

د همدې واقعیتونو درک و، چې موږ درې کاله وړاندې د ملي روغې جوړې سیاست اعلان کړ او رښتینې هڅې وشوې چې، یوې عادلانه او ملي دوامدارې سولې ته د رسېدو لپاره د افغاني سیاسي قوتونو مشروع غوښتنې او گټې په پام کې ونیول شي. د دې لوی ارمان د تحقق لپاره تر ټولو لومړی اړینه وه چې بهرني عوامل له صحنې څنډې ته شي. په همدې خاطر د افغانستان جمهوري دولت د نرمښت او په اصولي ډول د گذشت په څرگندولو سره د ژنیو د مذاکراتو په چوکاټ کې د څلورگونو هوکړه لیکونو عقد ته زمینه برابره کړه چې پر بنسټ یې په افغانستان کې په هر شکل او ډول بهرنۍ لاسوهنه بندېدل، نړېوال ضمانتونه د لاسوهنو د ادامې یا بیا پیلېدو د مخنیوي لپاره نافذېدل، په عزتمند او آرام ډول افغان کېدوالو ته هېواد ته د بېرته راستنېدو لپاره لار هوارېدل او د شوروي اتحاد ځواکونه له افغانستان څخه وتل.

لکه څنګه چې خبر یاست، د شوروي وروستی سرتېری یو کال وړاندې خپل هېواد ته ستون شو؛ خو د هوکړه لیکونو ډیری برخې په ځانګړې توګه په لاسوهنې او ښکېلتیا پورې اړوند سند نه یوازې عملي نه شو، بلکې د هېواد ځیني سرحدي ښارونه لکه کندهار، خوست او جلال اباد په پراخه کچه د مخالفینو، د پاکستان وسله والو قواوو او د سعودي وهابي اجیرانو د ګډو ځواکونو تر مستقیم او پراخ تېري لاندې راغلل.

مخالفو افراتیونو او هغو بهرنیانو چې له دوی څخه یې ملاتړ کاوه، تمه درلوده چې د افغانستان جمهوري دولت به د شوروي ځواکونو له ستنېدو وروسته په څو ورځو یا حد اکثر په څو اوونيو کې په ګونډو شي، خو د وروستي یو کال پرمختګونو په قانع کوونکي ډول په اثبات رسولې چې دا ډول تصورات ټول له واقعیت څخه لرې دي او پر افغانستان د یوې نظامي حل لارې تپل، له بل هر وخت زیات ناشوني ښکاري. خو له بده مرغه اوس هم د نظامي فشار د زیاتوالي او اقتصادي بندیزونو پر بنسټ ولاړ پخوانی سیاست ادامه لري چې په پایله کې یې د افغانستان د خلکو بدبختۍ ډېرېږي. دغو ناوړه حالاتو د نړېوالو مناسباتو په سیستم کې پر مهمو او اساسي بدلونونو سربېره چې د ټول بشریت په ګټه د یوه هوسا او

خوندي راتلونکي لپاره د يوې مثبتې او هيله بنسټونکې فضا د رامنځته کېدو لامل گرځېدلې دی، محسوس تغيير نه دی کړی.

د افغانستان جمهوري دولت نه شي کولی، د مقابل لوري د ذهنيتونو او تگلارو د بدلون په هيله په تمه کيني او خپل د سولې نوبستونه راتلونکي ته وځنډوي. د دې حقيقت په درک کولو سره چې سوله او ډيموکراسي د گوندونو له تعدد او سياسي پلورالزم پرته نه شي رامنځته کېدلای، مور د ټولو افغاني ځواکونو گټې او ايتلاف مطرح کړی دی.

مور وړانديز کړی چې د افغانستان جمهوري دولت او له هېواده بهر او دننه د ټولني د ټولو هغو سياسي قوتونو ترمنځ چې د سولې د ټينگښت او د جگړې د بندېدو غوښتونکي دي، پراخ مذاکرات پيل شي. له دې مذاکراتو څخه موخه د ټولو ښکېلو قوتونو په گډون د سولې د يو سراسري کنفرانس جوړېدل دي. په دې کنفرانس کې به د هېواد د رهبرۍ شورا په جوړېدو هوکړه وشي چې د ټولو قوتونو د عقايدو او نظرياتو استازولي وکړي. دغه راز د سولې سراسري کنفرانس يو شپږ مياشتنی اوربند اعلانوي چې په دې موده کې به د پراخو ټولنيزو بنسټونو لرونکی ايتلافي موقت حکومت، د رهبرۍ شورا له لوري او د هغې د ادارې لاندې رامنځته شي. د رهبرۍ شورا همدارنگه د نوي اساسي قانون او د ټاکنو د نوي قانون د تسويد کميسيون جوړوي.

رهبري شورا به د يادو قوانينو د مسودو له تائيد وروسته د افغانستان د خلکو عنعنوي لويه جرگه راوبولي چې پر يادو مسودو غور وکړي او تصويب يې کړي. وروسته به د نوي قانون په اساس خپلواکې، پټې، مساوي او ټولشموله پارلماني ټاکنې ترسره شي او نوی حکومت به د ټاکنو د پايلو په اساس د هغه حزب يا د احزابو د ايتلاف له لوري جوړ شي چې په پارلمان کې ډېرې څوکۍ ولري او د هېواد د چارو اداره به د نوي قانون پر بنسټ په غاړه واخلي. مور حاضر يو چې د ټاکنو په بهير کې د بې باورۍ د له منځه وړلو او د قانونيت د تضمين لپاره د يو نړېوال کميسيون څارنه او کنټرول ومنو.

د قضيې د خارجي اړخونو د حل په موخه، د افغانستان جمهوري دولت وړانديز کړی چې د افغانستان، د افغانستان د گاونډيانو، د ژنبو هوکړه لیکونو د تضمينونکو هېوادونو،

عدم انسلاک جنبش او اسلامي کنفرانس سازمان د رئیسانو او نورو ذیعلاقه هېوادونو په گډون دې یو نړیوال کنفرانس جوړ شي. د کنفرانس په لومړي پړاو کې به په افغانستان کې د اوربند د ټینګېدو لپاره ښکېلو ډلو ته د هر ډول وسلو د لېرلو پر بندیز یوې هوکړې ته ورسېږو. په دویم گام کې به یاد کنفرانس د نوي افغانستان حقوقي دریځ د یو دایمي بې طرفه او غیر نظامي هېواد په توګه چې په نوي اساسي قانون کې به هم تسجیل کېږي؛ په رسمیت پېژني او له نړیوال ملاتړ او تضمین څخه به برخمنېږي. مونږ په صمیمیت سره په دې عقیده یو چې د سولې طرحې او د هغوی د عملي تطبیق میکانیزمونه کولی شي او باید د نظامي حل د ناکامو او غیر واقعینانه طرحو ځاینستي شي. زموږ وسله وال ځواکونه له بل هر وخت ډېر ځواکمن دي او په تېر یو کال کې یې د افراتیونو، د پاکستان اردو د قطعاتو او د سعودي وهابي اجیرانو د گډو ځواکونو د سترو او پراخو بریدونو په مقابل کې یې خپله جګړیزه وړتیا ثابته کړې.

د جګړې او وسله والو یرغلونو په دوام سربېره، د ملي پخلاینې سیاست توانېدلی چې، د میلیونونو افغانانو په زړه او فکر کې ځای ونیسي او د افراطي جنګ غوښتونکو او د سولې د مخالفو قواوو په لیکو کې لویه تشه او درز پیدا کړي. له ښه مرغه له دوه درې هغو ولایتونو پرته چې له پاکستان سره په پوله پراته دي، د هېواد په ټولو برخو کې نظامي او امنیتي حالات په ښه کېدو دي.

موږ به د خدای(ج) په مرسته او د ټولو وطندوسته افغانانو د هونبیاړتیا او سالم عمل پر مټ په خپل هېواد کې د سولې د ټینګښت لپاره خپلو رښتینو هڅو ته دوام ورکړو او د دغه افغاني، انساني او اسلامي ارمان په بریالیتوب باندې ایمان لرو. زه ډاډه یم چې ستا ضمیر او زړه د یوه وطندوست شخصیت او د افغانانو د خادم په توګه د هغو جګړو او بدمرغیو له امله ځورېږي چې له څو کلونو را پدېخوا یې زموږ هېواد په ځان کې ښکېل کړی. همدارنګه په دې هم یقین لرم چې تل د خپل هېواد د ستونزو د هواري لپاره د یوې انساني او عادلانه لارې د موندلو په فکر کې یاست او تل مو د افغانانو د خیر او فلاح لپاره د الله عزوجل دربار ته دعا کړې ده.

مونږ او نور هېوادوال تاسو ته د زړه له کومې بلنه درکوو چې د نظر د تبادلې او مذاکراتو لپاره کابل ته سفر وکړئ. کولای شئ له خپل سیاسي او فزیکي مصئونیت، دغه راز د خپلې اوسنۍ استوګنې ځای ته د بیا راستنېدو له اړخه بشپړ ډاډمن و اوسی. مور خپله دغه رښتینې ژمنه د هغو ټولو شخصیتونو په مورد کې ترسره کړې ده چې د مفاهمې لپاره کابل ته راغلي او بېرته گرځیدلي دي.

بیا هم که شرایط درته اجازه نه درکوي چې اوس افغانستان ته سفر وکړئ، له تاسو څخه هیله کوم چې تر ټولو لومړی دې لیک ته ځواب ورکړئ او په داسې یو فرصت کې چې له هېواده بهر او دننه ټول افغانان د سولې پر لور د یوې روښانه لارې د موندلو په لټه کې دي، خپله نیکه رایه او نظریات له مور څخه ونه سپموی. البته ستاسو د لیک محتویات به له مور سره خوندي وي. زه په بشپړ ډول ډاډمن یم چې ستاسو او نورو په وطن مینو افغانانو د مشورو له گډو عناصرو څخه په گټې اخیستنې سره کولای شو داسې یوه حللاره پیدا کړو چې د افغانستان ټول خلک ورسره موافق وي او ملاتړ یې وکړي.

هغه وخت تیر شوی چې د نورو د افکارو د ځپلو له لارې دې خپل افکار غالب کړو. نور باید په سوله کې له یو بل سره گډ ژوند وکړو او دا کار یوازې د پخلاینې او د افغانانو د افکارو او نظریاتو د تفاهم له لارې شونی دی. په دې ډول یوه حللاره کې ټول افغانان همگټي (ذینفع) دي، هېڅوک به ماتې ونه خوري بلکې ټول افغانان به بریالي شي.

تاسو او نجیبې کورنۍ ته مو له لوی خدای (ج) څخه د روغتیا او نیکمرغۍ غوښتنه کوم.

نجیب الله

د افغانستان جمهور رئیس

(لاسلیک)

ډاکټر نجیب الله ته د پوهاند محمد حسن کاکړ ځوابي لیک

پوهاند ډاکټر محمدحسن کاکړ

۱۲ جون ۱۹۹۰

ځوابي ليک

ښاغلی محترم نجیب‌الله:

ستاسو د ۱۳۶۸ کال د سلواغې میاشتې څلورمخیز تاریخي لیک، په ملگرو ملتونو کې د افغانستان جمهوریت د دایمي استازولۍ د هیئت د ۱۹۹۰ کال د اپریل - ۱۲ مې نېټې د لیک په واسطه چې د هوايي پوهنتون د ختیځ او لویدیځ په مرکز کې زما مخکیني آدرس ته را لېږل شوی و، بلاخره د مۍ میاشتې په ۲مه نیټه په سان ډیيگو کې راته راوړسېد. مننه

ستاسو لیک له درو عمده برخو یعنې مقدمې، د افغان قضیې لپاره تجویز او د افغانستان د موضوع په هکله د نظرونو د تبادلې لپاره کابل ته د تگ لپاره ما ته د بلنې راکولو څخه تشکیل شوی دی.

کابل ته زما تگ د هغو میلیونونو افغانان کډوالو د عودت یوه برخه ده چې د معلومو دلایلو له امله یې د لنډ مهال لپاره هېواد پرېښی او په ډیره بې قرارۍ په افغانستان کې د ژوند لپاره د عادي او خوندي شرایطو برابرېدو ته په تمه دي چې بېرته خپل مالوف وطن ته راستانه شي او د وېجاړ هېواد په ودانولو کې ونډه واخلي. په همدې اساس ستاسو د تجویز په هکله خپل نظر له همدې ځایه په ترتیب سره وړاندې کوم:

د لیک په مقدمه کې چې د لیک له درې گونو موضوعاتو څخه تر ټولو اوږده موضوع جوړوي، د وطن په دردوونکو پېښو باندې له یو ځانگړي لیدلوري نظر اندازي شوې ده. اړینه نه گڼم چې په دې ځای کې ور باندې بحث وکړم. نو دلته موقتاً له تاسو سره همغږی یم چې وایي: «تصور نه کوم چې اوس دې د دې وخت وي چې د هاغه یا دغه لوري د مسئولیتونو په هکله خبرې وکړو.» خو دومره ویل غواړم، لکه څنګه چې تجربو ثابته کړې، سوابق د انساني موضوعاتو په حل کې ډیر اغېز لري او دغه اغېزې هغه وخت ډیرې او چټکې شي چې د موضوع اړخونه ډېر زیات پېچلي او ډېر دردوونکي شوي وي.

په خواشینۍ سره افغان قضیه نن کټ مټ تراجیدي حالت لري، تر دې حده چې نن ورځ یې ځان ته لاینحل بڼه غوره کړې ده. موضوع له دې امله لاینحل معلومیري چې نړېوالو قدرتونو، په ځانگړي ډول شوروي اتحاد د افغانستان په کورنیو موضوعاتو کې لاسوهنه کړې او اوس یې هم کوي او د همدې لاسوهنې او د افغانانو د برحقه مقاومت په وجه چې طبیعي حق یې دی؛ دوی او د دوی وطن له اساسي خطر سره مخ شوی دی، داسې لکه څنگه چې تاسو ورته په لنډ ډول اشاره کړې، تر اوسه تر پنځو میلیونو زیات یې په نورو هېوادونو او د دوه میلیونو په شاوخوا کې په خپله خاوره کې کډوال شوي دي، د ۱۲ لکو او ۱۵ لکو تر مینځ یې د جگړې په جبهاتو کې وژل شوي دي؛ د یو نیم لک په شاوخوا کې یې بندیان شوي او بنیایي د پنځوسو زرو په شاوخوا کې بندیان اعدام شوي وي. (د اعدام شویو او کډوالو له ډلې څخه د موجوده سیاسي خلا په پام کې نیولو سره، هغه افغانان په ځانگړي ډول د یادونې وړ دي چې د اساسي خدمت او رهبرۍ وړتیا یې درلوده) او ممکن د یو لکو په شاوخوا کې افغانان معیوب شوي وي. پر دې سربېره، د ثور له کودتا نیولې د شوروي یرغل تر شپږم کاله پورې په لاقید ډول او له هغه وروسته له لږ قید سره افغانان د خپل ژوند له اساسي حقونو څخه بې برخې شوي وو، تر دې چې په لومړۍ دوره کې یې نه د بیان آزادي درلوده او نه د اجتماع آزادي، حتی دوی او کورنۍ یې په خپلو کورونو کې هم خوندي نه وو او کورونه یې بیا بیا د امنیتي ځواکونو او اردو له لوري تلاشي کېدل. دغه حال نه یوازې دا چې زموږ د آباد وطن د ویجاړېدو سبب شو، د کابل پر حکومت یې هم په مجموع کې یوه تامة بې باوري رامنځته کړه او حکومت له ملت څخه په بشپړ ډول تجرید شو.

په عین حال کې د مقاومت په دوره کې هم په اپوزیشن لوري کې ډیرو منظمو لوریو د حکومت د راپرځولو او د یرغل د لرې کولو لپاره په مرستو؛ په ځانگړي ډول د بهرنیو ابر قدرتونو د وسلو او پیسو په مرستو اتکا وکړه. بهرني قدرتونه هم له دغه حالت څخه په گټه اخیستنې، د دې په لټه کې شول چې د خپلو ملي گټو لپاره د تنظیمونو د عمل آزادي تحدید کړي. په دې شکل بهرني عوامل له دوه اړخونو په افغان قضیه کې ډیر مهم شول، لکه څنگه چې تاسو هم ورته اشاره کوی او وایې «بهرنیو عواملو د کړکېچ په زیاتوالي کې له داخلي عواملو ډېر رول لرلی دی.» لنډه دا چې د افغان قضیې حل اوس عمدتاً د افغانانو

له وسه وتلی او په بنسټیز ډول په نړېوالو قدرتونو پورې تړل شوی دی. خو بیا هم لکه چې پښتانه وايي؛

که غر لوړ دی په سر يې لار شته،

باید مایوس او ناهیلی نه شو او باید په پرلپسې ډول د کړکېچ د حل لپاره د لارو په لټولو پسې شو او د خوشال خټک په خبره:

که قسمت دې د زمري په خوله کې ورکړي

د زمري په خوله کې مه پرېږده همت

دلته ده چې د یوې حللارې (د جگړې ختمول او د یو داسې حکومت جوړول چې ټولو هېوادوالو ته د منلو وړ وي) د لټون لپاره ستاسو هڅې چې د ۱۹۸۷م کال په لومړیو کې مو د «ملي روغې جوړې سیاست» په نوم اعلان کړي، اوس مهال په سمه لار د تگ لومړني ګامونه ګڼل کېږي؛ خو له هغه ځایه چې تر اوسه هم د ټولو ښکېلو غاړو لپاره د منلو وړ نه دي ګرځیدلي، څرګنده ده چې اساسي اصلاحاتو ته اړتیا لري. لکه څنګه چې تاسو هم دا حقیقت په ضمني توګه منلی او په پرله پسې ډول ورته نور اصلاحي نقاط ور زیاتوی چې دا دی وروستی بڼه یې په دغه بلنلیک کې په لاندې ډول وړاندې شوې ده:

«د افغانستان جمهوري دولت نه شي کولای د مقابل لوري د ذهنیتونو او پالیسیو د بدلون په هیله، په تمه کیني او خپل د سولې نوښتونه راتلونکي ته وځنډوي. د دې حقیقت په درک سره چې د سولې او ډیموکراسۍ تامین د ګوندونو له تعدد او سیاسي پلورالزم پرته نه شي رامنځته کیدلای، موږ د ټولو افغاني قوتونو مصالحه او ایتلاف مطرح کړی دی.»

«مونږ وړاندیز کړی چې د افغانستان جمهوري دولت او په هېواد کې دننه او بهر د ټولني د ټولو سیاسي قوتونو ترمنځ چې د سولې د تامین او د جگړې د پای غوښتونکي دي، پراخ مذاکرات پیل شي. له دغو مذاکراتو څخه موخه د ټولو ښکېلو غاړو په ګډون د سولې د یو سراسري کنفرانس جوړېدو ته لار هوارول دي. په دغه کنفرانس کې به د هېواد د رهبرۍ

شورا پر جوړېدو هوکړه وشي چې د ټولو قوتونو له عقایدو او نظریاتو استازیتوب وکړي. دغه راز به د سولې سراسري کنفرانس یو شپږ میاشتني اوربند اعلانوي چې په دې موده کې به د پراخو ټولنیزو بنسټونو درلودونکی ایتلافي موقت حکومت د رهبرۍ شورا له لوري او د هغې تر ادارې لاندې جوړ شي. د رهبرۍ شورا به همدارنگه د نوي اساسي قانون او د ټاکنو د نوي قانون د تسوید کمیسیون هم جوړوي.»

«رهبري شورا به د یادو قوانینو د مسودو له تائید وروسته د افغانستان د خلکو دودیزه لویه جرگه را ووبولي چې پر یادو مسودو غور وکړي او تصویب یې کړي. وروسته به د نوي قانون په اساس خپلواکې، پټې، مساوي او ټولشموله پارلماني ټاکنې ترسره شي او نوی حکومت به د ټاکنو د پایلو په اساس د هغه حزب یا د احزابو د ایتلاف له لوري جوړ شي چې په پارلمان کې ډېرې څوکۍ ولري او د هېواد د چارو اداره به د نوي قانون پر بنسټ په غاړه واخلي. موږ حاضر یو چې د ټاکنو په بهیر کې د بې باورۍ د له منځه وړلو او د قانونیت د تضمین لپاره د یو نړېوال کمیسیون څارنه او کنټرول ومنو.»

«د قضیې د بهرنیو اړخونو د حل په موخه د افغانستان جمهوري دولت وړاندیز کړی چې د افغانستان، د افغانستان د ګاونډیانو، د ژبې هوکړه لیکونو د تضمینونکو هېوادونو، د عدم انسلاک جنبش او اسلامي کنفرانس سازمان د مشرانو او نورو ذیعلاقه هېوادونو په ګډون دې یو نړیوال کنفرانس جوړ شي. د کنفرانس په لومړي پړاو کې به په افغانستان کې د اوربند د ټینګېدو لپاره بنسټلې ډلو ته د هر ډول وسلو د لېږلو پر بندیز یوې هوکړې ته ورسېږو. په دویم ګام کې به یاد کنفرانس د نوي افغانستان حقوقي دريځ د یو دايمي بې طرفه او غیرنظامي هېواد په توګه چې په نوي اساسي قانون کې به هم تسجیل کېږي؛ په رسمیت پیژني او له نړیوال ملاتړ او تضمین څخه به برخمنېږي.»

هر هغه افغان چې د مذاکرې او ډیپلوماسۍ له لارې د کړکېچ د حل غوښتونکی وي، دا وړاندیز له پامه نه شي غورځولی. په عین حال کې ډاډه یم چې تاسو به هم په دې فکر کې وی چې ستاسو تجویز لکه څرنګه چې اوس دی، د ټولو بنسټلې لوریو لپاره د منلو وړ نه شي کېدلای.

وړاندیز ته باید د دوه اساسي لاملونو په وجه پام وشي. یو دا چې وړاندیز د مذاکرو «د ښکېلو قوتونو» ترمنځ د مصالحې له لارې د مسئلې حل ته پر نظامي لارې ترجیح ورکوي. بل دا چې دغه وړاندیز د هغو ټولو وړاندیزونو په پرتله چې تر اوسه ستاسو له لوري وړاندې شوي، ډېر منسجم دی. ډېری هغه موضوعات چې د مسئلې له حل سره ارتباط لري، له ځانه سره لري او بالاخره پر سراسري، پټو او مستقیمو ټاکنو ولاړ دی. په دې ترتیب د کړکېچ د فیصله کولو یو اساسي شرط چې ملي اراده ده، پوره کوي؛ خو هغه طریقه چې تاسو د ملي ارادې د تحقق لپاره تجویز کړې ده، دغه هیله نه شي پوره کولای او دا یې اساسي نیمگړتیا گڼل کېږي چې ژر به ورباندې بحث وشي.

اوس وخت د مذاکرې له لارې د کړکېچ حل ځکه مرجح دی چې په قضیه کې ښکېل لوري د شوروي اتحاد د قواوو له وتلو د ۱۶ میاشتو په تېرېدو لا هم له خنډ سره مخامخ دي. راکټونه د کابل پر خلکو او ور خېرمه سیمو لکه د ږندو امساگانې حواله کېږي او ډېر شمېر ژوندي او د ژوند کولو مستحق افغانان د پردیو په وسلو په خپله د افغانانو له لوري وژل کېږي. دغه راز په ځینو سیمو کې بېلابېلې ناروغۍ او د هېواد په نورو برخو کې قحطي د افغانانو ژوند گواښي. ځوان نسل له معارف او حتی ابتدایي تحصیل څخه بې برخې شوی دی او د انجینیر محمد اسحق په خبره «یو ملت د مرگ په حال کې دی.»

د دغې ملي تراجیدی دوام باید هیڅ افغان او په ځانگړي ډول هغو ته چې خپلو هېوادوالو ته خدمت کول خپل ملي او اسلامي شعار گڼي، د منلو وړ نه وي. البته اپوزیشن یا لږ تر لږه د هغه ستره برخه د ځینو دلایلو پر بنسټ لا تر اوسه د کابل له حکومت سره مذاکرې ته حاضر نه دي او هغه وړاندیزونه چې تاسو د «ملي روغې جوړې» سیاست د اعلان له نیتې وړاندې کړي، هغه یې هم په خپلو خبرپاڼو کې رد کړي او ځیني یې حتی د قضیې په نظامي حل ټینگار کوي. محمد ظاهر شاه، د افغانستان پخوانی شاه چې د مرحوم سید بهاولدین مجروح د ذهنیت د سروې په اساس د ټولو افغانانو له ملاتړ څخه برخمن دی، وایي: «تحمیلی کمونیستي نظام لا هم په افغانستان کې پاتې دی» د موقت حکومت رئیس ښاغلی صبغت الله مجددي په څرگندو الفاظو په نظامي مبارزې ټینگار کوي او وایي: «موږ به د خلق او پرچم له دوه کمونیستي ډلو سره هېڅکله او تر هېڅ ډول شرایطو لاندې ایتلاف

و نه کړو؛ بلکې د فشار په راوړلو او د مبارزې په تشدید سره به په خپل هېواد کې کمونیستي نظام را وپرخوو.» په داسې حال کې چې استاد برهان الدین رباني د افغانستان قضیې د سیاسي حل امکان «له کمونیزم سره سازش» بولي.

نو څنگه چې لېدل کېږي، د دريځونو تر مینځ اختلاف بنیادي دی او دا ستونزه د هغو دوه تر ټولو اساسي ستونزو څخه یوه ده چې له سیاسي لارې د موضوع د حل مخ ته پرته ده. دوهمه ستونزه د افغانستان په داخلي چارو کې د بهرنیو قدرتونو لاسوهنه ده چې ژر به پرې بحث وشي.

په داسې حال کې باید څه وکړو؟ ستاسو دریځ څرگند دی چې وایي: «د افغانستان جمهوري دولت نه شي کولای د مقابل لوري د ذهنیتونو او پالیسیو د بدلون په هیله په تمه کیني او خپل د سولې نوښتونه راتلونکي ته وځنډوي.» په رښتیا هم د کړکېچ د دوام او د هغه د خطرناکو پایلو په پام کې نیولو سره د عدالت او سیاست له لارې د یوې حللارې موندل، له بل هر وخت ډیر اړین شوي دي. دوامداره ځنډ، رانده راکټونه، د اپوزیشن د مشرانو تر مینځ څرگندې بې اتفاقی؛ د تورخم، فرخار او هغو ته د ورته زړه بورنونکو تراژیديو په څېر مسایلو د قضیې د حل فیصله د جگړې له لیکو د مذاکرې میز او له حربي قومندانانو سیاسي مرکز ته لیږدولې ده. د افغان وژنې او ورور وژنې له لارې د قضیې په حل باندې ټینګار، خپل اهمیت او جذابیت له لاسه ورکړی دی. ایراني امام خمیني د عراق پر وړاندې د خپل سخت دریځ سربېره بیا هم مذاکرې ته حاضر شو. د اسلام پیغمبر حضرت محمد(ص) دغه لاره د حدیبیې هوکړې له لارې دیارلس نیمې پیړۍ وړاندې د مسلمانانو لپاره د سرمشق په توګه پرېښې ده.

خو ممکنه نه ده چې ستاسې د «سولې نوښتونه» او یا د سولې ورته نور نوښتونه چې د بل هر لوري له خوا وړاندې کېږي، د ټولو ملي ښکېلو او اغېزناکو لوریو له همکارۍ پرته عملي امکان پیدا کړي، په داسې ډول چې جگړه ختمه شي او د یوې پراخې قاعدې پر بنسټ حکومت رامنځته شي او د وېجاړ شوي هېواد د ودانولو کار پیل شي. له دغه ډول همکارۍ او د همکارۍ له چمتووالي پرته به لکه څنګه چې د افغانستان پخوانی شاه په حقه وایي: «زموږ

د هېواد له منطقوي او بين المللي بعد نه راپيدا شوي جريانات د داسې خطر ښکارندوی دی چې که افغانان په خپله په ابتکار لاس پورې نه کړي، ښايي ملي مصالح يې څه چې حتی د افغانستان بقا د بين المللي او منطقوي گټو تابع شي».

د دې لپاره چې ستاسو د «سولې نوبتونه» د مذاکرې اساس وگرځېدلای شي، بايد تر دې حده جامع شي چې لږ تر لږه د ډېری برخه افغانانو د ارادې ريښتيني ممثل شي. زما په فکر د افغانانو غوښتنه د جگړې پای ته رسېدل او د يو داسې ملي اسلامي حکومت تشکیل دی چې دا يا هغه لوری په کې و نه شي کولای خپل نفوذ اعمال کړي، يعني په پوره آزادی د ملگرو ملتونو د سازمان يا بل کوم داسې نړيوال هيئت تر څارنې لاندې رامنځته شي چې د ټولو ښکېلو لوريو لپاره د منلو وړ وي. د دغې هيلې د تحقق لپاره حتمي ده چې بهرني قدرتونه د افغانستان په قضيه کې د خپل نفوذ د اعمال څخه په انصراف، د دې زمينه برابره کړي؛ ستاسې «د سولې نوبتونو» کې اړين تعديلات راوړل شي او ملگري ملتونه د حکومت د جوړېدو پروسه وڅاري.

د عملي زمينه سازی په برخه کې حتمي ده چې نړيوال قدرتونه د افغان ملي حاکميت اصل هغسې په عمل کې هم ومني، لکه څرنگه چې په خپلو خبرو کې په هغه اعتراف کوي. د افغانستان په قضيه کې ښکېلو قدرتونو د ملگرو ملتونو د سرمنشي مخکيني مرستيال دييگو کوردويز ته د ژنيو هوکړو د لاسليک پر مهال د ۱۹۸۸م کال په اپريل کې همدا ډول ژمنه ورکړې وه. لکه څنگه چې کوردويز په واشنگټن پوست کې په خپله يوه مقاله کې (۱۹۹۰ کال - د اپريل ۱۲ مه) ليکلي: «په ژنيو کې ټولو هغو چې په مذاکراتو کې يې گډون کړی و، راته وويل چې د شوروي قواوو له وتلو وروسته به افغانان د دې مجال پيدا کړي چې د خپل سلف ډيټرمينيشن له حق څخه په آزادانه ډول گټه واخلي.»

شايد د شوروي اتحاد رول په دې برخه کې له بل هر هېواد څخه ډېر وي. شوروي اتحاد بايد له نړيوالو قوانينو په ځانگړې توگه د ژنيو له هوکړو سره سم چې په خپله يې هم له ضمانت کوونکو څخه دی، د زمينه سازی په برخه کې په لاندې مشخصو اقداماتو لاس پورې کړي:

له افغانستان سره خپلې گډې پولې ته د يوې نړيوالې پولې په توگه د افرادو په تگ را تگ

او د مالونو او نورو په انتقال کې عملاً درناوی وکړي؛ د خپلو ډیپلوماټانو شمېر چې په کابل کې د لاس انجلس ټایمز د ژورنالیست (۵ جون ۱۹۹۰) مارک فریمن په اټکل تر ۵۰۰ پورې دی، که په مسکو کې له افغاني پرسونل سره برابرولای نه شي، لږ تر لږه متعادل خو دې کړي؛ او د خپلو هغو اتباعو شمېر چې د «مشاورینو» په نوم په کابل او نورو ولایتونو کې په ملکي او نظامي او نورو موسساتو کې له درې تر څلورو زرو اټکل شوي دي، را کم کړي او پاتې اصلي شمېر دې یا دوی په خپله یا د کابل حکومت اعلان کړي. د هغوی کمښت د دغه علت له مخې هم اړین دي او زیان نه شي رامنځته کولای چې د هغوی خدمت کولو ته د انکشافی پروژو د کموالي له امله او هم له دې امله چې افغانان له دوی سره مخالف دي، اړتیا نه احساسېږي؛ خو معکوساً په دومره لوی شمېر کې د هغوی شتون او هغه هم په اوسنیو شرایطو کې هر افغان په دې فکر کې اچوي چې دوی حتماً کوم ځانگړی هدف یعنې د افغان ملي مصالحو خلاف هدف تعقیبوي او په دې تکل کې دي چې کله د حکومت د تشکیل پروسه پیلېږي، د کابل حکومت او شوروي په ګټه د نفوذ اعمال وکړي.

د شوروي له لوري د داسې اقداماتو ترسره کول له شک پرته د مذاکراتو له لارې د قضیې د حل په برخه کې زیات اغېز لري. د هغوی له ډلې څخه به په دوه برخو کې تاثیرات تر ټولو زیات اساسي وي:

الف - د پاکستان جمهوریت به د ورته اقداماتو کولو ته تشویق او آماده شي. له شک پرته د پاکستان له لوري د ورته اقداماتو ترسره کول به د مذاکرې او ډیپلوماسۍ له لارې د قضیې د حل لپاره هغومره مهم وي، لکه څومره چې د شوروي له لوري مهم دي. په هغه صورت کې چې شوروي یا د اقدامات ترسره کړي، پاکستان به هم په غالب گومان ورته اقدامات وکړي. که داسې و نه کړي، غالباً به هغه فشار ته تسلیمېږي چې د ښکېلو هېوادونو په ځانگړي ډول امریکا او سعودي عربستان له لوري به پرې راوړل کېږي. که دا هم کوم اغېز ونه کړي، په دې صورت کې شوروي کولای شي په دې برخه کې خپل اقدامات د پاکستان له خوا د ورته اقداماتو په کولو پورې مشروط کړي. خو وروستي سیاسي پرمختگونه ښيي چې د نورو هېوادونو اقدامات په واقعیت کې په افغانستان کې د شوروي د پالیسیو پر وړاندې عکس العمل دی. په دې اساس استنتاج کېدلی شي چې که شوروي د پورته ذکر شویو اقداماتو

په کولو لاس پورې کړي؛ پاکستان به هم ورڅخه په پیروی، ورته اقدامات وکړي. که داسې کېږي؛ نو وگڼه چې نیمه قضیه به حل شوي وي، دا ځکه چې د قضیې په حل کې د دغو دوو هېوادونو رول په ځانگړي ډول مهم دی. لکه څنگه چې کوردویز په خپله یاده شوې مقاله کې وایي: (د افغانستان قضیه حل شوې نه ده)، ځکه چې د ژنیو هوکړو نه یوازې د شوروي قواوو وتل، بلکې د بشپړ نړېوال واټن اخیستل هم په پام کې لرل، چې افغانان د دې جوگه کړي چې خپل ذات البیني اختلافات رفع کړي. لکه څرنگه چې یې دا کار په تېر کې څو څو ځله کړی دی. که داسې کېږي، نو بیا دلیل نشته چې افغان قضیه دې د مذاکرې له لارې ممکنه نه شي.

ب- د شوروي له لوري د هغو اقداماتو ترسره کول چې پاس یې یادونه وشوه، ستاسو حکومت ته هم اعتبار ورکوي. ستاسو حکومت مسلماً له اعتبار او مشروعیت څخه برخمن نه دی، علت یې هم واضح او دا دی چې د شوروي اتحاد له یرغل څخه وروسته د کابل حکومت په زور او نظامي قوې رامنځته شو. افغانانو دواړه کارونه د خپلو اساسي حقونو او ملي حاکمیت د اصل خلاف بللي او پر وړاندې یې جنگیدلي دي. د شوروي نظامي پوځونه چې هرڅومره له افغانانو سره په جگړه کې ښکېلېږي، د کابل حکومت په هماغه اندازه بې اعتباره کېږي او له خلکو څخه یې واټن زیاتېږي. معکوساً د نظامي قواوو په وتلو سره دغه قطبیت را کم شو، تر دې حده چې په ځانگړي ډول په دې وختونو کې د جگړې جبهات اوس په هغه اندازه کړکېچن نه دي او د جگړې په ډینامیزم او اپوزیشن کې محسوس کموالی را څرگند شوی دی. په دې مینځ کې هغه اقدامات چې په کابل کې ټول د «ملي پخلاينې» په نوم یادېږي، په کړکېچ کې ځنډ رامنځته کړی، خو په اساسي ډول یې د هغه له رفع کولو سره مرسته و نه کړه او د دې گومان هم نه کېږي. علت یې هم د حکومت مخینه او هم دا دی چې شوروي اتحاد افغانستان لا په بشپړ ډول نه دی ترک کړی. شوروي اتحاد د خپلو نظامي قواوو په اېستلو سربېره د خپلو مشاورینو او خورا لوی سفارت او د پرمختللو وسلو د ورکړې له لارې له تېر څخه زیات د کابل پر حکومت مسلط دی. یوازینی تر ټولو موثر کار چې شوروي اتحاد یې د افغانانو د برحقه انديښنې د رفع کولو او له سیاسي لارې د افغانستان د قضیې د حل له امکان سره کولای شي، له شک پرته د هغو اقداماتو کول دي چې پورته یاد شول. افغانان د دغه تشویش په اظهار کې په حقه دي. شوروي چې یو ابر قدرت دی، په دې فکر

پر افغانستان برید وکړ چې سویلي پولې یې خوندي نه دي. افغانان اوسمهال له دغې ترخې تجربې او هغو خونړیو نښتو سره چې له شوروي قواوو سره یې لرلي دي، په داسې حال کې چې شوروي اوس هم په هغه ترتیب چې وویل شول، پر رژیم مسلط دی؛ څنگه له خپل راتلونکي، د هېواد له خپلواکۍ او خپل حاکمیت څخه غافلې کېدلای شي؟ اوس د فیصلې علایم د څرگندېدو په حال کې دي او د سولې وړاندیزونه د هغه ځیني برخې جوړوي. د دغو اقداماتو ترسره کول ضروري شوي دي او ستاسو په زیان هم نه تمامیږي، ځکه چې تاسو خپله وایي: «زموږ امنیتي ځواکونه تر بل هر وخت زیات قوي دي او د افراطیونو، د پاکستان اردو د قطعاتو او سعودی وهابي اجیرانو د گډو ځواکونو د پراخو او لویو بریدونو پر وړاندې په یو کال خپلواکه دفاع کې یې خپله رزمي وړتیا په اثبات رسولې ده.»

له سیاسي لارې د قضیې حل ته د زمينې برابرول به، څنگه چې پاس ورته اشاره وشوه، په دې معنی وي چې ټول قوتونه او داخلي ښکېل لوري چې په ملي سیاست باندې اغېز لري، له یو بل سره مذاکره د یو اصل په توگه ومني. ډېری لوري ښایي د دې اصل منلو ته هېڅکله حاضر نه شي. خو که ستاسو په وړاندیز یا په بل هر وړاندیز کې چې په دې موخه وړاندې شي، افغان ملي اراده د ملي حاکمیت له دقیق اصل سره تحقق پیدا کړلی شي، په غالب گومان به د ټولو افغانانو له ملاتړ او دغه راز د امریکا او شوروي له ملاتړ څخه برخمن شي.

په همدې حال کې فیصله د کوم وړاندیز او تجویز له مخې ناشونې نه ده، ځکه چې افغانان د یو ډینامیک او تاریخي ملت په توگه له بدایه کانونشنونو، عنعنو او کلتور څخه برخمن دي. په گوندیماریو (سیاسي لوبو) کې ډیر غني دي. د قبیلوي متنازعو قضیو په حل کې ډیر ماهر دي. حکومت (یا دولت) هم اساساً د ښکېلو ډینامیکو لوریو د مقاولې نتیجه ده. خو وړاندیز که هر څه وي او له هر لوري وي، له هغه ځایه چې د افغانستان کړکېچ د زیاتې وینې توپیدنې او بې اتفاقیو او تضادونو د تشدید او دغه راز د خارجي قدرتونو د ښکېلېدو له امله ډېر ابعاد ځانته غوره کړي دي، حل به یې په دوه متفاوتو لارو مصلحت وي چې ستاسو په وړاندیز کې هم راغلي دي: موقتي (عبوري یا انتقالي) پړاو او دايمي پړاو.

په موقتي پړاو کې به میکانیزم او د فیصلې تگلاره او د لوریو چلندونه هغسې وي چې ورو ورو

د اعتماد او همکارۍ فضا رامنځته شي، چې په پایله کې لوري له یو بل سره مذاکرې او له رقیبانو او اپوزیشن سره خبرو او فیصلې ته چمتو شي. د خوشبینۍ هغه فضا چې په نړېواله کچه را ولاړه شوې ده، یقین پر افغان موضوع یو مساعدوونکی تاثیر لرلی شي. په موقتي پړاو کې بریالیتوب د دویم پړاو بریالیتوب په خپل بطن کې لري.

ستاسو وړاندیز زما په نظر، لکه چې مخکې یې یادونه وشوه، په ښه ډول منسجم دی او داسې عناصر په ځان کې لري چې باید د موضوع د حل لپاره موثر وي. خو پر داسې اساس ولاړ دی چې د لاندې څلورو دلایلو په وجه به د مذاکرې د اساس په توګه و نه منل شي:

۱- وړاندیز ستاسو د حکومت موقف ته د اپوزیشن پر موقف امتیاز ورکوي.

۲- وړاندیز په یوه نقطه کې د ملي حاکمیت پر اصل ولاړ نه دی.

۳- دا چې د وړاندیز له مخې باید په عبوري پړاو کې موقتي حکومت له مخالفو (قواوو) جوړ شوی وي، په دې حال کې به د دې پر ځای چې سیاسي فضا وروستی موخې ته د رسېدو لپاره مساعده کړي، ښایي نوره کړکېچنه کړي.

۴- پر دې سربېره داسې یوه نړېواله بې طرفه قوه په کې نه ده اټکل شوې چې د پروسې له پیل سره سم ور باندې څارنه وکړي.

۱- ستاسو وړاندیز له دې امله ستاسو د حکومت موقف پر نورو امتیاز ورکوي چې ستاسو حکومت به د موقت حکومت تر رامنځته کېدو پورې په کابل کې پر خپل ځای پاتې وي او څو اړخیزې نظامي قواووې (اردو، ملیشه، خاد، څارندوی او جوزجاني) او دغه راز محکمې به یې په لاس کې وي. دا حال به د موقت حکومت له تاسیس وروسته هم لږ او ډېر په همدې ترتیب وي. څو اړخیزې قواووې او خاد (یا واد) هم چې په اصل کې د کابل حکومت اصلي پایه او محور دی، اصلاً له هغو عناصرو او مېنه والو (هواخواهانو) څخه جوړ دی چې حکومت ته لاس په نامه ولاړ دي او هېڅ تصور نه کېږي چې خاد دې له دې سره سره بې طرف پاتې شي چې په افغان وژنې او شوروي پالنې کې مخېنه لري او کې. جی. بی اوس هم پرې مسلطه ده. که تاسو په رښتیا هم دا هوډ لری چې افغان قضیه دې له سیاسي لارې

حل شي او ستاسو وړاندیز دې د اپوزیشن له لوري هم د مذاکرې د اساس په توگه ومنل شي، باید د خاد دستگاه له مینځه لاړه شي. خادستان بنایي داسې استدلال وکړي چې د یوې استخباراتي دستگاه شتون لکه چې د سیمې په نورو هېوادونو کې هم د حکومتونه برخه گرځېدلې؛ د هېواد د امنیت د ساتلو لپاره ضروري دی، په تأسف سره چې دا منطق یې سم معلومېږي؛ خو اوس وخت دا حتمي شوې ده چې د خاد پر ځای یوه داسې دستگاه د بنکېلو غاړو په هوکړې د موقت حکومت له لوري رامنځته شي چې د غیر متعهدو پروفیشنل کادرونو څخه جوړه وي، بودیجه یې ټاکلې او په خپله د افغانستان وي، چارې یې په منظم ډول د عدلي محکمو او مقننه قوې له لوري وارثي انتخابي شي. په هر حال دنده یې باید د بهرنیو خطرونو پر وړاندې د ملي مصئونیت ساتل وي، نه دا چې د اختناق او ملي ترور د یوې وسیلې په توگه دې د حکومت په لاس کې وي. د گوندونو د تعدد، د حزب د رسمي نوم د بدلولو او د هغو ټولو ملکیتونو د بېرته ستونولو په گډون چې ضبط شوي دي؛ د هر ډول تازه اصلاحاتو راوستل چې د آوازو پر بنسټ د (ملي پخلاینې) سیاست په وروستي شکل کې راوړل شوي دي، د خاد له ملغا کېدو پرته کوم مفهوم نه شي لرلی، ځکه د دوی د نه بښل کېدونکې مخینې له پامه غورځولو پرته بیا هم، د استاد سمندر غوریاني په خبره «که فرض کړو چې د کابینې افراد د اپوزیشن له غړو څخه جوړ شي، په یوه غرمه یا یو شپې مهال به د (واد) په یوه اشاره سره نیست شي». بل دا چې «په حکومت کې د شاملو افرادو په نامتوازن ترکیب سربېره د حکومت په پرتله نور ډېر ځواکمن لوري رامنځته شوي چې د حکومت ځواک د هغوی په پرتله اساساً هېڅ دی...»

۲- تاسو په خپل وړاندیز کې ویلي چې «نړیوال کنفرانس به د یو دایمي بې طرفه او غیر نظامي هېواد په توگه د افغانستان نوی حقوقي دریځ چې په نوي اساسي قانون کې به هم تسجیل کېږي، په رسمیت پیژني او هغه به تر نړیوال ملاتړ او تضمین لاندې راولي. «معلومېږي چې تاسو مخکې له مخکې فیصله کړې ده چې افغانستان باید «د یو دایمي بې طرفه او غیر نظامي هېواد په توگه» راولاړ شي او نړیوال کنفرانس هم باید دا حالت «تر نړیوال حمایت او تضمین» لاندې راولي. که داسې کېږي او یو بې وسلې افغانستان د هېوادونو او د هغوی له جملې د گاونډیو هېوادونو تر «ملاتړ لاندې» راځي، افغانستان به د تل لپاره پر یوې

مستعمري او اسير هېواد بدل شي. نو دا نظر په صراحت سره د افغانستان له ملي حاکمیت سره په ټکر کې دی. پر دې سربیره ایا د افغانستان بې وسلې کول به یو ملي انتحار نه وي؟ ځکه چې افغانستان له داسې هېوادونو سره محاط دی چې له افغانستان څخه یې نفوس او قوت څو چنده زیات دی او په تر ټولو پرمختللو وسلو سمبال دي. مسلماً که افغانستان بې وسلې کېږي او نور ورڅخه «ملا تر کوي» استقلال او ملي حاکمیت به یوازې په نوم پاتې وي. شوارډ نادزي هم په خپل دوه فقره یي وړاندیز کې چې د سر کال د فبروري میاشتې په ۱۵ مه نېټه یې وړاندې کړی، ستاسو په شان د افغانستان غیر نظامي کول تجویز کړي دي. له شک پرته، د افغانستان په برخه کې د شوروي هدف واضح دی. شوروي و نه شو کولای د نظامي قوې پر مټ افغانان بې وسلې کړي او تر خپل تسلط لاندې یې راولي. اوس د یو نړېوال تضمین په نوم غواړي خپل هماغه هدف ته ځان ورسوي، په داسې حال کې چې په نړېوال تضمین هیڅ باور نه شي کېدلی. ایا شوروي پوره ۸ کاله د ملگرو ملتونو د عمومي اسامبلې فیصلو ته غوږ ونیو چې ورته ویل یې له افغانستانه دې خپلې قواوې وباسي؟، آیا افغانانو په وسلې او پولادین هوډ سره د شوروي اتحاد تېری له خپل وطن څخه لرې نه کړ؟ په داسې حال کې چې نور وسله وال وي؛ نو بیا ډېر ځواکمن، ډیر وسله وال او ډیر یو موټي افغانان د استقلال؛ د ملي حاکمیت او ویاړلي ژوند ضامن دي او بس. په همدې حال کې د بې طرفۍ اتخاذ، غیر نظامي کېدل یا نظامي کېدل او دې ته ورته موضوعات د افغانستان د خلکو خپل قانوني او حقوقي صلاحیت دی چې د اړتیا پر وخت به یې د خپلو با صلاحیته او انتخابي استازو په وسیله تر بحث او نظر لاندې ونیسي، نه دا چې نړېوال کنفرانس یا کوم بل بهرنی هیئت دې د هغه په اړه د فیصلې او بحث حق او صلاحیت ولري.

۳ - که ستاسو له وړاندیز سره سم موقت حکومت د «رهبرۍ شورا» له لوري د «ټولو فعالو سیاسي قوتونو» له ترکیب څخه رامنځته شي، دا حکومت به نه یوازې دا چې د راتلونکي حکومت د تشکیل په برخه کې بې طرفه پاتې نه شي، دا به هم و نه شي کولای چې نهایي فیصلې ته د رسېدلو لپاره فضا سره او آرامه کړي. نوې نښتې او کشمکش به یې لمن ونیسي. په دې صورت کې د داسې واقعو د پېښېدو امکان شته چې اوس مهال یې اټکل نه کېږي چې ښایي د سیاسي فیصلې ټوله پروسه اغېزمنه کړي او ښایي له منځه یې یوسي. د دې لپاره

چې له دغه احتمال څخه مخنیوی شوی وي، ښه ده چې د انتقالي پړاو عبوري حکومت د کوردویز د تجویز یا بل ورته تجویز پر اساس رامنځته شي چې په هغه کې د اصطکاک امکان ډیر کم وي. کوردویز د ۱۹۸۸م کال په دوبي کې د ټولنیزو بنسټونو لرونکي ملي حکومت د تشکیل لپاره وړاندیز کړی و چې په انتقالي دوره کې دې حکومت له غیر متعهد و، خو داسې عناصرو جوړ شي چې په هېوادنیو چارو کې وارد وي. د دې تجویز معنی دا وه چې د کابل حکومت دې خپل ځای دې حکومت ته پرېږدي او په خپله دې د نورو لوریو په شان په ټاکنو کې برخه واخلي. داسې معلومیږي چې ستاسو وړاندیز دې د نکاراګوا د ماډل په اساس جوړ شوی وي. له شک پرته چې سیاسي پلورالیزم او پارلماني سیستم د تائید وړ او د دې جوګه دي چې د افغانستان لپاره دې مصلحت وگڼلی شي او اړین دې وي، خو له هغه ځایه چې د ساندنیست د مخینې او د کابل د خلق گوند تر مینځ ډېر توپيرونه دي او دا چې شوروي د یو تجربه شوي مغرض او بې اعتباره گاونډي په توګه اوس هم د افغانستان پر حکومت مسلط دی، د نکاراګوا ماډل تر کومه چې په رسمي حزب او د کابل په رژیم پورې اړه لري، په افغانستان کې عملي او د منلو وړ نه شي کېدلای. په هر حال د کوردویز له وړاندیز سره سم به موقت حکومت دنده ولري چې د یو ملي حکومت د رامنځته کېدو مقدماتو ته لاره هواره کړي. له دې وجې چې د موقت حکومت مشرتابه هیئت به له تجویز سره سم په راتلونکي حکومت کې شامل نه وي او یوازې یو منځنی عامل دی، نو په ریښتینولي سره به هڅه وکړي چې د بې طرفۍ په ساتلو او د ښکېلو لوریو د مشرانو په موافقې له دودیزو کانونشنونو لکه جرګو، کمیسیونونو او نوي اساسي قانون څخه په استفادې؛ د سراسري، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې نوی حکومت جوړ کړي او له هغه وروسته خپله په محترمانه ډول الوداع وکړي. البته موقت حکومت به دنده ولري او مکلف دی چې د ټولو ښکېلو غاړو د فعالیت لپاره د لارې د هوارولو په برخه کې هڅه وکړي او په ښارونو او ورڅېرمه سیمو کې داسې شرایط رامنځته کړي چې په کې د ټولو لوریو لپاره د ملګرو ملتونو د مقرراتو او اغېزناکې څارنې په سبب د یو شان فعالیت فرصت په لاس ورغلي وي.

۴ - ستاسو په وړاندیز کې کومه داسې نړېواله قوه نه ده اټکل شوې چې د نوي حکومت تر جوړېدو پورې دې، د سیاسي فیصلې پر پروسې څارنه وکړي، په داسې حال کې چې د دې قوې، مرجحاً ملګرو ملتونو، له شتون پرته به ښايي سیاسي فیصله ممکنه نه شي. په دې

برخه کې ملگرو ملتونو ته ارجحیت ورکول کېږي.

تاسو له زیدخلو او ذیعلاقه هېوادونو څخه د مرکب نړېوال کنفرانس وړاندیز کړی، خو دا ډول یو کنفرانس نه شي کولای په انتقالي دوره کې په کړکېچنو او جنجالي مسایلو لکه اوربند، متقابلو لوریو ته د وسلو په نه ورکړه او داسې نورو باندې اغېزناکه څارنه وکړي او حل یې کړي. په اوسنیو شرایطو کې یوازې ملگري ملتونه کولای شي چې داسې چارو په ترسره کولو دې غالب شي. ملگري ملتونه په دا ډول موضوعاتو کې تجربه او مخینه لري او د هېوادونو لپاره د درناوي او اعتبار وړ دی او د افغانستان موضوع بیا په خاص ډول د هغه له اجندا او مسئولیت څخه دی.

د ژنیو هوکړه کوونکو، دیگو کوردویز ته دنده ورسپارلې وه چې د پراخ بنسټه حکومت د تشکیل لپاره هڅې وکړي. دوی ورته د خپلې همکارۍ او ملاتړ ډاډ ورکړی و. کوردویز د دغو ژمنو په اساس د قضیې له زیدخلو لوریو سره خبرې وکړې او وروسته یې یو هر اړخیز وړاندیز وکړ چې که هماغسې کټ مټ نه منل کېدو، لږ تر لږه خو د مذاکرو لپاره اساس جوړېدلای شو؛ خو داسې ونه شول ځکه چې د ځینو تنظیمونو مشران یې په ارزښت پوه نه شول او شوروي اتحاد او پاکستان د ژنبو د هوکړو پر ضد او د خپلو هغو ژمنو خلاف چې له کوردویز سره یې کړې وې، د افغانستان په موضوع کې له پخوا ډیر ښکېل شول، خو وړاندیز اوس هم پر خپل ځای د اعتبار وړ دی. تر اوسه پورې چې په دې برخه کې هر وړاندیز وړاندې شوی دی د دیگو کوردویز د وړاندیز په پرتله واقعینانه، بې طرفه، په اوسنیو شرایطو کې د افغانستان له شرایطو سره موافق نه و.

د خبرو په وروستیو کې د افغانستان د قضیې لپاره خپل مهم ټکي لاندې را لنډوم:

١- په داسې حال کې چې بهرني ذیدخه قدرتونه په ځانگړي ډول شوروي اتحاد او امریکا د سترو نړېوالو مسایلو په هکله له یو بل سره تفاهم او حتی هوکړې ته نږدې شوي، د افغانستان په قضیه کې دې هم ورته گډه لاره غوره کړي چې په پایله کې افغانان د دې مجال پیدا کړي چې د ملي حاکمیت د اصل پر بنسټ د خپل حکومت او گډ سیاسي زعامت په جوړولو و توانیږي. شوروي اتحاد او پاکستان کولی شي په دې برخه کې ستر رول ولوبوي. دا به د دوی په گټه هم وي چې په هوسا افغانستان کې دې یو ملي خپلواک حکومت واکمن وي، نا ارام افغانستان یا هغه افغانستان چې له دوی دوو څخه په یو متکي وي او یا دایمي انارشي په کې حاکمه وي، له شک پرته به دوی ته هم خطر پېښ کړي. افغانستان په ځانگړي ډول په بشري او کولتوري لحاظ له دوی او یو څه له ایران سره تړلی دی او نه شي کېدلای چې کړکېچ دې یوازې د ده په پولو کې مقید پاتې شي، لکه څرنګه چې اوسني کړکېچ هم دوی سخت اغېزمن کړي دي. خو که شوروي یا پاکستان او یا دواړه د دې په لټه کې وي چې د افغانانو له بې اتفاقی څخه په گټې اخیستنې دې د خپلو ځانگړو لوریو په وسیله دلته تسلط پیدا کړي، ضرور دې دا هم په پام کې ولري چې د هغوی ځانگړي لوري به له ملي باور څخه برخمن نه شي، لکه څرنګه چې رسمي گوند او د کابل رژیم برخمن نه شول. استقلال غوښتنه د افغانانو د خصلت او دود داسې قوي تمایل جوړوي چې شوروي اتحاد له دوی سره له سختې مبارزې کولو وروسته پرې اعتراف کوي. لکه څنګه چې د دوی استازي او نطق گراسیموف وویل چې «شوروي به بیا هېڅکله افغانستان ته نظامي قواووې و نه لېږي.»

٢-د چې بېلابېلو افغان لوریو مشرانو د حکومت د جوړېدو پر سر هوکړه نه ده کړې او حتی د اتفاق او ایتلاف نښې له ورايه هم نه ښکاري او دا چې افغانان د جگړې له اړخه د ژوند په سخته کې راگیر دي او امکان لري چې د افغانستان ملي حاکمیت او استقلال و گوانبل شي او حتی سلب شي؛ د ملگرو ملتونو له سرمنشي سره باید همکاري وکړي چې د ملگرو ملتونو په څارنې د ملي حاکمیت د اصل په رعایت او له خارجي اغېزو پرته په ازاده او ډیموکراتیکه فضا کې حکومت جوړ شي. په همدې حال کې ده چې د کابل حکومت د شوروي د نظامي قوې پر مټ رامنځته شوی او یوازې په ښارونو او هغوی ته په نږدې سیمو،

هغه هم د خاد قوې په زور، حاکمیت لري او په دې دومره موده کې یې له ډله ییزو او فردي وژنو، سخت اختناق او د «ملي پخلاينې» په نوم له سیاست څخه هم کار اخېستی، بیا یې هم مشروعیت او قانونیت نه دی ترلاسه کړی؛ باید د اپوزیشن په شان د یو ملي قانوني حکومت د جوړولو لپاره د ملگرو ملتونو له سر منشي سره یو ځای کار وکړي او دا ومني چې د انتقالی دورې له پیلېدو وړاندې خپل ځای موقت حکومت ته پرېږدي. یوازې به د ملگرو ملتونو په منځگړیتوب په خپله د افغانستان خلک د سراسري ټاکنو له لارې قضیه حل کولای شي. له هغه پرته ممکن د وخت تېرېدل د ښکېلو لوریو تر مینځ مخالفتونه او دښمنۍ نورې هم شدیدې او د قضیې حل نور هم ستونزمن کړي. معلومیږي چې همدا او یا دې ته ورته بله کومه لاره به بالاخره د افغان قضیې حللاره وي. مخکې له دې چې وېجاړ وطن نور هم وېجاړ او مصیبت ځپلي خلک لا زیات مصیبت ځپلي شي او د هغه پر بنسټ پېچلې قضیه نوره هم پېچلې شي، باید یې په هکله اقدام وکړو. سلیم عقل د همدې غوښتنه کوي.

د حکومت د رامنځته کولو په پروسه کې د ملگرو ملتونو ډېره ښکېلتیا له دې امله مهمه شوې ده چې ملگري ملتونه د خپل ماهیت له امله د افغانستان په باره کې کوم خاص غرض نه لري او کولای شي له لېوالو هېوادونو په ځانگړې توگه له گاونډیانو څخه ډاډ تر لاسه کړي چې هېڅ یو افغان لوری د هېڅ بل لوري پر وړاندې نه تحریکيږي یا نه کارول کېږي. په همدې حال کې نړېوال حساسیت او په ځانگړې ډول د گاونډیو هېوادونو حساسیت تر وروستۍ کچې راکمولی شي او د حکومت د استقرار امکان به نور هم زیات کړي. پر دې سربېره به ملگري ملتونه موقع ورکړي چې په را روانه مهمه موضوع یعنی د وران افغانستان په بیا ودانولو کې اساسي ونډه واخلي او له پنځو میلیونو څخه د زیاتو کډوالو د راستنېدنې لپاره مالي مرستې او حتی له نورو هېوادونو څخه اړین امکانات برابر کړي. ملگري ملتونه چې هر څومره په دې برخه کې رانښکېليږي، په هماغه کچه به د زیدخه هېوادونو حساسیت را کميږي چې د افغانستان په خیر او صلاح به تماميږي.

٣- د ملي حکومت د رامنځته کولو طرزالعملونه او طریقې به په هغه صورت کې هېڅ ستونزه و نه لري چې ټول داخلي او بهرني ښکېل لوري ورته مصمم او چمتو وي؛ خو که زیدخه افغان لوري د نوي حکومت د رامنځته کولو لپاره په خپلو کې هوکړه او چمتووالی ونه ښيي او

په دې برخه کې لوړو ملي مصالحو ته پر خپلو ځانگړو ډله ییزو او شخصي ملاحظاتو ترجیح ور نه کړې، امکان نه لري چې روان کړکېچ دې رفع شي. د دیدخه لوریو مشرتابه پلاوي او په واقعیت کې هر حساس او د نظر خاوند افغان فرد په دې برخه کې په لومړۍ درجه مسئولیت لري. دا به سادگي وي که فکر وشي چې نور خلک به زموږ د کړکېچ د ختمولو لپاره کومه نسخه له کوم خاص غرض پرته وړاندې کړي او دا به هم بې ځایه غرور وي که د دغه ملي او انساني مصیبت پر وخت هم د نورو له اړینې مرستې څخه ځان بې نیازه وگڼو. تر دې دمه ډېرې نسخې له هر لوري او حتی د افرادو له خوا تجویز شوي او وړاندې شوې دي؛ خو یوه یې هم د نیمگړتیا او د مقابلو لوریو د مخالفت په وجه د ټولو د منلو وړ و نه گرځېده. د یو طرفه او نیمگړو ټاکنو او جرگو دایرول چې د هر لوري له خوا شوي دي، ترسره کوونکو ته یې مشروعیت نه دی ور په برخه شوی او په راتلونکي کې به یې هم ور په برخه نه کړي؛ مگر دا چې هغوی ملي او د بهرنیانو له لاسوهنې او نفوذ پرته او په رښتیا هم د ټولو د ارادې ممثل وي. و ماعلینا الی البلاغ.

په درناوي

(لاسلېک)

پوهاند محمدحسن کاکړ ته د ډاکټر نجیب الله دویم لیک

(د افغانستان د جمهوري دولت لوگو)

ښاغلی محترم پوهاند ډاکټر محمدحسن کاکړ،

ستاسو د جون د ۱۲مې نېټې لیک چې زما د ۱۳۶۸ کال د سلواغې میاشتې د مراسلې په ځواب کې مو لیکلی و، تر لاسه او په پوره توجه او لېوالتیا سره مې ولوست.

د وطن د پرېښودو لاملونه راته روښانه دي او په ټولو امکاناتو سره هڅه کوو چې د ټولو هېوادوالو د عزت مند، خوندي او دایمي عودت لپاره لار هواره کړو؛ خو په دې پړاو کې له تاسو او نورو نامتو افغان څېرو، کابل ته د سفر لپاره زما د بلنې ورکولو موخه د افغانانو ترمنځ د اړیکې، د نظرونو د تبادلې او تفاهم رامنځته کېدل دي. ډاډه یم چې تاسو هم په داسې حساسو شرایطو کې د هغه په اړتیا باندې پوهېږئ.

کوم څه چې تاسو د اوسنیو حالاتو د شالید او د هغه د تیاره عواقبو په باب لیکلي، زموږ د نظرونو ترمنځ کافي مشابهت موجود دی. په دې هکله او د نورو موضوعاتو په باب د گوند په دوهم کانگریس کې زما راپور ته ستاسو ژوره پاملرنه را اړوم. لکه چې تاسو هم ویلي؛ مور هېڅ وخت دا ادعا نه ده کړې چې زموږ طرحې او سیاستونه به سولې او پخلاینې ته د رسېدو یوازینی وسیله وي؛ خو هغه څه چې مو وړاندې کړي، په پوره صمیمیت سره په دې عقیده یو چې د تفاهم لپاره یو ښه او ټینگ اساس جوړېدای شي.

تاسو د اپوزیسیون د ځینو څېرو نه پخلا کېدونکي دريځونه په گوته کړي چې د نظامي فشار له لارې د افغانستان د جمهوري دولت پر انهدام ټینګار کوي. گومان کوم چې د شوروي اتحاد قواوو له وتلو، تر اوسه نظامي حللاره شو ځله او په بیلابیلو ښو ازمویل شوې او پر هغې باندې د ټینګار بېهوده گي د ټولو واقعیت لیدونکو کسانو لپاره روښانه ده. په دې ترتیب، هغه څه چې په لومړي گام کې ورته اړتیا لرو، زموږ د سولې په طرحو کې نور تعدیلات نه دي؛ بلکې د یوې سوله ییزې حللارې په گټه د اپوزیسیون د ځینو کړیو په جگړه غوښتونکي دریځ کې اساسي تعدیلات دي. زما لپاره خوشحالوونکې ده چې تاسو او په اروپا او امریکا کې نور برجسته افغان شخصیتونه له یو سوله ییز او عادلانه سیاسي حل څخه پلوي کوی.

هغه اصول چې تاسو د سولې د کار لپاره په گوته کړي، د تضاد او تباين په برخه کې زموږ له نظر سره ماهوی نه لري او د وسایلو او طریقو پر سر هر وخت هوکړې ته رسېدلی شو. دا قطعي خبره ده چې ستر قدرتونه کولای شي د افغانستان د پرمختګ او سولې پروسې په څرنگوالي کې رول او اغېز ولري، خو دا رول باید هېڅکله زموږ ملي حاکمیت متاثره نه کړي او افغانان باید خپل د خوښې وړ برخلیک په خپله وټاکي.

د نړیوالو حقوقو د رژیم د بشپړ رعایت په برخه کې، نه یوازې د افغان - شوروي پر ګډو پولو، بلکې له نورو ګاونډیو هېوادونو سره په افغان پولو هم هوکړه لرو؛ خو باید په ډاډ سره وویل شي چې په افغانستان کې د شوروي اتحاد سفارت د کارکوونکو په هکله د لاس انجلس ټایمز خبریال ښاغلي (مارک فریمن) اټکل له اغراق څخه ډک او له واقعیت څخه ډېر لري دی. د افغانانو په استعداد او وړتیا بې باوري، له ځینو سره دا غلط سوچ پیدا کړی چې زموږ بریاوې او لاسته راوړنې د شوروي کارپوهانو له مرستې او همکارۍ پرته، ګوندې محال دي؛ په داسې حال کې چې د افغانستان له دولت څخه د مشاوریت ټول سیستم لري شوی چې د مارک فریمن په پرتله نور باخبره بهرنیان پرې ښه پوهیږي.

په دې برخه کې غواړم ستاسو د هیله مندی شریک و اوسم چې پاکستان به اخلاقاً مجبور شي څو خپل سیاستونه بدل کړي؛ خو د شوروي اتحاد د قواوو له ستنېدو د وروسته ورځو تجربه په دې برخه کې خواشینوونکې ده. لکه څرنگه چې پوهیږئ، پاکستان د افغانستان له مسئلې څخه په استفادې د هغه هېواد له داخلي کړکېچونو څخه د پام اړونې په پار استفاده کړې ده.

له تاسو سره بشپړ موافق یم چې د شوروي قواوو شتون د دولت پر اعتبار او محبوبیت بد اغیز کړی دی چې د هغوی په ستنېدو سره دغه اغېزې په چټکۍ سره په لرې کېدو دي. هغه څه چې تر اوسه د ملي مصالحې په چوکاټ کې لاسته راغلي، په ډاډ سره ویلای شو چې د شوروي قواوو په موجودیت کې یې شونتیا نه وه. تاسو ته ډاډ درکوم چې اوس مهال شوروي اتحاد له افغانستان سره په اړیکو کې نړېوال پېژندل شوي اصول او قواعد مراعتوي او افغان دولت هر وخت د دغه چارې پر ضرورت ټینګار کوي. په هر حال، هر ډول حلاله

باید د افغانستان د ملي حاکمیت تضمینونکې او د افغانستان د خلکو د ارادې مستقل او ازاد تبارز وي.

تاسو زموږ پر وړاندیزونو د تبصرې پر مهال وایئ چې دا وړاندیزونه زموږ حکومت ته د اپوزیسیون پر دریغ امتیاز ورکوي او زیاته کړې مو ده چې د وړاندیز له مخې موقت حکومت باید له مخالفو قواوو څخه رامنځته شي، «دا حال به احتمالاً سیاسي فضا نوره کړکېچنه کړي».

لومړی باید دا توضیح کړم چې د سولې په سراسري کنفرانس کې پر اساسي موضوعاتو او د دې موضوعاتو له ډلې د رهبرۍ شورا پر رامنځته کېدو او ترکیب له هوکړې سره سم، نور نه شو کولای د هغې غاړې یا دې غاړې پر امتیازي دریغ خبرې وکړو؛ ځکه چې رهبري شورا به په واقعیت کې په ټولیز ډول د حکومت د چارو اداره په لاس کې ولري. له بل لوري موږ حاضر یو چې د یو داسې موقت حکومت د تشکیل لپاره مذاکرې ته کېنو چې، له ټولو ایټلافونو او بنکېلو لوریو څخه مرکب وي او یا داسې تشکیل ولري چې، ستاسو په خبره «د بنکېلو ډینامیکو لوریو د مقالې پایله» وي په دې اساس، د انتقالي دورې له پیله د عمومي ټاکنو تر تدویر او د نوي حکومت تر جوړېدو پورې به ټول بنکېل قوتونه د تساند او مساوي رقابت په موقف کې په مساوي او عادلانه ډول وي؛ خو د موقت حکومت تر جوړېدو پورې زموږ د حکومت دوام یو ضرورت دی چې د یوې خطرناکې سیاسي او نظامي تشې د رامنځته کېدو عواقب پرې د صحت ټاپه لگوي.

تاسو وایاست چې «وړاندیز په یوه نکته کې د ملي حاکمیت پر اصل ولاړ نه دی»، زه معتقد یم چې د ملي حاکمیت او ملي یووالي لا ډېره ځواکمنتیا زموږ د طرحې اصلي روح دی. په طرحه کې ټول ذکر شوي اصول د همدغه هدف تحقق ته معطوف دي چې دا په خپله د سرتاسري سولې او هوساینې تضمینونکي دي.

تر کومه ځایه پورې چې مسئله د افغانستان د حقوقي بې طرفۍ په دریغ او غیر نظامي کولو پورې اړه لري، باید وویل شي چې دا دواړه موضوعات له یو بل څخه جلا دي او تر اوسه پورې یوازې د یوې طرحې حیثیت لري. لکه څرنګه چې تاسو هم په ښه ډول یادونه کړې،

یوازې او یوازې د افغانستان د خلکو منتخب استازي حق لري چې دغه طرحې د خلکو او هېواد د اوسنیو او راتلونکو گټو او لوړو ملي مصالحو په رڼا کې تر ارزونې لاندې ونیسي او په اړه یې پرېکړه وکړي. له همدې امله زموږ په وړاندیز کې ویل شوي چې دغه موقف به په نوي اساسي قانون کې تسجیل کېږي چې دا کار یوازې د خلکو د منتخبو استازو په وسیله امکان لري.

په دې هکله چې ولې داسې یوه طرحه رامنځته شوې، تاسې به د یو تکړه مؤرخ په توګه د هغه دلایل د افغانستان د تاریخ په لړ کې په وضاحت سره وګورئ. افغانستان د خپل ډیر حساس ستراتیژیک موقعیت او ارزښت له امله تل د پردیو له دسیسو، توطیو او یرغلونو سره مخ شوی دی. نړېوالو او سیمه ییزو سترو قدرتونو هر یو هڅه کړې چې په یو نه یو ډول زموږ پر هېواد خپل نفوذ او واک ډېر کړي او د خپلو سیاسي، نظامي او ستراتیژیکو گټو لپاره ورڅخه کار واخلي. له ما سره به هم عقیده یاست چې نه شو کولای د هېواد اوسنی وضعیت د دغې چارې له په پام کې نیولو پرته مطالعه کړو. که په افغانانو کې د وطندوستۍ قوي احساس او د ازادۍ غوښتنې او زړورتیا روحیه نه وای، ښايي افغانستان به پېړۍ وړاندې د یو هویت او د نړېوالو حقوقو د یو مستقل شخصیت په توګه د نړۍ له سیاسي نقشي څخه محوه کېده. د افغانستان استقلال د دې هېواد د بې شمېره رښتینو بچیانو د وینې په قیمت ساتل شوی دی او دغه ستر میراث د ملي وحدت د عطف تر ټولو لوړه نکته وه او پاتې به شي.

سپارښتنه کوم چې طرحې د سویس، فنلند او اطریش د تاریخي نمونو په رڼا کې ولولئ. زموږ هدف د افغانستان له داخلي مسایلو څخه د تل لپاره د پردیو د لاس لندول او د افغانستان د اقتصادي - اجتماعي پراختیا لپاره د نړېوالو قدرتونو ترمنځ د سالم رقابت رامنځته کول دي. لکه څنګه چې خبر یاست، د دایمي بې طرفۍ حقوقي دریځ یوازې هغه وخت د اعتبار وړ ګرځېدلی شي چې د زیدخه هېوادونو له خوا وپېژندل شي او دا په صراحت د نړېوالو قدرتونو او ګاونډیانو په ګډون د نړېوال کنفرانس د وروستیو سندونو د لاسلیک کوونکو غړو له لوري زموږ د هېواد ملي حاکمیت، ارضي تمامیت او استقلال ته د ښکاره او زیان نه منونکي دوامداره درناوي په معنی ده. د درناوي اصل او د افغانستان د دایمي بې طرفۍ د حقوقي

دریغ تضمین په خپله زموږ د هېواد پر وړاندې هر ډول مداخله او یرغل منفي کوي.

له بل لوري د افغانستان د غیر نظامي کولو طرحه د هېواد د بشپړ بې وسلې کولو په معنی نه ده، هدف دا دی چې په هېواد کې د پرمختګ د تامین او د ډیموکراسۍ د ټینګښت په خاطر له نظامي لارې د قدرت د نیولو ټول وسایل او امکانات له مخې لرې شي. په عین حال کې د افغانستان د راتلونکي لپاره د امنیت او قانونیت د تأمین د اداره کولو یو سیستم او د افغانستان له پولو څخه د ساتنې لپاره د یوې معقولې دفاعي قوې اټکل کیدلای شي.

د دغه بحث په وروستیو کې ستاسو د معلوماتو لپاره دا زیاتوم چې د افغانستان د دایمي بې طرفۍ او غیر نظامي کېدو طرحې زما په هغو بیانېو کې شته چې په ۱۳۶۷ کال کې وړاندې شوي دي او د ا.ج دولت فقره ییز وړاندیزونه چې په صراحت سره د افغانستان دایمي بې طرفي او غیر نظامي کېدل له ځان سره لري، د ۱۳۶۷ کال د لیندۍ په میاشت کې د ا.ج دولت ملي شورا د دویم اجلاس په وروستیو کې ارایه شوي دي او د هغه په تعقیب د افغانستان د قضیو د سیاسي حل په وروستیو وړاندیزونو او طرحو کې ور باندې ټینګار شوی دی. په هر حال دا هغه مسایل دي چې یوازې د خلکو منتخب استازي به د هغوی په هکله فیصله وکړي.

د «بې طرفه نړیوالې قوې» په هکله موږ په خپله نه دي غوښتي چې د ملګرو ملتونو سازمان او د نظارت د نړیوال کمیسیون د رول د څرنگوالي، ترکیب او دندو په هکله په مشخص ډول خبرې وکړو؛ ځکه چې دا مورد هم باید د افغانانو د مذاکراتو په چوکاټ کې مطرح او ورباندې هوکړه وشي. معلومه ده چې هغه هېوادونه چې د دغه کمیسیون په ترکیب کې شاملېږي، په دې برخه کې به خپل نظریات ولري. په ټوله کې د ملګرو ملتونو او نړیوالې ټولنې د ګډون په برخه کې مو ستاسو له نظر سره وار له مخه تفاهم لرلی دی.

قدرمنه هېوادواله،

ستاسو لیک د دې ښکارندوی دی چې تاسو د خپلو خلکو او هېواد په اړه څومره د ژور

مسئولیت او اعتنا احساس لری. ستاسو د نظریو له منځه ستاسو د نیت او ارادې صداقت او صمیمیت ښکاره دی او په یقین سره د افغانانو تر منځ د نظر د تبادلې یوه ارزښتناکه برخه جوړوي. هیله من یم چې د گران وطن او خوربدلو خلکو د راتلونکي لپاره د لیکونو دا لړۍ دوام پیدا کړي.

شک نه لرم چې په نږدې راتلونکي کې به د معقولو او واقعینانه وسایلو په وسیله، یو عادلانه سیاسي حل ته ورسېږو.

تاسو، محترمي کورنۍ او افغان دوستانو ته مو د لایزاله خدای له دربار څخه د صحت او ښه وخت هیله کوم.

نجیب‌الله

کابل - ۳۰ چنگاښ ۱۳۶۹

د افغانستان جمهور رئیس

(لاسلیک)

بخش دوم؛ مجموعه مقالات

طرح آشتی ملی داکتر نجیب‌الله و درس‌های صلح در جوابیه پوهاند کاکر

محمد امین احمدی

با خروج نیروهای شوروی از افغانستان، طرح آشتی ملی از سوی داکتر نجیب‌الله رئیس‌جمهور وقت با شتاب بیشتری دنبال شد. خلاصه این طرح که در نامه‌ای در فبروری ۱۹۹۰م. خطاب به پوهاند محمدحسن کاکر مؤرخ و استاد سابق پوهنتون کابل توضیح داده شده، متشکل از سه بخش اساسی است:

۱. مذاکره بین‌افغانی با شرکت همه جوانب؛

۲. تشکیل شورای رهبری و دولت مؤقت انتقالی با قاعده وسیع؛ این دولت مسوده قانون اساسی و قانون انتخابات جدید را ترتیب و پس از فراخواندن لویه‌جرگه به تصویب برسانند و بر اساس آن انتخابات پارلمانی چندحزبی برگزار و ائتلافی از احزابی که بیشترین کرسی را به دست آورند، مأمور تشکیل حکومت خواهد بود.

۳. مذاکرات و کنفرانس بین‌المللی متشکل از کشورهای منطقه و ممالک قدرتمند تشکیل و بر بی‌طرفی افغانستان و عدم مداخله در این کشور توافق کنند.

این طرح با ایجاد یک سلسله اصلاحات و تغییرات در آن از سوی ملل متحد تا حدودی تعقیب شد که با فروپاشی دولت داکتر نجیب‌الله از درون به جایی نرسید. مجاهدین نیز بر خلاف توافق وارد کابل شدند که جنگ‌های داخلی را در پی داشت. اکنون که یک بار دیگر از جهاتی در موقعیت مشابه قرار گرفته‌ایم، برای روند مذاکرات و تلاش‌های صلح جاری چه درس‌هایی می‌توانیم از آن مقطع تاریخی و تلاش‌های صلح آن زمان بیاموزیم؟ در پاسخ به

این پرسش، می‌کوشم از جوابیه پوهاند محمدحسن کاکر به داکتر نجیب بیاموزیم. به باور ایشان در طرح داکتر نجیب سه مشکل عمده وجود داشت:

۱. سرسختی ایدئولوژیک: مارکسیست‌های افغانستان خود یک جریان شدیداً ایدئولوژیک بودند و در راستای این ایدئولوژی خود به حذف و سرکوب پرداختند. ارتش سرخ را در افغانستان پذیرایی کردند، به مدت چهارده سال جنگیدند و سرانجام از این ایدئولوژی دست برداشته و راه‌حل را در دموکراسی و رژیم پارلمانی چندحزبی دیدند. در سوی مقابل که عمدتاً دارای ایدئولوژی انقلاب اسلامی بودند، رژیم در حال سقوط را رژیمی مارکسیستی و محصول اشغال می‌دانستند، مذاکره و ائتلاف با آن را در قالب یک حکومت مؤقت و انتقالی نادرست و غیرقابل قبول می‌دانستند. یعنی نگاه ایدئولوژیک در میان آنان یک دیدگاه مسلط بود که صلح و هر گونه توافق با حکومت را برای مدیریت یک دوره گذار دشوار می‌کرد. به تعبیر کاکر این سرسختی ایدئولوژیک در میان برخی از گروه‌ها ممکن بود تا آخر از میان نرود اما به باور وی با چاره‌کردن برخی از مشکلات دیگر که در پی توضیح داده می‌شود، می‌توانستند نیروهای میانه‌روتر را بر تشکیل یک حکومت مؤقت متحد کنند و رادیکال‌های ایدئولوژیک را به حاشیه برانند.

۲. مداخله‌های کشورهای خارجی: از یک سو شوروی وقت و نهادهای مستشاری، سیاسی و اقتصادی آن در حکومت حضور داشت و این حضور باعث می‌شد از سویی دیگر که پاکستان و غرب نیز به مداخله خود ادامه دهند. پوهاند کاکر توافق امریکا و شوروی و کشورهای منطقه را بر حمایت از عدم مداخله در حاکمیت ملی افغانستان حیاتی خوانده و قطع مداخله شوروی و پاکستان و ایجاد تضمین و اطمینان لازم بر قطع این مداخله را ضروری می‌داند. وی موجودیت نیروی بین‌المللی - که می‌توانست ملل متحد باشد - را که از تعهد بین‌المللی در مورد افغانستان نظارت کنند، لازم می‌دانست.

۳. بی‌اعتمادی و ترس از نظام حاکم: همان طور که از جوابیه پوهاند کاکر به دست می‌آید، تشکیل یک حکومت انتقالی در چارچوب نهادهای از پیش موجود در کابل، خطر نفوذ و مداخله این نهادها به سود جریان حاکم در کابل را افزایش می‌داد و این خطر

وجود داشت که نیروهای دیگر در درون ساختار موجود هضم شوند بدون این که تغییر و تحوّل اساسی به وجود آورند. مخصوصاً که خاد به عنوان یک نهاد مخوف سرکوب وجود داشت. از این رو نیروهای مخالف نمی‌توانستند به این پیشنهاد و روند ناشی از آن اعتماد کنند. لذا کاکر پیشنهاد می‌کند که جهت رفع نگرانی و ترس یادشده، خاد ملغی و سازمان استخباراتی جدیدی با رهبری نو تشکیل شود و حکومت مؤقت از تکنوکرات‌های بی‌طرف ایجاد گردد.

اکنون برای هر کدام از مشکلات فوق، راه‌حل‌ها و پیشنهادهایی ارائه می‌شود.

الف. طالبان ایدئولوژیک و امارت‌خواه

طالبان بر پایه خوانش سخت‌گیرانه از اسلام و غیریت‌سازی شدید و اهریمن‌پنداری غرب در ۱۸ سال گذشته به جنگ خونینی با دموکراسی، دولت افغانستان و حامیان آن پرداختند و مؤفق به بسیج اجتماعی و جذب نیروی جنگی خشن و بی‌رحم شدند. آنان اکنون امریکا را مجبور کرده‌اند که دولت قانونی افغانستان را دور زده و با این گروه پیمان صلح امضا کند و متعهد به رهایی زندانیان و خروج از افغانستان شود. این روند توهم پیروزی نظام امارت اسلامی را در آنان به وجود آورده است. در چنین وضعیتی به پندار آنان، تن‌دادن به نظامی برآمده از اشغال غیر قابل قبول و به لحاظ ایدئولوژیک نادرست و توجیه آن برای نیروهای جنگی‌شان دشوار است. جهت غالب‌آمدن بر این وضعیت باید ۱- طالبان از پیروزی نظامی ناامید شوند و به این نتیجه برسند که جنگ راه حل نیست. ۲- روایت مستندی از نظام جمهوری و ارزش‌های آن ایجاد شود؛ ۳- از جنگ مشروعیت‌زدایی شود و لزوم آتش‌بس تبیین گردد؛ ۴- اجماع منطقه‌ای و جهانی بر دفاع از نظام جمهوری و مخالفت با نظام امارت ایجاد شود؛ ۵- مردم در دفاع از صلح و حقوق و آزادی‌ها بسیج شوند؛ ۶- حمایت بین‌المللی از حقوق بشر و جمهوریت جلب شود.

با این اقدامات و تمهیدات می‌توان طالبان را به کنارگذاشتن نگاه ایدئولوژیک‌شان وادار کرد. طرح روایت ملی از جمهوریت و بسیج اجتماعی گروه‌های ذی‌نفع جهت حفظ حقوق و آزادی‌ها، مشروعیت ایدئولوژیک طالبان را از میان می‌برد. نظام جمهوری از مشروعیت

قوی ملی و بین‌المللی برخوردار است که حکومت نجیب از آن برخوردار نبود. طالبان فاقد مشروعیت ملی و بین‌المللی هستند و باید از این ظرفیت استفاده بهینه و حداکثری جهت آوردن صلح در افغانستان به عمل آید.

ب. مداخله خارجی

جنگ افغانستان در ذات خود نزاعی منطقه‌ای و جهانی است. سه عامل اساسی در این جنگ دخالت دارند:

۱- عامل جهانی: تروریزم بین‌المللی پای امریکا را به افغانستان کشاند. حضور امریکا در افغانستان آهسته‌آهسته روسیه و چین را در کنار ایران به نیت درازمدت امریکا و حضور این کشور بدبین کرد. این بدبینی موجب شد که این کشورها به حمایت تاکتیکی از طالبان روی آورند.

۲- عامل منطقه‌ای: نزاع هند و پاکستان، افغانستان را به صحنه رقابت میان این دو کشور تبدیل کرده است. پاکستان از طالبان حمایت می‌کند و هند خود را دوست و متحد دولت می‌داند و گنبد دموکراسی می‌سازد. این درحالی است که پاکستان مخالف هر گونه حضور و نفوذ هند در افغانستان است. افزون بر این، پاکستان با افغانستان مشکلات تاریخی و حل‌ناشده‌ای دارد. از طرف دیگر پاکستان، متحد امریکا و یگانه راه ورود این کشور به افغانستان و حمایت از این کشور است. این وضعیت سبب شده است که پاکستان به خوبی نقش دوگانه بازی کند و در عین حمایت از نیروهای بین‌المللی از طالبان نیز عمیقاً حمایت کند.

۳- عامل قومی: برتری قدرت قومی عاملی است که طالبان تا حدودی به آن می‌اندیشند که این امر افغانستان را به شدت در خطر نفاق و کشمکش اجتماعی قرار می‌دهد. بعد از پیروزی مجاهدین، ساختار سنتی قدرت در افغانستان از میان رفت و پیامدهای آن را در جنگ‌های داخلی به خوبی دیدیم و این گونه به صورت‌بندی جدید قدرت در کشور ضرورت حس شد. در قالب نظام جمهوری این صورت‌بندی جدید قدرت صورت گرفت و ساختار

قدرت شکل متعادل‌تری یافت. هر چند این اقدام در مقام اجرا و تطبیق، رضایت همه‌جانبه را به بار نیاورد و خواست تمرکززدایی در درون نظام رفته رفته به یک خواست پیرنگ تبدیل شد. از این لحاظ طرح صلح نجیب که در آن دموکراسی پارلمانی پیش‌بینی شده بود، پیشنهاد بهتری بوده است و در واقع می‌توانست منازعه ساختاری قدرت در افغانستان را به لحاظ قومی حل کند. امروزه نیز می‌توان از این طرح در جهت تمرکززدایی استفاده کرد و به تنش‌های موجود در نظام جمهوری پایان داد. اما طالبان به کلی با هر گونه ساختار دموکراتیک و مشارکتی و تکثرگرا مخالف است که به معنای بازتولید قدرت مذهبی - قومی یکسان‌ساز و توتالیتر و اقتدارگراست و خود باعث تداوم نزاع منطقه‌ای و ملی خواهد شد.

خروج امریکا از افغانستان مشکل نخست را چاره و فرصت کم‌نظیری برای حل مشکل دوم فراهم می‌کند لذا برای حل مشکل دوم با استفاده از این فرصت باید اجماع منطقه‌ای را جهت حمایت از تلاش‌های صلح، قطع جنگ، حمایت از نظام جمهوری و حاکمیت ملی افغانستان بر محور منافع مشترک (اقتصادی و امنیتی) و تبدیل کردن این کشور به نقطه اتصال اقتصادی به وجود آوریم. به مشکل دوجانبه افغانستان و پاکستان نیز باید نقطه پایان گذاشته شود تا این کشور دست از حمایت طالبان بردارد و افغانستان در این راه هزینه بپردازد تا صلح از تضمین لازم برخوردار گردد.

از زمان نگارش نامه داکتر نجیب و پاسخ پوهاند کاکر سی سال می‌گذارد اما مداخله مؤثر و قدرت نفوذ پاکستان در افغانستان با وجود تغییرات زیاد در جوانب دیگر قضیه، تغییر نکرده است. پس در این مورد باید شجاعانه با سیاست‌های سنتی خداحافظی کنیم. برای حل مشکل سوم، نظام جمهوری متعادل‌تر، عادلانه‌تر و زمینه مشارکت فراگیرتر را فراهم می‌کند. طرح رژیم پارلمانی داکتر نجیب که مورد قبول پوهاند کاکر نیز بوده، یک راه حل است و مشکل مشارکت سیاسی طالبان را نیز حل می‌کند.

ج. مشارکت سیاسی طالبان

در خصوص مشارکت سیاسی طالبان در قدرت سه مشکل عمده وجود دارد. مشکل ایدئولوژیک که قبلاً توضیح داده شد. در این خصوص باید طالبان تحت فشار ملی و

بین‌المللی قرار گیرند و در کنار آن در درون نظام جمهوری در تأمین خواست‌های دینی طالبان تا جایی که به جمهوریت، حقوق و آزادی‌های مردم آسیب نزنند، تعدیلاتی به وجود آید. ثانیاً طالبان به احتمال زیاد، همان‌گونه که مجاهدین نمی‌خواستند، نمی‌خواهند در چارچوب حکومت موجود جذب و هضم شوند لذا توافق بر سر یک حکومت مؤقت مشترک با طالبان ضروری است که تعدیل قانون اساسی، ادغام مجدد نیروهای طالب و آشتی ملی، انتخابات پارلمانی و احیاناً ریاست جمهوری را مدیریت کند.

له تاريخه زده كړه

فاروق اعظم

د ډاکټر نجيب ليکونه خدای بخښلي پوهاند ډاکټر محمدحسن کاکړ ته او د هغه جواب زموږ د تاريخ يوه برخه ده چې په مطالعه کې يې موږ ته اوس هم گټور درس سته؛ خصوصاً زموږ د هېواد په اوسنۍ سياسي اوضاع کې چې تر ډېره حده له هغه وخت سره ورته والی لري. ښاغلي کاوون کاکړ ته دې خدای (ج) خير ورکړي چې دغه مهمې نکتې ته متوجه دی او هغه راسپړي. نجيب هغه وخت نه يوازې له مرحوم حسن کاکړ سره، بلکې له ډېرو نورو افغانانو سره هم تماس نيولی و او کتلي يې وو. هغه دغه تلاش د کمونستی نظام د زوال په درشل کې پيل کړ؛ دا هغه وخت و چې روسان په افغانستان کې قطعي مات و او نور يې پښه د ټينگېدو نه وه. خو نجيب دا وخت هم رښتيني سوله نه غوښته، بلکې د افغانستان کړکېچ ته يې د خپل کمونست گوند تر قيادت لاندې د يو سياسي حل د پيدا کېدو تلاش کاوه.

ډاکټر نجيب و خدای بخښلي کاکړ صاحب ته د خپل لومړي ليک په اول کې ليکلي وو چې اوس د دې وخت نه دی چې د موجوده بحران دغه يا هغه لوری مسوول او ملامت کړو، بلکې پر ځای يې بايد ټول په دې لټه کې شو چې له موجود خونړي کړکېچ څخه د وتلو لار پيدا کړو. کاکړ صاحب په ځواب کې ډېر لنډ خو له معنی ډک ورته ليکلي دي: «سوابق د انساني موضوعاتو په حل کې ډېر اثر لري.» غوټه تر ډېره حده همدلته وه چې نجيب يې له پرانيستلو ډډه کوله. د نړۍ يو لوی طاقت له سلو زرو زيات مجهز فوج سره، پر يو واړه هېواد (افغانستان) بربنډه نظامي حمله کوي، خپل لاسپوڅی د ځان سره راولي او د ټوپک په زور يې په کابل کې د قدرت پر گدی کښيښوي او کلونه کلونه يې په سر او مال، بې درېغه په ملاتړ ولاړ وي؛ هر راز تبليغ ورته کوي چې وښيي گوداگی حکومت د خلکو نماينده او مشروع دی او هر هغه څوک چې يې په خلاف سر پورته کوي، د وهلو دی. دوی هره هغه

وسيله په کار اچوي چې ونښي د دوی لاسپوڅې اداره د ملت یوازینی مشروع او د اعتبار وړ حکومت دی او خارجیان د دغه مشروع حکومت په بلنه او ملاتړ په افغانستان کې دي او حق لري چې د حکومت مخالفین بې رحمه سرکوب کړي. دوی په همدغه منظور زندانونه په وطندوستانو ډک کړل او د ټولو انساني ارزشونو خلاف یې تر شکنجو لاندې وکړول چې مرحوم کاکړ صاحب او زه یې مثالونه یو.

دوی د خلکو کورونه، کلي، مدرسې، جوماتونه، ودونه او جنازې بمبارد کړې او په لکونو او میلیونو مظلوم وټنوال یې له کورونو وشړل او مهاجرت ته یې مجبور کړل.

دا ټول د دې لپاره چې خلک مجبور سي او تجاوز ومني. خو دا یوه طبیعي خبره ده چې په هر ملت کې وطندوست، ایمانداره او د سالم وجدان کسان سته چې خارجي تجاوز نه مني، تر خپله وسه یې مخالفت او ځیني ښاغلي یې په مقابل کې مسلح مقاومت کوي. خارجي تجاوز د یو ملت ټول وگړي په زور نه سي ماتولای او نه ټول په لالچ رانیولای سي. د خلکو زور د خدای زور. کله چې ولس د پردو او د هغوی د گوداگیانو پر خلاف راپورته سي او په ډېرو قربانیو خارجیان وتلو ته مجبور کړي، نو دلته د سیاست یوه بله مرحله پیل سي. خارجي متجاوز طاقت وایي مور وځو او تاسې ملت خپل منځ کې سره کښینی او یو پراخ بنسټه حکومت جوړ کړئ چې ستاسې له خوا زموږ امنیت بیا ونه گواښل سي. داسی ښيي چې د دغه لوی طاقت مستحکم وجود ته زموږ بېچارگانو له خوا ستر تهدید دی او زموږ خوارانو له لاسه د دوی بچیان په زرو کېلومتره لیرې د شپې خوب نه لري.

روسانو پر افغانستان حمله په همدې بهانه وکړه چې جنوبي سرحدات یې زموږ له خوا تر سخت گواښ لاندې بلل. ښه! پراخ بنسټه حکومت څه معنی او څوک یې جوړ کړي؟ دلته بهرنيان وایي چې مقاومت او حکومت دې سره کښینی. دلته ملت مطرح نه دی، دا ځکه کلونه کلونه متجاوز طاقت تلاش کړی دی چې ونښي دده گوداگی حکومت د ملت نمایندده دی. دلته متجاوز یو قدم شا ته ځي چې مقاومت وهڅوي خو د تجاوز محصول (حکومت) مشروع وگڼي او د هېواد په راتلونکي سرنوشت کې بیا هم شریک وي. یعنې تجاوز باید مکمل مات نه سي، بلکې په راتلونکي حکومت کې یې حضور د دوی د گوداگیانو له لارې

په یو شکل د اشکالو تضمین سي. دلته ټول تلاش دا وي چې تجاوز هېر او محصول يې (گوډاگی حکومت) باید مشروع قلمداد سي. يعنې لکه هيڅ چې نه وي پېښ سوي. نجیب هم همدغه لوبه کوله او خدای بخښلي کاکړ صاحب ته يې په ليک کې ليکلي دي چې په تير پسي مه گرځه؛ راځئ په داسی فضا کې سره کښينو لکه هېڅ چې نه وي تېر سوي، خو کاکړ صاحب پوه کړ چې تېر د هېرېدو نه دي.

ډاکتر نجیب د مرحوم پوهاند صاحب کاکړ په شمول هغو افغان پوهانو چې د ده او د ده د ملگرو له لاسه تر ډېرو شکنجو وروسته په فرار بريالي سوي وو، ويل چې کابل ته راسی، مه وپېرئ، امنیت مو مور نيسو، خبرې به وکړو او داسې يې ورته برېښول چې په حکومت کې به هم ښايي ځای درکړو. نجیب فکر کاوه چې د خاد په ریاست کې د ده له خوا وطندوستانو ته شکنجې او عام قتلونه د هغوی له ياده وتلي دي او باید د ده په يوه ليک د کاکړ صاحب غوندې هوښيار او وطندوست کسان هرڅه هېر کړي او فوراً کابل ته ور ودانگي. نجیب کاکړ صاحب ته ويل چې دا هېر کړه چې ده او ملگرو يې پر افغانانو څه بده ورځ راوستله، څه قتل عامونه او جنايتونه يې وکړل او څنگه يې د هېواد د کلا دروازه او ديوالونه مات او يو ثلث د هېواد پتمن ولس د حريصو گاونډيانو غېر ته وروغورځاوه.

هغه ورته وويل چې کابل ته راسه، امنیت دي مور نيسو (دا وارې دي نه بندي کوو)؛ خو کاکړ صاحب په جواب کې يوه وړه جمله، خو ډېره معنی داره ورته وليکله: «ستاسې حکومت په واضحو علتونو د اعتبار او مشروعيت څخه برخوردار نه دی او چې شرايط مساعد سول، زه خپله هېواد ته راځم».

خدای بخښلي کاکړ صاحب د نجیب د ملي پخلاينې پر پروسه د تبصرې په ترڅ کې په خپل مکتوب کې ليکلي دي چې دغه عمل يې «په اساسي ډول د بحران له رفع کولو سره مرسته ونه کړه او د دې گومان نه کېږي چې راتلونکي کې هم څه مرسته وکړي. علت يې هم د حکومت خرابه سابقه او همدا دی چې شوروي اتحاد افغانستان په بشپړ ډول نه دی ترک کړی». کاکړ صاحب نجیب ته ور وپوهول چې ستاسې د ملي پخلاينې خبرې هسې يوه دوکه ده.

نجیب دا خبره هم کاکړ صاحب ته لیکلې ده چې د ده نظامي قواوې تر هر بل وخت اوس مقتدرې دي او لگیا دي د نامطلوبو عناصرو په خلاف جنگیږي. دلته د نجیب څخه د هغه د ملي پخلاینې د پروگرام اصلي څېره او نیت بر بندېږي او کاکړ صاحب ته په لیک کې د سولې د روحیې خلاف د جنگ له سنگره ډزې کوي. د هغه هېرېږي چې کاکړ صاحب ته مکتوب، و سولې ته د هغه د دعوت په منظور لېږي او روحیه یې باید جنگي نه وي. که رښتیا د ده فوج دومره قوي و، نو روس څنگه شرمېدلی په توبو ووت؟ مجاهدینو څنگه هر ساعت د کابل دروازه ورتکوله او د دوی آرام یې ورخراب کړی و؟ بله خبره داده چې په لیک کې یې د مجاهدینو نوم هیڅ اخیستی نه دی؛ بلکې هغوی یې په پاکستانیانو او وهابیانو کې حساب کړي دي. دغسې یوه جنگي روحیه او د جهاد او مجاهدینو له وجود څخه انکار، ښيي چې نجیب د سولې په دعوت کې اصلاً مخلص نه و. ولې یې په ځغرده د مجاهدینو نوم نه اخیست؟ په دې کې څه مشکل وو؟ څوک چې سوله کوي، نه یوازې په دښمن اعتراف کوي، بلکې د دوستۍ لاس ورغځوي او د جوړې خبرې ورسره کوي. ښکښل نه ورته کوي چې تاسې پاکستانیان، سعودیان، ... یاست. د سولې خبرې خو د دښمن سره کېږي؛ د دوست سره خو د سولې د خبرو ضرورت نسته. په دې کې څه عیب و چې ویلي یې وای، غواړم د مجاهدینو سره خبرې وکړم. په ښکښلو خو مشکل نه حل کېده؛ ښکښل خو مجاهدینو ته ده او د ده داخلي او خارجي ملگرو ډېر کړي وو، وژلي او فرار کړي یې وو، خو مشکل نه و پرې حل سوی. نجیب په لیک کې ویلي دي چې ملي اردو د پاکستان د اردو سره جنگیږي. که دا رشتیا وه، نو بیا ولې اردو د افغانستان په کلیو کې جنگیده؛ پر پاکستان به یې ورحمله کړې وای، څه ته یې کتل؟ د نړۍ یو سوپر پاور (شوروی اتحاد) او د وارسا لوی نظامي سازمان یې په ملاتړ ولاړ وو. ولې یې نه ورحمله کوله؟ کوم وخت ته یې کتل؟ باید غاښ ماتوونکی جواب یې ورکړی وای. برعکس، نجیب او د هغه ملگرو په ۱۴ کاله حکومت کې یو وار هم حتی د ملگرو ملتونو موسسې ته د پاکستان له مداخلې شکایت ونه کړ. ولې؟ دا ځکه دوی پوهېدل چې نړیوال په غلطو ادرسونو نه خطا وځي. خبره د خارجي تجاوز او اشغال ده او په مقابل کې یې د افغان مسلمان ملت مقاومت روان دی.

خدای بخښلي کاکړ صاحب د سولې او مؤقت حکومت تر شعار لاندې د نجیب له چل څخه یوه بله پرده هم پورته کړې ده او په خپل جوابیه لیک کې یې هغه ته لیکلي دي: «ستاسو

وړاندیز له دې امله ستاسو د حکومت موقف پر نورو ممتاز گڼي چې ستاسو حکومت به د موقت حکومت تر رامنځته کېدو پورې په افغانستان کې پر خپل ځای پاتې وي او خو اړخيزې قواوې (اردو، مليشه، خاد، څارندوی او جوزجاني) او محکمې به ستاسو په لاس کې وي. دا حال به د موقت حکومت له تاسيس وروسته هم لږ او ډېر په همدې ترتيب وي. په داسې حال کې چې خو اړخيزې قواوې او خاد(يا واد) چې په اصل کې د کابل حکومت اصلي پايه او محور دی، اصلاً له هغو عناصرو او مېنه والو څخه جوړ دی چې حکومت ته لاس په نامه ولاړ دي او هېڅ تصور نه کېږي چې خاد دې له دې سره سره بې طرف پاتې شي چې په افغان وژنې او شوروي پالنې کې (خونړۍ) سابقه لري او کي. جي. بي اوس هم پرې مسلطه ده.... که فرض کړو چې د کابينې افراد د اپوزيشن له غړو (مجاهدينو) څخه جوړ هم وي، (خاد) به يې ستاسو په يو اشاره وځپي».

مرحوم کاکړ صاحب د نجيب هغه وړاندیز هم د ملي حاکمیت د اصل خلاف بللی دی چې ویلی يې وو، موقت حکومت دې د ټولو فعالو سياسي قوتونو څخه تشکیل سي. کاکړ صاحب د متضادو عناصرو او جنگی ډلو څخه جوړ گډ حکومت نه يوازې غیر عملي وباله، بلکې سخت مضر يې هم وگاڼه. هغه وايي «گډ موقت» حکومت به نه يوازې دا چې د راتلونکي (دايمي) حکومت د تشکیل په برخه کې بې طرفه پاتې نه شي، بلکې دا به هم و نه شي کولای چې نهايي فيصلې ته د رسېدلو لپاره فضا سره او آرامه کړي. نوي تاوتریخوالي او کشمکشونه به يې لمن ونيسي. په دې صورت کې د داسې واقعو د پېښېدو امکان شته چې اوس مهال يې اټکل نه کېږي، چې ښايي د سياسي فيصلې پر ټوله پروسه ژور اغېز وکړي او ښايي هم (دغه سياسي پروسه) له منځه يوسي».

خدای بخښلی پوهاند صاحب و ډاکټر نجيب ته د هغه وخت په شرايطو کې د افغانستان د مسئلې د عادلانه حل، لارې چارې ور ښوولې دي. هغه ویلي دي چې د سولې په برخه کې د کابل د ادارې وړاندیزونه سم نه دي او په عوض کې د ملگرو ملتونو په منځگړيتوب دا امکان شته چې په خپله د افغانستان خلک د سرتاسري انتخاباتو له لارې قضیه حل کړي. پوهاند صاحب لیکي: «له هغه پرته ممکن د وخت په تېرېدو سره د لوريو مخالفتونه او دښمنۍ نورې هم شديدي او د قضیې حل نور هم ستونزمن شي. معلومېږي چې همدا او يا دې ته ورته بله

کومه لار به بلاخره د افغان قضیې حللاره وي. مخ کې له دې چې وېجاړ وطن نور هم وېجاړ او مصیبت ځپلي خلک نور هم مصیبت ځپلي شي او د هغه پر بنسټ پېچلې قضیه نوره هم پېچلې شي، باید یې په هکله اقدام وکړو. سلیم عقل همدا غواړي». که د نجیب د وخت شرایطو ته وگورو، نو نن هم په افغانستان کې تقریباً ورته حالات دي. امریکایان د وتلو په درشل کې دي او اوس په هېواد کې د یوې عادلانه او تلپاتې سولې ضرورت دی. دلته اوس هم د خدای بخښلي پوهاند حسن کاکړ تحلیل تر ډېره حده پرځای دی او په وړاندیزونو کې یې د اوسني سیاسي بحران د وتلو لپاره د یو سیاسي جوړجاړي تومنه موجوده ده.

ډاکتر نجیب هغه وخت د سولې رغ پورته کړ چې روسان د وتلو په حال کې وو او د کمونستي نظام سقوط یقیني و؛ خو دا وخت هم نجیب داسې سوله غوښته چې د ده د گوند تر قیادت لاندې، له مخالفینو سره یو سیاسي جوړجاړی وسي او جنگ ختم سي. دا کار هغه وخت هیڅ عملي نه و. ملت دده د گوند او د هغه د فکر او اجنداء خلاف راپورته سوی و او قربانۍ یې ورکړې وې. څنگه توقع کېده چې ملت دې هرڅه هېر کړي. همدا نجیب او د ده ملگري وو چې آرام ولس او مستقر هېواد یې ناآرام کړ او په میلیونونو بې گناه خلک یې بندیان، مړه او فرار کړل. همدوی وو چې خلک یې مقاومت ته مجبور کړل. کله چې خلکو مقاومت وکړ او شوروي لښکرې یې وتلو ته اړې کړې او مرکزي حکومت د خپل ژوند اخیړې شپې شمارلې، په دغسې وخت کې د زخمي ولس او مجاهدینو څخه دا غوښتنه چې، وسله پر مخکه کښېږدئ، اساسی قانون ومنئ او د نجیب او د هغه د ملگرو تر قیادت لاندې ژوند کولو ته حاضر سئ، په حقیقت کې سوله په اصلي معنی نه غوښتل وو.

نجیب د دغه حقیقت منلو ته هېڅ حاضر نه و چې نور دې نوموړی او ملگري یې باید د هېواد سیاسي واک خوشې کړي. نجیب که رشتیا سوله غوښته، دوه لارې ورته وې: یا یې د ملگرو ملتونو د مؤسسې تر سرپرستی لاندې ټول سیاسي واک په آرامۍ او منظم ډول مجاهدینو ته انتقال کړی وای، خو د قدرت پر سر د جهادي تنظیمونو ترمنځ له جنگونو څخه جلوگیری سوې وای او یا، حداقل د ملگرو ملتونو د مؤسسې په مرسته یې یو بېطرف حکومت ته لاره هواره کړې وای. په دواړو صورتونو کې نجیب او ملگرو یې په سیاسي واک کې د برخې د درلودو پرځای صرف د سر امان غوښتی وای. دوی باید دا خبره د زړه له تله منلې وای

چې یوه نیمه لسبزه پر قدرت وو او تر شا یې د نړۍ یو لوی طاقت (شوروی اتحاد) او وارسا پکت و؛ خو و یې نه کړای سو، ورڅخه خرابه سوه او ډېره خرابه. باید دغه سیاسي بصیرت او وطن‌دوستي په دوی کې وای چې منلې یې وای چې نور نه کېږي او باید واک په آرامۍ سره مسلح مخالفینو ته چې د واک مستحق وو او یا حداقل بېطرفو افغانانو ته پرېږدي. خو نجیب هغسې ونه کړل او په چل ول یې د ځان او گوند د اقتدار د دوام لپاره مذبوحانه تلاش کاوه. د بل سوله ییز سیاسي بدیل مخه یې هم نیولې وه، نو ځکه مشکل حل نه سو. دولتي نظام له دننه وشورید او ډېر ژر یې سقوط وکړ، خلا رامنځته سوه او فاجعې ډکه کړه. که نجیب پر خپل وخت د اقتدار د انتقال کار صادقانه کړی وای، فاجعه منځته نه راتله. منم چې داسې یوه غټه فیصله هغه وخت څه اسانه کار نه و چې اقتدار هغو کسانو ته په آرامۍ او تفاهم انتقال سي چې تر پرون یې اشرار بلل؛ خو پر لویو منصبونو ناست کسان که رشتیا لوی وي، همداسې لویې فیصلې باید وکړي او ځانونه او هېواد له حتمي تباهی څخه وژغوري. اوس هم تقریباً د هماغه حالت تکرار دی. د طالبانو حکومت بې رحمانه نسکور سو، په کورونو کې آرام پرېښول سول، په زرو تسلیم سوي طالبان په بنديخانو او کانتینرونو کې قتل عام سول او په زرهاوو ژوندي په دښتونو کې ترخاورو لاندې کړل سول. هر پښتون طالب وگڼل سو او د طالبانو تر نامه لاندې د پښتون قوم د تضعیف پروژه مخته ولاړه. په شمال کې په لکونه پښتانه د طالب په نوم له کورونو وشړل سول او جايدادونه یې قبضه سول. نتیجه دا سوه چې هغه پښتانه چې طالبان نه وو، طالبان او مقاومت ته مجبور کړل سول. چې په تنگ سي نو په جنگ سي. دا دی امریکا یې وتلو ته اړه کړه او د امریکا له مرستې پرته د کابل د حکومت بقاء هم تر ډېره په شک کې ده. له بده مرغه اوس د کابل حکومت د ډاکټر نجیب هماغه ناکامه پالیسي تعقیبوی چې طالبان دې وسله پر مخکې کښېږدي، حکومت او اساسی قانون دې ومني.

که طالبانو د کابل حکومت او فرمایشات یې منلای، نو دا دومره جنگ د څه لپاره؟ اوس هم د کابل واکداران لکه نجیب اقتدار نه پرېږدي او هېواد په لوی لاس یوې لویې فاجعې ته بیایي. دغه سبب دی چې د سولې مسوولیت هر وار قصداً داسې کسانو ته سپارل کېږي چې نه یوازې سولې ته عقیده نه لري، بلکې دښمني یې ورسره ښکاره ده. ښه لار دا ده چې د نجیب او د هغه وخت له حالاتو درس واخیستل سي او د کابل موجوده حکومت د ځان سره

دا ومني چې دوه لسيزې يې حکومت وکړ، د امریکا، ناټو او د ټولې نړۍ بې درېغه مرسته ورسره وه؛ خو نه سم حکومت جوړ سو او نه امنیت قايم سو. نور يې هم نه سی کولای.

ددغسی حالت دوام نه يوازې چې گټور نه دی، بلکې مضر دی. اوس په کار ده چې د نورو وینو تویولو او د حکومت له حتمي ماتې او ملي ناوړین څخه د مخنیوي په خاطر اقتدار یا طالبانو او یا یو بېطرف حکومت ته صادقانه انتقال کړل سي. طالبان اوس د نجیب د وخت د مجاهدینو په نسبت په ښه او قوي موقف کې دي. هغه وخت مجاهدین بېل تنظیمونه او په اختلاف کې وو؛ خو طالبان اوس یو واحد قوت او منظم قیادت دي چې که قدرت په سمه او آرامه توگه، تر یو منظم پروگرام لاندې ورته انتقال سي، یقیناً امن قايمولای سي او پخوانی خونړی تاریخ به تکرار نه سي. طالبان ښایي د دغسی یو انتقال لپاره په مذاکراتو کې ډېر انعطاف ته حاضر وي؛ خو که طالبان په زور قدرت نیسي، ټولو خواوو ته به ښه نه وي. که حکومت دا هم نه غواړي وکړي، نو بیا دې اقتدار د نړېوالو او طالبانو په توافق یو بېطرف حکومت ته وسپاري. هسې نه چې وخت تیر سي. نجیب وروسته په بېطرف حکومت پسې ارمان کاوه او ملگرو یې هر یوه د یو مجاهد تر وزر لاندې ځان پټاوه. مور باید له تاریخه پند او درس واخلو او هغه څه بیا تکرار نه کړو چې زموږ پر وړاندې څه وخت مخکې تېر سوي دي.

خلوېښت کلنه جگړه او دېرش کلنه سوله

عبدالکریم خرم

له نن څخه دېرش کاله وړاندې د وخت جمهور رئیس ډاکټر نجیب له هېواده بهر له ځینو سیاسي او علمي څېرو او شخصیتونو سره د تماسونو لړۍ پیل کړه. ځینو ته یې لیکونه ولېږل، ځینو ته یې پیغامونه واستول او له ځینو سره یې مخامخ وکتل. په دغه جمله کې یو پوهاند ډاکټر محمدحسن کاکړ و چې د جمهور رئیس نجیب لیک یې ترلاسه کړ. ډاکټر نجیب غوښتل ملي پخلاینه منځته راوړي او د اسې یو حکومت جوړ کړي چې اکثریت ته د منلو وړ وي او په نتیجه کې جگړه او وینه توپدنه ختمه شي.

د پوهاند کاکړ لپاره د وخت د جمهور رئیس لومړنی لیک، بیا د مرحوم کاکړ ځوابیه لیک او د هغه په ځواب کې د جمهور رئیس د دوهم لیک کاپیانې څه موده مخکې د مرحوم پوهاند د زوی ښاغلي کاوون کاکړ لخوا ما ته راوسپارل شوې چې مطالعه یې کړم او څه پرې ولیکم.

دغه لیکونه د تاریخي ارزښت نه علاوه، ماته په دې دلیل د ډېر اهمیت لرونکي وو چې لومړی زه په خپله د سولې د هغې پروسې د جریان شاهد وم او پکې دخالت مې درلود چې د جمهور رئیس حامد کرزي په وخت کې پیل شوه او دوهم دا چې د دې کړنو د لیکلو په وخت د امریکا د متحده ایالاتو لخوا له طالبانو سره د سولې نوې پروسه پیل شوې چې کله په سرعت او کله ورو پر مخ ځي او زه هم ترې کاملاً بېگانه نه یم.

ډاکټر نجیب په خپل لومړني لیک کې چې د ۱۳۶۸ کال په ژمي کې یې لیکلی، پوهاند کاکړ ته کاري چې: «... تر یوې لسيزې زیاته موده کېږي چې افغانستان د یوې وحشي او

ويجاړوونکې جگړې په اور کې سوځي...»

دی په ادامه کې وايي: «... روښانه ده چې د بحران په تشديد کې بهرني عوامل تر کورنيو هغو زياته ونډه لري...»

دی له هېواده د شوروي عسکرو د وتلو يادونه کوي او زياتوي چې له دې سره بايد بهرنۍ مداخلې بندي شوې وای؛ خو په خواشيني سره «د پاکستانې پوځيانو او سعودي وهابيانو» مداخلې همداسې ادامه لري.

دی په خپل ليک کې د امريکا د متحده ايالاتو او شوروي اتحاد ترمنځ د اړيکو ښه کېدو ته په اشارې تمه څرگندوي چې دغه مناسبه بين المللي فضا به د افغانستان په وضعيت کې هم د مثبت بدلون د راتلو باعث شي.

د راتلونکي لپاره د ډاکټر نجيب طرحه داسې ده چې لومړی به په هيواد کې د سولې کنفرانس جوړېږي، له دغه کنفرانسه به د بېلابېلو نظريو لرونکو قوتونو لخوا د رهبرۍ شورا منځته راوړل کېږي، شپږ مياشتني اوربند به اعلانېږي، موقت ائتلافي حکومت به جوړېږي او وروسته به نوی اساسی قانون او انتخابات، ددایمي حکومت پر جوړولو منتج کېږي.

ددې ترڅنگ ډاکټر نجيب د يو بين المللي کنفرانس د جوړېدو وړانديز هم کوي چې په نتيجه کې به يې افغانستان د تل لپاره يو بېطرف او غير نظامي هېواد اعلانېږي او دا به په نوي اساسي قانون کې هم تسجيل کېږي. دی په اخر کې کاږي چې «د نورو فکرونو د سرکوبولو له لارې د يو فکر د غلبې وخت نور تېر شوی...»

د تعجب ځای دا دی چې هغه ترمينالوژي چې هغه وخت کارول شوې او کوم تجويزونه چې هغه وخت وړاندې شوي، تقريباً په هماغه شکل د ۲۰۰۱ کال د بن کنفرانس کې، وروسته د جمهور رئيس کرزي د سولې پروسې په لړ کې او نن د امريکا له خوا د پيل شوې پروسې په جريان کې کارول کېږي؛ يعنې که څه هم څېرې او کرکټرونه بدل شوي، مگر لانجې او هغې ماهيت تغيير نه دی موندلی.

ډیر کاله دمخه په پېښور کې ښاغلي عبدالجبار ثابت د کتاب په بڼه د مقالو یوه مجموعه چاپ کړه چې عنوان یې و «افغانستان چا وران کړ؟» ده په دغه کتاب کې د ځینو لیکوالانو او د نظر خاوندانو نظرونه وغوښتل، ما ته یې هم مراجعه وکړه. ما په خپله مقاله کې ولیکل چې «افغانستان بې پولې ایدیولوژي گانو وران کړ». زه اوس هم په همدې نظر یم.

مور د هغو مارکسیستي او اسلاميستي ایدیولوژي گانو قرباني شوو چې پولې یې نه پیژندلې او ملت - دولت یې نفی کولو. مور دا ایدیولوژي د زړه له تله ومنلې او عمل مو پرې وکړ؛ خو نورو تر دغه پوښښ لاندې په ډېر حرص سره خپلې ملي گټې وپاللې. نتیجه دا شوه چې زموږ خپلې ملي گټې قربان شوې او د هېواد حریم مو مات شو.

د نړېوال کارگري انقلاب تر عنوان لاندې د شوروي اتحاد عسکر پر ټانکونو سپاره زموږ هیواد ته رانوتل او د هغو افغانانو قتل عام یې پیل کړ چې گویا د دغه نړېوال انقلاب په وړاندې یې خنډونه جوړول. پنجابي، عرب او د نورو هېوادونو جنگیالي هم راغلل او د بې پولې جهاد په لړ کې یې «کمونیست او مرتد شوي» افغانان ووژل. بې پولو نظریو د پردو پښه افغانستان ته راخلاصه کړه. دغه بد سنت مسکو پلوه کمونیستانو منځته راوړ.

د پردیو د مداخلې له ادامې سره او د وخت په تېرېدو سره، یوه بله ناوړه پدیده هم منځته راغله چې زه یې ملي سیاسي بې باوري یا بې اعتمادی بولم. دا د بهرنۍ مداخلې طبیعي زېږنده وه. هم پردی مداخله او هم سیاسي بې اعتمادی تر نن ورځې پورې زموږ په هېواد کې ادامه لري او متاسفانه ابعاد یې پراخ او شکلونه یې مغلق شوي هم دي.

کله چې مور د ۲۰۱۳ کال په اپریل میاشت کې له امریکایانو او پاکستانیانو سره د بروکسل درې اړخیزه ناسته درلوده او د سولې پر بهیر مو خبرې کولې، متوجه شوم، هغه زخم چې د ثور کودتا او وروسته بیا د شوروي اتحاد د سرو لښکرو یرغل د افغانستان پر بدن منځته راوړ، د وخت په تېرېدو سره څومره ژور شوی و. هلته جنرال اشفاق کیاني بی پردې د طالبانو د حرکت په استازیتوب خبرې کولې او دایې هم ویل چې د سولې عالي شورا په ترکیب کې د پخوانۍ شمالي ټلوالې پوره نمایندگي موجوده نه ده، حال دا چې مور د سولې درويزه کوله

او له بهرنيانو مو غوښتل چې زموږ د وجود يوه برخه (طالبان) راسره خبرو ته کښينوي او له جگړې يې لاس په سر کړي.

په دې ناسته کې امريکايي جان کيري د منځگړي رول ادا کاوه. هلته هم د بين الافغاني خبرو، اوربند او نوي اساسي قانون خبرې مطرح وې. هغه وخت هم موږ ته طالبان د پاکستان عوامل برېښېدل او موږ طالبانو ته د امريکا گوداگان ښکاره کېدو.

د پوهاند کاکړ په ځوابيه ليک کې د ملي سياسي بې اعتمادۍ علایم له ورايه ښکاري. نوموړی ددې تر څنگ چې په جرأت د ډاکټر نجيب د حکومت، چې د ثور د کودتا له گيډې راوتلی و، عدم مشروعيت او بهرنی انسلاک په گوته کوي، د هغو ظلمونو يادونه هم کوي چې دغه رژيم ترسره کړي وو.

پوهاند کاکړ د نورو زرگونو تحصيل کړيو کدرونو په شان په بهر کې زده کړه کړې وه او بيا وطن ته راغلی و چې دلته خدمت وکړي، خو کمونيستی رژيم د پوهنتون څخه پلچرخي زندان ته بوتلو. زما آشنایي د پوهاند کاکړ سره د پلچرخي زندان په دويم بلاک کې وشوه، موږ په دغه بلاک کې وو چې پوهاند کاکړ، پوهاند روستار تره کی او استاد کوهگدای يې راوستل.

پوهاند کاکړ د خپل ځوابيه ليک په دريم مخ کې د بهرنيو د مداخلې، په افغانستان کې يې د اثر او رسوخ او سياسي بې اعتمادۍ يادونه کوي او ليکي: «(...) دغه وضعیت او پر دې علاوه زموږ د ودان هېواد بې سابقه تخریب په مجموع کې د کابل پر حکومت کامله بې اعتمادی منځته راوړې ده او حکومت يې په کامله توگه له ملته تجريد کړی دی»

دی په ادامه کې د حکومت په مخالف جهت کې هم د بهرنيو قدرتونو د دخالت او د هغوی د پيسو او وسلو د ورکړې يادونه کوي او نتيجه دا اخلي چې د افغانستان په لانجه کې د وخت په تېرېدو د بهرنيو ونډه ډېره زياته شوې ده.

پوهاند کاکړ تشويش څرگندوي چې د افغانستان لانجه چې څومره اوږدېږي، نوره هم مغلقه

او پېچلې کېږي. دده دا تشویش ډېر په ځای و، ځکه د وخت په تېرېدو سره مو ولیدل چې لا زیات بهرنی لاسونه زموږ هېواد ته را اوږده شول او سیاسي بې اعتمادی لانوره هم ژوره شوه. ډاکټر کاکړ د افغانستان د لانجې په سوله ییز حل کې د ملگرو ملتونو نقش ډیر مهم گڼي. د ده په اند دا نړېواله بېطرفه موسسه د بهرنیو متضادو گټو په راولاړ شوي توپان کې د نجات وسیله کېدای شوای.

زه د تېرې پېړۍ د نویمې لسیزې د ملگرو ملتونو موسسې په مورد کې خاص قضاوت کولی نه شم، خو د ملگرو ملتونو هغه موسسه چې ما د جمهور رئیس کرزي د حکومت په دوره کې د نړۍ د یو قطبي کېدو او د امریکا د بې رقیبه مشرۍ په دوره کې ولیدله، صرفاً د واشنگټن د لاس یوه آله وه، نه یوه با اعتماد نړېواله موسسه چې پر بېطرفۍ او استقلال یې څوک باور وکولای شي.

مرحوم پوهاند کاکړ په آخر کې چې نتیجه گیری کوي، یوې جالبې پایلې ته رسېږي او په یوه جمله کې یې په ډېره ظریفانه توگه بیانوي. دی د بهرنیو عواملو پر اهمیت له ټینگار؛ د امریکا، شوروي اتحاد او پاکستان پر نقش له ټینگار او د ملگرو ملتونو موسسې پر دخالت د ترکیز څخه وروسته د مختلفو افغان لوریو ترمنځ د یو حکومت پر بڼه او تشکیل عدم توافق ته اشاره کوي او بیا نتیجه اخلی چې: «(...) دا به سادگي وي چې فکر وکړو نور به زموږ د بحران لپاره په بې غرضانه توگه د حل نسخه برابره او موږ ته وړاندې کړي.»

د ثور کودتا، د خلق دیموکراتیک گوند هغه تگلاره چې غوښتل یې په زور نه یوازې دا چې حکومت وکړي؛ بلکې خلک مجبور کړي ددوی ایډیولوژۍ باندې معتقد شي، افغانستان ته د سرو لښکرو له راتگ سره د بهرنیو پښه داخلېدل، په حکومتدارۍ کې د بهرنیو مشاورینو تر عنوان لاندې د خارجیانو آمریت په خپل هېواد کې منل، ...، زموږ د ملت د بدبختیو پیلامه وه. دغه کار له جهادي تنظیمونو او له ډاکټر نجیب نه وروسته حکومتونو سره هم دوام وموند.

تر ټولو مهمه دا ده چې د ثور کودتا راهیسې ملت له خپلو حاکمانو لیرې پاتې شوی او ورته یې د خاینانو او دښمنانو په سترګه کتلي دي. دا لکه داسې چې د یو کور مشر د کور د نورو غړو دښمن وبلل شي.

د بن له لومړني کنفرانس او د موقتې ادارې له جوړېدو سره په دغه وضعیت کې د یوې مودې لپاره بدلون راغی، خو جګړې ژر بیرته پیل شوې. دا ځل بیا هم ملت د یوې کرغېړنې لوبې ښکار شو. هماغه امریکا او هماغه پاکستان او هماغه د کابل خلاف د اطراف یا کلیو او کلیوالو جګړه!؛ خو لکه پوهاند کاکړ چې په خپل لیک کې لیکلی وو، دوخت په تیریدو سره هم لوبه لا نوره پېچلې شوه، هم بهرنۍ مداخلې زیاتې شوې او هم ملي سیاسي بې باورۍ زیاتې شوې.

نن مور یو وار بیا په همداسې پېچلې او ګونګه فضا کې دسولې پروسه پرمخ بیا یو، که څه هم دغه پروسه د امریکا د متحدو ایالاتو په پوره کنټرول کې ده، که څه هم چې پاکستان د امریکا په رکاب کې خپله لوبه پکې پرمخ بیا یي او که څه هم چې نوي سیمه ییز لوبغاړي هم ورو ورو پکې دخالت پیدا کوي.

خو واقعیت دا دی چې که دغه فضا اجازه ورکړي، اساسي حل بیا هم یوازې هغه وخت ترلاسه کېدای شي چې افغانان په خپله سره پرې سلا شوي وي.

در جست‌وجوی صلح؛ نامه‌های نجیب‌الله و حسن کاکر

عمر صدر

مقدمه

نامه‌های رئیس‌جمهوری نجیب‌الله به دوستان، آشنایان، روشن‌فکران و افراد با نفوذ، اسناد دست اول در زمینه‌ی واکاوی سیاست‌های همان عصر می‌باشد. این نامه‌ها موضوعات متنوعی را با مخاطبان مختلف در بر گرفته است. شماری از نامه‌ها به خانواده‌اش نوشته شده‌اند اما موضوع این نامه‌های خصوصی، سیاسی هم است که در آن رئیس‌جمهور نجیب به شرح احوال خویش و دفاع از کارکردها و موفقیت‌های خویش پرداخته است. گروهی دیگر از نامه‌ها در حقیقت، دعوت‌نامه‌هایی‌اند که به اشخاص مختلف در زمینه‌ی خط مشی مصالحه ملی دولت فرستاده شده‌اند. در مورد شمار دقیق این دست از نامه‌های نجیب‌الله اطلاعات مؤثقی در دست نیست. حداقل سه نامه از این‌ها، نامه به قهرمان ملی احمدشاه مسعود، سرمنشی سازمان ملل متحد پتروس غالی و استاد محمدحسن کاکر زمانی که استاد تاریخ در دانشگاه کالیفورنیا در سان‌دیاگو بود، اکنون در دسترس است.

در این نبشته، نظر کوتاهی می‌اندازم به نامه‌های مبادله شده میان نجیب‌الله و حسن کاکر که در حدود سی سال پیش از امروز نگاشته شده‌اند. نامه آغازین از جانب نجیب‌الله به حسن کاکر در دلو ۱۳۶۸ نوشته شده است. پاسخ حسن کاکر در ۲۲ جوزای ۱۳۶۹ نگاشته شده که نجیب‌الله در ۳۰ سرطان ۱۳۶۹ به آن پاسخ داده است. در نخست به تحلیل این نامه‌ها به عنوان زیرجهانی تاریخ افغانستان می‌پردازم. در این زمینه به پنج مصداق برای اثبات ادعای خود اشاره خواهم کرد. در بخش دوم این جستار به تحلیل دیدگاه‌های دو طرف برای

حل سیاسی منازعه افغانستان می‌پردازم. در آخر نیز یک نتیجه‌گیری کوتاه خواهم نمود.

زیرجهانی از تاریخ

این نامه‌های زیرجهانی^۱ تاریخ افغانستان است که توسط آن داینامیک تاریخ این کشور را می‌توان فهمید. در حقیقت آینه تمام‌نمای تاریخ افغانستان می‌باشد. این مایکروکاسم از چند نگاه بازتاب‌دهنده تاریخ است. یک، حسن کارکردن نماد یک تبعیدی است که توسط پدیده خبیثه جنگ به بیرون طرد شده است. در تصویر کلان، روشن‌فکران همیشه تبعیدشدگان این سرزمین بوده‌اند. با تأسیس افغانستان، مشروطه‌خواهان و دموکراسی‌خواهان همه تبعیدی بوده‌اند، یا در داخل افغانستان و یا در بیرون. در مقطع کنونی که اکثریت روشن‌فکران جسارت گفتن حقیقت را در برابر خدایان زر و زور و تزویر ندارند، همه در اذهان خویش تبعید شده‌اند.

دو، محوری‌ترین داینامیک تاریخ افغانستان چیزی نیست جز تقلایی برای صلح و ادامه حلقه خبیثه جنگ. این نامه گفت‌وگویی است میان یک استاد دانشگاه در جایگاه روشن‌فکر و یک سیاستمدار. در این نامه نجیب‌الله از حسن کارکردن دعوت می‌کند تا به افغانستان بیاید و در راستای صلح دولت را کمک کند. در تقلا برای صلح هر از چند گاهی در تاریخ، سیاسیون دست به دامان نویسنده‌ها و روشن‌فکران شده‌اند.

سه، این نامه گفت‌وگو میان دو نهاد نیست. بلکه گفت‌وگو میان دو شخص است. نامه‌ها خیلی احساسی و غیررسمی‌اند. این امر نشان‌دهنده یک وضعیت خاص نیست. بلکه تسلسل سیاست احساسی در افغانستان است. سیاست در افغانستان کمتر نهادمند و عقلانی بوده است. بیشتر رابطه‌های شخصی تعیین‌کننده ماهیت و کارکرد دولت بوده است. از جانب دیگر، روشن‌فکران تبعیدی افغانستان در بیرون از کشور نیز به صورت منسجم به حول محور هیچ نهادی جمع نشده بودند تا بتواند زمینه تماس دولت یا یک نهاد را فراهم سازد.

چهار، این نامه‌ها گفت‌وگو میان دو نسل متفاوت است. حسن کاکر زاده سال ۱۳۰۵ حدود ۱۹ سال نسبت به نجیب‌الله از نگاه عمر بزرگ‌تر بود. نسل حسن کاکر استادان دانشگاه کابل و روشن‌فکرانی است که رژیم کمونیستی آن‌ها را به دلیل مخالفت با اشغال شوروی و یا استبداد نظام، بازداشت، زندانی و یا در بدترین وضعیت کشت. سید بهاء‌الدین مجروح در مقاله‌ای با عنوان «وضعیت روشن‌فکران افغانستان در تبعید؛ ابعاد فلسفی و روان‌شناسی» به تحلیل این وضعیت پرداخته است.^۲ این تفاوت نسلی میان مرتکبین جنایات و قربانی‌ها همیشه در تاریخ افغانستان ادامه داشته است اما بندرت میان این دو نسل گفت‌وگو به میان آمده است.

پنج، این گفت‌وگو بدون نتیجه و بی‌توافق در جایی شاید ناخواسته قطع می‌شود و نامه‌ها ادامه نمی‌یابد. گرچه هیچ دلیلی برای توضیح این امر نیست، اما واضح است که میزان اختلاف فکری دو طرف به حدی است که منجر به اعتماد و تفاهم نمی‌شود. عدم اعتماد حسن کاکر به دولت و نجیب، با وجود تلاش نجیب برای ارائه ضمانت‌های لفظی و جلب اعتماد خیلی برجسته است. در تصویر بزرگ‌تر گفت‌وگوها برای صلح در سطح کشور نیز در طول تاریخ افغانستان همیشه بی‌نتیجه پایان یافته‌اند.

راه‌های حل منازعه افغانستان

حکومت ۱۳۶۵ افغانستان زاینده تغییر سیاست اتحاد جماهیر شوروی در نتیجه فشارهای بین‌المللی معطوف به خط مشی مصالحه ملی ایجاد گردید. در نتیجه این تغییر سیاست، رئیس‌جمهور ببرک کارمل از قدرت کنار رفت و حکومت جدید به رهبری نجیب‌الله مأمور به تطبیق راه حل سیاسی گردید. بیست‌ویکمین پلینوم حزب دموکراتیک خلق در ۹ دلو ۱۳۶۵، تأسیس شورای عالی مصالحه ملی را اعلان نمود و بعد شورای انقلابی جمهوری دموکراتیک افغانستان، خط مشی آشتی ملی را اعلان کرد. یک سال پس از آن، این خط مشی در جرگه بزرگ سراسری که به دعوت دولت در ۸ قوس ۱۳۶۶ تشکیل شده بود،

2 Majrooh, Sayd Bahaouddin. 1990. 'Afghan Intellectuals in Exile: Philosophical and Psychological Dimensions.' in E W Anderson & N H Dupree (eds), *The Cultural Basis of Afghan Nationalism*, London: Pinter Publishers. pp 71-83.

مورد تأیید قرار گرفت. مبنای این طرح را گذار به دموکراسی چندحزبی و انتخابی تشکیل می‌داد. از اجزای اساسی خط مشی آشتی ملی، خطاب مجاهدان به حیث مخالفان سیاسی، تمدید آتش‌بس برای شش ماه، عفو محکوم‌شدگان به اعدام، آزادی زندانیان سیاسی، دعوت از نیروهای سیاسی برای شرکت در دولت و انتخابات محلی و شورای ملی و حمایت از برگشت‌کنندگان بود.

نجیب سه سال بعد از طرح خط مشی مصالحه ملی از طرف دولت و یک سال پیش از طرح پنج فقره‌ای سازمان ملل متحد، نامه‌ای را به حسن کاکر می‌نویسد. این نامه همان مشی مصالحه ملی را با چند تغییر مشخص بیان می‌دارد. نجیب می‌نویسد که دولت آماده مذاکره با تمام نیروهای سیاسی برای توافق روی برگزاری یک «کنفرانس سراسری صلح» می‌باشد. این کنفرانس باید «حکومت مؤقت» را زیر نظر یک «شورای رهبری» ایجاد و آتش‌بس شش‌ماهه را اعلان نماید. حکومت مؤقت باید هیئتی را برای تسوید قانون اساسی جدید و قانون انتخابات تشکیل دهد. بعد از تکمیل شدن مسوده این قوانین، حکومت مؤقت باید مجلس مؤسسان را دعوت نماید تا این قوانین را تصویب کند. انتخابات باید زیر نظارت و اداره ناظران بین‌المللی برای تشکیل حکومت جدید بر مبنای تعدد احزاب شکل بگیرد. نجیب‌الله می‌گوید:

ما پیشنهاد کرده‌ایم که مذاکرات وسیع میان دولت جمهوری افغانستان و تمام نیروهای سیاسی جامعه ما در داخل و خارج کشور که خواستار تأمین صلح و قطع جنگ هستند، آغاز شود. مقصود از این مذاکرات فراهم‌ساختن زمینه تدویر یک کنفرانس سراسری صلح به اشتراک همه نیروهای ذیدخل می‌باشد. در این کنفرانس روی ایجاد یک شورای رهبری کشور که از نیروهای [مختلف] نمایندگی کند، موافقت به عمل خواهد آمد. کنفرانس سراسری صلح هم‌چنان یک آتش‌بس شش‌ماهه را اعلام می‌نماید که در خلال همین مدت، حکومت مؤقت ائتلافی دارای پایه‌های وسیع اجتماعی توسط شورای رهبری و تحت اداره آن تشکیل خواهد شد و شورای رهبری هم‌چنان کمیسیون تسوید قانون اساسی جدید و قانون جدید انتخابات را ایجاد می‌کند. شورای رهبری پس از تأیید مسوده‌های قوانین مذکور، لویه‌جرگه عنعنوی مردم افغانستان را دعوت می‌نماید تا به مسوده‌های متذکره غور

نموده و آن را به تصویب برساند. سپس انتخابات پارلمانی به اساس قانون اساسی جدید دایر گردیده و حکومت جدید بر اساس نتایج انتخابات به وسیله حزب و یا ائتلاف احزاب دارای اکثریت کرسی‌ها در پارلمان تشکیل خواهد شد و اداره امور کشور را به اساس قانون اساسی جدید به عهده خواهد گرفت.^۳

در بُعد بین‌المللی نجیب نوشته که دولت در نظر دارد تا همایشی بین‌المللی را به اشتراک همسایگان افغانستان، تضمین‌کننده‌های موافقت‌نامه ژنو، اعضای سازمان عدم انسلاک و اعضای سازمان همکاری‌های اسلامی برای به رسمیت‌شناختن موقف حقوقی جدید برای افغانستان به عنوان کشور بی‌طرف دائمی و غیرنظامی دایر نماید.

من در رساله‌ام زیر عنوان «حل سیاسی منازعه افغانستان، الگوهای مختلف» به چهار راه‌کار متفاوت حل سیاسی به شمول انواع حکومت مؤقت پرداخته‌ام.^۴ یوسی شین و جان لینز چهار نوع حکومت مؤقت؛ حکومت مؤقت انقلابی، حکومت مؤقت ائتلافی، حکومت سرپرست متشکل از مقام‌های برحال و حکومت مؤقت که به وساطت میانجی‌های بین‌المللی تشکیل می‌شود را شناسایی کرده‌اند.^۵ نجیب و کاکر دو نوع متفاوت از این چهار نوع حکومت مؤقت پیش‌بینی شده را پیشنهاد کرده‌اند. در حالی که نجیب‌الله نوع دوم حکومت مؤقت یعنی ائتلافی را مطرح کرده، کاکر نوع چهارم آن را یعنی حکومت مؤقت به وساطت و یا تحت نظر سازمان ملل را پیشنهاد کرده است.

برای به میان آمدن حکومت مؤقت ائتلافی دو شرط اساسی باید تکمیل شود. یکی این که مخالفان مسلح حکومت باید افراطی و ایدیولوژیک نباشد و دوم این که سطح خشونت‌ها باید بالا نباشد. همان طوری که این دو شرط در اوضاع کنونی وجود ندارد، در اواخر دهه شصت خورشیدی نیز وجود نداشت. در آن زمان، یوسی شاین و لین برات، الگوی حکومت مؤقت به وساطت و یا تحت نظر سازمان ملل را به اساس تجربه تأسیس حکومت مؤقت زیر

۳ نامه اول نجیب‌الله، ص ۲-۳.

۴ صدر، عمر، ۱۳۹۷، حل سیاسی منازعه افغانستان؛ الگوهای مختلف، کابل، انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان.

5 Shain, Yussi and Juan J. Linz. 1995. *Between States: Interim Governments and Democratic Transitions*. Cambridge: Cambridge University Press.

نظر جامعه بین‌المللی در نامیبیا ۱۳۶۹ توسعه دادند و برای افغانستان ۱۳۶۹ پیشنهاد کردند. سازمان ملل متحد این نوع از حکومت مؤقت را در کمبودیا تأسیس کرد، اما در افغانستان به دلیل سقوط دولت در ۱۳۷۰ فرصت تطبیق آن فراهم نشد. یوسی شاین و لین برات به دلیل تجربه ناموفق حکومت مؤقت در افغانستان در دهه ۷۰ نظریه‌شان را بازبینی کردند و پنج شرط لازم را برای تشکیل حکومت مؤقت در نظر گرفتند. من در رساله خود به صورت مشرّح به این شروط در زمینه منازعه پسا ۱۳۸۰ در افغانستان پرداخته‌ام.

یکی از این شروط به نقش کنشگران خارجی تأکید داشت. یعنی این که شرط است که «حامیان خارجی گروه‌های درگیر به صورت مشترک خواستار پایان جنگ باشند و بر گروه‌های درگیر فشار بیاورند تا مذاکره کنند. این حامیان خارجی باید نفوذ لازم بر گروه‌های درگیر داشته باشند.» حسن کاکر نیز ضمناً به این مسأله اشاره داشته است. او می‌نویسد: «برای تحقق این مأمول حتمی است که قدرت‌های خارجی با انصراف از اعمال نفوذ در قضیه افغانستان، زمینه آن [ابتکار صلح/ ایجاد حکومت مؤقت] را مساعد سازند.»^۶ او در این زمینه با تفاوت دیدگاه با نجیب، شوروی را متهم به مداخله در امور افغانستان حتی پس از خروج نیروهایش می‌کند. کاکر می‌نویسد: «شاید نقش اتحاد شوروی در این مورد بیشتر از هر کشور دیگر باشد... و به اقدامات مشخص ذیل پردازد. سرحد مشترک خود با افغانستان را به حیث سرحد بین‌المللی... احترام نماید. تعداد دیپلمات‌های خود را در کابل که... در حدود ۵۰۰ نفر می‌باشد، اگر با پرسونل افغانی برابر نمی‌سازد، دست کم متعادل سازد. تعداد تبعه خود را که به نام مشاورین... بین ۳۰۰۰ تا ۴۰۰۰ تخمین شده‌اند، تقلیل دهد... در حالی که شوروی... بالای رژیم مسلط است، چطور [مردم افغانستان] از آینده، استقلال کشور و حاکمیت خود مطمئن شده می‌توانند»^۷. بر علاوه شوروی، نقش پاکستان و امریکا نیز در این زمینه خیلی مهم پنداشته شده است.

ترجیح کاکر بر ایجاد حکومت مؤقت زیر نظر سازمان ملل و رد حکومت موقت ائتلافی بر چهار دلیل استوار است. نخست، حکومت مؤقت ائتلافی، حکومت بر سر اقتدار را در

۶ صدر، ۱۳۹۷، ص ۶۸.

۷ کاکر، ص ۱۲.

موقف برتر قرار می‌دهد زیرا قوای نظامی چندبعدی رژیم به ویژه خاد که متهم به جنایات بی‌شمار است در خدمت رژیم خواهد بود. کاکر پیشنهاد کرده است که خاد باید از بین برود. دو، پیشنهاد مشی مصالحه ملی مبنی بر حیثیت حقوقی بی‌طرفی دایمی و غیرنظامی برای افغانستان بر اصل حاکمیت ملی استوار نیست زیرا افغانستان را در برابر همسایه‌های قوی‌تر در حالت ضعف قرار خواهد داد. سه، از آن جایی که حکومت مؤقت ائتلافی از گروه‌های متضاد تشکیل می‌شود، بناءً بی‌ثبات خواهد بود. در عوض همانند پیشنهاد دبه‌گو کوردویز نماینده ویژه سرمنشی ملل متحد ایجاد حکومت سرپرست متشکل از عناصر غیرمتعهد و مسلکی باید در نظر گرفته شود. چهار، نهاد بی‌طرفی هم‌چون سازمان ملل که همه فرایندها را از آغاز نظارت کند، در طرح مصالحه دولت پیش‌بینی نشده است.

آن گونه که دیده می‌شود، در این نامه‌ها دیدگاه‌های متفاوتی در زمینه صلح در افغانستان ارایه شده است. در کل، سه نقطه نظر مشترک میان دیدگاه نجیب‌الله و کاکر وجود دارد. یک، تأکید هر دو به حل سیاسی منازعه افغانستان است اما در زمینه چگونگی تطبیق این طرح اختلاف نظر وجود دارد. دومین نقطه مشترک، تأکید بر برتریت عوامل خارجی در منازعه افغانستان است با این تفاوت که کاکر به نقش شوروی تأکید دارد. سومین نقطه نظر مشترک میان نجیب و کاکر تأسیس نظام پارلمانی در افغانستان است. کاکر می‌گوید «بدون شک پلورالیزم سیاسی و سیستم پارلمانی آن [خط مشی مصالحه ملی] قابل تأیید و برای افغانستان هم مصلحت و ضروری است.»^۸ اما این سه نقطه مشترک تحت الشعاع یک نقطه محوری اختلاف قرار گرفته است. کاکر به صورت صریح مشروعیت ریاست جمهوری نجیب‌الله و خط مشی مصالحه ملی دولت او را زیر پرسش می‌برد. او می‌گوید: «از آن جایی که حکومت کابل اساساً با قوای نظامی شوروی برپا شده، صرف بر شهرها و اطراف آن، آن هم با اتکای قوه خاد حاکمیت می‌کند... و از مدتی از سیاست به نام «آشتی ملی» کار گرفته، مشروعیت و قانونیت کسب نکرده.»^۹ به علاوه در ادامه می‌افزاید که «تدویر جرگه‌ها و انتخابات یک‌طرفه و متناقض که تا کنون از هر طرف برپا شده، مشروعیت را به

۸ کاکر، ص ۲۳.

۹ همان، ص ۲۷.

تدویرکنندگان آن نصیب ننموده و شاید در آینده نیز ننماید»^{۱۰}.

کاکر در عوض طرح دیه‌گو کوردویز، نماینده ویژه سرمنشی سازمان ملل متحد را بسیار بهتر می‌داند. او می‌گوید «تا کنون هر نوع پیشنهادی که در زمینه پیش شده است به اندازه پیشنهاد کوردویز واقع‌بینانه، بی‌طرفانه و موافق با شرایط افغانستان در حالت موجود نبوده است»^{۱۱}.

به هر حال، بر اساس فحوای نامه‌ها اختلاف میان نجیب و کاکر مشخص است. در حالی که خط مشی مصالحه ملی مورد قبول عده محدودی از مخالفان دولت هم‌چون حزب سازه به رهبری محبوب‌الله کوشانی و یک حزب کوچک جهادی به نام حزب‌الله قرار گرفت اما اکثریت مجاهدان و روشن‌فکران این طرح را رد کردند. یک سال بعد از پاسخ نامه نجیب به کاکر، در ۳۱ ثور ۱۳۷۰ سازمان ملل متحد زیر اداره خاویر پرز دکویار طرح پنج فقره‌ای را پیشنهاد نمود که بعداً دولت آن را پذیرفت اما این طرح به انجام نرسید و پیش از این که طرفین جنگ به توافقی که در فقره چهارم طرح پیش‌بینی شده بود دست یابند، دولت فروپاشید.

نتیجه‌گیری

در این نامه‌ها درس‌هایی نهفته‌اند که تا هنوز ما از آن نیاموخته‌ایم. یکی از نکات بسیار کلیدی نامه‌ای از نجیب به کاکر این است که می‌گوید: «صلح و دموکراسی نمی‌تواند بدون تعدد احزاب و پلورالیزم سیاسی به میان آید.»^{۱۲} این امری است که سیاسیون دو دهه اخیر افغانستان هم در راستای تأمین صلح و هم در راستای تحکیم دموکراسی نادیده گرفتند.

در پایان می‌توان گفت که سه نامه یاد شده گوشه‌ی از یک برهه تاریخ افغانستان را روشن نماید. اما برای درک بهتر خط مشی مصالحه ملی و نقش روشن‌فکران نیاز است که یک پژوهش جامع در این زمینه صورت بگیرد. برای این مامول لازم است که تمام نامه‌های

۱۰ همان، ص ۲۹.

۱۱ همان، ص ۲۵.

۱۲ نامه اول نجیب‌الله، ص ۲.

رئیس جمهوری ببرک کارمل و نجیب‌الله و دیگر اسناد مرتبط به خط مشی و فرآیند صلح افغانستان به دسترس عام و پژوهشگران قرار بگیرد.

منابع

صدر، عمر. ۱۳۹۷. حل سیاسی منازعه افغانستان؛ الگوهای مختلف، کابل، انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان.

Majrooh, Sayd Bahaouddin. 1990. 'Afghan Intellectuals in Exile: Philosophical and Psychological Dimensions.' in E W Anderson & N H Dupree (eds), *The Cultural Basis of Afghan Nationalism*, London: Pinter Publishers. pp 71-83.

Shain, Yussi and Juan J. Linz. 1995. *Between States: Interim Governments and Democratic Transitions*. Cambridge: Cambridge University Press.

کاوشی در نامه پوهاند محمدحسن کاکر به داکتر نجیب‌الله رئیس‌جمهور وقت افغانستان

محمدظاهر عظیمی

پوهاند محمدحسن کاکر در ۱۲ جون ۱۹۹۰ میلادی در یازده صفحه نامه داکتر نجیب‌الله را به دست‌خط خود پاسخ دادند. این نامه در نگاه نخست سندی پرمحتوا و باارزش بوده و از جایگاهی ویژه در رویدادهای تاریخ معاصر کشور برخوردار است.

نامه در برهه‌ای از تاریخ خونین و پر از فراز و فرود کشور بعد از شکست ارتش سرخ و فرار از افغانستان و رهاکردن کابل به حال خودش نوشته شده است که فرار روس‌ها تأثیر منفی بر روحیه دولت وقت گذاشته بود ولی از سوی دیگر ناموفق بودن حمله گسترده مجاهدین به جلال‌آباد تا حدی نوعی اعتماد به نفس برای دولت وقت و برای دفاع مطمئن و باور به آینده ایجاد کرده بود. لذا با در نظر داشت تأثیرات دو بعدی روانی آن زمان، نامه به گونه‌ای نوشته شده است که بر مبنای واقعیت‌های آن روز و دور از تأثیر تنش‌های طرفین وضعیت را بی‌طرفانه و عالمانه ارزیابی و تحلیل کرده است.

این نبشته در عین حالی که طرحی مشخص و یا به گونه دیگر نقشه راه معینی را برای رسیدن به راه‌حل و ختم جنگ با در نظرداشت طرح ملل متحد و هم‌چنین طرح کابل ارایه می‌دهد، از واقعیت‌های تلخی که حکایت از تجاوز ارتش سرخ به افغانستان، کشتار صدها هزار انسان بی‌گناه، ویرانی و تخریب کشور، معلولیت‌ها و مهاجرت‌ها و هزاران مصیبت و بدبختی دیگر پرده برداشته و گوشه‌ای از این تجاوز و پیامدهای آن را روایت می‌کند.

کنکاش در این نامه از دو جهت دشوار است: نخست رویدادهای تاریخی بعد از حداقل دو یا

سه نسل قضاوت و تحلیل می‌شود. شخصیت‌هایی که به نوعی درگیر این رخدادها بوده‌اند ناچار به يك طرف قضیه گرایش دارند و نمی‌توانند با بی‌طرفی تحولات را بررسی کنند. به عبارتی دیگر هر قدر که انسان‌ها واقع‌بین، منصف و بی‌طرف باشند باز هم ممکن است تحت تأثیر عواطف و پیوندهای خویش قرار گیرند. طبعاً من به عنوان فرزند مجاهد این کشور با در نظر داشت سعی در بی‌طرفی کامل، از این تأثیرات میراً نیستم. دوم؛ آن‌چه این بحث را از زاویه دیگر به چالش می‌کشد، رخدادهایی است که بعد از سقوط حکومت داکتر نجیب‌الله به وجود آمد چه در آن زمان گروه‌های مختلف اعم از مجاهدین، روشن‌فکران و تکنوکرات‌های بیرون از کشور از حکومت بعد از داکتر نجیب‌الله آرمان شهری پر از مزایای مدینه فاضله مثل ارزش‌های انسانی، اسلامی، مردم‌سالاری، توسعه، عدالت اجتماعی و برابری و برادری در ذهن‌شان ترسیم کرده بودند، امروز می‌بینیم که همه آن‌ها به مثابه آرمان یا خیالی بیش نبوده است.

جنگ‌های داخلی، ویرانی کابل و بعضی ولایات، مهاجرت‌ها، مداخلات روشن و بی‌پرده خارجی که نتیجه اختلافات شدید مجاهدین بود، سبب گردید تا از داکتر نجیب‌الله چهره متفاوتی با توجه به برخی پیش‌بینی‌هایش (افغانستان با مداخلات خارجی و حضور مجاهدین حمام خون خواهد شد) که به وقوع پیوست، در افکار عمومی به ویژه نسل جوان ترسیم شود.

از سویی دیگر مخالفین حکومت کابل باور داشتند که مسئولیت تمامی اعمال خاد در زمان ریاست جمهوری ببرک کارمل و حضور ارتش سرخ به دوش داکتر نجیب‌الله می‌باشد و اکنون او به اساس ناگزیری‌هایی چون خروج نیروهای شوروی و ... فریاد آشتی ملی سر می‌دهد. بعدها میخائیل گورباچف حضور شوروی در افغانستان را سرطان خواند و پس از او بوریس یلتسین با کودتای ۱۹ اگست ۱۹۹۱ قطع کامل کمک‌ها به افغانستان را اعلام کرد. این موارد نیز داکتر نجیب‌الله را تحت فشار مضاعف قرار داد.

در آن زمان حکومت کابل حمایت جهانی را به استثنای یکی دو کشور امریکای لاتین و جنوبی و یکی دو کشور منطقه از دست داده بود و امیدی به آینده دولت متصور نبود. در

واقع آخرین کارت بازی داکتر نجیب‌الله به خاطر جلوگیری از فروپاشی و سقوط، پروسهٔ مصالحهٔ ملی بود که از آن استفاده کرد. هر چند بعضی صاحب‌نظران و نویسندگان بر این باورند که اگر تنش‌های درونی مثل رویارویی درون حزبی، کودتای تنی و اقدامات جنرال دوستم نمی‌بود، دولت وقت می‌توانست دوام بیاورد یا مدتی بیشتر بر اریکهٔ قدرت بماند. لذا اگر بخواهید این نامهٔ تاریخی را به واکاوی بگیرید باید خود را در همان زمان قرار دهید و نه تصویر آن در آیینۀ امروز بسا پرسش‌ها و طرح و دیدگاه‌ها را به چالش می‌کشد.

نامهٔ استاد فقید نقشهٔ راهی است که با توجه به طرح پیشنهادی ملل متحد ساختار منطقی و عملی را به گونه‌ای ارائه داده که در صورت توجه طرفین به آن و در نهایت عملی شدن آن قطعاً يك راه حل مناسب برای عبور از معضلات کشور بود و از پیامدهای منفی جنگ در سه دههٔ اخیر جلوگیری می‌کرد. البته نباید فراموش کنیم که تقریباً تمام کشورهای جهان با توجه به پروسهٔ گلزنست و پرستروپیکای گورباچف به ویژه در رأس آن‌ها جمهوری اسلامی پاکستان و امریکا بعد از بیرون‌شدن ارتش سرخ به دنبال فروپاشی کامل کابل بودند و به نظر مخالفین چنین امری یعنی سقوط، قطعی به نظر می‌آمد.

دو نکته که حتماً باید یادآوری شود:

۱. امریکایی‌ها بسیار کوشیدند که مانع بیرون‌شدن روس‌ها شوند به قول ویلیام کیسی در مصاحبه با دیلی تلگراف در ۱۴ جنوری ۱۹۸۵ «روس‌ها ۵۸ هزار کشته در ویتنام قرض‌دار ما هستند»، باید این‌جا (افغانستان) پس بدهند.

۲. توافق بین مجاهدین و دولت وقت با توجه به ظرفیت‌های نظامی طرفین جنگ (کابل و مجاهدین): مثل قوای هوایی مجهز، قوای زره‌دار و هزاران چین تانک، توپچی مقتدر و توانا، سلاح‌های راکتی دوربرد، سلاح‌های پیشرفتهٔ مجاهدین مثل استنگر، میلان و ... کادر مجرب و کارکشتهٔ دوطرف با آموزش‌های شرق و غرب در صورت عدم فروپاشی به ویژه ارتش افغانستان با در نظر داشت اختلافات تاریخی بین افغانستان و پاکستان، بیانس قوا را به نفع افغانستان به گونه‌ای گسترده تغییر می‌داد و برای پاکستان با توجه به تنش‌های کشمیر با هند چنین وضعیتی در مرزهای شمال‌غربش به هیچ وجه قابل تحمل نمی‌بود.

پوهاند فقید در پاسخ به نامه داکتر نجیب‌الله به مسایل مختلف پرداخته و در هر مورد با جزئیات بحث نموده‌اند که من سه مورد مهم آن را در این جا به تحلیل گرفته‌ام:

۱. پیشنهاد، موقف شما را نسبت به موقف اپوزیسیون امتیاز می‌دهد.
۲. پیشنهاد در يك نقطه بر اصل حاکمیت ملی استوار نیست.
۳. چون پیشنهاد حکومت مؤقتی در مرحله عبوری باید از نیروهای مخالف تشکیل شده باشد، این حال فضای سیاسی را عوض این که برای رسیدن به مقصد نهایی مساعد سازد، متحمل وضعیت حادی خواهد ساخت.

اول: روی حکومت عبوری یا مؤقت در موجودیت قوای نظامی کابل بحث شده است. وقتی حکومت عبوری یا مؤقت زیر سایه قدرت نظامی (ارتش، پولیس، خاد) و محاکم قضایی تحت امر يك طرف مخاصمه بوده و کاملاً به اختیار دولت (کابل) قرار داشته باشد، طبیعی است که حکومت عبوری یا مؤقت فاقد نیروی اجرایی نمی‌تواند در تصمیم‌گیری‌های مستقل باشد و هیچ جناحی از مجاهدین به آن میکانیزم باور نمی‌کنند در چنین شرایطی وارد کابل نخواهند شد و لذا چنین پیشنهادی عملی نبوده است. هر چند که بحث انحلال حکومت به هر دلیلی منافع درازمدت کشور را تهدید می‌کند اما برای صلاحیت‌های قوای دفاعی و امنیتی و قضا باید راه‌حلی منطقی و عملی جست‌وجو و پیشنهاد می‌شد و پوهاند فقید در اولین نگاه به اساسی‌ترین نقطه تمرکز کرده‌اند که یکی از عمده‌ترین چالش‌ها در عملی کردن طرح کابل بوده است.

دوم: در نامه داکتر نجیب‌الله بحث غیرنظامی شدن افغانستان این گونه عنوان شده است. «کنفرانس مذکور موقف حقوقی جدید افغانستان را به حیث یک کشور بی‌طرف دایمی و غیرنظامی که در قانون اساسی جدید نیز تسجیل می‌گردد، به رسمیت شناخته و آن را مورد حمایت و تضمین بین‌المللی قرار خواهد داد.» این تفکر دوراندیشانه نبوده است چرا که با توجه به تنش‌های افغانستان با کشورهای همسایه در آن زمان مثل مجاهدین با روس‌ها و مرز مشترک آسیای میانه یا کابل با پاکستان، اختلافات ارضی و ... افغانستان را

به پرتگاه سقوط می‌کشاند، تمامیت ارضی و حاکمیت ملی افغانستان را تهدید می‌کرد. در این طرح نه تنها برای تقویت حاکمیت و توانایی نظامی آینده باید تأکید می‌شد بلکه برای نگهداری ظرفیت‌های نظامی دوطرف در راستای قدرت بازدارندگی تلاش بیشتری نیز صورت می‌گرفت چون افغانستان با توجه به موقعیت استراتژیکی‌اش، همیشه بخشی از میدان رقابت‌های قدرت‌های بزرگ بوده است که در محاسبه آن زمان (جریان جنگ سرد) اتحاد شوروی سابق، افغانستان حلقه مهمی در امنیت مرزهای جنوب آن کشور بوده است. فراموش نکنیم که در جنوب مرزهای شوروی سابق و ترکیه عضو ناتو، ایران از مجاهدین حمایت می‌کرد. چین شدیدترین اختلافات را با شوروی وقت داشت و به مجاهدین با پول آمریکا سلاح می‌فروخت و حتی در مرز جنوب‌شرقی شوروی سابق نیز بندر ولادوستوک نسبت یخ‌های شناور در فصلی از سال دشواری‌های خود را داشت.

قاریف از دانشمندان امنیتی شوروی سابق در کتابش (پس از بازگشت از افغانستان، ص ۲۲) می‌گوید «برای شوروی تأمین امنیت جنوب کشور اهمیت بس بزرگی داشت و نگهداری گروه‌های بزرگ ارتش در محورهای باختر و خاور برای کشور ما سودمند نبود (و عملاً توان آن را هم نداشت) تا مساعی همانندی در محور جنوب کشور نیز مبذول دارد» که مراد نویسنده تنش‌های مرزهای شمال با شوروی سابق است. هر چند توافق گورباچف و ریگان از تنش‌های جنگ سرد کاسته بود ولی در مجموع نگرانی جنوب هنوز پا بر جا بود و هم‌چنین جنوب و شرق افغانستان با پاکستان و اختلافات آبی با ایران ایجاب می‌کرد و بالاخر آن ضروری بود و می‌باشد که یک قوای نظامی توانمند غیرسیاسی در چارچوب دکتورین دفاعی کشور از حاکمیت ملی، تمامیت ارضی و استقلال کشور دفاع نماید.

هم اکنون اساسی‌ترین مشکل افغانستان از نظر امنیتی در کنار ده‌ها چالش سیاسی، اقتصادی، فساد اداری و ... عدم موجودیت قوای دفاعی و امنیتی توانمند و غیرسیاسی است. می‌خواهم این نتیجه را بگیرم که تمرکز پوهاند به غیرنظامی‌شدن افغانستان دقیق و دوراندیشانه بوده است. ایشان چه خوب گفته‌اند: «افغانستان غیرمسلح مورد حمایت کشورها من جمله کشورهای همسایه قرار می‌گیرد. افغانستان برای ابد به یک مستعمره و کشور اسیر تبدیل خواهد شد. این نظر علیه منافع صریح حاکمیت ملی افغان است.»

سوم: دیدگاه پوهاند کاکر در مورد کنفرانس بین‌المللی دقیقاً همان طرح ملل متحد را منعکس می‌ساخت که يك حکومت عبوری یا مؤقت از اشخاص غیر درگیر جنگ یا تکنوکرات‌های غرب تشکیل شود. این حکومت بعد از ختم دوره عبوری که عبارت است از دعوت لویه‌جرگه برای تصویب قانون اساسی، انتخابات، تشکیل پارلمان و نهایتاً تشکیل حکومت منتخب بیرون آمده از پارلمان، باید در قدرت سهیم نباشد. چنین تفکر و نگاهی نسبت به تقسیم حکومت عبوری می‌توانست پذیرفتنی‌تر باشد چرا که قطعاً جدال‌ها بر سر تقسیم حکومت عبوری چالش کلان‌تری را در پی داشته، کشمکش و تضادها را افزایش داده که هیچ‌شاید اصل پروسه را به خطر می‌انداخت. طبیعی‌ست که چنین پروسه‌ای باید تحت نظر سازمان ملل به شایستگی و بی‌طرفی صورت گیرد، رخدادهای بعد از ۲۰۰۱ در افغانستان و نقش یونیماد در پروسه دولت عبوری و مؤقت این دیدگاه را درست ثابت ساخت.

داکتر نجیب‌الله گفته بود: «کنفرانس بین‌المللی به اشتراك افغانستان، همسایگانش، کشورهای تضمین‌کننده موافقت‌نامه ژنیو، رؤسای جنبش عدم انسلاک و سازمان کنفرانس اسلامی و سایر کشورهای ذی‌علاقه دایر گردد». در چنین کنفرانسی منافع متضاد کشورها بیشتر از منافع مشترك وجود دارد، اکنون تجربه چهل سال اخیر نشان می‌دهد که کشورها علاقه‌مندی‌شان، دوستی‌شان و ... بر مبنای منافع‌شان است، حتی نسبت عدم موجودیت موضع قدرتمند و چالش‌های داخلی کشور ما، کمتر به منافع مشترك و متوازن توجه می‌شود پس نشستن کشورهای مختلف دور يك ميز با موجودیت منافع متضاد نه اینکه مشکل را حل نمی‌کند بلکه آن را چند برابر نیز می‌سازد، از این دیدگاه استاد اکنون بیشتر از سی سال می‌گذرد و ما آن را در بُن عملاً تجربه کردیم. در بخشی از نامه پوهاند فقید چنین آمده است: «در شرایط موجود تنها قوه ملل متحد می‌تواند از عهده این چنین امور برآید. ملل متحد در این نوع موضوعات تجربه و سابقه دارد، مورد احترام و اعتبار ملل است و به صورت خاص موضوع افغانستان از جمله اجندا و مسئولیت آن است».

موقعی که نامه پوهاند فقید را دیدم، يك مرتبه آن را خواندم سپس دوباره یادداشت‌برداری کردم و یادم از کنفرانس قوماندانان کشور در ژيوره خوست و مذاکره با بینان سیوان نماینده ویژه ملل متحد به افغانستان آمد و هم‌چنین سفر داکتر محمدیوسف خان صدراعظم سابق

به هرات، چون کم و بیش به موضوع ربط داشت لذا تصمیم گرفتم اشارتی کوتاه بدان داشته باشم. در آن برهه از تاریخ که بحث‌ها ژنف و مصالحه ملی و ارسال نامه‌های کابل تنورش داغ بود، مولوی جلال‌الدین حقانی قوماندانان مهم سراسر کشور را به کنفرانسی در ژبوره خوست دعوت نموده و کنفرانس را با حضور جمع کثیری از قوماندانان برگزار کرد. من از حوزه غرب به نمایندگی از حرکت اسلامی افغانستان دعوت شده بودم و سخنرانی‌ام در این کنفرانس بر خلاف توقع تلویحاً از روم و پادشاه فقید حمایت می‌کرد هر چند برای مولوی حقانی خوش نیامد اما مورد حمایت قوماندان عبدالحق شهید و تیم هم‌فکرانش قرار گرفت. در ختم کنفرانس هیأتی از اشتراک‌کنندگان جهت گفت‌وگو با بینان سیوان تعیین گردید که پیرامون فیصله‌های کنفرانس همراه ایشان در پشاور گفت‌وگو نماید. در ترکیب هیأت قوماندان عبدالحق شهید، محمدیونس قانونی نماینده قهرمان ملی، نویسنده و دوستان دیگری هم تشریف داشتند. در جریان بحث چند روزه یک مورد از گفت‌وگوها صلاحیت ارگان‌های نظامی (اردو، پولیس و امنیت دولتی) کابل به مذاکره گرفته شد و از جمله به عدم توجه همه‌جانبه به این عرصه در طرح ملل متحد اشاره شد و بحث مفصلی صورت گرفت. وقتی در مطالعه نامه پوهاند فقید به این مورد یعنی صلاحیت‌های قوای مسلح کابل در طرح مصالحه برخوردیم که چقدر با دقت در این عرصه ایشان با ژرف‌نگری توجه داشته‌اند و خلاهای آن را با دیدگاه‌های‌شان پر کرده بودند، شگفت‌آور بود.

مورد دیگری که توجه مرا جلب کرد وقتی در سال ۱۳۷۳ شورای عالی اسلامی هرات به ابتکار امیرمحمد اسماعیل خان در شهر هرات تشکیل گردید، داکتر محمدیوسف صدراعظم سابق هم تشریف آورده بودند. در گفت‌وگویی که با ایشان داشتم از ارسال نامه مشابه به ایشان و داکتر صمد حامد نیز یادآوری کردند.

هیچ تردیدی ندارم که اگر به محتویات این نامه در زمانش و ژرفای استراتژیکی‌اش تمرکز و توجه می‌شد و حوادث و منافع منطقه اوضاع را به طرف دیگر نمی‌کشانید، یا شرایط برای اندیشه بیشتر در این راستا فراهم می‌شد به احتمال قوی ما در مسیر دیگری قرار گرفته شاهد چنین مصیبت‌ها و رخدادهای خونینی نمی‌بودیم. هر چند چالش‌های عمیق از جانب پاکستان پیش روی چنین روشی حل سیاسی وجود داشت و هم اکنون نیز دارد و

نباید تأثیر عمیق آن زمانی همسایه جنوب شرقی را روی مجاهدین نادیده گرفت.

حال که بیشتر از سه دهه از نوشتن این نامه می‌گذرد وقتی آن را خواندم به حال خود متأثر شدم که کاش درک سیاسی من و ما از پیچیدگی سیاست‌های منطقه و جهان در حد فعلی می‌بود، هر چند که چنین فهمی بدون زمان و تجربه و مشاهده عملکرد کشورهای منطقه حداقل برای من ممکن نبود.

آنچه نوشتیم نگاهی به اهمیت نامه از لحاظ تاریخی بود. هر آن‌چه رخداد و پیامد آن را در این مدت بیش از سه دهه، با تمام وجود لمس کردیم و هنوز ادامه دارد و آن‌چه بر ملت مظلوم ما گذشت با همه دردهایش، در واقع به گذشته مربوط می‌شود و قطعاً گذشته را نمی‌توان تغییر داد اما عنصر مهم این است که از گذشته و تاریخ رویدادها به صورت بسیار دقیق می‌توان آموخت. به آسانی جنبه‌های مثبت و منفی یا نکات ضعف و قوت آن را به واکاوی گرفته و به عنوان راه کار از آن استفاده بهینه کرد. آن‌چه که مهم است این که نامه چه پیامی به شرایط امروزی و وضعیت فعلی کشور می‌تواند داشته باشد و چه مفکوره‌ای را به دولت جمهوری اسلامی افغانستان به طالبان به جامعه جهانی به ویژه ایالات متحده امریکا و نسل جوان کشور دارد.

موقعی که زمینه برای یک توافق صلح مساعد بود تا از فروپاشی اردوی افغانستان جلوگیری کرد، افکار همه جناح‌ها به خاطر حفظ و یا به دست آوردن قدرت تحت تأثیر بیرونی‌ها و خواسته‌ها و منافع آنان قرار گرفت.

اما امروز به عنوان یک تجربه تاریخی از این نامه و در واقع نامه‌ها و رویدادهای آن زمان تا کنون چگونه می‌توان آموخت تا ساختارهای ایجاد شده، ارزش‌های مردم‌سالاری، ارزش‌های اسلامی و ملی خویش به ویژه جمهوریت را حفظ کرد.

جانب حکومت افغانستان باید به حدی انعطاف‌پذیری، توانایی به ویژه وفاق درونی داشته باشد تا با حفظ منافع علیای کشور، طالبان را در مذاکرات بتواند قانع بسازد که ویرانی کشور جز به سود بیرونی‌ها و دشمنان تاریخی کشور به نفع هیچ کس دیگری نیست. ما

می‌توانیم به مثابهٔ مسلمانان افغانستانی با در نظر داشتن اختلافاتی که ممکن در عرصه یا عرصه‌های متفاوت باشد، با هم زندگی کنیم و از طریق گفت‌وگو برایش راه‌حلی پیدا نماییم. تجربه ثابت ساخته که در جهان امروزی هیچ مشکلی نیست که از راه دیالوگ حل نشود. طالبان باید از تاریخ درس کافی گرفته باشند. فروپاشی دولت نجیب‌الله فقط و فقط باعث تخریب زیربناها به ویژه اردوی توانمند کشور شد اگر به يك توافق می‌رسیدند احتمالاً این اتفاق نمی‌افتاد. هم‌چنین دولت مجاهدین يك تجربهٔ دردناک و در عین حال برای آینده می‌تواند از اختلافات داخلی و مداخلات بی‌پرده، عریان و بسیار وسیع بیرونی، رها کردن افغانستان به حال خودش بعد از پیروزی مجاهدین پندآموز باشد. صاحب‌نظران باور دارند که جهاد مردم افغانستان یکی از عوامل فروپاشی شوروی سابق و ختم جنگ سرد بود. یکی از پژوهشگران نظامی - امنیتی شوروی سابق در کتابش (افغانستان بعد از بازگشت، ص ۲۹) در تأیید این سخن می‌نویسد: «جنگ افغانستان سرانجام منجر به فروپاشی اتحاد شوروی و نابسامانی‌های دیگر گردید».

این فروپاشی سالانه ده‌ها میلیارد دالر هزینهٔ بودجهٔ نظامی، رقابت‌های تسلیحاتی و استخباراتی امریکا، غرب و ناتو را کاهش داد و تغییرات مهمی را از لحاظ جیوپولتیک در جهان به وجود آورد ولی وقتی منافع آنان تأمین شد و شوروی فرو پاشید و جنگ سرد پایان یافت، کشور و مردم ما را با ویرانی‌های فراوان تنها گذاشتند. آنان باز موقعی که نماد صلابت اقتصادی‌شان فرو ریخت، یادشان آمد که کشوری به نام افغانستان هم وجود دارد. این رخدادها نشان می‌دهد که تنها دوستان افغانستان مردم آن می‌باشد که با ریختن خون خود آن را تا کنون نگهداشته‌اند. لذا واضح است که هر کشوری به خاطر منافع خود مدتی همراه ما بوده و یا خواهد بود.

باید همهٔ ما اعم از حکومت جمهوری اسلامی افغانستان، طالبان و همه دوستداران میهن، گروه‌ها و جناح‌های متفاوت سیاسی شرایط، عواقب و پیامدهای جنگ داخلی را درک کرده و به همدیگر اعتماد کنند. طالبان نیز باید متوجه باشند که با جنگ شاید تغییرات در اراضی گاهی به وجود بیاورند اما به هیچ صورت نمی‌توانند به زور بر مردم حکومت کنند و پیامدش را به چشم خود در جنگ‌های داخلی دیدند.

اگر يك فرضیه‌ای را در نظر بگیریم که دولت سقوط کند مطمئناً پرچم مقاومت پایین نخواهد آمد. نیروی جدیدی، مقاومت گسترده‌تری با حمایت بیرونی بیشتری که باز منافع‌شان را در راستای این حمایت می‌بینند، به وجود می‌آید. طالبان باید متوجه این مورد باشند که سیاست، دوست و دشمن دائمی ندارد. پس یگانه راه برای آینده روشن، پُر از امید توأم با آبادی و توسعه کشور، کنار هم قرارگرفتن با يك صلح بُرد بُرد و باعزت است. هیچ کس این کشور را به اندازه ساکنین آن دوست ندارد و منافعش برای‌شان ارزشمند نیست.

رهنمودهای پوهاند محمدحسن کاکر و راه‌کارهای مشابه میهن‌دوستان و تجربه رخدادهای گذشته می‌تواند چراغی فرا راه باشد. ایالات متحده امریکا، متحدین غربی آن، قدرت‌های بزرگ، کشورهای منطقه از رهاساختن افغانستان به حال خودش بعد از پیروزی مجاهدین باید آموخته باشند که قلب آسیا اگر به سلامت و آرامش نتپید و نجنبد، جهان را نیز متأثر خواهد کرد. رقابت‌های جهانی به روشنی پیام می‌دهد که بحران را فقط خود افغان‌ها می‌توانند مهار کنند.

درنگی بر رویداد تاریخی مصالحه ملی دولت داکتر نجیب‌الله؛ علل ناکامی آن و دیدگاه‌های پروفسور کاکر

فوزیه کوفی

کودتای ۷ ثور با توجه به بحران‌های بی‌شماری که در پی داشت، نقطه عطفی در تاریخ معاصر کشور محسوب می‌شود. یکی از پیامدهای ناگوار آن، هجوم نیروهای شوروی سابق و مداخله گسترده کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در این جغرافیا بود. با گسترش درگیری‌ها و بی‌نتیجه‌بودن آن، دولت و حامیان خارجی آن در صدد بیرون‌شدن از وضع پیچیده و جنگ طولانی شدند و اندیشه مصالحه و گذار از قدرت برای رسیدن به صلح در دولت و نیروهای حمایت‌کننده آن مطرح شد.

هم‌زمان با آغاز درگیری، تلاش‌ها برای برقراری صلح و قطع جنگ از جمله کوشش‌ها برای حل سیاسی مسئله افغانستان در مجمع عمومی سازمان ملل متحد هم‌زمان با هجوم نیروهای شوروی سابق در سال ۱۹۸۱ میلادی آغاز شد. این تلاش‌ها پس از هفت سال نتیجه داد و منجر به امضای معاهده جنیوا در اپریل سال ۱۹۸۸ میلادی بین دولت افغانستان، پاکستان، شوروی و امریکا شد.

این معاهده منجر به خروج نیروهای شوروی سابق از افغانستان شد ولی بنا بر عدم رعایت مواد موافقت‌نامه توسط پاکستان و عدم همکاری شوروی سابق و امریکا، جنگ و خشونت ادامه یافت. در پی سیاست جنگ سرد، نگاه ایالات متحده امریکا تنها محدود به خروج نیروهای شوروی بود. با فروپاشی شوروی سابق، برنامه‌هایی برای پیش‌گیری از وقایع بعد از خروج در آن کشور روی دست نبود و افغانستان با جنگ و خشونت سرتاسری مواجه

گردید. از آن جا که مجاهدین در این مذاکرات سهمی نداشتند، خود را ملزم به رعایت مواد آن نمی دانستند. پاکستان نیز با استفاده از فضای به وجود آمده، بعد از خروج نیروهای شوروی و سقوط دولت نجیب‌الله درصدد گسترش نفوذ خود برآمد. این کشور در برنامه‌های استراتژیک خود، نفوذ و سلطه بر آسیای مرکزی را در سر می‌پروراند. تنظیم‌های جهادی مستقر در پاکستان و ایران، هر یک برای سلطه بر جغرافیای کوچک محلی خود با هم درگیر شدند و افغانستان از یک فرصت تاریخی برای گذار مسالمت‌آمیز از جنگ و دولت‌سازی مدنی باز ماند.

طرح مصالحه ملی داکتر نجیب‌الله، اعلامیه ملل متحد و عوامل شکست آن‌ها

هم‌زمان با پیشرفت مذاکرات جنیوا، داکتر نجیب‌الله برنامه آشتی و مصالحه خویش را در لویه جرگه سال ۱۹۸۷ میلادی اعلام داشت. ماهیت این طرح ایجاد دولت فراگیر، شامل نمودن مخالفین در نظام سیاسی، ایجاد و اختصاص پست‌های کلیدی در سطح وزارت برای احزاب و شخصیت‌های جهادی و توافق برای روند انتقالی و برگزاری انتخابات بود. دولت نجیب‌الله با ایجاد کمیسیون‌های مرکزی و ولایتی، سعی خود را برای موفقیت این طرح متمرکز نمود و هم‌زمان با تشدید سازمان‌دهی محلی، نمایندگانی را برای مذاکره با طرفداران شاه سابق، احزاب میانه‌رو و شخصیت‌های سیاسی به خارج از کشور فرستاد. برنامه آشتی ملی وی موفق به حمایت نیروهای ملی و تنظیم‌های جهادی نشد و برخی این طرح را تلاش برای بقا و دوام دولت وی دانستند.

در ماه می سال ۱۹۹۱ میلادی، سرمنشی سازمان ملل متحد اعلامیه‌ای برای حل سیاسی بحران افغانستان مطرح نمود و بر راه‌حل سیاسی تأکید کرد. او به کشورهای دیگر در خصوص عدم مداخله هشدار داد و پروسه صلح را ملی و مربوط به افغانستان دانست. در اعلامیه مذکور، حفظ حاکمیت ملی، تمامیت ارضی و استقلال سیاسی، غیرمنسلک بودن و ویژگی اسلامی بودن برای افغانستان مطرح بود. جز این‌ها، شناسایی حق مردم افغانستان در انتخاب حکومت دل‌خواه‌شان و گزینش سیستم سیاسی و اجتماعی عاری از مداخله خارجی و ضرورت یک مرحله انتقالی، شامل تدابیر حمایتی جهت ایجاد

ساختارهای انتقالی برای جذب مساعدت‌های اقتصادی برای گذار و منع ارسال سلاح و کمک به بازگشت کنندگان نیز مطرح شد. به هر روی طرح مصالحه نجیب‌الله و اعلامیه سرمنشی ملل متحد و تلاش‌های نماینده آن در افغانستان با شکست روبه‌رو شد. عوامل عمده نارسایی و شکست این برنامه‌ها عمدتاً شامل نکات آتی است:

عدم سازش با پیشینه داکتر نجیب‌الله، وجود طرح موازی از جانب دولت پاکستان، بی‌باوری و بی‌اعتمادی میان سران گروه‌های جهادی و رقابت میان آن‌ها بر سر قدرت، اختلاف داخلی حزب حاکم و پراکندگی بین جناح‌ها و دسته‌های مختلف این حزب، مداخله گسترده پاکستان و سایر کشورهای همسایه، فروپاشی شوروی سابق و تغییر در سیاست‌های آن کشور و عدم حمایت از سیاست آشتی ملی، آشکارشدن افق‌های پیروزی نظامی مجاهدین، بی‌باوری سران تنظیم‌ها به دستگاه سیاسی، حادث شدن اختلافات گروهی و اتنیکی-اجتماعی، دامن‌زدن به این اختلافات توسط دولت و عوامل مداخله‌گر بیرونی، نبود انسجام اجتماعی برای راه‌اندازی دیالوگ ملی و نقش انفعالی و پسیف سازمان ملل متحد از عوامل شکست برنامه صلح دولت و ملل متحد ارزیابی می‌گردد.

ارزیابی نامه داکتر نجیب‌الله به پروفیسور محمدحسن کاکر

داکتر نجیب‌الله به سلسله مذاکرات و تماس با احزاب و شخصیت‌های سیاسی، نامه‌ای عنوانی پروفیسور محمدحسن کاکر فرستاد که عمدتاً در برگیرنده تراژدی وارده بر کشور، جنگ ویرانگر، کشتار مردم، معلول و مجروح شدن جوانان و مهاجرت کتلوی شهروندان مطرح شده است. وی در این نامه، راه‌های بیرون‌رفت از وضع دشوار جنگ و نیاز به صلح را مطرح کرده است. داکتر نجیب‌الله هم‌زمان با مطرح کردن عوامل داخلی، عوامل خارجی را نیز سبب تشدید بحران تلقی نموده، مداخله خارجی و حضور نیروهای شوروی سابق را عامل تداوم جنگ ارزیابی نموده است.

برای رسیدن به صلح، امضای موافقت‌نامه جنیوا، خروج قشون شوروی، بازگشت مهاجرین و تضمین بین‌المللی عدم مداخله و عدم ارسال سلاح را از موارد عمده این موافقت‌نامه

ارزیابی نموده است. ایشان مصالحه ملی را امر ضروری و عاجل برای شرایط آن زمان مطرح کرده و مذاکرات با همه نیروهای سیاسی داخل و خارج، تدویر کنفرانس سرتاسری، آتش‌بس شش‌ماهه، تشکیل حکومت مؤقت ائتلافی و انتخابات را مطرح کرده است. وی، ضمن پیشنهاد برگزاری کنفرانس بین‌المللی به اشتراک همسایگان و قدرت‌های بزرگ و سازمان کنفرانس اسلامی، خواستار قطع ارسال اسلحه به جوانب درگیر شده است. داکتر نجیب‌الله از پروفیسور کاکر می‌خواهد تا برای مذاکره به افغانستان سفر نماید. در پایان نامه از سپری شدن عصر غلبه اندیشه‌ها از طریق سرکوب افکار سخن زده و بر مسالمت، آشتی و تفاهم برای رسیدن به صلح و پیروزی تأکید نموده است.

فشرده پاسخ پروفیسور محمدحسن کاکر

پاسخ پروفیسور کاکر عمدتاً شامل تحلیل و بررسی عوامل درگیری، پیامدها و راه‌حل‌ها می‌باشد. پاسخ نامه از این جهت مورد توجه می‌باشد که در آن شرایط ویژه، راه‌حل دموکراتیک و مردم‌سالار را مطرح می‌کند که نشان‌دهنده نگاه و روی کرد وی به دموکراسی به عنوان یگانه ساختار سیاسی پذیرفته شده، کارآمد و پایدار می‌باشد.

پروفیسور کاکر در پاسخ خود به پیامدهای تنش‌ها و چالش‌ها در حل مسایل مورد نظر توجه کرده است. به تعبیر وی به ویژه زمانی که ابعاد موضوع گسترده‌تر، پیچیده‌تر و دردناک‌تر شده باشد، این تنش و پیچیدگی مسایل متعدد می‌شوند. پروفیسور کاکر در ادامه از کشتار و زندانی کردن دگران‌دیشان، حضور ارتش بیگانه و تجاوز بر حریم آزادی و حاکمیت کشور را مطرح می‌کند. به نظر وی تداوم مداخله بازیگران بحران بر پیچیدگی مسئله افزوده است. به باور او پافشاری دستگاه حاکم برای حفظ قدرت بر این چالش می‌افزاید و قدرت تصمیم‌گیری را از نهاد ملی می‌گیرد و عدم پاسخ‌گویی نهاد دولت به استبداد و یکه‌تازی و انحصار قدرت می‌انجامد. این رهنمود وی در همه شرایط و حالات می‌بایست در نظام سیاسی و دولت‌سازی به عنوان سرخط مسایل در نظر گرفته شود.

پروفیسور کاکر با دقت دلایل شکست مصالحه را پیش‌بینی نموده و مهم‌ترین عوامل آن

را عدم کاهش مداخله شوروی، عدم همکاری تندروان با مصالحه ملی، تحرکات پاکستان و حضور مشورتی و تسلیحاتی شوروی و در دست داشتن اهرم قدرت نظامی در دست حاکمیت ارزیابی می‌کند.

پروفسور کاکر طرح مصالحه نجیب‌الله را نقد نموده، معتقد است طرح پیشنهاد حکومت مؤقت، نقش دولت را نسبت به مخالفین تقویت می‌نماید. او جهت کاهش این نقش پیشنهاد می‌کند که دستگاه اطلاعاتی - نظامی و دستگاه امنیتی دولت مؤقت از طرف نهادهای قانونی نظارت گردد. پیشنهاد حکومت مؤقت و غیرنظامی کردن آن را به ضرر حاکمیت ملی دانسته و در مورد ایجاد حکومت مؤقت استدلال می‌نماید که چون از نیروهای متخاصم تشکیل می‌شود، فضای سیاسی را چالش‌زاتر می‌سازد. به باور او از این که تضمینی برای تداوم امنیت و ثبات وجود ندارد، برای برپایی حکومت مؤقت نیروی بی‌طرف بین‌المللی پیش‌بینی گردیده است. کنفرانس منطقه‌ای نمی‌تواند مسائل حاد مانند آتش‌بس و قطع ارسال اسلحه را مدیریت نماید زیرا این مسائل ویژه، وظایف ملل متحد است. پروفسور کاکر ضمن نقد طرح مصالحه ملی نجیب‌الله، راه‌حلهایی را نیز مطرح می‌نماید که در آن شرایط و زمان، نشان‌دهنده توجه وی به نهادسازی مردم‌سالارانه و رویکرد بر نظام دموکراسی تجربه شده می‌باشد.

دیدگاه و پیشنهاد اصلاحی وی، شامل به رسمیت‌شناختن حاکمیت ملی افغانستان، برپایی رابطه دولت با دولت، برقراری مناسبات و روابط همکاری منطقه‌ای و گذار از مداخله و تقابل در مناسبات میان کشورها به سوی تفاهم و همکاری برای تحقق صلح می‌باشد. او برای نهادینه کردن صلح پیشنهاد نموده است که آمریکا، ناتو و اتحادیه اروپا در پروسه تحقق صلح افغانستان همکاری نمایند و شمولیت ملل متحد در حل قضایای افغانستان را الزامی می‌داند تا در بازسازی و گسترش صلح نقش مؤثر ایفا کند. کاکر در فرجام تأکید می‌کند که برای برپایی نهاد سیاسی قابل پذیرش، مشارکت اجتماعی و نهادینه کردن آن، دموکراسی و مردم‌سالاری، ثبات و امنیت، کارهای اساسی برای صلح مؤثر ارزیابی می‌شود.

با این نامه می‌توان برداشت نمود که پروفیسور کاکر بنا بر آگاهی و تجربه علمی و دانش خود سیر دولت آینده افغانستان را پذیرش ارزش‌های اساسی دموکراتیک، نهادهای مردم‌سالاری را مهم می‌پندارد.

راه و رؤیای صلح در افغانستان؛ تحلیلی بر مکاتبه داکتر نجیب‌الله و پوهاند محمدحسن کاکر

عبدالعلی محمدی

مقدمه

جنگ افغانستان وارد پنجمین دهه شد. چهار نسل از مردم افغانستان تمام عمر را در جنگ سپری کردند. نسل اول جنگاوران اینک در سنین آخر عمرشان قرار دارند و چه بسا برخی چشم از جهان فرو بسته‌اند؛ بقیه بین ده تا سی سال جنگ را تجربه کرده و خاطرات تلخ و تجارب ناخوشایند آن را با خود دارند.

جنگ افغانستان موجب حضور و کشاندن پای دو ابرقدرت؛ شوروی سابق و آمریکا به این کشور شد و به عبارتی، شکننده‌ترین جنگ شوروی و طولانی‌ترین جنگ آمریکا را رقم زد. امروز و در اثر جنگ در افغانستان، اتحاد جماهیر شوروی در نقشه سیاسی جهان دیده نمی‌شود و آمریکا به عنوان تنها ابرقدرت قرن بیست‌ویکم، پس از بیست سال از این جنگ به ستوه آمده، بر آن است تا مثل شوروی افغانستان را ترک نماید.

از سوی دیگر، در این چهل سال، بارها شاهد برپایی مذاکرات صلح برای افغانستان بودیم و بارها سخنانی مبنی بر ختم جنگ در این دیار شنیدیم. از مذاکرات فرسایشی و غیرمستقیم جنیوا میان افغانستان و پاکستان (۱۹۸۲-۱۹۸۸ م.) گرفته تا مذاکرات فشرده و امضای موافقت‌نامه بُن (۲۰۰۱ م.) و سرانجام امضای موافقت‌نامه دوحه برای آوردن صلح در افغانستان میان آمریکا و طالبان در سال جاری میلادی، همه اقدامات وسیع و بزرگی است که در سطح بین‌المللی و با حضور و مشارکت مستقیم ملل متحد و کشورهای قدرتمند

دخیل در قضایای افغانستان صورت گرفت و افزون بر آن، بارها مذاکرات و توافقاتی میان گروه‌های داخلی به ویژه جهادی نیز در این راستا به عمل آمد و اقداماتی صورت گرفت. با این‌همه افغانستان هم‌چنان در آتش جنگ می‌سوزد؛ اینک ما در آستانه ورود به پنجمین دهه جنگ، شاهد شکل‌گیری ایدئالوژی‌های جدید و تماشاگر سربرآوردن نسل نوی از جنگاوران هستیم که نظر به نشانه‌ها، تصور می‌گردد خون‌خوارتر از تمام جنگاوران چهل سال گذشته باشند.

با توجه به آغاز مذاکرات بین افغانی بر مبنای موافقت‌نامه دوحه میان آمریکا و طالبان و گشوده شدن روزنه امید برای برقراری صلح و با هدف عبرت‌اندوزی از اقدامات صورت گرفته برای صلح در گذشته، در این نوشتار برآنیم تا راه و رؤیای صلح در افغانستان را با تمرکز بر مکاتبه داکتر نجیب‌الله و پوهاند محمدحسن کاکر؛ نویسنده و تاریخ‌نگار سرشناس افغانستان مورد مطالعه قرار دهیم و با تحلیل آن مکاتبات سعی می‌کنیم به این پرسش پاسخ دهیم که آیا طرح صلح داکتر نجیب‌الله؛ رئیس‌جمهور اسبق، که در سال‌های آخر دهه ۱۳۶۰ برای رسیدن به صلح در کشور ارائه شد از دید محمدحسن کاکر طرحی عملی، راه‌گشا و جامع بود؟

لازم به یادآوری می‌دانیم که این نوشتار، تنها با استفاده از دو نامه داکتر نجیب‌الله و جوابیه پوهاند محمدحسن کاکر، بدون مراجعه به نظریه‌های موجود در باب صلح یا سایر منابع احتمالی، ترتیب گردیده و هدف از آن، کشف نحوه و میزان تعامل میان نخبگان فکری و سیاسی در مسائل مهم و حیاتی و شناسایی معیار وفاداری آنان به کشور، به دور از گرایش‌های گوناگون است و از آن‌جا که افغانستان بار دیگر در معرض یک آزمون تاریخی برای صلح قرار دارد، ایجاب می‌کند اقدامات گذشته با نگاهی معطوف به آینده مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد تا دست‌کم، بتوانیم در ترسیم نقشه راه صلح، از اشتباهات گذشته عبرت‌اندوخته و با نگرش وسیع و فراگیر، مسیر مطمئنی تعریف نماییم.

طرح صلح داکتر نجیب‌الله؛ رئیس‌جمهور اسبق افغانستان

داکتر نجیب‌الله در نامه‌ای در ماه دلو سال ۱۳۶۸ش (فبروری ۱۹۹۰م) ضمن دعوت از

محمدحسن کاکر جهت بازگشت به کابل به منظور تبادل نظر در مورد اوضاع کشور، طرح صلح و دیدگاه خود را برای فراهم‌آوری آن به این قرار ارائه می‌نماید:

دیدگاه

داکتر نجیب‌الله به عنوان رئیس جمهور افغانستان، دیدگاه بنیادی و اصولی خود را در برابر جنگ و ضرورت بازگشت آرامش و تأمین صلح، در مقدمه نامه با تذکر و تأکید بر این نکات، بیان می‌دارد:

۱: عبور از گذشته با فراموش نمودن و نپرداختن به دلایل و عوامل جنگ و ندیده گرفتن این‌که وضعیت ناخوشایند و حالات ناگوار جنگی، در اثر چه عواملی پدید آمد. از دید ایشان، پرداختن به عوامل و دلایل و مقصر خواندن این یا آن، جز تشدید تضاد و منازعه چیزی به همراه ندارد.

۲: نقش برجسته عناصر بیرونی در تشدید جنگ و تمدید بحران در مقایسه با عناصر درونی و ضرورت زدودن این عناصر؛ ایشان می‌نویسد حکومت افغانستان با عنایت به همین ضرورت، سیاست آشتی ملی را اعلام و با امضای موافقت‌نامه‌های جنیوا، زمینه خروج عساکر شوروی (سابق) را از کشور آماده نمود. از دید ایشان، با آن‌که تا آن زمان، حدود یک‌سال از خروج آخرین سرباز شوروی می‌گذشت اما سرحدات جنوبی افغانستان در معرض تجاوز و تهدید باقی ماند و مفاد موافقت‌نامه از سوی پاکستان، رعایت نشد.

۳: بی‌نتیجه بودن جنگ و اصرار بر آن؛ از دید ایشان، مخالفان و حامیان بیرونی‌شان انتظار داشتند ساعاتی پس از خروج قوای شوروی، حکومت افغانستان سقوط می‌کند اما تحولات یک‌ساله نشان داد که دوام توسل به زور و تحمیل نظامی راه حل نیست و به نتیجه نمی‌رسد.

۴: بیهوده بودن انتظار برای تغییر رویکرد مخالفان مسلح؛ وی می‌نویسد حکومت افغانستان نمی‌تواند منتظر بماند تا ذهنیت و پالیسی جانب‌مقابل به نفع صلح، تغییر نماید و آن‌گاه، طرح صلح خود را ارائه کند.

۵: کثرت‌گرایی سیاسی؛ نامبرده با صراحت می‌نویسد صلح و دموکراسی بدون تعدد احزاب و پلورالیزم سیاسی به میان نمی‌آید و از این رو، اظهار می‌دارد در طرح صلح به این مهم توجه جدی نموده است.

طرح پیشنهادی صلح

طرح ارائه شده از سوی نجیب‌الله رئیس جمهور وقت افغانستان بر دو محور داخلی و بین‌المللی استوار بوده است:

محور داخلی

در این محور، مذاکره وسیع و همه‌جانبه میان حکومت و تمام نیروهای سیاسی؛ اعم از آنانی که در داخل یا خارج از کشور قرار دارند، نقطه شروع روند با هدف برپایی یک کنفرانس سراسری صلح و در واقع، حصول اجماع برای صلح، تعریف و پیش‌بینی شده است. بر این اساس:

۱- کنفرانس سراسری صلح، شورای رهبری متشکل از تمام گرایش‌های سیاسی را ایجاد و آتش‌بس شش‌ماهه اعلان کند.

۲- شورای رهبری مؤلف است در خلال همین مدت، اقدامات آتی را به عمل آورد:

- تشکیل حکومت مؤقت ائتلافی با پایه‌های وسیع اجتماعی؛
- ایجاد کمیسیونی برای تهیه پیش‌نویس قانون اساسی و قانون انتخابات؛
- مطالعه و تأیید پیش‌نویس قوانین ترتیب شده توسط کمیسیون مؤلف؛
- برگزاری لویه‌جرگه سنتی برای تصویب قانون اساسی و قانون انتخابات؛
- برگزاری انتخابات آزاد، سری و سراسری پارلمانی و در صورت ضرورت، با نظارت یک کمیسیون بین‌المللی جهت اطمینان از سلامت و شفافیت آن؛

- تشکیل حکومت بر مبنای اکثریت پارلمانی برای تصدی قدرت و رهبری کشور؛

محور بین‌المللی

در این محور، برگزاری یک کنفرانس بزرگ بین‌المللی با حضور افغانستان، کشورهای همسایه، کشورهای تضمین‌کننده توافقات جنیوا، رؤسای جنبش عدم انسلاک و سازمان کنفرانس اسلامی و سایر کشورهای ذی‌علاقه پیش‌بینی شده است که در نتیجه آن با هدف تقویت آتش‌بس اعلام شده، ارسال سلاح برای طرفین منع و قطع گردد و موقف جدید افغانستان به عنوان یک کشور بی‌طرف، غیرنظامی و عاری از سلاح، شناسایی، حمایت و تضمین گردد.

ملاحظات و دیدگاه‌های داکتر محمدحسن کاکر

نامه نجیب‌الله مشتمل بر موارد یادشده، از طریق نمایندگی دایمی افغانستان در ملل متحد و بسیار دیر به تاریخ دوم ماه می ۱۹۹۰م برابر با ۱۳ ثور ۱۳۶۹ش به دست محمدحسن کاکر رسیده و به تاریخ ۱۲ جون برابر با ۲۳ جوزای همان سال برای آن جواب نوشته است. این جوابیه مشتمل بر مطالب آتی است:

ملاحظات بنیادین

با مطالعه و بررسی جوابیه محمدحسن کاکر، روشن می‌گردد که از دید ایشان موارد آتی به عنوان مسائل عمیق و چه بسا غیرقابل حل و در واقع، موانعی برای صلح تلقی می‌گردد:

- فقدان مشروعیت حکومت نجیب‌الله؛ استاد کاکر در جوابیه به نام اکتفا نموده و از اطلاق عنوان رئیس‌جمهور بر ایشان خودداری نموده است. به همین ترتیب، در پاسخ به دعوت نجیب‌الله برای سفر به کابل، به دلایل معلوم مهاجرت میلیون‌ها انسان دیگر از وطن اشاره نموده و بازگشت را منوط به فراهم‌شدن شرایط لازم می‌داند که نظر به قرائن، به دلیل اشغال کشور از سوی شوروی و پیامدهای آن، زمینه بازگشت در آن زمان مساعد نبوده است. البته در جای دیگر، با صراحت از عدم مشروعیت حکومت

نجیب‌الله نوشته و از این رو، نخواستہ با پذیرش دعوت نام‌برده و سفر به کابل، به آن حکومت مشروعیت دهد و ترجیح داده است از طریق نامہ، دیدگاه خود را در مورد طرح صلح وی بیان نماید.

- عدم فراموشی مطلق گذشته و توجه نسبی به عواقب جنگ؛ ایشان هر چند با نجیب‌الله در کل، هم‌نوایی دارد اما فراموشی مطلق گذشته، فجایع تحمیل شده بر مردم افغانستان و تلفات زیاد انسانی ناشی از جنگ را نادرست می‌داند.
- دوام دخالت خارجی؛ از دید ایشان با آن‌که عساکر شوروی از افغانستان رفته اما دخالت شوروی در افغانستان قطع نشده است. هم‌چنین، دوام جنگ طرف مقابل را هم وابسته به کمک خارجی نموده و در نهایت، هر دو طرف تحت تأثیر مداخلات خارجی قرار دارند.
- فاصله زیاد میان دیدگاه‌های دو طرف؛ کاکر در این خصوص از ظاهرشاه و صبغت‌الله مجددی، نقل قول‌هایی دارد که نشان می‌دهد آنان حکومت کابل را کمونیستی و غیرقابل قبول دانسته بر تداوم مبارزه و جنگ تا سرنگونی آن، تأکید می‌کرده‌اند. بنابراین، برداشتن این فاصله از دید ایشان ناممکن بود.

اقدامات ضروری برای رسیدن به صلح

محمدحسن کاکر با تصریح بر این‌که بعد از خروج قوای شوروی، راه نظامی با بن‌بست روبه‌رو شده و در نتیجه، راه سیاسی و مذاکره باید گشوده شود، طرح ارائه شده از سوی نجیب‌الله را قابل قدر دانسته اظهار می‌دارد: به دو دلیل این طرح باید مورد توجه قرار گیرد؛ یکی به خاطر اولویت و رجحان بخشیدن به مذاکره و دیگری به دلیل جامعیت و فراگیری آن که تقریباً تمام مسائل مرتبط را در بر گرفته و سرانجام به انتخابات آزاد و همگانی منتهی می‌گردد. از این رو، برای نزدیک‌شدن به صلح و هموارشدن راه برای عملیاتی‌کردن این طرح، اقدامات آتی را لازم می‌دانسته است:

قطع مداخلات خارجی

از دید محمدحسن کاکر، کشورهای خارجی به ویژه شوروی و پاکستان نباید به مداخلات‌شان در امور داخلی افغانستان ادامه دهند؛ شوروی باید به سرحد شمالی افغانستان احترام نهاده، همانند یک مرز بین‌المللی با آن برخورد کند و افزون بر آن، تعداد پرشمار مشاوران و دیپلمات‌های خود را کاهش دهد.

اقدام شوروی برای احترام به سرحد و کاهش مشاوران و دیپلمات‌های غیرضروری، از دید کاکر دست‌کم دو پیامد مثبت به همراه دارد؛ یکی این که پاکستان نیز وادار می‌گردد تا به سرحد افغانستان احترام بگذارد و از دخالت و اعمال نفوذ بر نیروهای مخالف حکومت دست بردارد یا از آن بکاهد. در این صورت، با خودداری شوروی و پاکستان از دخالت در امور داخلی افغانستان، نیمی از مشکلات و موانع احتمالی بر سر راه صلح برداشته می‌شود.

دیگر این که حکومت کابل از اعتبار و مشروعیت برخوردار می‌گردد. از دید کاکر، حکومت نجیب‌الله برآمده از تجاوز شوروی و زور نظامی و مسلماً فاقد اعتبار و مشروعیت بوده است. از این رو، برای کسب مشروعیت حکومت، باید دخالت و حضور شوروی از بین برود؛ چنان که از دید ایشان با خروج قوای مسلح شوروی، وضعیت جنگ و جبهات دچار تغییر شده و هر اندازه زمینه‌های سلطه و حضور شوروی کاهش یابد، به همان اندازه حکومت کابل اعتبار لازم را به دست می‌آورد.

کنارآمدن و کنارنهادن اختلاف

به باور ایشان سادگی است که تصور کنیم دیگران برای ما بدون غرض، نسخه‌ شفاف‌بخش می‌نویسند و در عین حال، غرور بی‌جاست که خود را از کمک و راهنمایی دیگران در این وضعیت فلاکت‌بار، بی‌نیاز بدانیم. مهم آن است که ضرورت خود و جامعه خود را درست درک کنیم و برای نجات مردم و وطن خود هم‌صدا شویم.

از دید وی، نسخه‌های زیادی برای صلح افغانستان نوشته شده اما هیچ‌کدام، مؤثر واقع نشدند. زیرا نیروهای سیاسی افغان به منافع شخصی، گروهی و محدود خود می‌اندیشند

و منافع کلان کشور را فدای آن می‌کنند. بنابراین، شرط اساسی و اولیۀ رسیدن به صلح آن است که تمام جوانب درگیر از خواست‌های محدود خود چشم پوشیده برای منافع مردم و کشور، دست از جنگ بردارند؛ در غیر آن، حل مسئله و رفع بحران ناممکن خواهد بود.

دومرحله‌ای کردن روند صلح

محمدحسن کاکر، با اشاره به محتوای طرح نجیب‌الله، از دومرحله‌ای شدن روند صلح؛ یعنی تفکیک میان مرحله‌ی ایجاد صلح و مرحله‌ی تثبیت آن، استقبال نموده می‌افزاید: مصلحت آن است که روند حل بحران کشور در دو مرحله‌ی متمایز مؤقت و دائمی، به اجرا درآید و در مرحله‌ی مؤقت، برای نزدیکی و ایجاد تفاهم و توجیه نیروهای سیاسی مخالف و مختلف برای مذاکره تلاش گردد که در صورت دستیابی به این هدف، مرحله‌ی دائمی به سهولت شکل می‌گیرد.

نواقص طرح

از دید محمدحسن کاکر، طرح صلح نجیب‌الله دارای اشکالات جدی به این قرار بوده است:

- در نظرگرفتن موقف برتر برای حکومت کابل در مقایسه با مخالفان؛ دلیل این برتری از دید ایشان، تسلط حکومت کابل بر نهادها و ارگان‌های حکومت به ویژه قوای نظامی، محاکم و دستگاه خدمات اطلاعات دولتی (خاد) بوده که در عین حال، این دستگاه تحت اثر و نفوذ دستگاه جاسوسی شوروی نیز قرار داشت. نام‌برده برای رفع مشکل با اصرار بر انحلال خاد، دوام فعالیت آن را به نفع حکومت و ضرر سایر گروه‌های سیاسی شریک در حکومت مؤقت می‌دانست.
- زیر سوال رفتن حاکمیت ملی افغانستان که از دید ایشان در «شناسایی بی‌طرفی و غیرنظامی شدن» افغانستان از سوی کشورهای حاضر در کنفرانس پیشنهادی بین‌المللی، قابل ردیابی است. از این رو، کاکر این موضوع را در مغایرت با حق حاکمیت ملی و زمینه‌ساز مستعمره شدن افغانستان دانسته است؛ به ویژه این که در حصار کشورهای قدرتمند و دارای پیشرفته‌ترین سلاح‌ها قرار دارد.

- تشکیل حکومت مؤقت با حضور تمام جوانب درگیر، از دید ایشان بحران‌زا و در نتیجه بهتر خواهد بود تا با استفاده از الگوی ارائه شده از سوی کوردویز نماینده وقت ملل متحد، بر ایجاد اداره مؤقت بی طرف موافقت شود تا با التزام به اصل بی طرفی و ذی نفع نبودن، زمینه را برای انتخابات آزاد و عادلانه و شکل‌گیری حکومت دائمی بر مبنای آن فراهم نماید.
- فقدان مرجع معتبر و مقتدر بین‌المللی برای نظارت بر روند صلح تا تشکیل حکومت دائمی انتخابی؛ از دید کاکر، افزون بر اختلافات شدید داخلی، کنفرانس پیشنهادی بین‌المللی در طرح نجیب‌الله نمی‌تواند توقف ارسال سلاح و مسائلی مانند آن را درست رسیدگی کند. در عوض، باید این اختیار به ملل متحد داده شود تا نظر به توان و تجربه، مسئولیت نظارت بر روند صلح و انتخابات و اداره مؤقت را بر دوش گیرد تا مطابق انتظار، نتیجه مطلوب از روند صلح و انتخابات به دست آید.

مقایسه دو دیدگاه

از مقایسه و تحلیل نظریات ارائه شده از سوی داکتر نجیب‌الله و داکتر محمدحسن کاکر در باره طرح صلح و ختم جنگ در افغانستان پس از اشغال، به این جمع‌بندی می‌رسیم که این دیدگاه‌ها در سه گروه قابل تنظیم می‌باشند:

موارد اشتراک

موارد اشتراک و توافق نظر میان ایشان را در این محورها می‌توان جمع و بیان نمود:

- ضرورت مذاکره و پرهیز از دوام جنگ؛ هر دو قاطعانه به مذاکره و دست‌کشیدن از منازعه معتقد بوده، دوام جنگ را با هر نامی به ویژه با خروج قوای شوروی، فاقد منطق توجیه و به زیان کشور و مردم افغانستان می‌دانستند.
- جامعیت و مؤثریت طرح صلح ارائه شده؛ هر چند استاد کاکر اشکالاتی را بر طرح وارد می‌دانست اما به جامعیت آن نیز تصریح کرده بود. توافق نظر بر جامعیت طرح صلح

زمانی بیشتر دیده می‌شود که نجیب‌الله در نامهٔ دوم به استاد کاکر، توضیحات لازم را ارائه نموده و تلاش کرده ابهامات موجود را روشن نماید. وی در نامهٔ دوم با اشاره به توافق نظر در مواردی، از انعطاف کامل در موارد اختلاف سخن گفته و تنها در موارد مشخصی همانند دوام کار وی تا تشکیل حکومت مؤقت که از سر ناگزیری و برای جلوگیری از خلأ قدرت بود، یا بر موضوع بی‌طرفی سیاسی و غیرنظامی شدن افغانستان اصرار می‌کرد، که نظر به شرایط دوران جنگ سرد موجه به نظر می‌رسید و گویا کاکر در این رابطه دچار سوءتفاهم شده بود. از همین رو، نجیب‌الله در نامهٔ دوم، خواست نظر وی را به نمونه‌های سوئیس، فنلند و اتریش جلب کند که در اثر اتخاذ سیاست بی‌طرفی و ایجاد منطقهٔ عاری از سلاح، راه خود را به سوی صلح و امنیت پایدار باز کردند. از آن جا که ظاهراً ایشان به نامهٔ دوم نجیب‌الله پاسخ نداده است، نشان می‌دهد که استدلال و توجیه وی را در این موارد، پذیرفته باشد.

- ساختار دولت پس از صلح نیز از موارد توافق نظر میان آنان است؛ همان‌گونه که ملاحظه شد، مرحلهٔ پایانی روند صلح در طرح نجیب‌الله، برگزاری انتخابات آزاد و سراسری پارلمانی و در نتیجه، تشکیل حکومت بر مبنای اکثریت پارلمانی بود. استاد کاکر این طرح را برگرفته از مدل نیکاراگوئه تلقی نموده، تصریح می‌کند: «بدون شک، پلورالیزم سیاسی و سیستم پارلمانی آن قابل تأیید و برای افغانستان هم مصلحت و ضروری است.» بنابراین، ساختار دولت پس از صلح از دید هر دو، پارلمانی و به عبارتی تأمین‌کنندهٔ مشارکت تمام گروه‌ها و گرایش‌های سیاسی در قدرت بوده است.
- قطع مداخلهٔ خارجی و جلوگیری از دست‌اندازی آنان در مسائل و امور داخلی افغانستان؛ هر چند بنا به دلایلی، نجیب‌الله پاکستان را فاقد حسن نیت دانسته از دوام دخالت آن کشور، ابراز نگرانی می‌کرد و در مقابل، کاکر نسبت به شوروی بدبین بود اما در عین حال، هر دو بر قطع مداخله و اعمال نفوذ خارجی به ویژه دو کشور پاکستان و شوروی اتفاق نظر داشتند.

به این ترتیب، روشن می‌گردد که دو طرف بر محورهای اصلی راه رسیدن به صلح، توافق نظر داشته‌اند.

موارد اختلاف

با دقت و درنگ در مکاتبه و نامه‌های فرستاده شده از دو طرف، معلوم می‌گردد که تنها مورد اختلاف میان ایشان، فقدان یا عدم تعریف یک مرجع مقتدر بین‌المللی برای نظارت بر روند صلح است که از دید کاکر، کنفرانس پیشنهادی بین‌المللی در طرح نجیب‌الله فاقد اقتدار و اعتبار لازم برای تضمین مؤفقیّت روند صلح است و از این رو، با یادآوری فریب‌دادن کوردویز از سوی کشورهای تضمین‌کننده موافقت‌نامه‌های جنیوا و خلف وعده آنان، پیشنهاد می‌کند ملل متحد نظر به اعتبار و توان و نیز به دلیل این که در قضایای افغانستان ذی‌نفع نیست، به عنوان ناظر بر روند صلح در نظر گرفته شود. نجیب‌الله نیز این را پذیرفته و در نامه دوم تصریح می‌کند که آگاهانه از آن یادی نکرده و ترجیح داده در کنفرانس سراسری صلح، مردم افغانستان در این مورد تصمیم بگیرند.

دیدگاه‌های خاص

با وجود این که داکتر نجیب‌الله و استاد کاکر در اغلب موارد، توافق نظر و دیدگاه مشترک داشته و تنها در یک مورد، اختلاف نظر میان‌شان مشهود بود اما در عین حال، نظر به مبانی فکری و نوع نگرش به قضایا، مواردی در مکاتبه به چشم می‌خورد که بازتاب دیدگاه خاص و انحصاری یا بیانگر نگرانی عمده هر یک از آنان است. این موارد را می‌توان در محورهای آتی جمع و بیان نمود:

- پیش‌بینی و تجویز ساختار پارلمانی برای حکومت در طرح صلح نجیب‌الله که مورد تأیید کاکر هم قرار گرفته از موارد جالب توجه و قابل بحث است. این تجویز در حالی صورت می‌گیرد که موضوع ساختار نظام از مباحث جدی و استراتژیژیک در افغانستان به شمار می‌رود و تا کنون، راه حلی علمی و منطقی برای آن یافت نشده است. جالب‌تر این که

این تجویز در شرایط کنونی افغانستان، فاقد هر گونه توجیه علمی و پشتوانه منطقی دانسته می‌شود و به ویژه در افغانستان پس‌اُبن، اغلب اهل سیاست هم‌تبار طرفین مکاتبه با شدت و حدّت با آن مخالفند و با قاطعیت از ساختار رقیب آن یعنی ریاستی حمایت می‌کنند. نگارنده این مطلب را به گونه مفصل و مستدل در کتاب «افغانستان و دولت مدرن» مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و نتیجه گرفته است که ساختار پارلمانی نه تنها برای افغانستان در شرایط موجود، مفید و راه‌گشا نیست بلکه زیان‌بار و خطرآفرین می‌باشد. این که چرا و چگونه این ساختار از دید نجیب‌الله، مناسب و کارآمد تشخیص داده شده و مورد قبول کاکر هم قرار گرفته است، نیازمند مطالعه بیشتر در آرا و نظریات آنان است.

- فراموشی و عبور از گذشته هم از مواردی است که نجیب‌الله بی‌محابا بر آن تأکید دارد و ماندن در آن را به زیان کشور می‌شمارد. کاکر، هر چند در آغاز با توجه به منشأ و منبع حمایت حکومت کابل، تلفات پرشمار مردم و فجایعی که روی داده بود، عبور از گذشته و بی‌توجهی به عواقب جنگ را دشوار می‌داند، اما نظر به خروج قوای شوروی و تغییر در انگیزه‌ها و اهداف جنگ و چه بسا انحراف مجاهدین از ارزش‌های اولیه، با آن دم‌ساز می‌شود و پافشاری بر دوام جنگ را مردود می‌خواند. واقعیت آن است که برای رسیدن به صلح پایدار و فراگیر، راهی مناسب‌تر از عفو عمومی و عبور از گذشته نیست؛ اصرار بر عوامل جنگ و یافتن مقصر و تأکید بر محاکمه جنگاوران، به معنای ادامه جنگ و فروافتادن در یک دور باطل و بی‌حاصل است که هیچ منفذی برای نجات از آن متصور نخواهد بود.

- مشروعیت نداشتن حکومت کابل از نگرانی‌های عمده استاد کاکر بوده است؛ روند صلح زمانی کلید می‌خورد که طرفین منازعه همدیگر را بشناسند و بپذیرند. در غیر آن، راهی برای مذاکره و موافقه گشوده نمی‌شود. از دید ایشان، خروج قوای شوروی زمینه را برای مشروعیت‌یابی حکومت کابل فراهم نمود و زمانی این حلقه تکمیل می‌گردید که از یک‌سو، حمایت و دخالت شوروی قطع و افغانستان به عنوان یک دولت

مورد احترام قرار می‌گرفت و از سوی دیگر، گروه‌های مخالف از مواضع خصمانه و دیدگاه‌های ستیزه‌جویانه و ایدیالوژیک‌شان دست برداشته و به مذاکره به‌جای منازعه کردن می‌نهادند.

ارزیابی طرح نجیب‌الله

در یک ارزیابی کلی، مزایا و نواقص طرح صلح نجیب‌الله، به این قرار قابل تنظیم و بیان است:

مزایا و محاسن طرح

باید خاطرنشان نمود که به‌رغم هر گونه ملاحظه‌ممکن، اقدام نجیب‌الله از دو جهت قابل تحسین و سزاوار ستایش است:

- پیش‌گامی در ترتیب و ارائه طرح صلح؛ این اقدام زمانی صورت گرفت که هر چند قوای مسلح شوروی از افغانستان رفته بودند اما حکومت کابل در همان مقطع زمانی و در مدت یک‌سال و اندی، نشان داد که توان مقاومت در برابر مخالفان مسلح خود یعنی گروه‌های جهادی را داشت و اگر می‌خواست به ویژه با حمایت شوروی، می‌توانست جنگ را به گونه‌ی فرسایشی ادامه دهد.
- مشورت و نظرخواهی و دعوت از تمام صاحب‌نظران و اندیش‌مندان افغان در داخل و خارج کشور برای ارزیابی، اصلاح و تکمیل طرح صلح که در نوع خود بی‌پیشینه به نظر می‌رسد.
- افزون بر آن، طرح صلح ارائه شده نظر به شرایط زمانی از مزایایی برخوردار بود که می‌توانست مؤثریت آن را تأمین و مثمریت آن را تضمین کند؛ این مزایا را می‌توان به این قرار بیان نمود:
- جامعیت و فراگیری؛ مزیتی که استاد کاکر هم به آن اذعان و بر آن تصریح کرده است. البته این ویژگی در مقایسه با موارد مشابهی است که پیش از آن، ارائه گردیده بود. با

آن هم، طرح مورد بحث، تا حد زیادی مسائل و عوامل مؤثر در روند صلح؛ اعم از داخلی و بین‌المللی را پوشش داده بود.

- انسجام درونی؛ طرح ارائه شده یک مجموعه پراکنده و نامنسجم نبود. بلکه مجموعه منضبطی از اصول، مفاهیم، نهادها و راه‌های حل منطقی و مرتبط در آن گردآوری و بیان شده بود.
- سیر منطقی؛ از ویژگی‌های برجسته طرح، معین‌بودن مبدأ و مقصد آن بود. طرح صلح نجیب‌الله از یک اجماع سراسری برای صلح، آغاز و به یک اجماع سراسری برای تأسیس حکومت مشروع و دموکراتیک، پایان یافته بود؛ این سیر منطقی، ضامن اعتبار روند صلح و مشروعیت حکومت برآمده از آن بود.
- عملیاتی بودن؛ طرح صلح ارائه شده برای یک بازه زمانی دو مرحله‌ای (مقدماتی و اصلی)، به گونه بسیط و بدون پیچیدگی ترتیب شده و از همین رو، عملیاتی بود. در این طرح، هیچ‌گونه پیش‌شرط یا ترتیبات جانبی سخت و سنگین گنجانده نشده بود که برای جوانب ذی‌دخل، دشوار و قابل درنگ باشد.
- طرح صلح ارائه شده یک ابتکار داخلی بود که در ترتیب و اجرای آن، عوامل خارجی نقشی نداشتند. این ویژگی برای افغانستانی که همواره منتظر نسخه شفابخش از سوی قدرت‌های بیرونی بود و است، یک مزیت ارزشمند به حساب می‌رود. بدون تردید، ابتکارهایی از این دست برای ثبات سیاسی، ایجاد روحیه جمعی، خودباوری و هویت‌یابی لازم و ضروری است که کمتر به آن توجه شده یا می‌شود.

خلاصه و نواقص طرح

به‌رغم مزایای چشمگیر، برخی موارد ضروری در طرح مسکوت مانده که موجب تضعیف و ایجاد نقص در آن دانسته می‌شود. از آن‌جا که هدف اساسی، تأمین صلح پایدار و ریشه‌کنی منازعه در افغانستان بوده است، شناسایی مسائل چالش‌زا در تمام مراحل از مرحله ایجاد صلح (Peace Making) تا مرحله حفظ صلح (Peace Keeping) و تثبیت صلح (Peace

(Building)، ضروری شمرده می‌شود و از همین رو، طرح نجیب‌الله تا حدی ناقص و ناتمام ارزیابی می‌گردد؛ هر گاه به موارد آتی هم پرداخته می‌شد، جامعیت و فراگیری آن، تأمین و تکمیل می‌گردید:

- رهبری یا ریاست دولت؛ در این طرح صلح از انتخابات و حکومت برآمده از آن با ترتیبات پارلمانی سخن گفته شده که به مقتضای آن، حاکمیت ملی یک‌بار و در انتخابات پارلمانی تبلور یافته و بر اساس آن، قوای مقننه و اجرائیه شکل می‌گیرد اما از ساختار کلان دولت و ریاست آن چیزی به میان نیامده است. این که آیا رئیس دولت توسط مردم انتخاب شود یا توسط اعضای پارلمان یا اصلاً انتخابی نباشد، به طور کامل مسکوت مانده که خلأ بزرگی در آن طرح بوده است؛ هر چند احتمال می‌رود به قانون اساسی محول شده بود که قرار بود توسط کمیسیون مؤظف با نظارت شورای رهبری تدوین و در لویه‌جرگه تصویب شود اما با این فرض، باز هم لازم بود در طرح به آن پرداخته می‌شد زیرا این از موضوعات بسیار مهم و تأثیرگذار بر موقف و موضع مخالفان مسلح بود.
- دعاوی مربوط به اموال و املاک و بازگشت مهاجران نیز در طرح صلح مسکوت مانده بود. در حالی که پرداختن به آن در جلب نظر و مشارکت مردم برای کمک و تقویت روند صلح، مؤثر و سازنده بود و نشان می‌داد که طراحان آینده افغانستان، عزم دفاع از حقوق ضایع شده مردم و دغدغه زندگی آبرومندان برای‌شان دارند.
- تدابیر امنیتی دوره مؤقت، خلع سلاح و زمینه‌سازی برای بازگشت نظامیان و افراد مسلح به زندگی عادی نیز مسکوت مانده که بدون تردید، در مؤفقیت و مؤثریت طرح، اثرگذار شمرده می‌شود.

پیشنهاد برای حال

از آن زمان که نجیب‌الله فراخوان صلح داد تا کنون، سی سال می‌گذرد اما افغانستان درگیر جنگ است و نه تنها برای رهایی از جنگ، گامی پیش نگذاشته بلکه بیشتر در باتلاق آن فرو رفته است. امروز نه داکتر نجیب‌الله در میان ماست و نه داکتر محمدحسن کاکر، اما صدای

صلح خواهانه هر دو، در گوش ما طنین انداز است. از آن روز تا کنون، زمان زیادی می‌گذرد اما مسئله هنوز همان است که بود. بنابراین با توجه به طرح صلحی که سی سال پیش ارائه اما عملی نشد؛ با عبرت از چندین نشست ناکام صلح برای افغانستان؛ با توجه به تجارب تلخ چهل ساله، برای چند هزارمین بار، ثابت شد که راهی جز مذاکره نیست؛ با در نظر داشت ظهور نسل پنجم جنگاوران که خون خوارتر و ویرانگرتر از نسل‌های پیشین ارزیابی می‌گردد؛ با عنایت به خواست همگانی مردم و حمایت فراگیر جامعه بین‌المللی از روند صلح در افغانستان، در فرصت کنونی که برای صلح فراهم است، از عموم نخبگان، اهل سیاست و سران حکومت به ویژه رئیس‌جمهور و رئیس شورای عالی مصالحه، انتظار داریم با تمرکز بر ابتکار داخلی و بین‌افغانی شدن روند صلح، به موارد آتی، توجه لازم را مبذول نمایند:

همگانی کردن صلح

از آن جا که صلح یک روند ملی و فراگیر است، محدود دانستن آن به گروه‌های معین، با ماهیت عام شمول آن ناسازگار است. صلح یک ضرورت عینی و در نقطه مقابل جنگ به مثابه یک خطر عینی قرار دارد؛ درست است که صلح نیازمند مذاکرات تخصصی و پیچیده در نشست‌های محدود است اما مقدمات، مبانی، شرایط، مکانیزم‌ها و نتایج آن باید با مشورت و مشارکت تمام مردم افغانستان، تعریف و در مباحثات و مذاکرات مدنظر قرار گیرد.

تخصصی کردن مذاکرات صلح

مذاکرات صلح مستلزم ضرورت‌ها، ظرافت‌ها و ظرفیت‌هایی است که بتواند روند آن را تسریع بخشیده، تحقق آن را تسهیل نماید. تسریع و تسهیل روند صلح در صورتی امکان پذیرست که مذاکرات مربوط توسط متخصصان فن به پیش برده شود؛ متخصصانی که با آگاهی، جامع‌نگری و وفاداری به افغانستان پشت میز مذاکره بنشینند و مذاکرات صلح را به دور از ملاحظات زودگذر مقطعی و سیاسی به سرانجام برسانند.

هرچند تیم مذاکره با طالبان با توجه به ملاحظات سیاسی، ایجاد و اعزام شده است اما تخصصی بودن مذاکرات و مسائل صلح ایجاب می‌کند گروهی از متخصصان در مسائل

دینی، حقوقی، نظامی، روابط بین‌المللی، دیپلوماسی، مصالحه و مطالعات پس از جنگ به عنوان تیم پشتیبان در کنار تیم مذاکره حضور و فعالیت داشته باشند.

مذاکرات معطوف به آینده

بدون شک جنگ برای افغانستان ویرانگر بوده و برای مردم آن، خاطرات تلخ و تجارب ناخوشایندی بر جا نهاده است اما پرداختن به عوامل و آثار جنگ همانند جست‌وجوی مقصر یا مجازات آن، نه تنها موجب از دست‌رفتن فرصت و به بیراهه رفتن مذاکرات است بلکه موجب تشدید تنش و تعمیق بحران خواهد شد. مذاکرات مؤفق و پرثمر آن است که معطوف به آینده و با هدف مهار و فراموشی جنگ و آثار آن صورت گیرد. از این رو، تشخیص مباحث و مسائل قابل طرح در آجندای مذاکرات از اهمیت بالایی برخوردار خواهد بود. این هدف در صورتی محقق می‌گردد که مذاکرات صلح، هم بر حزم و احتیاط استوار باشد و هم خواسته‌ها و تمایلات مردم افغانستان برای مؤفقیت آن، بازتاب داده شود.

ایجاد هم‌صدایی

فایده‌آمدن بر مشکلات احتمالی فرا راه صلح‌سازی، صلح‌بانی و تثبیت صلح، مستلزم هم‌سویی و هم‌صدایی میان تمام اقشار و نیروهای سیاسی در کشور است. این هدف در صورتی برآورده می‌گردد که ملاحظات و دیدگاه‌های نخبگان در خصوص ریشه‌های منازعه در افغانستان از یک‌سو و عوامل مؤثر بر نظام‌سازی پس از صلح از سوی دیگر، مورد شناسایی و استفاده قرار گیرد. ما زمانی به صلح واقعی، پایدار، مطمئن و قابل اعتماد دست می‌یابیم که در حل منازعه به ریشه‌های تاریخی و اجتماعی آن توجه کنیم و برای رهایی از آن، همه هم‌صدا به سوی ایجاد یک جامعه مدنی و مدرن بر مینا و محور دولت، گام برداریم.

برنامه عملیاتی

مؤفقیت و مؤثریت طرح صلح، از سویی مستلزم برنامه عمل است که با در نظر داشت زمان و امکانات لازم، ترتیب‌گردیده به اجرا درآید. از این رو، انتظار می‌رود روند صلح همانند جنگ چنان طولانی و فرسایشی نشود که امید به مؤفقیت آن از بین برود بلکه متناسب و در

چارچوب یک بازه زمانی معقول و منطقی طرح و عملیاتی گردد. از سوی دیگر، طرح صلح باید بسیط و بدون تعقید باشد تا عملیاتی شدن آن را تسهیل نماید. از این رو، نباید با چنان تشریفات و ترتیبات مقدماتی و جانبی همراه باشد که حاشیه پررنگ‌تر از متن را در اذهان تداعی کند و تمام سرمایه و امکانات برای حواشی آن هزینه گردد.

جمع‌بندی و نتیجه

سرانجام و در یک جمع‌بندی از آن‌چه گفته و بیان شد، به این نتیجه می‌رسیم:

۱. طرح صلح نجیب‌الله، نظر به شرایط زمانی و به رغم اشکالاتی که در متن به آن‌ها اشاره شد، طرحی جامع، عملیاتی و موثر برای ختم جنگ و برقراری صلح ارزیابی می‌گردد. از مهم‌ترین مزایای آن، فقدان شروط مقدماتی و مطرح نشدن هیچ‌گونه پیش‌شرطی برای آغاز روند مذاکرات صلح دانسته می‌شود. در عین حال، تنها مانع جدی برای شروع روند صلح از دید دو طرف مکاتبه، دخالت عنصر خارجی هرچند با تفاوتی در تعیین مصداق بوده است؛ نجیب‌الله بر دخالت پاکستان و کاکر بر دخالت و حضور شوروی (سابق) تکیه و تاکید داشت. به علاوه، اقدام نجیب‌الله برای ارائه طرح صلح و اعلام آمادگی برای انتقال قدرت از طریق فرایندهای مشروع برآمده از روند صلح، درخور ستایش و تحسین و بیانگر عزم جدی وی برای تحقق صلح است.

۲. آن‌چه موجب ناکامی و عملیاتی‌نشدن آن دانسته می‌شود، اصرار مخالفان مسلح و گروه‌های جهادی بر ادامه جنگ و کسب پیروزی از راه نظامی بود؛ در حالی که با گذشت بیش از یک سال از خروج قوای شوروی، حکومت نجیب‌الله هم‌چنان در برابر حملات پیوسته گروه‌های مجاهدین در نقاط مختلف کشور مقاومت می‌کرد. این نشان می‌دهد که بایستی از این اشتباه بزرگ تاریخی، عبرت گرفته دیگر، هیچ‌گاه و هرگز راه حل را در دوام جنگ و خون‌ریزی و کوبیدن بر طبل منازعات مسلحانه، جست‌وجو نکنیم.

۳. به رغم تفاوت زیاد در نگرش، مکاتبه میان نجیب‌الله و محمدحسن کاکر نشان می‌دهد تعامل و هم‌اندیشی میان نخبگان فکری و سیاسی از زمینه و ظرفیت بالایی برخوردار است

و اگر اینان بخواهند با کمک و همکاری همدیگر می‌توانند شرایط مساعد و فرصت طلایی برای رهایی از جنگ و رسیدن به صلح فراهم خواهد شد. امروز نیز که روند مذاکرات آغاز گردیده و عزم بر آن است تا به سرانجام نیک برسد، ایجاب می‌کند مقامات مسئول حکومت برای تقویت سازوکارهای گفت‌وگو، تخصصی شدن نتایج و سازنده شدن مذاکرات به نحوی که منجر به ریشه‌کنی منازعه در کشور شود، از نخبگان فکری و اندیشه‌مندان جامعه مدد بجویند.

امکان تکرار خطای گذشته

عبدالحفیظ منصور

در وضعیتی که امیدها برای گفت‌وگو با طالبان به منظور پایان‌بخشیدن به جنگ در افغانستان افزایش یافته است، کاوون کاکر، کاپی سه نامه را در اختیارم گذاشت که دو نامه از میان آن‌ها از سوی داکتر نجیب‌الله به پوهاند محمدحسن کاکر فرستاده شده و سومی هم پاسخ مرحوم کاکر به نامه داکتر نجیب‌الله است. از مطالعه این نامه‌ها شباهت‌های زیادی میان وضعیت آن سال‌ها و وضعیت امروزی یافتیم. مناسب آن دیدم گوشه‌ای از باورهای منسوبین تنظیم‌های جهادی را - که خود عضو یکی از آن‌ها بودم - بیان کنم تا وضاحتی باشد به کسانی که در حال حاضر زمام امور را به دست دارند. چه آن‌هایی که در دولت‌اند و چه کسانی که در میان طالبان حضور دارند تا اگر گوش شنوایی بوده باشد از تکرار اشتباهات گذشته اجتناب صورت گیرد.

سازمان ملل متحد

سازمان ملل متحد نماینده ویژه‌ای در امور افغانستان به نام بینان سیوان داشت، نظرش بر این بود که حکومت مؤقت بی‌طرفی را جای‌گزین حکومت داکتر نجیب‌الله بسازد، تا آن که حکومت از یک سو از تقابل خونین میان جناح‌های مختلف پیش‌گیری کند و از جانبی هم زمینه برگزاری انتخابات عمومی را فراهم بدارد. تا جایی که من آگاهی دارم در میان تنظیم‌های جهادی، سازمان ملل متحد، یک سازمان غیراسلامی پنداشته می‌شد که به منظور دسترسی قدرت‌های بزرگ هم‌چون ایالات متحده آمریکا و اتحاد شوروی به اهدافشان فعالیت می‌کند. از دید مجاهدین، ملل متحد از خود هیچ گونه استقلالیتی نداشت، سرکوب و تضعیف مسلمان‌ها یکی از برنامه‌های آن نهاد بود. با چنین دید

بدبینانه‌ای دو سازمان مقتدر جهادی ۱- حزب اسلامی به رهبری حکمتیار و ۲- جمعیت اسلامی به رهبری استاد ربانی، دست به عمل شدند و سرانجام رژیم داکتر نجیب‌الله را برانداختند و راه را برای روی صحنه آمدن یک حکومت بی‌طرف از جانب ملل متحد بستند. نتیجه آن شد که رژیم داکتر نجیب‌الله سرنگون شد اما صلح در کشور برقرار نشد و دولت مطلوب در افغانستان شکل نگرفت. سازمان ملل متحد نظاره‌گر جنگ گردید و در اثر این جنگ‌ها بار دیگر افغانستان به خون مردم خود آغشته شد.

امروز که ایالات متحده آمریکا یک‌جا با متحدانش و ملل متحد برای ایجاد یک دولت موقت دست به کار شده است، به گمان من تحریک طالبان در این مورد چنان می‌اندیشند که رهبران جهادی روزگاری فکر می‌کردند و این از دید من چیزی جز تکرار اشتباه گذشته نیست.

امداد غیبی

وقتی از مجاهدین پرسیده می‌شد که کار حکومت‌داری چه خواهد شد با الفاظ و تعبیرهای متفاوتی این سخن به زبان می‌آمد که ملتی که توانست اتحاد شوروی را شکست دهد، حکومت‌داری هم کرده می‌تواند. این وجیزه جذاب در عمل نادرست ثابت گردید. دیده شد که تفاوت زیادی میان جنگیدن و حکومت کردن وجود دارد.

بسیاری از سران تنظیم‌های جهادی متأثر از تفسیرهای خاص دینی معتقد بودند که اخلاص قلبی و تقوای درونی، کافی‌ست تا امداد الهی را به همراه آورد تا همه مسایل با کمک آن حل گردد. دولت‌داری مجاهدین و سپس اداره طالبان نشان داد که در کنار تقوا و خداترسی، کار، تدبیر و تخصص نیز از نیازهای اساسی دولت‌داری است که تنظیم‌های جهادی در آن باره چاره‌ای نیندیشیده بودند.

گرچه تحریک طالبان که از سال ۱۳۷۵-۱۳۸۰ بر بخش اعظم افغانستان سلطه داشتند باید به پاره‌ای از مشکلات حکومت‌داری در افغانستان آگاهی یافته باشند. با وجود آن، این نگرانی وجود دارد که طالبان یک‌بار دیگر این مسایل را از یاد برده باشند و در هوای حل

و فصل معضل افغانستان با امداد غیبی باشند. اندیشه‌ای که بارها نادرست ثابت گردیده است. افزون بر آن، مشکلات افغانستان کنونی چند برابر بیشتر از سال‌های گذشته شده است زیرا در دو دههٔ پسین انتخابات، آزادی رسانه‌ها و نهادهای مدنی نسلی را تربیت کرده است که به شدت با شعارهای طالبان در مخالفت قرار دارند. وارد شدن زنان در سطوح مختلف اداری و سیاسی کشور نیروی بزرگی را تشکیل داده است که هرگز نمی‌توان آن را نادیده گرفت.

کمک‌های خارجی

با تهاجم قوای شوروی به افغانستان، کشورهای مخالف شوروی در رأس امریکا، عربستان و پاکستان مساعدت‌های سخاوتمندانه‌ای را به تنظیم‌های جهادی افغانستان سرازیر کردند. این مساعدت‌ها شامل کمک‌های تسلیحات نظامی، حمایت‌های سیاسی و امداد بشری می‌شد. با گذشت چند سال مجاهدین فراموش کردند که این مساعدت‌ها به خاطر آن‌ها نیست بلکه به خاطر ضربه‌زدن به اتحاد شوروی است. بنابراین کمتر فکر می‌کردند که با خروج نیروهای شوروی از افغانستان در کمک‌های خارجی تغییری به میان آید، برعکس به اشتباه تصور می‌کردند در صورت گرفتن زمام اقتدار در کابل، امریکا و متحدانش از پیروزی مجاهدین استقبال خواهند کرد و به پشتیبانی‌شان دوام خواهند داد. سرانجام با خروج قوای شوروی تمایلات امریکا نسبت به افغانستان کمتر گردید و از سقوط کابل به دست مجاهدین نه تنها که استقبال نکرد بلکه سفارت خود را نیز در این کشور بست.

طالبان نباید تصور کنند خوش‌آمدگویی‌های کشورهای منطقه از جمله ایران، روسیه، چین و ازبکستان زادهٔ کمالات آن‌هاست و این رفتار برای همیشه دوام خواهد داشت. نویسندهٔ این سطور با توجه به تاریخ سه دهه قبل افغانستان تأکید می‌کنم که طالبان باید خطای محاسبهٔ سران مجاهدین را تکرار نکنند و ملتقت باشند که این همه پیشامدهای ستایش‌آمیز به خاطر حضور نیروهای امریکایی در افغانستان است و به مجرد خروج آن‌ها همه محاسبه‌ها دگرگون خواهد شد.

به ویژه تحریک طالبان در زمان امارت‌شان، سیاستی را اعمال کردند که کشورهای منطقه

بدون استثنا از آن نفرت داشتند. به جنگجویان چپنی حکومت جلای وطن ساختند، از ناراضیان ازبکستانی و تاجیکی حمایت کردند. پایگاه‌هایی را در اختیار کشمیری‌ها قرار دادند، لشکری از تندروان دنیای عرب تشکیل دادند و در یک کلام افغانستان را به مرکز ترور و تریاک تبدیل نمودند. این تصور که آن اقدامات از خاطر سیاستمداران رفته است، دید نادرستی است و نباید فکر کرد که به زودی زدوده می‌شود. از این رو مسئولین امور در هر مقامی که قرار دارند، می‌توانند از این حقایق تاریخی درس‌هایی بیاموزند که برای امروز و فردای افغانستان حیاتی باشد.

اختلافات درونی

رژیم داکتر نجیب‌الله به اثر هجوم مجاهدین از پا در نیامد، بیشتر اختلافات درونی ح. د. خ. ا راه فتح کابل را برای مجاهدین باز کرد. زمان آن رسیده است که دیده شود تا جناح‌های شامل دولت افغانستان از گذشته عبرت آموخته‌اند یا خیر؟

تردیدی نیست که سران طالبان پیش‌روی‌های سریع‌شان را در ۱۳۷۲ به خاطر دارند که اذهان استراتژیست‌های آنان را سرگرم کرده بود. استراتژی تفرقه‌افگانه میان تنظیم‌های جهادی و حزب جنبش ملی اسلامی افغانستان به گونه‌ای که هر یکی را به صورتی از پا در آوردند و در حالی که طالبان را یاری رساندند، بی‌طرفی اتخاذ کردند. زمانی سران این همه جریان‌ها دست به تشکیل جبهه متحد ملی افغانستان زدند که کابل و مراکز شهرهای بزرگ را از دست داده بودند و از روی ناگزیری دور هم جمع شدند.

از شروط اساسی برای رهبری این است که منافع کوچک را از منافع بزرگ تفکیک نماید و میان دو شر، شر خفیف را بپذیرد. اگر در این مسأله به ظاهر ساده اشتباه صورت گیرد و دولت به رهبری اشرف غنی در مقایسه با طالبان، شر بزرگ انگاشته شود و یا دست کم پهلوی دولت افغانستان خالی کرده شود، به جهتی گام نهاده می‌شود که عمق مصیبت آن قابل درک و فهم نیست. در ایجاد یک صف واحد، دولت متحد و مقتدر بیش از همه داکتر اشرف غنی به عنوان رئیس جمهور مسئولیت دارد. با دریغ که تا هنوز ابتکاری در این راستا به چشم نمی‌خورد که باید چنین وضعیتی ادامه نیابد.

جمع‌بندی

دولت افغانستان وابسته به تصمیم چهار جناح است: ۱ - دولت افغانستان، ۲ - تحریک طالبان، ۳ - کشورهای منطقه، ۴ - قدرت‌های جهانی. هرگاه طرف‌های داخلی از تجارب پیشین نیاموزند و کشورهای منطقه تاریخ چهل ساله افغانستان را در محراق توجه خود قرار ندهند و نپذیرند که هر گونه مداخله و افزون‌خواهی در افغانستان می‌تواند واکنش‌های جدی و مخربی را در پی آورد و سرانجام با به فراموشی سپردن افغانستان از سوی قدرت‌های جهانی، تروریسم در شهرهای شان به سراغ‌شان خواهد آمد. بنابراین توجه به افغانستان بسی جدی‌تر از یک وظیفه اخلاقی است که سیاستمداران غربی برای خود تعریف کرده‌اند. توجه به افغانستان در وضعیت کنونی که وضعیت مرزها میان کشورها به شدت حساس است، یک نیاز جدی امنیتی و در یک کلام دفاع از خویشتن است.

چرا کاروان صلح به سر منزل مقصود نمی‌رسد؟

محمد عارف منصوری

افغانستان به عنوان یکی از نقاط بحران‌زده جهان، حدود چهار دهه است که در آتش جنگ خونین و ویرانگر می‌سوزد. جنگی که علاوه بر تلفات سنگین انسانی، خسارات هنگفت مادی و فروپاشی زیرساخت‌های اداری، جامعه افغانی را در ابعاد مختلف اجتماعی، سیاسی، مذهبی و زبانی، دچار افتراق و اختلاف شدید ساخته، شیرازه وحدت لرزان، شکننده و نیم‌بند ملی آن را از هم گسیخته است.

بی‌تردید، بحران و تراژیدی کنونی کشور، دارای ابعاد داخلی منطوقی و جهانی است. مسلماً راه حل احتمالی آن نیز مستلزم عنایت به این سه فاکتور عمده و اساسی می‌باشد. بدون مبالغه، افغانستان را می‌توان یگانه کشوری در جهان شمرد که در نیم قرن اخیر، شاهد و آماج تجاوز و لشکرکشی دو ابرقدرت اتحاد جماهیر اشتراکیه شوروی و ایالات متحده آمریکا و متحدانش قرار گرفته، بالتبع تجاوزهای مذکور، زمینه مداخله و نقش‌آفرینی همسایگان طماع و مغرض و کشورهای توسعه‌طلب منطقه را به منظور پیشبرد جنگ نیابتی‌شان در افغانستان مساعد ساخته است.

افزون بر عوامل خارجی، افغانستان به عنوان کشوری با بافت نامتجانس اجتماعی و پیوندهای تاریخی، نژادی، فرهنگی و زبانی اقوام مختلف آن با کشورهای همسایه، به طور طبیعی، زمینه این را نیز داشته که در کشاکش این بحران عمیق و گسترده، در مسیر اهداف و اغراض بیگانگان حریص و مداخله‌گر مورد استفاده قرار گیرد.

مجموع این عوامل، بحرانی را در کشور و نوعی تراژیدی را برای مردم آن خلق نموده که تا

هنوز که هنوز است و علی‌رغم مساعی گسترده خارجی و تلاش‌های جدی داخلی، برای خاتمه آن، روزنه امید و نقطه پایانی برای این معضل به نظر نمی‌رسد.

ناگفته نماند که در طول بحران و موازی با جنگ، هر از گاهی تلاش‌هایی هم برای قطع جنگ و تحقق صلح صورت گرفته که می‌توان از طرح‌های صلح کوردویز و بینان سیوان، به عنوان نمایندگان سازمان ملل متحد، تا ابتکارات کشورهای مختلف منطقه، مبنی بر زمینه‌سازی مذاکرات میان طرف‌های منازعه و اقدامات داخلی میان جناح‌های مختلف درگیر نام برد.

اما واقعیت هرچه باشد، حقیقت آن است که هیچ یک از این تلاش‌ها، نتیجه مطلوب نداشته و هیچ کدام از طرف‌های داخلی و کشورهای خارجی، در رویکردشان برای حل معضل افغانستان موفق نبوده‌اند. این ناکامی‌ها و چنین بن‌بستی در یافتن راه حل این معضل، پرسشی را در اذهان بسیاری از تحلیلگران و صاحب‌نظران، برجسته ساخته است که چرا کاروان صلح در افغانستان، به سر منزل مقصود نمی‌رسد؟

این سخن حکیمانه و معروفی است: ملت‌هایی که از وقایع گذشته خود، عبرت نمی‌گیرند و نمی‌آموزند، محکوم به تکرار تجارب تلخ گذشته خود هستند. افغان‌ها یکی از مصادیق بارز این مقوله‌اند. به همین دلیل است که همواره در دور باطل اشتباهات گذشته خویش می‌چرخیم و برخی از وقایع ناکام و آزموده‌شده را مکرراً می‌آزماییم.

بدون شك، امروز ما در حالی قرار داریم که در اواخر دهه هشتاد قرار داشتیم. در آن وقت، قوای متجاوز شوروی در حال بازگشت از افغانستان بود و بحث مذاکره و صلح میان حکومت داکتر نجیب‌الله احمدزی با مجاهدین مطرح بود و امروز در آستانه خروج سربازان امریکایی از کشور خود هستیم و مقوله مذاکرات بین‌افغانی میان حکومت داکتر اشرف غنی احمدزی با طالبان مورد بحث است.

آن‌چه دیروز از دایره تصمیم‌گیری ما خارج بود، اقدام کرملین مبنی بر ترك افغانستان بود که بر اساس لزوم دید و مصلحت رهبران شوروی سابق و بدون در نظر داشت منافع ما، در مسکو

اتخاذ شد. این همان حقیقتی است که امروز نیز ما در آن دخیل نیستیم. زیرا ترامپ و ارکان حکومتش مثل سیا، پنتاگون و کانگرس است که بنابر مصالح خود و بدون توجه به منافع ما در مورد خروج سربازان خود از افغانستان در واشنگتن تصمیم می‌گیرند.

اما آن‌چه، در آن دوره به ما تعلق داشت و امروز نیز به ما مربوط است، تفاهم و تصمیم‌گیری در سرنوشت و مقدرات امروز و فردای مملکت و مردم ماست که نه در آن زمان تصمیم منصفانه گرفته شد و نه امروز اقدامی عاقلانه در قبال آن، مرعی‌الاجراست.

بدون پیش‌داوری و منفی‌بافی می‌توان ادعا نمود که طرح مصالحه ملی پیشنهادشده از سوی رژیم نجیب‌الله، با همه کمی‌ها و کاستی‌هایش یکی از جدی‌ترین اقدامات صلح بود که به ثمر ننشست. اگر از تحلیل عوامل خارجی آن بگذریم، بررسی جنبه‌های داخلی‌اش، می‌تواند ممدی برای گشودن گره‌های کور و شکستن بن‌بست فعلی در مذاکرات بین‌افغانی در دوحه قرار گیرد.

نجیب در تداوم مذاکرات ژنیو و خروج قوای شوروی، فراخوان آشتی و مصالحه را به تنظیم‌های جهادی مستقر در پاکستان و ایران، شاه سابق و نخبگان سیاسی افغان، مقیم کشورهای غربی، پیشنهاد نمود. جزئیات طرح او را می‌توان از لابه‌لای نامه‌ها و مکاتباتش با شخصیت علمی کشوری، داکتر محمدحسن کاکر مرور نمود.

نجیب در اولین نامه‌اش با آقای کاکر می‌نویسد که فرازهای آن چنین است:

«بیش از يك دهه است که افغان‌ها در آتش جنگ ویرانگر می‌سوزند... تصوّر نمی‌کنم اکنون موقع آن باشد که روی مسئولیت‌های این یا آن طرف حرف بزنیم... در عوض باید همه بکوشیم تا راه بیرون‌رفت از بحران خونین موجود را جست‌وجو کنیم... بدیهی‌ست که عوامل خارجی بیشتر از عوامل داخلی، در تشدید بحران نقش داشته‌اند... با درک همین واقعیت‌ها بود که سیاست مصالحه ملی از طرف ما اعلام گردید.

برای تحقق این آرمان بزرگ، اول‌تر از همه لازم بود تا عوامل خارجی از صحنه کنار زده شود... مذاکرات ژنیو و عقد چهار موافقت‌نامه که بر اساس آن، مداخلات خارجی قطع،

گرفتن تضمین بین‌المللی برای عدم تداوم یا آغاز مجدد مداخله خارجی، زمینه‌سازی عودت مهاجرین و خروج قوای شوروی از افغانستان می‌شد... که جز خروج شوروی‌ها بقیه عملی نشد. و طرف مقابل به تشدید فشار نظامی و تعزیرات اقتصادی اصرار دارد... دولت جمهوری افغانستان نمی‌تواند که به امید تغییر ذهنیت و پالیسی‌های جانب‌مقابل، در انتظار نشست و ابتکارات صلح خویش را به آینده موکول کند».

نجیب در ادامه، بر ضرورت تعدد احزاب و پلورالیزم سیاسی اشاره می‌کند و به ائتلاف نیروهای افغان تأکید می‌ورزد. او در این راستا، خواهان تدویر کنفرانس سراسری صلح، به اشتراک همه نیروهای سیاسی در سطح داخلی و کنفرانس بین‌المللی به منظور حل ابعاد خارجی قضیه می‌شود. نجیب در ادامه می‌افزاید:

«روی ایجاد شورای رهبری کشور که از همه جناح‌ها و دیدگاه‌های‌شان نمایندگی کند، تأکید می‌شود که کنفرانس سراسری صلح باید يك آتش‌بس شش‌ماهه را اعلام نماید. در خلال همین مدت حکومت مؤقت ائتلافی، تحت اداره شورای رهبری تشکیل شود. شورای رهبری هم‌چنان قانون اساسی جدید و قانون جدید انتخابات را تسوید نماید. سپس لویه جرگه عنعنوی را دعوت نماید. تا بعد از غور در مسوده‌های قوانین مذکور، آن را تصویب نمایند. متعاقباً انتخابات پارلمانی دایر گردد و حکومت جدید بر اساس نتیجه انتخابات، به وسیله حزب یا ائتلاف احزاب دارای اکثریت کرسی‌ها در پارلمان، تشکیل شود. و امور کشور را براساس قانون اساسی، به دست خواهد گرفت. به خاطر رفع سوء اعتماد و تضمین قانونیت در جریان انتخابات، نظارت و کنترل يك کمیسیون بین‌المللی را می‌پذیریم».

به منظور حل ابعاد خارجی قضیه، پیشنهاد يك کنفرانس بین‌المللی به اشتراک افغانستان، همسایگان، کشورهای تضمین‌کننده توافقات ژنیو، رؤسای جنبش عدم انسلاک و سازمان کنفرانس کشورهای اسلامی و سایر کشورهای ذی‌علاقه را می‌کند که دو کار را انجام دهد.

۱- به خاطر تقویت آتش‌بس روی قطع ارسال سلاح به طرفین متخاصم موافقه کنند.

۲- موقف حقوقی جدید افغانستان را به حیث يك کشور بی‌طرف دائمی و غیرنظامی که

در قانون اساسی جدید، تسجیل می‌یابد، به رسمیت بشناسند و مورد حمایت و تضمین بین‌المللی قرار دهند.

داکتر محمدحسن کاکر به عنوان يك شخصیت ملی و وطن‌دوست و با درك ما فی الضمیر داکتر نجیب، در پاسخ وی می‌نویسد که به گمان غالب، دیدگاه طیف وسیعی از نخبگان سیاسی آن زمان، در کشورهای غربی بوده و احتمال می‌رود در مشورهٔ جمعی نگاشته شده و خلاصهٔ آن چنین است:

«بر وقایع دردناک وطن از دیدگاه خاصی نظراندازی شده است. این که از مقصر بگذریم، باید بگوییم که موضوع به خاطری لاینحل معلوم می‌شود که قدرت‌های خارجی به ویژه اتحاد شوروی، در موضوعات داخلی افغان‌ها مداخله نموده و هنوز هم می‌نماید. قیام بر حق افغان‌ها در برابرشان، تبعات زیادی کشته، مهاجر و خرابی وطن را دارد.

بعد از کودتای ثور، افغان‌ها از اساسی‌ترین حقوق زندگی محروم شده‌اند. مخالفین دولت، وابستگی‌های مالی و اسلحه به قدرت‌های خارجی دارند که آن‌ها را از جهت منافع ملی محدود نموده، بناءً راه حل از دست افغان‌ها خارج و به دست خارجی‌ها قرار گرفته... بناءً سیاست مصالحهٔ ملی، قدم‌های مقدماتی شمرده می‌شود که مورد قبول طرف‌های داخلی قرار نگرفته و معلوم می‌شود نیاز به اصلاحات اساسی دارد. پیشنهاداتتان درست و معقول است اما طریقه‌ای را که برای تحقق ارادهٔ ملی تجویز نموده‌اید، آن هدف را برآورده نمی‌تواند و این نقیصهٔ اساسی است... اکثریت مخالفان طرح شما را رد کرده‌اند به شمول شاه که محبوبیت بیشتری دارد. تنظیم‌ها به راه حل نظامی معتقدند.

بناءً ابتکارات صلح باید جامع شود تا منعکس‌کنندهٔ خواست طیف وسیع مردم باشد: مثل قطع جنگ، حکومت اسلامی بدون مداخله خارجی تحت نظر سازمان ملل و خارجی‌ها، اصل حاکمیت افغان‌ها را بپذیرند. شوروی باید به تعهدات عدم مداخله در توافقات ژنیوا، جنبهٔ عملی بدهد: رعایت قوانین سرحدی، کم کردن دیپلماتان... این کارها، پاکستان را تشویق به رعایت عین اقدامات خواهد نمود که زمینه‌ساز صلح خواهد شد زیرا اقدامات سایر کشورها، عکس‌العمل اقدامات شوروی است... این کار شوروی، به حکومت شما اعتبار

می‌بخشد. تفاوت دیدگاه ایجاب می‌نماید، راه حل دو مرحله‌ای: مؤقتی (عبوری و مؤقت) و دایمی است... مقدماً دو طرف باید اقدام بر اعمال اعتمادسازی کنند.

طرح شما به چهار دلیل امکان‌قبولی از طرف مقابل را ندارد:

اول - پیشنهادتان، موقف حکومت را بر موقف مخالفین امتیاز می‌دهد.

دوم - پیشنهاد شما بر اصل حاکمیت ملی استوار نیست.

سوم - تشکیل حکومت مؤقت در مرحله عبوری، توسط نیروهای مخالف، اوضاع را متشنج می‌سازد.

چهارم - نظارت يك نیروی بین‌المللی بی‌طرف، در نظر گرفته نشده است.

• دلیل اول

تا تأسیس حکومت مؤقت، حکومت شما با ارکانش حاکم خواهد بود که نه تنها سابقه بد دارد، بلکه تحت فرمان شماسست و شوروی‌ها در آن نفوذ دارد... خاد باید منحل شود و جای‌گزین آن يك نهاد دیگر، به مشوره و تفاهم جناح‌های ذی‌دخل شود، تا اعتماد مخالفین جلب شود.

• دلیل دوم

این که گفته‌اید، کنفرانس بین‌المللی موقف حقوقی جدید افغانستان را به حیث کشور بی‌طرف دایمی و غیرنظامی که در قانون اساسی جدید تسجیل می‌گردد، به رسمیت بشناسد و مورد حمایت و تضمین بین‌المللی قرار دهد نه تنها قبلاً خودتان به عنوان يك جناح تصمیم گرفته‌اید بلکه افغانستان را به مستعمره مبدل می‌کند. بناءً منافی صریح حاکمیت ملی افغان‌هاست. در حالی که با همسایه‌های پر نفوس‌تر و مسلح‌تر محاط هستیم، غیرنظامی‌شدن، به مثابه انتحار ملی نیست؟ و این موضوع از طرف شواردناده در پیشنهادات ده فقره‌ای وی نیز تذکر رفته که نیت آن‌ها، نسبت به کشور ما معلومدار است.

شوروی که نتوانست به زور اسلحه به هدفش برسد، حالا با خلع سلاح افغان‌ها می‌خواهد برسد. تضمین بین‌المللی در این زمینه اعتبار ندارد و اشاره به فیصله‌های [قبلی] بین‌المللی، مبنی بر خروج شوروی می‌کند که پذیرفته نشد. افغان‌ها با سلاح، تجاوز را دفع کردند و داشتن اسلحه، ضامن استقلال و حاکمیت ملی است. غیرنظامی [شدن] و بی‌طرفی از صلاحیت‌های مردم افغانستان است که توسط نمایندگان با صلاحیت انتخابی‌شان اتخاذ می‌شود نه نظرات بین‌المللی یا هیئت خارجی.

• دلیل سوم

تشکیل حکومت مؤقت متشکل از تمام نیروهای سیاسی فعال باعث بروز مشکلات ناگوار خواهد شد. بهتر است روی طرح کوردویز که حکومت عبوری متشکل از عناصر غیرمتعهد است، [تأکید] شود و معنی آن این است که حکومت کابل، جای خود را به این‌ها بدهد که وظیفه آن زمینه‌سازی حکومت ملی آینده خواهد بود تا برای همه، زمینه مساوی برای شرکت در انتخابات، زیر نظر ملل متحد فراهم شود.

• دلیل چهارم

به جای کنفرانس بین‌المللی، مرکب از کشورهای ذی‌دخل و علاقه‌مند که نمی‌تواند تضمین قطع اسلحه به جوانب درگیر و آتش‌بس را نماید، بهتر است قوه ملل متحد، نظارت در این زمینه را به عهده گیرد. توافقات ژنیوا، به کوردویز صلاحیت تشکیل حکومتی با پایه‌های وسیع را داد اما پاکستان، شوروی و مجاهدین همکاری نکردند. هنوز هم آن طرح، بی‌طرفانه و واقع‌بینانه است، که عملی شود».

این مکاتبه که نشانگر تبادل نظر و تضارب آرای دو نگرش متفاوت در قبال قضایای حاد سیاسی کشور در آن زمان است، می‌تواند رهنمودی برای سازوکار و میکانیزم آجدای کنونی صلح واقع شود که بر نکات مثبت آن عمل و از جهات منفی‌اش، پرهیز گردد تا به موفقیت انجامد.

به نظر این قلم، آنچه طرح آشتی و مصالحه ملی رژیم کمونیستی را عقیم ساخت، عدم

استقلال و وابستگی خارجی طرفین دعوا، نبود صداقت، فضای بی‌اعتمادی و فقدان یک راه‌کار معقول، عملی و واقع‌بینانه بود. مزید بر آن که نظارت سازمان ملل، در آن نیز نادیده گرفته شده بود.

از لابه‌لای مکاتبات مذکور بر می‌آید که نجیب با فرافکنی از پذیرش نقش منفی حزب دموکراتیک خلق (که بعداً به حزب وطن مسمّا شد) و رژیم کمونیستی وابسته به شوروی در ایجاد بحران، انگیزه‌های داخلی را کم‌رنگ و عوامل خارجی را برجسته ساخته. نامبرده مذاکرات ژنیو و توافقات چهارگانه را که ابتکار ابرقدرت‌ها بود، به نحوی دستاورد خود وانمود کرده، طرف مقابلی را که مشخص ننموده، منظورش مخالفین داخلی است یا کشورهای خارجی که آن‌ها را مقصّر و مسبّب تداوم فشار نظامی و تعزیرات اقتصادی معرفی کرده است. ایشان بدون ارائه سازوکار و در نظر داشتن زمینه‌های عملی، احترام‌نهادن به دیدگاه‌ها و پالیسی‌های طرف مقابل و به طور یک‌جانبه، اقدامات تشکیل شورای رهبری متشکل از همه جناح‌ها، آتش‌بس، تشکیل حکومت مؤقت، تدوین قانون اساسی، برگزاری انتخابات پارلمانی را با نقش محوری خودش و در زیر سایه حاکمیت حزب و دولتش طراحی کرده است.

در بُعد خارجی نیز، بدون تأمین رابطه، دیپلماسی فعال و سازنده و ایجاد فضای تفاهم، خواهان کنفرانس بین‌المللی به اشتراک همسایگان افغانستان، کشورهای تضمین‌کننده توافقات ژنیو، رؤسای جنبش عدم انسلاک و کنفرانس کشورهای اسلامی شده تا طرحی را که او به طور یک‌جانبه در مورد بی‌طرفی دائمی و غیرنظامی شدن افغانستان پیشنهاد نموده، به رسمیت بشناسند، تضمین کنند و مورد حمایت قرار دهند.

به وضوح دیده می‌شود که داکتر نجیب‌الله در رویکرد ظاهراً صلح‌خواهانه‌اش با کتمان حقایق و چشم‌پوشی از واقعیت‌ها، عدم صداقت و بدون اعتمادسازی در پی تحکیم موقعیت انحصاری حزب و دولتش بوده، نشانه‌ای از انعطاف و کناررفتن از قدرت، در وی به نظر نمی‌رسد.

در مقابل، آقای کاکر با اشراف به عدم استقلال طرفین و فقدان اعتماد میان آن‌ها، طرح

مصالحهٔ او را یک‌جانبه و ناقص خوانده، بر بُعد خارجی و نقش سازمان ملل متحد تأکید می‌ورزد. مذکور مقاومت مردم افغانستان را قیام برحق خوانده، نجیب را وابسته به کرملین و شوروی را مداخله‌گر و هر دو را مسبب تلفات انسانی، ویرانی کشور و عامل محرومیت مردم افغانستان از حقوق اساسی زندگی‌شان معرفی می‌کند.

در مغایرت با پیشنهاد نجیب‌الله، آقای کاکر طرح جامع دو مرحله‌ای (مؤقت و دائمی) را که منجر به تشکیل حکومت اسلامی بدون مداخلهٔ خارجی‌ها و تحت نظارت سازمان ملل باشد، ارائه می‌دهد. مداخلهٔ شوروی را عامل و مسبب دخالت سایر کشورها خوانده، خواهان قطع آن در تمام زمینه‌ها می‌شود.

در بُعد داخلی خواهان انحلال دستگاه بدنام امنیتی رژیم کابل شده، تشکیل حکومت مؤقت را از سوی جناح‌های درگیر مردود و عامل تشنج بیشتر شمرده، خواهان انتقال قدرت به عناصر غیرمتعهد و شخصیت‌های بی‌طرف می‌شود تا برای همه زمینهٔ مساوی مشارکت را انتخابات و تعیین سرنوشت آینده مساعد سازد.

اوبی‌طرفی دائمی و غیرنظامی شدن افغانستان را که از سوی نجیب‌الله پیشنهاد شده، مردود دانسته، مغایر اصل حاکمیت ملی، زمینه‌ساز مستعمره‌شدن افغانستان و تضعیف کشور در برابر همسایگان قدرتمند می‌داند. تصمیم‌گیری در این مورد را از صلاحیت‌های نمایندگان واقعی مردم افغانستان می‌شمارد نه کشورهای خارجی و سازمان‌های بین‌المللی. کاکر مضافاً به جای حضور کشورهای مداخله‌گر همسایه و تضمین‌کنندگان توافقات ژنیو که خود دستی در آتش دارند و با توجه به نقش نمایشی جنبش عدم انسلاک و کنفرانس کشورهای اسلامی، بر معقولیت طرح ملل متحد، تداوم مأموریت کوردویز و نظارت سازمان ملل تأکید می‌ورزد.

اگر در روشنی وقایع دیروز به اوضاع امروز نظر اندازیم. مداخلهٔ امریکا و همسایگان، کماکان ادامه دارد. ارگ بر نقش محوری خود تحت نام جمهوری پافشاری دارد و علامتی از انعطاف در برابر طالبان به چشم نمی‌خورد. جناح‌های سیاسی غیرحکومتی، نه تنها

اجماع سیاسی بین خود ندارند بلکه با رویکرد ارگ نیز هم‌سو نیستند و هر یکی در فکر ایجاد رابطه مستقلانه با طالبان است.

در آن سو، طالبان مثل مجاهدین بر مواضع افراطی و غیرواقعی‌بینانه خود اصرار می‌ورزند و اعتمادی به طرف مقابل ندارند. فاصله دیدگاه‌ها میان دو طرف، به قدری زیاد است که بعد از سپری شدن چندین هفته، حداقل روی میکانیزم آغاز مذاکرات بین‌افغانی هم تفاهمی صورت نگرفته است.

در حال حاضر نقش ملل متحد در پروسه گفت‌وگوهای قطر روشن و شفاف نیست. موضع امریکا و متحدانش در خصوص مشارکت بعدی دو طرف، چندپهلوی و ابهام‌آمیز است. همسایه‌های افغانستان، آجندای اخلاص‌گرا را روی دست دارند. ارگ آماده کناررفتن و توافق روی ایجاد حکومت مؤقت نبوده، بلکه می‌خواهد طالبان را هم‌چون حکمتیار در کیک قدرتش شریک سازد. اما طالبان، مدعی کُل قدرت و آوردن تغییرات اساسی و بنیادی در شکل و ماهیت نظام هستند. در چنین اوضاع و احوالی، امکان رسیدن به تفاهم و صلح نه تنها بعید به نظر می‌رسد بلکه با خروج نیروهای خارجی و عدم توافق دوطرف، احتمال پیچیده‌تر و متشنج‌تر شدن شرایط، نامحتمل نیست.

قطعاً خاتمه‌دادن بحران خونین و ویرانگر چهل ساله افغانستان با ابعاد پیچیده داخلی آن و در ازدحام بازیگران متعدد خارجی، نیازمند و مستلزم راه‌کاری معقول، منصفانه، واقع‌بینانه، عملی، زمانگیر، توأم با صداقت، انعطاف‌پذیری، اعتماد و اولویت قائل شدن به منافع و مصالح علیای ملی و رجحان بخشیدن به خواست‌های برحق و مشروح جمعی بر مطالبات مقطعی و زودگذر سیاسی، جناحی و قومی است که در نبود چنین رویکرد و فضایی کاروان صلح، به سرمنزل مقصود نخواهد رسید.

د پخواني جمهور رئيس ډاکټر نجيب الله محرم اسناد

محمد آصف ننگ

د ملي مصالحې طرحه يې ولې ناکامه شوه؟

آيا په اوسنيو شرايطو کې يې د مصالحې او حل لپاره کارولی شو؟

له کرکېچ څخه د راوتو او د افغانستان د منازعې د حل لپاره د فقيد جمهور رئيس ډاکټر نجيب الله نيمگړې هڅې او د بعدي کشمکشونو د تداوم علتونه.

هغه ليکونه چې د فقيد جمهور رئيس ډاکټر نجيب الله او مرحوم پوهاند حسن کاکړ تر مينځ تبادله شوي.

۲۴ کلونه يې د مرگ تېر شول، هواخواهان او ارادتمندان يې شهيد بولي، خو هغوی چې يې د رژيم په وړاندې جنگېدل، لاهم ورته د يوه وابسته او افغان وژونکي جمهور رئيس په سترگه گوري، اما دا چې د ژوند او ماموريت نور اړخونه به يې د بيان او راسپړلو لپاره څومره مهم وي، کيدای شي څېړونکي او د کورنۍ غړي يې پرې يادښتونه وليکي، خو دلته غواړم د ماموريت د وروستيو کلونو د هڅو او د وطن د نجات لپاره يې د حرص او تلاش يو مستنده بېلگه، د هغو دوو خاصو ليکونو په رڼا کې، چې نامتو مورخ او ليکوال مرحوم پوهاند حسن کاکړ ته يې استولي او مرحوم پوهاند کاکړ يې په ځواب کې ورته څه ويلي وو، تحليل کړم.

محترم پوهاند صاحب! افغانستان د خطرناک کړنگ پر غاړه ولاړ دی، د نجات لپاره يې څه کولی شو؟

د ډاکټر نجیب د ملي مصالحې د پروسې عمده برخې:

د ډاکټر نجیب الله لخوا دوه طرحې وړاندیز شوې وي: (۱) د سولې لپاره پراخ نړېوال کنفرانس، (۲) د همه شمول بین الافغاني کنفرانس راغونښتل او له مخې یې، (۳) د افغانستان د رهبرۍ شورا ایجاد، پدې رهبرۍ شورا کې به ټول فعال سیاسي احزاب شامل وي چې په کابل، ایران، پېښور او یا خارج کې وجود لري او د کابل ادارې رهبري هیئت به هم پکې شامل وي.

د ډاکټر نجیب د لیک په یوه برخه کې راغلي: «مونږ نشو کولی د ذهنیتونو او پالیسیو د تغییر او بدلون په امید د سولې پروسه او د سولې راتگ یوه مجهول آینده ته موکول کړو، باید لاس په کار شو او هره ممکنه هڅه په لار واچوو چې د وینو د تویدو مخه ونیول شي.»

(۱) د بین الافغاني پراخ ملي کنفرانس طرحه:

د پخواني جمهور رئیس پلان دا و چې د پراخ بین الافغاني نړېوال کنفرانس له لارې، چې پکې به ټول ذیدخله او د ژنیو د مذاکراتو متضمن هېوادونه شامل وي، منجمله امریکا، شوروی، پاکستان، ایران او هندوستان او پدې کنفرانس کې به لاندې تصامیم تصویب ته رسي:

- د جگړې او خشونت بندول، پر ۶ میاشتني اوربند موافقه
- د انتخاباتو د قانون او اساسي قانون د تسوید او تصویب لپاره عنعنوي لوبه جرگه جوړېدل
- او بیا د شپږو میاشتو په ترڅ کې د «رهبرۍ شورا» لخوا موقت ائتلافي حکومت جوړېدل، پدې رهبرۍ شورا کې به ټول فعال سیاسي احزاب شامل وي چې په کابل، ایران، پېښور او یا خارج کې وجود لري او د کابل ادارې رهبري هیئت به هم پکې شامل وي.
- انتخابات به ترسره کيږي، انتخابات به پارلماني وي، او بیا به په پارلمان کې د اکثریت گټونکي گوند لخوا، صدراعظم او ملي وسیع البنیاده حکومت جوړېږي، پر انتخاباتو

باندې به د ملگرو ملتونو + د افغانستان په قضیه کې شریک هیوادونه، نظارت کوي.

- د ډاکټر نجیب په وړاندیز کې د انتخاباتو ډول: پارلماني، سري، آزاد، هراړخیز، مستقیم او مساوي وصف شوی، داسې انتخابات چې تر ډېره حده به پکې د شاملو مطرحو احزابو ترمینځ ائتلاف، یا یو حزب په مستقله توگه ونډه اخلي، پدې توگه به د یوه پراخ بنسټه حکومت اساس تشکیل شوی وي او ترېنه د باندې پاتې شوي به، د حکومت د یوه نسبتاً ضعیف او غیر مسلح مخالف په حیث پاتې کېږي، چې د دیموکراتیکې تنوع، زغم او کثرت‌گرایی لپاره ضروري برېښي.

(۲) د حکومت د رهبرۍ عالی شورا:

ډاکټر نجیب د خپل اقتدار په وروستي کال کې، د سولې او د زیاتو وینو د تویېدو د مخنیوي لپاره خپلې هڅې گړندې کړې وې، ده مرحوم کاکړ ته په لیک کې د سیاسي آزادیو په هکله خپل باور داسې څرگند کړی و (سوله او دیموکراسي پرته د سیاسي احزابو له مشارکت او د احزابو له تعدد یا پلورلیزم ناممکن دي) ځکه یې په هېواد کې دننه او د باندې د ټولو جهادي او سیاسي احزابو او بروکراتو نامتو اشخاصو په مشارکت طرحه چې د رهبرۍ شورا په نامه به یادېده، وړاندیز کړې وه. د نجیب باور دا و چې د کړکېچ د حل لپاره باید په تدریجي توگه د مشارکت او انضمام له لارې او بیا په مرحله‌واره توگه د افهام او تفهیم په ذریعه د افغانستان بحران ته د پای ټکی کېښودل شي او دغه د کلونو کلونو بدۍ، دشمنۍ او اشتباهات به د یو بل په منلو او د عمومي عفوي له لارې ختم شي.

د ډاکټر نجیب د رهبرۍ شورا، په کوم تصور او ترکیب چې ده یې آرزو کوله، یوه ناممکنه آرزو وه، ځکه چې عیني او ذهني شرایط د دې لپاره آماده نه ول، ممکنه نه وه چې له یو سخت مقاومت کونکي جنگي طرف سره دې پدې آسانی د گډ کار او گډ تصمیم لپاره تر یو چتر لاندې کار وشي، دا چې ولې ممکنه نه وه، پدې هکله به د پوهاند دوکتور حسن کاکړ د ځوابیه لیک عمده برخې شریکې کړم. د کاکړ صاحب له نظره حالات او واقعیتونه په دواړو طرفونو کې ډېر متفاوت ول.

(۳) د پراخ او ټول شموله نړېوال کنفرانس طرحه:

د دې ترڅنگ پدې لیکونو کې جوتنه شوې چې مرحوم ډاکټر نجیب الله د افغانستان د قضایاوو او خطرناکو ابعادو په دواړو، کورنیو او بهرنیو اړخونو پوهېده او تاکید یې کاوه چې د قضیې د حل داخلي او خارجي ابعاد دواړه مهم دي، ځکه یې تاکید کاوه چې د سولې د پروسې په سلسله کې به د وسیع بین الافغاني کنفرانس تر څنګ او په تعقیب به یې یو بل نړېوال کنفرانس چې د افغانستان زیدخله او مداخله گر هېوادونه به پکې ګډون ولري، هم ترسره کېږي. پدې کنفرانس کې به:

- د جګړې د خارجي ابعادو د تحلیل او بندولو په خاطر به پدې نړېوال کنفرانس کې دغه هېوادونه ګډون کوي: د افغانستان ګاونډي هېوادونه، د ژنیو کنفرانس ګډونوال او تضمین کوونکي هېوادونه، د اسلامي کنفرانس د سازمان غړي هېوادونه او د عدم انسلاک جنبش هېوادونه، په شمول د روسیې، امریکا او چین.
 - د جګړې د تمویلونکو لخوا به پر دواړو طرفونو (د کابل حکومت او مجاهدینو) د وسلو او جګړو په تمویل بشپړ بندیز وي.
 - په تدریجي توګه به د یوه نړېوال فورم، یا ملګرو ملتونو لخوا د افغانستان د خلع سلاح پروسه پیل کېږي.
 - د همدې کنفرانس له لارې به موقت ائتلافي حکومت ته رسمیت ورکول کېږي او په نړېواله کچه به ورته پروتوکول او د رسمي پېژندلو هڅې پیلېږي.
 - د افغانستان د نوې تاسیس شوې ادارې حقوقي موقف ته به په نړېوالو آژانسونو کې اعتبار ورکول کېږي.
 - او د افغانستان د بیارغونې لپاره به د نړۍ د مشارکت او مرستو د پیل لپاره د یوه کارنده ساختار پر جوړولو اتفاق کېږي.
- مرحوم نجیب الله په خپل لیک کې، چې کیدای شي مشابه لیکونه یې نورو نامتو او ذه

نفوسه اشخاصو ته استولي وي، دعوت كړې و چې دغه مستقل، بی طرفه او تاثیرگذار شخصیتونه دې کابل ته ورشي او له نژدې دې ورسره خپلې طرحې او مشورې شریکي کړې. د مستنده منابعو له مخې دغسې دعوت له معتدله جهادي گوندونو، له جبهه نجات ملي، محاذ ملي، افغان ملت او خارج میشتو تکنوکراتانو هم شوی و.

پخپله د ډاکټر نجیب په دویم لیک کې چې د ۱۳۶۸ کال د سلواغې په میاشت کې یې مرحوم کاکړ صاحب ته استولی و، خو عمده ټکي پکې جوت دي: اول دا چې د فقید جمهور رئیس لخوا په ډیرو مؤدبو کلماتو، د هغه صریح، نیغ او نسبتاً تریخ جواب په مقابل کې د امتنان او آدابو مراتب وړاندې شوي او د مرحوم کاکړ صاحب ټول نظریات یې ورسره تائید کړي. له دې نه ښکاري چې د ډاکټر نجیب اراده او هڅه له صداقت ډکه وه او مرحوم په یوه ناچاره حالت کې واقع و چې غوښتل یې ځان او وطن وژغوري.

اما دا چې د دواړو لیکونو په ځواب کې ورته د مرحوم کاکړ صاحب لخوا څه ویل شوي را تخلص کوم یې:

کابل ته د دعوت خواست د مرحوم کاکړ صاحب لخوا په دې استدلال سره رد شوی و چې هرکله چې د ټولو مهاجرینو لپاره د صمیمانه عودت او بېرته ستنېدو شرایط برابر شي او د ټولو مهاجر شویو روشنفرانو د امنیت د تامین ډاډ پیدا شي، نو له خپلو وطنوالو سره به له لویې قافلې سره وطن ته بېرته را وگرځي.

د بین الافغاني کنفرانس د جوړېدو طرحه یې په دې دلایلو ناقصه بللې وه، چې پکې د عملي کېدو لپاره جوابده عناصر چې د هغه وخت له واقعیتونو سره برابر وي، موجود نه و، مثلاً د دولت مخالفین په مکمل ډول د کابل له ادارې سره د خبرو او مذاکراتو سخت او جدي مخالف ول، د مجاهدینو په تندو اعلامیو کې د ډاکټر نجیب طرحه یوه مکاری او د کمونیستي رژیم د تداوم یوه حیلې بلل کېده. مرحوم ظاهرشاه بابا په دې هکله ویلي وو چې (تحمیلی کمونیستي نظام لاهم په کابل کې پاتې دی). حضرت صبغت الله مجددي ویلي وو (مونږ به خامخا د کابل نظام د نظامي زور په واسطه له مینځه ورو او هېڅکله به هم د کابل له دوو کمونیستي ډلو، خلق او پرچم سره، او د هیڅ ډول شرایطو په وړاندیز سره

خبرې اترې او ائتلاف ونکړو، بلکې مونږ به د نظامي فشار او زور په اعمال سره د کابل نظام رانسکور کړو.

د جمعیت اسلامي گوند مشر برهان الدین رباني د نجیب طرحه یو ډول سازش له کمونیزم سره بللی و، همدارنگه د نورو جهادي ډلو لخوا د ډاکټر نجیب ټول وړاندیزونه او طرحې په سختو کلماتو رد شوې او بلاخره د کابل د نظام اړوند عالیرتبه مامورینو په خفا کې له مجاهدینو سره خپلې اړیکې تېنګې او یو شمېر نورو یې مسکو او نورو اروپایي هیوادونو ته د فرار او پناهندګۍ لارې چارې لټولې.

پوهاند صاحب کاکړ تاکید کاوه چې دغه طرحه باید جامع او کامله شي، که داسې ونشي، نو جهادي ډلې او په مجموع کې به افغانان پرته له دې چې د وینو توپیدو جریان قطع شي، دوی به خپل مسلحانه مقاومت ته دوام ورکړي او د خپلې خوښې اسلامي حکومت به تاسیس کړي.

بله سپارښتنه دا وه چې پرته د ملګرو ملتونو د سازمان له مداخلې او نظارت او پرته د خارجي تاثیر گذاره قدرتونو له مداخلې دغه طرحه نیمګړې ده او که ملي اسلامي حکومت جوړېږي؛ نو د همدې سازمان او هېوادونو په مالي او معنوي ملاتړ به جوړېږي، چې تر یوه حده ځینو جهادي ډلو ورسره موافقت درلود.

پوهاند صاحب پر کابل د مجاهدینو د توغندیو ویشتل او تشدید شوې اقتصادي محاصره هم غندلې او جهادي رهبرانو ته یې تاکید کاوه چې پدې کار سره به لوړه او فقر لا زیات شي، جرمونه به زیات شي او تعلیم او تحصیل به سخته صدمه وویني.

همدارنگه کاکړ صاحب د لیک په یوه برخه کې پر دواړو لورو غږ کړی و چې پرته له سوله ییزې لارې د قدرت تصاحب نور ګڼ ضررونه هم لري، مثلاً امام خمیني د عراق او ایران جګړه د سولې د مذاکراتو له لارې بنده کړه او خپل ولس یې له زیان او تاوان وژغوره، نبی کریم صلی الله علیه و سلم له مشرکینو سره د حدیبیې سوله په داسې شرایطو کې امضا کړه چې په نظامي لحاظ د مسلمانانو موقف غښتلی او دوی عملاً د فتحې په درشل کې وو، نو مرحوم

پوهاند صاحب تاکید کاوه چې دغه د حدیبیه سوله د مسلمان امت لپاره سرمشق دی او لازمه ده چې ترېنه پېروي وشي.

پوهاند صاحب روایت کوي چې په کال ۱۹۸۸ د اپریل په میاشت کله چې د ژنیو مذاکرات وشول او توافقنامه امضا شوه، نو دبیگو کوردویز د ملگرو ملتونو د سازمان د سرمشري معاون د افغانستان په قضیه کې د ذیدخله خارجي قدرتونو لخوا ژمنه ترلاسه کړې وه، چې نړېوال او په توافقنامې کې شریک هېوادونه به د دې توافقنامې هر اړخیز ملاتړ کوي او دوی به د قدرت د صلح آمیزه انتقال لپاره یوه جامع طرحه وړاندې او عملي کوي به یې، البته د کوردویز په وینا چې ذیدخله هیوادونو زماني جدول مطالبه کړې و چې یوه قابل قبول طرحه او بیا د دواړو خواوو موافقه پرې حاصله شي.

دبیگو کوردویز، په کال ۱۹۹۰ کې د اپریل پر ۱۲ مه، په واشنگتن پوست ورځپاڼې کې د ژنیو د مذاکراتو په هکله یوه اوږده مقاله لیکلې وه، عمده پیام یې دا و چې: «ټولو ذیدخله او د ژنیو مذاکراتو کې امضا کوونکو هېوادونو ژمنه او وعده کړې وه، بلکې په کراتو یې وعده کړې وه چې د شوروي اشغالگرو عسکرو تر بشپړ وتو وروسته به افغانان د دې مجال ولري او فرصت به ورکړل شي چې د خپلې ارادې حق یا سلف دیترمینشن Self-determination په آزاده توگه تمثیل کړي، د خپلې خوښې ملي اسلامي نظام جوړ کړي او نړۍ به یې تر شا درېږي.»

د مرحوم پوهاند حسن کاکړ لخوا د ډاکټر نجیب د خطونو په اړه په څو برخو کې وضاحت ورکړل شوی، چې د ډاکټر نجیب الله د استقبال او تر ډېره یې د قناعت وړ گرځیدلي، چې رالندوم یې:

اولاً: د افغانستان د قضیې د حل په هکله د فقید جمهور رئیس له اعترافاتو او دیدگاوو سره په ځینو برخو کې استقبال شوی. پوهاند کاکړ یې د لیک دغه برخه چې پکې راغلې دي (نه غواړم په دغو شرایطو او حالاتو کې د تیرو کلونو د تراژیدۍ په هکله داسې قضاوت وکړم چې دا طرف یا هغه طرف څومره ملامت دی، څومره په دې کړکېچ کې منفي نقشونه او د چا لخوا ادا شوي؛ خو دومره ویلی شم چې که د قضایاوو پس منظر ته وکتل شي، په سولې

او جگړې کې د انساني تلاشونو نقش ډېر تاثیر لري، هر څومره چې حوادث سخت او شديد وي، په هماغه پيمانه يې دردونه او بيا يې د خلاصون لاره پېچيده او سخته وي. د دې په ځای چې يو بل ملامت کړو، بهتره ده چې د دې خونړۍ قضیې لپاره د يوه سالم حل لپاره گډې هڅې وکړو، د افغانستان خلک نه غواړي نور د پرديو په انتقامجویۍ کې نورې وینې تويې شي، خلک غواړي چې سوله راشي او ټول ظرفیتونه د وطن د سوکالی او آبادۍ لپاره پکار واچول شي)، تائیدوي.

ثانياً: په عين وخت کې بايد يادونه وکړم چې د کابل د حکومت په تېرو څو کلونو کې، بخصوص د ثور له کودتا د شوروي اتحاد د تجاوز تر شپږم کال پورې د بيان آزادي کاملاً له مينځه تللي وه؛ فردي آزادي، آزاد تجارت، د تعليم او تحصيل حق، د عادي ژوند نظام او دې ته ورته له ځينو نورو حقوقو کاملاً محروم شوی، د کابل حکومت دغسې سخت اقدامات په ټول شدت او خشونت ترسره کړي او په سبب يې په ميليونونو افغانان ايران، پاکستان او نورو هېوادونو ته مهاجر شوي، تر دوه ميليون ډېر افغانان د جگړو او د دوی د کليو د تخريب او بمبارد مان په سبب په داخلي بيخايه شويو تبديل شوی، ۱۲ تر ۱۵ لکه افغانان د جنگ په جبهاتو کې ووژل شول، په لسگونو زره معيوب او معذور شول، اجتماعي او فردي مصئونيتونه بشپړ ختم شوي وو، د خلکو سر و مال او شتمنی په امن کې نه وې، په وار وار يې ستاسو د نظاميانو لخوا کورونه تلاشي کېدل او په دې توگه حکومت مو کاملاً له ملت څخه تجريد شوی دی.

د بحران دا بل اړخ (مجاهدين) د خپل مقاومت د حمايت او خارجي ځواکونو د ايستلو لپاره پرديو مرستو ته اړ شوي، دوی د پرديو په پيسو او مرستو وسلې او مهمات ترلاسه کړي او په دې توگه پر دوی متکي شوي دي. همدا مرستې سبب شوي چې خارجي هېوادونه په دې کړکېچ کې خپلې منافع تامين کړي او د مجاهدينو د عمل آزادي را محدوده کړي. په دې توگه خارجي عوامل د بحران د تشديد باعث شوي او د منازعې په تداوم کې يې نقش برجسته شوی، چې په نتيجه کې يې د قضیې په حل کې له افغانانو څخه ابتکار او توان اخیستی او تر ډېره پر خارجي عواملو متکي شوي؛ خو بيا هم که غر لوړ دی، نو پر سر يې لاره شته، ځکه نو مایوسي په کار نده، لازمه ده خپل منسجم تلاشونه جاري وساتو، د

خوشحال خټک وینا ده چې:

که قسمت دې د زمري په خوله کې ورکړي

د زمري په خوله کې مه پرېږده همت

ستاسو د ملي مصالحې طرحه وه چې په ۱۹۸۷ کې مو د ملي آشتۍ په عنوان اعلان کړه، لا تر اوسه په لومړنيو قدمونو کې ده او د ټول ولس او ټولو جهتونو د تائيد وړ نه ده. ستاسو د حل وړاندیز «د جگړې بندول او د ټولو لپاره د قابل قبول حکومت تشکیل» مزید کار او اصلاحاتو ته ضرورت لري. دا خبره مو هم پر ځای ده چې «مونږ نشو کولی د یوه مجهول او مبهم آینده په خاطر او هم په دې امید چې د مقابل لوریو په پالیسیو او ذهنیت کې به مثبت تغییر راځي؛ د سولې روان تلاشونه موکول کړو، مونږ دا حقیقت درک کړی چې د سولې او دیموکراسۍ تامینول پرته د احزابو له تعدد او پلورالیزم څخه امکان نه لري، نو ځکه مو د ټولو افغاني اړخونو مصالحه او ائتلاف مطرح کړی.»

د ډاکټر نجیب په پیغامونو کې د مشارکتی حکومت لپاره (د ائتلاف او مصالحې) کلمه کارول شوې وه، معنا دا چې نوموړي د حکومت تقسیم او د ملي مصالحې تر چتر لاندې د عمومي عفوي او د ماضي هېرولو خبره ډېره په قوت سره مطرح کړې وه.

پوهاند حسن کاکړ، د ډاکټر نجیب الله درې واړه طرحې تحلیل کړي او په ډېر دقت سره یې د هرې یوې ځواب ویلی (بین الافغاني مذاکرات او د ټولو طرفونو په اشتراک د رهبرۍ شورا ایجاد، اوربند او د جگړې بندول او بیا نړېوال کنفرانس رابلل او په ترڅ کې یې د جگړې د خارجي عواملو حل کول او بیا په دې توگه د ملي عمومي انتخاباتو لپاره د ملگرو ملتونو تر نظارت لاندې د نوي حکومت ایجادول).

پوهاند صاحب په خپله اوږده (۱۱ پاڼې) ځوابیه کې دغه طرحې ته مرحله وار ځواب ویلی:

محترم ډاکټر نجیب الله!

ستاسو (د ملي مصالحې) پیشنهادي طرحه له دوو اړخونو باید د پام وړ وگرځي:

دا چې د نظامي حل لارې په ځای مو د جنگ د ختمولو لپاره پر بين الافغاني مذاکراتو او حل ټينگار کړی او بل دا چې ستاسو د نورو ټولو طرحو په تناسب مو دغه طرحه منسجمه او جامع ده، ځکه چې يو زيات شمېر مسايلو او د جگړې ډېرو نورو اړخونو ته مو په کې اشاره کړې او په خپلې طرحې کې مو ورته ځای ورکړی. د سراسري انتخاباتو او بيا د رهبرۍ شورا ايجاد او بيا يې په تعقيب د نوي حکومت تشکيلېدل او ... دا ټولې نېې خبرې دي؛ خو په نژدې وخت، په کومه طريقه چې يې تاسو غواړئ او موجوده ذهني او عيني شرايطو ته په پام سره او هغه جدي مخالفت چې د مجاهدينو لخوا له دې طرحې سره وجود لري، د دې طرحې عملي کيدل آسانه نه دي، همدا درې ملاحظې ستاسو د طرحې د نقيصې اساسي ټکي دي.

د مذاکراتو او تفاهم له لارې د لانجې حل ځکه مرجح او غوره دی چې د شوروي اتحاد د قواوو تر وتو ۱۶ مياشتې وروسته روانه جگړه بن بست ته رسيدلې، پر کابل د ړندو توغنديو ورېدل د بي گناه افغانانو د مرگ ژوبلې باعث شوي، د مجاهدينو لخوا د کابل نظامي او اقتصادي محاصره د گڼو مرضونو، لوړې او قحطۍ سبب شوې، د جهادي ډلو تر مينځ اختلافات پراخ شوي او داسې نورې بدې پديدې برجسته شوې دي؛ خو د دې ټولو باوجود لکه چې په اول کې مو اشاره وکړه، اکثریت جهادي تنظيمونه او غير جهادي ملي شخصيتونه، لکه اعليحضرت ظاهرشاه د دې طرحې مخالف دي.

نو په داسې حالت کې څه بايد وکړو؟ ستاسو موقف خو واضح دی چې ويلې مو دي «مونږ نشو کولی د يوه مجهول او مبهم آينده په خاطر او هم په دې اميد چې د مقابل لوريو په پاليسيو او ذهنيت کې به مثبت تغيير راځي، د سولې روان تلاشونه موکول کړو، مونږ دا حقيقت درک کړی چې د سولې او ديموکراسۍ تامينول پرته د احزابو له تعدد او پلوراليزم څخه امکان نه لري، نو ځکه مو د ټولو افغاني اړخونو مصالحه او ائتلاف مطرح کړي.» تر دې ځايه زه درسره موافق یم، مونږ په دې پوهیږو چې پر ښارونو د د جهادي ډلو راکټي حملې، بندیزونه، داخلي اختلافات او د جگړو تشديد ښه عواقب نه لري، همدې واقعيتونو ته په پام سره باوري یم چې تر بل هر وخت د خبرو او مذاکراتو له لارې د قضیې حل ضروري بریښي، مخکې مې هم یادونه وکړه چې امام خميني له عراق سره جنگ ختم کړ، سوله يې وکړه او

پیغمبر صلی الله علیه وسلم هم د بري په درشل کې له مشرکینو سره د «حديبيې د سولې پیمان» وټاره او دا یې د مسلمانانو لپاره سرمشق وټاکه.

بل خوا د سولې او مصالحې ابتکار که ستاسو یا بل هر اړخ لخوا وړاندیز شي، تر هغو به عملي جامه وا نه غوندي، چې د جگړې د ټولو دخیلو خواوو او هېوادونو د قناعت او ملاتړ وړ ونه گرځي. د افغانستان په قضیه کې د ديدخله داخلي او خارجي عواملو دقیقه څېړنه په کار ده، د پراخ بنسټه یا ائتلافي حکومت جوړول او بیا د عمران او انکشاف لپاره د نړۍ مسنجم کول، ډېر کار او د همدې دخیلو هېوادونو غوڅ ملاتړ ته ضرورت لري، لکه څنگه چې پخواني پاچا ظاهرشاه ویلي «زمونږ د هیواد له منطقوي او بین المللي بُعد نه را پیدا شوي موجوده جریانات د داسې خطر ښکارندوی دي چې که افغانان په خپله په ابتکار گوتې پورې نه کړي، ښايې ملي مصالح یې څه چې حتی د افغانستان بقا به د بین المللي او منطقوي گټو تابع شي.»

په دې خاطر چې ستاسو د مصالحې طرحه د بین الافغاني مذاکراتو اساس وگرځي، لازمه ده تر هغه حده جامع وگرځول شي چې د غټ شمېر افغانانو او یا کم له کمه د مخالف طرف د اکثریت ډلو د رضایت او قبول وړ وگرځي. زما په نظر افغانان په بی صبری سره د جگړې د ختم او د ملگرو ملتونو تر نظارت لاندې د یوه ملي اسلامي او قابل قبول حکومت، چې پکې هیڅ خارجي هېواد او قدرت نفوذ و نه لري؛ انتظار کوي. د داسې یوه ماحول د رامنځته کېدو لپاره لازمه ده چې ستاسو په ابتکاري طرحه کې یو شمېر تعدیلات شامل شي.

د طرحې د عملي کیدو لپاره حتمي ده چې خارجي قدرتونه باید د افغانستان د ملي حاکمیت اصل ته احترام وکړي او په عمل او وینا کې پرې اعتراف وکړي، لکه څنگه چې د ۱۹۸۸ کال په اپریل کې د ژنیو په مذاکراتو کې ټولو دخیلو هېوادونو، د ملگرو ملتونو د سرمنشي معاون دبیگو کوردویز ته په کراتو وعده ورکړې وه، چې هیڅ ډول مداخله به تر شوروي وروسته د افغانستان په چارو کې نه کوي.

اما د مداخلاتو په لړ کې عمده مداخله د شوروي ده. شوروي چې د نړېوالو قوانینو مطابق او د ژنیو له هوکړو سره سم، د دې هوکړو له عمده ژمنه کوونکو او تضمین کوونکو څخه دی،

باید لاندې اقدامات ترسره کړي:

- له افغانستان سره خپل مشترک بین المللي سرحد ته په احترام د افرادو او اموالو د انتقال کنترول او احترام یې وساتي.
- د شوروي دیپلوماتانو شمېر – ویل کیږي چې ۵۰۰ تنه دي – باید په مسکو کې د افغان دیپلوماتانو له شمېر سره برابر شي.

د لاس انجلاس ټایمز د استازي مارک فریمن د معلوماتو له مخې (۵ جون ۱۹۹۰) دم مهال په کابل او ولایاتو کې د شوروي ۳۰۰۰ تر ۴۰۰۰ ملکي او نظامي مشاورین وجود لري، چې باید شمېر یې راکم شي، همدا د شورویانو موجودیت باعث شوی چې د مجاهدینو ډلې د اختلاف ترڅنګ پر تاسو باور و نه کړي، د اعتماد د ایجاد لپاره لازمه ده چې دغه تعداد مشاورین بېرته خپل وطن ته ستانه شي. د دوی موجودیت د افغانستان له لوړو گټو سره په تضاد کې دی او پر افغان حکومت د نفوذ زمینه یې برابره کړې.

دغسې اقدام به ستاسو له اړخه د قضیې د حل او مذاکراتو لپاره زمینه مساعده کړي او دوه نور تاثیرات به هم ولري:

الف: پاکستان به د شورویانو او ستاسو د دې اقدام په مقابل کې مشابه او بالمثل اقدام ته تشویق شي، پرته له شک که پاکستان بالمثل عمل وکړي، نو د بحران حل او مذاکراتو ته به لاره هواره کړی. شوروي کولی شي د خپل بشپړ خروج لپاره مشابه شرطونه پر پاکستان وضع کړی، چې په غالب گومان به یې پاکستان قبول کړي، که داسې وشي، نو گویا نیمه قضیه به خود بخود حل شي، ځکه چې د پاکستان او شوروي نقش او تاثیر په دواړو اړخونو شدیداً محسوس دی، دییگو کوردویز پخپله مقاله کې لیکلي: «د افغانستان قضیه تر ژنیو وروسته هم حل نشوه، سره له دې چې دا مذاکرات د شوروي د خروج سبب شو، خو تر څنګ یې په کامله توګه له افغان قضیې سره د بین المللي فاصلې زمینه هم مساعده کړه، داسې فاصله څو ځلې مخکې هم ترسره شوې، نو که داسې کیږي، هیڅ دلیل وجود نه لري چې د افغانستان مسئله د مذاکراتو له لارې حل نه شي.»

ب: د شوروي اتحاد دغسې اقدام به ستاسو پر حکومت اعتماد زیات کړي او اعتبار به ورکړي، په مسلمه توگه ویلی شم چې ستاسو حکومت تر دې دمه له اعتبار او مشروعیت څخه برخمن نه دی او عمده دلیل یې د نظامي زور او قواوو له لارې د شوروي تجاوز د افغان پر خاوره و، چې دا دواړه کارونه د افغانانو د اساسي حقوقو او د حاکمیت له اصل سره منافی وو؛ نو په وړاندې یې مبارزه وکړه، هرڅومره چې شوروي لښکرې له افغانانو سره په جگړه کې ژورې ښکېل شوې، په هماغه پیمانې د کابل حکومت د خلکو په مینځ کې بی اعتباره او منزوي شوی، معکوساً له کله چې د شوروي لښکرې وتلي، مونږ وینو چې د جنگ په جبهه کې هم کمښت راغلی، ورسره ستاسو د ملي مصالحې او ملي پخلاینې طرحې او تلاش هم د جگړې په کمېدو کې نقش درلودلی، اما کړکېچ لاهم په اساسي توگه نه دی حل شوی او علت یې دا دی چې دلته د شوروي لښکرو بقایا او مشاورین باقی دي. شوروي اتحاد سره له دې چې په ژنیو کې د خپلو ټولو قواوو د وتلو ژمنه وکړه، اما د کابل حکومت ته پریمانه او مدرنه اسلحه لا هم جریان لري، د لوی سفارت او پریمانه مشاورینو په موجودیت سره یې د افغانانو برحقه تشویش لاهم نه دی رفع کړی، دوی اوس هم په دې باور دي چې شوروي پر کابل د پخوا په څېر نفوذ لري. افغانان په دې باور دي چې اوس هم شوروي د خپلو مشاورینو له لارې پر کابل تسلط لري. که حالات همداسې وي، نو عام ولس د خپل استقلال، آینده او خپل حاکمیت په اړه مطمئن نه دي او مقاومت ته دوام ورکوي. بل خوا تاسو خپله وویل چې نظامي ځواکونه مو تر بل هر وخت د وطن دفاع او د پاکستان اردو او د دوی له اجیرانو سره جگړې ته آماده دي او په پراخه پیمانې یې ثابته کړې چې له وهابیانو او پردیو جنگیالو سره د مقابلې توان لري.

نو په داسې یو حالت کې له سیاسي لارې د قضیې حل لازمي برېښي. زه تاکید کوم، که چېرې ستاسو ملي مصالحه یا بل هر وړاندیز مو ټول شموله شي او د ملي حاکمیت تشویش له اکثریت خلکو سره په کې رفع شي، کیدای شي یو غټ شمېر افغانان به ترېنه حمایت وکړي او ترڅنگ به یې د امریکا او شوروي له حمایت څخه هم برخمن شي، ځکه چې افغانان یو دینامیک، عنعنوی او تاریخي ملت دی، داسې ملت چې گوندیماري (سیاست بازي) یې سخته زده کړې او د قبیلوي منازعاتو او قضایوو په حل کې ماهر دي، نو کولی شي د دولتي منازعې په حل کې هم رغنده نقش ایفا کړي.

وړاندیزونه که هر څرنګه او د هر چا له خوا وي، باید دا ومانو چې د افغانستان په بحران کې به شمېره وینې توپې شوي، بې اتفاقي او تضادونه اوج ته رسیدلي او د خارجي ځواکونو مداخلې پکې شدیداً شاملې شوي، ځکه نو دغه بحران متعدد اړخونه نیولي، نو حل به یې هم مرحله وار او څو بُعدی وي، لکه څنګه چې ستاسو د مصالحې په وړاندېز کې راغلي، یوه به موقته (عبوري یا انتقالي مرحله وي) او بله به دایمي.

په موقتي مرحله کې به میکانیزم او طرز العمل او هم به د طرفینو چلند داسې وي چې ورو ورو به د همکارۍ او اعتماد فضا ایجادېږي او په دې توګه به ټول ذیدخه اطراف په رواني لحاظ مذاکراتو ته غاړه ږدي او هر اړخیزې فیصلې به استقبالیوي. په دې موقتي مرحلې کې چې کوم کارونه ترسره کېږي، او د اعتماد سبب کېږي، ورسره به نړېواله فضا هم په مثبتو توګه اغېزمنه کوي او د دویمې مرحلې (دایمي حل) لپاره به زمينه مساعدوي.

پوهاند کاکړ د ډاکټر نجیب الله د ملي مصالحې د طرحې په هکله ورته لیکلي: ستاسو طرحه زما له نظره تر پخوانیو طرحو ډېره منسجمه شوې؛ خو په څلورو دلیلونو د بین الافغاني مذاکراتو د ایجاد او د قبول وړ نه شي کیدای:

۱. پدې طرحه کې نسبت اپوزیسیونو ته ستاسو د حکومت امتیازات ډېر دی او ستاسو د حکومت موقف پکې غښتلی دی.

۲. طرحه په یوه خاصه مقطع کې د ملي حاکمیت پر اصل استواره نه ده.

۳. ستاسو په طرحه کې په عبوري مرحله کې د موقت حکومت خبره شوې چې له ټولو ذیدخه او مطرح ګوندونو څخه به تشکیل کېږي، دغه کار به سیاسي فضا د بهتره کیدو پر ځای لا زیاته حاد او جنجالي کړي.

۴. دا چې په دې مرحلې او بخصوص د عبوري حکومت د ایجاد په طرحه کې د بین المللي ناظر او څار کوم میکانیزم نه دی پېش بینی شوی نو امکان یې نشته چې داسې یو حکومت ایجاد شي او یا دوام راوړي.

د دې څلورو ټکو مختصره تفصیل دا دی چې:

اول: په دې طرحه کې ځکه ستاسو د حکومت موقف لوړ او امتیازات مو زیات دي چې د موقت حکومت تر ایجاد پورې په کابل کې ستاسو د حکومت پاتې کېدل د همدې طرحې په شمول نورې ټولې طرحې او وړاندیزونه تر خپل تاثیر لاندې راولي؛ هلته ستاسو اردو، ملیشې، خاد، څارندوی او جوزجاني ملیشې موجودې دي، محاکم او څارنوالی ستاسو په لاس کې دي، هلته ټولې ملکي او نظامي قواوې ستاسو په خدمت کې دي، دا حالت به د موقت حکومت تر تاسیس وروسته هم پر شرایطو حاکم او تاثیرگذار پاتې کیږي. مثلاً د خاد اداره چې ستاسو د حکومت اساسي پایه او محور دی، هغه خاد چې د شوروي د کی جی بی KGB له ملاتړ برخمن او د افغان کشۍ سابقه لري، هیڅ امکان یې نشته چې دې بی طرفه واقع شي. په دې صورت کې به مو هیڅ طرحه مخالفینو ته د قبول وړ نه وي. که چېرې واقعاً مصمم یاست چې د مصالحې طرحه او هغه دواړه مرحلې چې په کې ذکر شوي، عملي او د قبول وړ وگرځي، نو د خاد اداره باید له مینځه لاړه شي. په دې کې شک نشته چې خادستان به استدلال وکړي چې داسې یوه مهمه اداره چې د یوه مملکت د امنیت او عمومي آسایش لپاره د ملاتړ بلل کېږي، څنگه دې منحل شي؟ که څه هم دا منطق یې سهې دی خو د خاد د دستگاه په ځای دې د ټولو طرفینو پر موافقې، له سره یوه داسې استخباراتی دستگاه رامینځته شي چې له مسلکي او غیر متعهدو افرادو او کادرونو څخه ترکیب شوې وي. دغه دستگاه به د مقننه او عدلي قواوو له خوا انتخابي ټاکل کیږي او بودجه به مستقله او د افغانستان له خوا وي، د دوی وظیفه به له خارجي خطراتو څخه د هېواد د امنیت او د وگړو مصئونیت وي، نه دا چې د حکومت په لاس د اختناق، وېرې او ترور د یوې وسیلې په توگه کار وکړي.

دویم: تاسو ویلي چې یو بین المللي کنفرانس به دایر کیږي او (د نوي افغانستان حقوقي موقف به د یوه غیرنظامي او دایماً بی طرف حکومت په حیث چې په اساسي قانون کې به تسجیل کیږي، د نړېوالو له خوا باید په رسمیت وپېژندل شي او هم به ورسره د همکارۍ تضمین کوي او مالي او معنوي حمایت به ترېنه ترسره کیږي)، له دې نه معلومیږي چې تاسو مخکې له مخکې فیصله کړې چې افغانستان به (بی طرف او غیر نظامي) هېواد وي

او دغسې افغانستان به بیا د نړېوالې ټولنې لخوا (ضمانت او حمایت) کېږي. که داسې کېږي او افغانستان خلع سلاح کېږي، نو معنا یې دا ده چې دا هېواد به په دایمي توګه په یوه مستعمره او اسیر هېواد تبدیلېږي، دغه نظر په صریح توګه د ملي حاکمیت له اصل سره منافي دی. په عین حال کې د افغانستان خلع سلاح کول، هغه هم د داسې رقیبو او قدرتمندو ګاونډیو په مینځ کې چې دوی به هر ډول پرمختللي وسلې لري؛ دا نو عیناً د ملي انتحار معنا لري.

که چېرې افغانستان غیر مسلح کېږي او د نړۍ لخوا حمایت کېږي؛ نو ملي حاکمیت به صرف په نوم پاتې وي. ښاغلي شواردنازي هم په خپل (لس فقره یي وړاندیزونو) کې د افغانستان غیر مسلح کول وړاندیز کړي وو. شوروی اتحاد په خپل ټول نظامي زور و نه شو کولی چې افغانستان خلع سلاح کړي او حاکمیت پرې وچلوي، اوس نو په دې تکتیک او د بین المللي تضمین په عنوان سره یې خلع سلاح کوي او تر خپل تاثیر لاندې به یې راولي. واضح ده چې په هیڅ بین المللي تضمین باور نشي کېدای، شوروي اتحاد په تېرو اتو کلونو کې کوم یوه بین المللي ضمانت ته پایښد پاتې شوی؟ آیا افغانانو په خپل فولادي عزم او وسلې سره د شوروي یرغل مات نه کړ؟ په داسې حال کې چې نور شاوخوا هېوادونه بشپړ مسلح وي، نو دلته برعکس باید افغانستان مزید مسلح، مزید ځواکمن او مزید متحد پاتې شي چې یې استقلال او ملي حاکمیت ته تاوان ونه رسېږي.

په هر حال د بی طرفۍ او خلع سلاح کولو په اړه تصمیم پخپله د افغانانو حقوقي او قانوني صلاحیت دی چې د ملت د منتخبو نمایندگانو لخوا به نیول کېږي، نه د نړېوال کنفرانس یا کوم خارجي ځواک له خوا.

دریم: د موقت حکومت د ایجاد لپاره تاسو د (رهبرۍ شورا) ته مراجعه کړې چې له ټولو فعالو سیاسي اړخونو او احزابو به جوړېږي... دغسې یو حکومت نه دا چې د راتلونکي (ملي حکومت) په هکله به بی طرفه نه وي، بلکې برعکس به کله هم فضا او شرایط دې ته آماده نه کړای شي چې په کې دې دایمي حکومت تشکیل شي. دوی به په دې کار سره پخپلو کې سره وځوري او شدیداً به یوه تشنجي او له نوي بحران څخه ډکه فضا رامینځته کړي او

تر دې نه زیات ناگواره حوادث به رامینځته شي چې ممکن هغه وخت ټوله پروسه او سیاسي جوړجاړی خدشه دار کړي.

په دې خاطر چې داسې یوه عبوري اداره جوړه شي، بهتره ده د کوردویز طرحې ته مراجعه وشي. کوردویز په (۱۹۸۸) کال د پراخ بنسټه موقت یا عبوري حکومت وړاندیز کړی و؛ داسې حکومت چې د مستقلو، مسلکي سیاسي اشخاصو او د جهادي ډلو د نمایندگانو له خوا به رهبري کيږي؛ نو د سیاسي احزابو او د کابل د حکومت ترمینځ به یې د اصطکاک گنجایش تر ټولو کم وي. د کوردویز د وړاندیز له مخې به د کابل حکومت قدرت رسماً همدې نوی عبوري تشکیل ته حواله کوي او پخپله به د یوه بی طرفه جهت په حیث په راتلونکو انتخاباتو کې ونډه اخلي.

محترم ډاکټر نجیب الله!

معلوماتي چې ستاسو طرحې د نیکاراګوا له ماډل څخه رنگ اخیستی، پرته له شکه چې سیاسي تعدد یا پلورالیزم او پارلماني سیستم یې د تائید وړ او د افغانستان په مصلحت دي؛ خو د نیکاراګوا د ساندنیست او د کابل د خلق گوند ترمینځ ډېر تفاوت موجود دی او په عین وخت کې شوروي اتحاد د یوه غرضي، بی اعتباره او بد همسایه په توګه زمونږ سره دیوال په دیوال موجود او د کابل پر حکومت مستولي دی، نو د نیکاراګوا ماډل قطعاً دلته د تطبیق وړ نه دی.

په هر حال د کوردویز د موقت حکومت په وړاندیز کې بهتري شته، د هغه د طرحې له مخې به موقت حکومت د راتلونکي ملي حکومت لپاره شرایط آماده کوي، ځکه چې په راتلونکي ملي حکومت کې به د موقت حکومت غړي شامل نه وي، دوی به صرف او صرف د بی طرفی پر بنسټ د ملي حکومت د ایجاد او د عادلانه انتخاباتي مبارزاتو او سراسري ټاکنو لپاره زمینه سازي کوي او د یوه وسيط عامل په حیث به عمل کوي.

څلورم: ستاسو په وړاندیز کې راغلي چې د راتلونکي ملي حکومت او حاکمیت تر ایجاد پورې به یوه نړېواله ناظره قوه د موقت حکومت پر چارو نظارت کوي، په داسې حال کې

چې پرته د ملگرو ملتونو له رسمي قوې بله هيڅ داسې سياسي څارگره قوه نشته. تاسو د زیدخله خارجي هیوادونو په اشتراک د یوه بین المللي کنفرانس غوښتنه کړې چې په کې به اساسي پریکړې (د اوربند، غیرنظامي کولو، موقت حکومت او رهبرۍ شورا د ایجاد پریکړه) کېږي. تاسو ته باید واضح کړم چې پرته له ملگرو ملتونو بل هیڅ داسې قوه او لوبغاړی نشته چې وکولی شي په موقته عبوري مرحله کې دې دومره درانه کارونه، لکه د وسلوالو گروپونو او حکومت خلع سلاح کول، اوربند او... ترسره کړای شي. ملگري ملتونه په دې کار کې تجربه لري، دوی د افغانستان د قضیې د حل په هکله د ژنیو په کنفرانس کې متعهد شوي هم دي، د ژنیو کنفرانس د متعهدو شویو غړو له خوا کوردویز ته دنده سپارل شوې وه چې د پراخ بنسټه حکومت د ایجاد او د واک د انتقال لپاره باید پر یوې جامع طرحې کار وکړي، ده هم پخپل وار سره پرې کار شروع کړ، له ټولو اړخونو سره یې مذاکرات او تفاهم پیل کړ او نسبتاً یوه جامع طرحه یې هم ترتیب کړه؛ خو متأسفانه د ځینو تنظیمونو مشران ددغه طرحې په اهمیت پوه نشول او ترڅنگ یې پاکستان او شوروي اتحاد د نه مداخلې د ژمنې پرځای برعکس خپله مداخله په افغانستان کې لازياته کړه، د کوردویز طرحه اوس هم پخپل ځای ده، تر دې دمه چې د افغان قضیې د حل لپاره هرڅومره طرحې وړاندیز شوي، د کوردویز د طرحې په اندازه جامع، بی طرفانه، د افغانستان له شرایطو سره مناسبې او واقعینانه نه دي.

د مرحوم پوهاند حسن کاکړ د وړاندیزونو خلاصه:

اول وړاندیز: د افغانستان په قضیه کې زیدخله هیوادونه، بخصوص امریکا او شوروي اتحاد، د نړۍ په اکثریت حادو مسائلو کې سره گډ تفاهم حتی توافق ته رسیدلي دي؛ دوی کولی شي د افغانستان په قضیه کې هم یوه مشترکه لاره خپله کړي، داسې لاره چې په کې افغانان خپل ملي حاکمیت بېرته ورخپل کړي او د یوه پراخ بنسټه ملي حکومت تاسیس ته لاره هواره شي. شوروي اتحاد او پاکستان په دې هکله کولی شي زیات مسوولیت واخلي او پراخه صادقانه ونډه واخلي. دا د دوی په گټه هم ده چې جنگ او انارشي ختمه شي، ملي حاکمیت ایجاد شي او له موجوده حالت څخه راټوکیدونکي محتمل خطرونه له دوی څخه چپ شي. افغانستان له خپلو گاونډیو سره خاصاً له ایران سره گڼ بشري او کلتوري

مشترکات لري، د افغانستان بحران حتماً د دوی تر سرحدونو ور اوږي او سخت به يي متاثر کړي. که چيرې شوروي او پاکستان په دې امید وي چې د خپلو ځانگړو مهرېو يا گوندونو له لارې به دلته خپل نفوس وغځوي، نو په دې دې پوه وي چې دا به هم هېڅکله ملي شخصیتونه او ډلې نشي، لکه د کابل رژیم او رسمي حزب يې. د افغانانو سنجیه او عنعنه داسې ده چې ملي احساس او استقلال طلبی يې دنيا ته ثابتې کړې، حتی پخپله د شوروي اتحاد وياند، گراسيموف، اعتراف کړی او ويلي يې دي چې افغانانو له دوی سره سخته مقابله وکړه او نور به دوی کله هم پر افغانستان نظامي قوت استعمال نه کړي او نه به دې خاوري ته بيا راشي.

دويم وړاندیز: ستاسو سره د گډ حکومت د جوړېدو په هکله هيڅ تنظيم او ډلې او نه يي مشرانو موافقه کړې، حتی د يوه ائتلافي او اتفاقي حالت په هکله کوم تمايل هم په دوی کې نه ليدل کېږي. بل خوا که وگورو، افغان ملت د ژوند په ترټولو سختو شرايطو او د جنگ په مضيقه او مصيبت کې راگير دی، احتمال د دې هم شته چې د افغانستان ملي استقلال او ملي حاکميت له جدي گواښ سره مواجه شي؛ نو په دې وخت کې پر ټولو اړخونو لازمه ده چې د ملگرو ملتونو له سرمنشي سره صادقانه همکاري وکړي چې د ملگرو ملتونو تر نظارت لاندې او د ملي حاکميت په بشپړ رعايت سره او پرته له خارجي تاثيراتو، په آزاده او ديموکراتيکه فضا کې يو حکومت جوړ شي. تاسو بايد ومنئ چې د کابل حکومت اساساً د شوروي اتحاد د نظامي ځواک پر مټ ايجاد شوی، ستاسو تسلط تنها پر بنارونو او شاوخوا يې موجود دی، هغه هم د خاد پر زور. په دې موده کې ستاسو له خوا ډله ييزې او فردي وژنې او سخت اختناق ترسره شوی او له څه مودې راهيسې مو د ملي پخلاينې تر عنوان لاندې کار هم شروع کړی؛ خو بيا هم ستاسو ادارې کوم مشروعيت او قانونيت کسب نه کړ. نو لازمه ده چې د يوه اپوزيسيون په حيث تاسو هم د ملگرو ملتونو له سرمنشي سره د ملي او قانوني حکومت په جوړېدو کې همکاري وکړئ او مخکې تر دې چې موقت حکومت ايجاد شي، بايد په انتقالي دوره کې هم له واک څخه لاس واخلي. يواځې د ملگرو ملتونو په وساطت ممکن دي چې د افغانستان خلک د سراسري انتخاباتو له لارې خپله قضيه رفع کړي؛ که داسې ونشي، نو د وخت په تېرېدو سره به موجوده اختلافات او ټکرونه لازيات ژور شي، مصيبت به لازيات شي، فاجعه به نوره هم پيچيده شي، وژنې او ويرانۍ به نورې هم

پراخې شي او په دې توگه به قضيه لازياته کړکېچنه او حل به يې سخت شي. په داسې حال کې هيڅ سليم عقل دا نه مني چې دغسې يو حل ته دې د ملگرو ملتونو له لارې زمينه مساعده نشي.

هرڅومره چې ملگري ملتونه د قضیې په حل کې زيات دخيل شي، په هماغه اندازه زمونږ په گټه ده، ځکه چې ملگري ملتونه هيڅ خاصه گټه او منفعت په دې برخه کې نه لري، د ملگرو ملتونو مداخله او شاملېدل د دې سبب کيږي چې نور خارجي اړخونه هم خپله مداخله کمه يا ختمه کړي او حساسيتونه يې ترمينځ ايجاد نشي، همدارنگه د ملگرو ملتونو په وساطت سره به هيڅ سياسي تنظيم او اړخ د يو بل په خلاف استعمال نشي. د ملگرو ملتونو د مداخلې عمده گټه به دا وي چې دوی به وکولى شي په راتلونکې مرحله کې د نړۍ په مشارکت سره د افغانستان په بيارغونې کې مهم کردار ادا کړي، دوی به د وطن د تمویل لپاره پيسې او وسايل را جذب کړي او د پنځه ميليونه مهاجرو لپاره به د با عزته بياراستنېدني زمينه مساعده کړي.

درېيم وړانديز: د ملي حکومت د جوړېدو لپاره که هره حل لاره يا طرز العمل د کومې ډلې يا طرف له خوا جوړ شي او پاتې نور اطراف او سياسي اړخونه پرې اتفاق وکړي؛ نو ډېره بڼه خبره ده، خو که د ټولو اړخونو له خوا قبول نه شي، نو په دې صورت کې خو طبيعي ده چې مشکل پخپل ځای پاتې کيږي. که موجوده اطراف، صاحب نظران او مستقل شخصيتونه د افغانستان لوړې گټې تر خپلو شخصي او گروهې گټو لوړې او مقدمې ونه گڼي، نو د بحران ختمېدل ناممکن دي. دا به ډېره سادگي وي چې له ملگرو ملتونو پرته دې د نورو طرحې او نسخې بې غرضه او بې طرفه وي. دا هم بې ځايه غرور دی چې د نورو له لازمي مرستو او کومک پرته دې دغه عظيم انساني مصيبت ختم شي.

تر اوسه د حل لپاره ډېر نسخې وړاندې شوي؛ هم د تنظيمونو او سياسيونو او هم د مستقلو شخصيتونو او سازمانونو لخوا؛ خو هيڅ يوه يې د نيمگړتياوو په سبب او يا هم د نورو د مخالفت په سبب د عمومي قبول وړ نه ده گرځېدلې. د لويو جرگو تدوير، يوطرفه ناقص انتخابات او دې ته ورته اقدامونه هيڅ يو يې تدوير کوونکو ته مشروعيت نه دی وربښلی او ښايي په آينده

کې هم داسې کړنې کوم مشروعیت ایجاد نشي کړای. تر هغو چې دا طرحې ملي او د نورو له مداخلې پاکې او د ملت ممثله نه وي، یوه یې هم نه چلیږي او نه کار ورکوي.

د یوه څېړونکي په توګه مې دغه تبادله شوې لیکونه ولوستل او یو مختصر استنباط ترینه راباسم. دلته د «پرون ۱۹۹۰» د فوت شویو فرصتونو او د «نن ورځ ۲۰۲۰» د موجوده فرصتونو تر مینځ د څو تفاوتونو او شباهتونو تذکر د یادونې وړ دی:

شباhtonه:

- د پرون ورځ د مجاهدینو خام او مغروره دریځ، چې ټوله اتکا او پافشاري یې پر نظامي حل او برلاسی وه، د نن ورځ طالب عیناً پر هماغه موقف کې دی، دوی هم له نظامي لارې اقتدار ته د رسیدو هوس کوي.
- د هغه وخت د مجاهدینو د لجاجت ژبه او د طالبانو د نن ژبه، ډېرې مشابه دي. دوی د یوه کاډبه فاتحانه غرور پر نیلي سپاره دي، فکر کوي چې له امریکا سره تړون او د دوی د جنگیالیو بې رحمه چلند کولی شي دوی منزل مقصود ته ورسوي، پداسې حال کې چې د هغه وخت او نن وخت تفاوتونه بی شمېره دي چې لاندې یې ذکر کوم.
- نن هم د جنگ د ختمیدو لپاره د دولت لخوا د (مصالحې او مشارکت) موضوع مطرح کیږي، په داسې حال کې چې د مرحوم ډاکټر نجیب الله لخوا هم د جنگ او ورور وژنې په مقصد، د (مصالحې او ائتلاف) له لارې د رهبرۍ شورا د ایجادېدو مسئله مطرح شوې وه.
- د مجاهدینو تر شا د سیمې هیوادونه او امریکا ولاړه وه، او د طالب ترشا هم ځیني سیمه ییزه هیوادونه ولاړ دي، په شمول د روسیې، چې په هغه وخت کې د مجاهدینو پر ضد وه، خو اوس وخت روسیې د طالبانو او دولت په اړه قسماً ګونګ دریځ نیولی.
- بل دا چې د دوی مخني او محتاطه حمایت ډیر ناوخته او د یوه بل عامل (د داعش د خطر) په خاطر ده، نه پخپله د طالبانو جاذبه.

- د پرون په خپر يو مقدار د نړۍ لخوا د قضيې په اړه بى غوري او کم انديشي محسوسه ده، چې دا د ډاکټر نجيب تر سقوط د مخه هم موجوده وه؛ خو شايد هغه وخت به يې کچه لږه زياته وه.
- مجاهدينو په خپل وخت او د مقاومت په دوران کې او طالبان په اوس وخت کې د برحقه مقاومت دعوا کوي په داسې حال کې چې دوى په هيڅ ډول رغنده فعاليتونو کې سهم نه لري.

تفاوتونه:

- د شوروي د يرغل په ۹ کلونو کې د کابل له حکومت سره ډېره کمه مرسته شوې وه، هم په نظامي ډگر کې او هم په ملکي برخه کې؛ خو په تېرو شلو کلونو کې د امريکا او نورو شريکانو لخوا له افغانستان سره په ميلياردونو ډالر مرسته شوې او په نظامي ډگر کې څه د پاسه يو تريليون ډالر په دې جگړه کې مصرف شوي.
- د روسانو او ډاکټر نجيب په وړاندې د نړۍ تر ۱۰۰ ډېرو هېوادونو د مجاهدينو د مقاومت حمايت کاوه او په خپله د نجيب حکومت شديداً په ملي او بين المللي کچه منزوي او تنها شوى و؛ خو په تېرو شلو کلونو کې د دنيا د اکثريت هېوادونو لخوا د افغانستان حکومت په رسميت پېژندل کيږي او د همکاريو تړونونه او ديپلوماتيکي اړيکي ورسره لري. برعکس هېڅ هېواد په رسمي ډول د طالبانو ملاتړ نه کوي او نه هم د دوى د سيستم او حکومت په هکله وضاحت او قناعت لري.
- طالبان په اوس وخت کې څه کم شپيته ولسواليو باندې واک لري، خو دولت په څه د پاسه درې سوه ولسواليو او پر ټولو ولايتونو ځواکمنتيا لري. نن ورځ دولت په بى سارې توگه د انکشاف او پرمختگ لپاره کار کوي، د ميلياردونو ډالرو په ارزښت انکشافى پروژې لري؛ د بيان آزادي، د تجارت او کاروبار آزادي، په سلگونو فابريکې، نړېوال او سيمه ييز تجارت او ... نن ورځ د افغانستان د دولت ټول ارکان فعال دي، د خلکو اقتصاد ډېر بهتره شوى، په ميليونونو انسانان د تعليم او تحصيل په ډگر کې دي، فوځ

او عسکري نظام غښتلی او منظم دی، خو د طالبانو په ساحاتو کې د انکشاف هیڅ څرک نه لگي.

- اوس وخت د طالبانو او دولت ترمینځ په دوحه کې خبرې روانې دي، ترمینځ یې حکم یا آسانچاري وجود نه لري، دا ښه خبره ده او ښه پرمختګ دی، همدارنګه یو فرصت رامینځته شوی چې طرفین یو له بل سره خپل مسائل مطرح کړي؛ خو د ډاکټر نجیب په وخت کې د ملګرو ملتونو د معاون دیګو کوردویز له خوا د انتقالي او موقتې دورې لپاره طرحه ترتیب شوې وه، په داسې حال کې چې اوس وخت د ملګرو ملتونو نقش نسبتاً خنثی او بې غرضه دی.
- د ډاکټر نجیب د سقوط لپاره لېوالتیا موجود وه یعنې د پاکستان، ایران، عربي هېوادونو، امریکا او ځینو اروپایي هېوادونو لخوا؛ خو اوس وخت نړۍ شدیداً د افغانستان د دولت ملاتړې ده. نړۍ، ملګري ملتونه، نړېوال سازمانونه او د ایران په شمول روسیه، چین او ټول عربي هېوادونه بلکې د نړۍ شاوخوا ۱۰۰ هېوادونه د افغانستان د حکومت ثبات او د طالبانو مشارکت غواړي.
- په داخل د افغانستان کې ولسي پرګنه او عامه ذهنیت، سره له دې چې له دولت شدید شکایتونه لري، خو که د ۳۴ میلیون وګړو تنوع ته وګورو نو، ۱۷ میلیون محصل، متعلم او تحصیل کرده، د کابل او لویو ښارونو شاوخوا ۱۲ میلیون استوګن، ۳ میلیون له هیواده وتلي افغانان، شاوخوا دوه میلیون له دولتي ماموریت سره منسلکه کورنۍ، شاوخوا تر میلیون نظامیان او کورنۍ یې او نور کسبه کاران، تاجران، صنعتکاران او د موسساتو او شرکتونو کورنۍ؛ د طالبانو راګرځېدو ته لیوالتیا نه لري او دوی د افغانستان د نظام اصلاح او تداوم غواړي. دغه عمده تفاوتونه د ډاکټر نجیب له شرایطو سره محسوس دي، د ډاکټر نجیب حکومت شدیداً له ولس او پرګنو منزوي و او په ولس کې ورته کرکه محسوسه وه.

- هغه وخت نړۍ په خپلې کم توجهۍ سره دا سیمه په یوې بدې سیمې تبدیله کړه، چې ټولې نړۍ ته خطرناکه شوه؛ خو اوس نړۍ هغه تجربه نشي تکرارولی، دوی درسونه واخیستل، دوی تکراراً د خپل غفلت بد تکرار نشي ترسره کولی.
- که وگورو نو افغانستان او سیمه سره له دې چې رقابتونه لري؛ خو په اوس وخت کې نړۍ دوه قطبي یا څو قطبي نه ده چې یو طرف یې د نظام او بل یې د وسلوالو ملاتړ وکړي، داسې کوم غښتلی منطقوي ځواک هم نشته چې لوبه په خپل منفعت وڅرخوی. اوس د قطبونو رقابت نشته، سور جنگ نشته او پر جغرافیا د تسلط استکباري رقابت او جبر نشته.
- افغانستان هم بی ساری بدل شوی؛ مثبت بدلونونه، پرمختگونه، بیداري، تحصیل او تعلیم او اقتصادي چرخش او دوران او د رسنیو کثرت او آزادیانې هغه څه دي چې پروڼ موجود نه ول... امکان نه لري چې خلک دې د پروڼ په شان ستم په خپل ځان ومني.
- اوس د ساړه جنگ د دوران په شان هېوادونه په بند او تقسیم شوي محیط کې ژوند نه کوي، اوس فضا وازه ده، د انټرنیټ او تکنالوژۍ په برکت ټوله نړۍ په یوه نړیوال کلي Global village تبدیل شوې او په دې کلي کې هېڅوک استبدادي او قهري قوانین او بند نظامونه نشي چلولی.
- اوس وخت کې فرصتونه او گنجایش ډېر پریمانه مخې ته پروت دي، هم د طالبانو په وړاندې او هم د حکومت په وړاندې، چې لازمه ده د وطني او اسلامي احساس له مخې د جگړو شوم ټغر او د قدرت د کشمکش لوبه په سازنده او ملي اتفاق او ورورۍ تبدیله شي.

استوره‌ای بر تارک تاریخ میهن ما

فقیرمحمد ودان

در شرایطی که سایه شوم دستگاه‌های یک سر و هزار زبان رسانه‌های رقیب در فضای جنگ سرد، حقایقِ چون آفتاب تابان را با سیطره ابرهای سیاه‌اندود تبلیغاتی، مکدر جلوه می‌دادند و فشارهای سیاسی و اقتصادی دولت‌مردان و ادارات استخباراتی حامی این دستگاه‌ها، اراده‌های پولادین را نیز از حرکت بازمی‌داشتند؛ درک استوره رهنما و ره‌گشایی همچو داکتر نجیب‌الله رییس جمهور افغانستان و تبارز هم‌نوایی با ایشان، برای آنانی مشکل بود که دور از وطن و تحت بمباران تبلیغاتی و فشارهای متذکره قرار داشتند.

شهید داکتر نجیب‌الله در چنین شرایطی به طیف‌های مختلفی از شخصیت‌های افغانی مقیم خارج مراجعه و با نوشتن نامه‌های مکرر از ایشان تقاضا نمود تا نقش‌شان را در پروسه تحقق سیاست مصالحه ملی، ختم جنگ و تأمین صلح و ثبات در کشور ایفا نمایند. ارسال نامه مؤرخ «فبروری ۱۹۹۰» به پوهاند محمدحسن کاکر که از ایشان به حیث یک افغان متشخص و وطن‌دوست، طلب مشورت نموده بودند، یکی از ده‌ها نامه‌ای است که رییس جمهور داکتر نجیب‌الله به پادشاه سابق محمدظاهر و برخی از هواداران او و هم‌چنان سایر شخصیت‌های سیاسی، اکادمیک و متنفذ افغانی مقیم کشورهای غربی ارسال نموده بود. درین میان استاد حسن کاکر از جمله شخصیت‌های محدودی است که بی توجه به فشارهای دول غربی، حُسن نیتِ جواب به نامه نخستِ رییس جمهور نجیب‌الله را تبارز دادند، در حالی که چه بسا (به شمول پادشاه سابق) اصلاً جواب ندادند و یا برخی هم جواب‌های تایپ شده بدون تذکار نام و امضای‌شان را ارسال نموده بودند تا مبادا سندی برای مورد عتاب قرارگرفتن آنان شوند.

این درحالی بود که ساکنین داخل کشور و به خصوص همکاران نزدیک داکتر نجیب‌الله، همه روزه می‌دیدند که ایشان با چه سطحی از تواضع و از خودگذری و با صرف انرژی و استقامت بزرگ، جهت ختم جنگ و رفع نقای میان افغان‌ها سعی و تلاش به عمل می‌آوردند. او بارها تأکید می‌نمود که: «سیاست صلح‌آمیز من سیاست مبتنی بر جبن و ترس نیست. در این سیاست، سوال وفاق مجدد افغان‌ها نهفته است. من که می‌گویم آشتی کنیم، آشتی کنیم، آشتی کنیم، به خاطری‌ست که تن و وجودم یکی شوند و بر این زخم‌ها جراحات‌های عمیقی که بر پیکر افغانستان وارد آورده شده، مرهم بگذارم.» به همین ملحوظ هم بود که داکتر نجیب‌الله، سرانجام حاضر شد به نمایندۀ خاص سرمنشی سازمان ملل، سند مبتنی بر کناررفتن خویش را از قدرت امضا و منتشر سازد. در این زمینه خاطره‌ای از داکتر نجیب‌الله دارم که مختصر آن را سال‌ها قبل (جنوری ۱۹۹۹ م.) در قسمتی از کتاب «دشنه‌های سرخ» نوشته بودم و به جاست آن را یک بار دیگر درین جا به تکرار بنویسم:

در اوایل ماه حوت ۱۳۷۰ خورشیدی برای برخی امور حزبی از جلال‌آباد که در آن وقت رئیس شورای ولایتی ولایت ننگرهار حزب وطن بودم به کابل فرا خوانده شدم، دستیار رئیس شورای مرکزی حزب برایم اطلاع داد که در وقت تعیین شده می‌باید رئیس شورای مرکزی حزب وطن و رئیس جمهور را در دفتر ریاست جمهوری ملاقات نمایم. موضوع ملاقات معلوم نبود. تصور قبلی‌ام در زمینه این بود که احتمالاً مانند همیشه در امور حزبی و اوضاع ولایت ننگرهار گزارشی ارایه خواهم کرد. با آمادگی‌های قبلی و در وقت معین در اتاق انتظار دفتر ریاست جمهوری حاضر گردیدم. رئیس جمهور بعد از کسب اطلاع مرا پذیرفتند. با بازنمودن دروازه و قدم گذاشتن به داخل دفتر، متوجه شدم که داکتر نجیب‌الله مانند همیشه در فاصله‌ای نزدیک به دروازه دفتر با لباس و وضع آراسته و شمایل مدبرانه یک رئیس جمهور متمدن و با فرهنگ ایستاده‌اند. پذیرش توأم با چنین برخورد از جانب رئیس جمهور (که نه تنها در برابر من؛ بلکه در برابر تمام افراد صورت می‌گرفت) اگر از یک طرف ممثل برخورد یک شخصیت با فرهنگ بود، از جانب دیگر احساس احترام رئیس جمهور را به طرف مقابل تلقین و اعتماد به نفس او را در جریان ملاقات با رئیس جمهور تقویت می‌نمود.

بعد از دست درازنمودن و احوال‌پرسی مختصر همیشه‌گی، مرا به نشستن روی یکی از

چوکی‌هایی دعوت کردند که در کنار میز ملاقات به طرف پنجره دفتر قرار داشت و خودشان نه در چوکی عقب میز تحریر بلکه مانند همیشه در چوکی‌ای که در کنار دیگر میز ملاقات قرار داشت، درست روبه‌روی من نشستند و بسیار زود صحبت را آغاز کردند.

بعد از توضیح مفصل مسایل مربوط به پلان پنج فقره‌ای صلح سرمنشی ملل متحد و تلاش‌های بینان سیوان در این زمینه، ضرورت انتقال قدرت به یک حکومت انتقالی بی‌طرف و اعلان رسمی تعهد خویش مبنی بر کناررفتن از قدرت و عدم اصرار به اشتراک شخص خویش در گردهمایی پیشنهادشده افغانی که به منظور تفاهم روی حکومت انتقالی مطابق پلان ملل متحد تشکیل می‌گردید را توضیح دادند. ایشان هم‌چنین تصریح کردند که تضمین‌های داده شده در زمینه این که حکومت انتقالی دارای صلاحیت‌ها و قدرت مقتضی خواهد بود تا تمامیت ارضی کشور و وحدت ملی را حفظ، احترام کامل به حقوق بشر را رعایت، مصئونیت و امنیت همه افغان‌ها را تضمین، پروسه تسوید و بعد تصویب قانون اساسی جدید را با تدویر لویه‌جرگه، رهبری و بر مبنای آن انتخابات آزاد و عادلانه را برای یک حکومت انتخابی باثبات، سازمان‌دهی و اداره کند. ایشان در ضمن گفتار خود به حضور و تأثیرات حزب ما در تمام این پروسه اشاره‌هایی مکرر داشتند و به خصوص نسبت به نتایج انتخابات آینده که به نفع حزب ما خواهد بود، ابراز خوش‌بینی می‌نمودند. این جمله‌شان را هم اکنون نیز به خاطر دارم که گفتند: «اپوزیسیون به هیچ صورت نمی‌تواند در مبارزه انتخاباتی، اهلیتی را تبارز دهد که بتواند با کادرها و صفوف حزب ما رقابت مؤثر را سازمان‌دهی و اعتبار مردم را در رقابت با ما جلب نماید».

بعد از تقریباً نیم ساعت صحبت، در مورد اعلان رسمی تعهد فوق‌الذکر خویش، نظر مرا به حیث یکی از اعضای شورای مرکزی حزب پرسیدند (از صحبت‌های رئیس‌جمهور فهمیدم که قبلاً با سایر اعضای شورای مرکزی حزب نیز در این زمینه مشوره نموده بودند). من که هیچ نوع تصور قبلی نسبت به طرح چنین سوالی را در برابر خویش نداشتم، بعد از اندکی تأمل و تلاش برای تمرکز افکارم، برای‌شان گفتم: من با درک از وضع موجود (وضعیت در اتحاد شوروی در حالت زوال و تحریکات شمال را در ذهن داشتم و هنوز شهر مزارشریف

سقوط نکرده بود) به ضرورت واگذاری قدرت مطابق پلان صلح ملل متحد، موافق هستیم. این مسئله برای ارتقای اعتبار حزب ما در جامعه و در عرصه بین‌المللی بسیار مفید است و ما را قادر می‌سازد تا با منطق قوی و اطمینان بیشتر در انتخابات آینده شرکت نماییم. مگر اعلان رسمی و علنی واگذاری قدرت را در وضع بحرانی کنونی، قبل از وقت می‌دانم و از آن تشویش دارم که حالت مشابه به خلای قدرت ایجاد نگردد. بنابراین به نظر من اعلان مذکور، هم‌زمان با انتقال قدرت به حکومت انتقالی معقول خواهد بود.

رئیس‌جمهور توضیح داد که: روی این مسئله پافشاری زیادی به عمل آمده ولی معلوم است که چنین پیشنهادات ما، جانب مقابل را قانع نساخته است. آن‌ها به وعده‌ها و اطمینان‌هایی باور نمی‌نمایند که ما درین زمینه به نمایندگی ملل متحد داده‌ایم و جوانب مختلف، پیوسته و با لجاجت تأکید می‌نمایند که پیشرفت پروسه را مجال نخواهند داد تا ما این مسئله را از قبل و به طور رسمی اعلان ننماییم پس معلوم است که ادامه پافشاری ما روی این مسئله، مانع عمده در راه رسیدن به توافق و در نتیجه مانع دستیابی به صلح محسوب می‌گردد.

من بار دیگر نظر قبلی خود را مطرح و در اولین جملات خویش حالت ناراحتی را در چهره‌شان احساس نمودم با آن هم سخنان مرا می‌شنیدند. با درک این حالت صحبت را کوتاه ساختم. بعد از ختم صحبت من، ایشان با لحن جدی و طعنه‌آمیز مرا مخاطب ساخته، گفتند: «بله! رفیق ودان چوکی‌های‌تان را نگه کنید. هوش کنید که مقام‌های‌تان از دست‌تان نرود، بادیگاردها و موترها خوش‌تان آمده است. خوش دارید که از همین مقام‌ها بالای مردم فخر بفرشید. شما خوش هستید که بالای مردم حکومت می‌کنید. آیا احساس دارید؟ احساس می‌کنید؟ کدام مردم؟ تو برو در پل باغ عمومی ایستاد شو، آیا یک مرد، یک زن، یک ریش‌سفید یا سرسفید، یک جوان یا یک طفل را می‌بینی که از دل و جان بخندد و خود را خوش‌بخت احساس کند؟ من باور دارم که نمی‌بینی. پس بالای مردم نه، بالای کالبدها و اسکلت‌ها حکومت می‌کنید. جنگ، گوشت و پوست مردم ما را خورده و استخوان‌های آن‌ها را سوهان می‌کند و شما می‌خواهید به این قیمت، مقام‌های‌تان را حفظ کنید.

در این موقع در حالی که خودشان، در مقابل من و عقب میز ملاقات نشسته بودند، دست‌شان را به طرف چوکی عقب میز کار دفتر ریاست جمهوری به طور اشاره دراز نموده، به صحبت خویش چنین ادامه دادند: «مرا این چوکی قانع نمی‌سازد، آرزوی من این است که یک روز جوالی مندوی کابل باشم. در حالی که روی بازوهای خویش دست می‌کشید در ادامه گفت: توانش را هم دارم، جوال آرد در پشتم باشد، عرق از سر و رویم جاری باشد و از جاده مندوی بگذرم، در راه ببینم که مردان، زنان، سالمندان، جوانان و اطفال با دل و جان می‌خندند، شاد هستند و خود را خوش‌بخت احساس می‌کنند، این خنده‌ها، خوشی‌ها و سعادت آن‌ها مرا قانع می‌سازد».

احساس نهفته در آواز، طرز ادای کلمات، خطوط چهره و حالت چشم‌های ایشان در موقع ادای جملات اخیر چنان عاطفی بود که همین اکنون نیز آن فضا بر ذهن و احساس و روانم مسلط است. بعد از صحبت ایشان، گفتم: رفیق داکتر! شما بنا بر موقعیت و مسئولیت‌تان وضعیت و ضرورت‌ها را بهتر از ما درک می‌کنید. من به صحت آن چه که شما لازم می‌بینید، باور دارم. حالت لبخند خفیفی را تبارز داده، محکم و با اطمینان گفتند: «راه کوتاه نیست، به آینده باید توجه داشت، بُرد تاریخی با شماست».

اکنون که به گذشته بعد از آن تاریخ و حوادث هولناک و مخرب آن می‌نگریم به وضاحت می‌بینیم، کوتاه‌اندیشانی که از درون خود ما و از عالی‌ترین مقامات حزبی ما فتنه به راه انداختند و قبل از همه، خود حزب، ساختار دولتی و قوای مسلح کشور را پیش از انجام رسالت تاریخی‌اش (انتقال قدرت به منظور تأمین صلح در کشور) از درون منفجر ساختند، اگر زنده هم هستند، بار زندگی ننگین را با بخت ننگین‌تر تاریخی توأم با حقارت، چه بسا در سرزمین‌های بیگانه به دوش می‌کشند. در حالی که داکتر نجیب‌الله با جلایش اندیشه‌های صلح‌خواهانه خویش با عزم عظیمش جهت اخراج لشکر بیگانه از کشور و انجام پیروزمند رسالت «نجات ملی»؛ با طلایه ظفرمند حماسه «دفاع مستقلانه» از وطن با به خاک مالیدن پوز شیاطینی که آرمان شیطانی تبدیل افغانستان به کنفدراسیون پاکستان را نشخوار می‌نمودند، با مردانه ایستادن در برابر توطئه تجزیه افغانستان به شمال و جنوب، با عمل مدبرانه‌اش جهت حفظ آثار پربهای باستانی طلا تپه و ذخایر طلای بانک مرکزی،

با گذشت منحصر به فرد تاریخی خویش از قدرت و در نهایت با حماسه شهادت خویش، چون استوره‌ای بر تارک تاریخ میهن ما به زندگی جاودانه رسیده است. او تاریخ را برده است.

امروز که حقایق تاریخی برملا و آهسته‌آهسته ابرهای سیاه ناشی از جنگ تبلیغاتی و روانی کشورهای رقیب از ماحول شخصیت آفتاب‌گونه استوره ما زدوده می‌شود و مردم افغانستان به خصوص نسل جوان کشور گرمای درخشش افکار، اهداف، آرمان‌ها و عملکرد وطن‌پرستانه داکتر نجیب‌الله را در سلول‌سلول بدن خود احساس می‌کنند، به نسل بی‌تفاوت و خاصاً آنانی ایراد می‌گیرند که به مراجعات و نامه‌های داکتر نجیب‌الله لبیک نگفتند و در نتیجه نخواستند و یا در برابر فشارها ضعف نشان داده و نتوانستند نقش ممکن‌شان را جهت تحقق سیاست صلح‌آمیز در کنار نجیب‌الله ایفا نمایند که به خاطر «وفاق مجدد افغان‌ها» و مرهم‌گذاشتن بر «زخم‌ها و جراحات‌های عمیقی بر پیکر افغانستان» مطرح شده بود.

اکنون داکتر نجیب‌الله با کفن گلگون و با میراث پرافتخار بزرگ تاریخی در حالی که در آغوش مادروطن به خواب ابدی رفته که دین خود را به مثابه یک فرزند فداکار به این مادروطن ایفا نموده و استاد محمدحسن کاکر نیز با گنجینه بزرگی از میراث فرآورده‌های علمی و کسب جایگاه بلندی در تاریخ افغانستان، دنیای فانی را بدرود گفته است. این افتخاری بزرگ است که برعکس دیگران استاد محمدحسن کاکر در قبال نامه مؤرخ فبروری ۱۹۹۰م. داکتر نجیب‌الله بی‌تفاوت نمانده، سکوت ننموده و گاه با تشابه نظر و یا در برخی موارد با دیدگاه‌های متفاوت، ایده‌های خود را نگاشته که می‌باید به آن احترام گذاشت اما برای من و مطمئناً برای هر پژوهشگر تاریخ افغانستان مهم این است که استاد به مراجعه داکتر نجیب‌الله لبیک گفته و مطابق تقاضای ایشان از دادن «مشوره»‌های تقاضاشده، شانه خالی ننمودند.

فشرده زندگی نامه نویسندگان

اخضر ابراهیمی از سال ۱۹۹۶ تا ۱۹۹۷ و ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴ م. به عنوان نماینده خاص دبیر کل سازمان ملل متحد در افغانستان خدمت کرد. بین این دو مأموریت در افغانستان، وی ریاست هیئت مستقل عملیات صلح سازمان ملل را بر عهده داشت که گزارشی برجسته، معروف به «گزارش ابراهیمی» را تهیه کرد. قبل از افغانستان، ابراهیمی چندین مأموریت صلح دیگر سازمان ملل خاصاً در آفریقای جنوبی را رهبری کرده، آن زمانی که آپارتاید به پایان رسید و جمهوری جدید و غیر نژادپرست آفریقای جنوبی با نلسون ماندلا به عنوان نخستین رئیس جمهور، ایجاد شد. سفیر ابراهیمی عضویت مجمع بزرگان، آن گروهی از رهبران جهان که نلسون ماندلا گرد هم آورد و برای صلح جهانی کار می کند، را دارا هست و نیز عضو بنیاد رهبری جهانی است که از سوی رئیس جمهور سابق آفریقای جنوبی، اف. د. کلرک ایجاد و رهبری شد و برای ارتقای حکومت داری خوب در سراسر جهان کار می کند.

زرین انخور په ۱۳۳۵ ش. کال زېږېدلې. له لومړنيو زده کړو وروسته يې په کابل پوهنتون کې د ژورناليزم څانگه لوستې، په پېښور پوهنتون کې يې په ادبياتو کې ماسټري اخيستي او اوس د پي ايچ ډي د وروستي کال سکالر دی. د افغانستان د ليکوالو ټولني او د ازاد افغانستان د ليکوالو ټولني غړی و. د مهاجرت په کلونو کې په اروپا کې د افغاني کلتوري ټولنو د گډې جرگې مشر و. څه موده د افغانستان د ملي راډيو تلويزيون مشر او اوس د جمهوري رياست د فرهنگي چارو سلاکار دی. په علمي او ادبي برخو کې يې ۲۶ ټوکه ځانگړي آثار او دغه راز گڼې علمي مقالې چاپ شوي دي.

خليل الله افصلي در سال ۱۳۶۲ ش. به دنيا آمده است. در سال ۱۳۹۳ دوکتورای زبان و ادبیات فارسی را از دانشگاه فردوسی مشهد به دست آورده است. اکنون رئیس مؤسسه پژوهشی بایسنغر در هرات است و در حوزه تاریخ، ادبیات، نسخه شناسی و ویرایش

فعالیت‌های زیادی داشته است.

امین احمدی پژوهشگر، نویسنده، حقوقدان و استاد پوهنتون است. عضو کمیسیون تدقیق قانونی اساسی و عضو کمیسیون مستقل نظارت بر تطبیق قانونی اساسی بود. از جمله موسسان پوهنتون کاتب بود و به مدت دو سال به حیث رئیس و استاد همین پوهنتون کار کرد. در سال ۲۰۱۲م. با چند تن دیگر، پوهنتون ابن سینا را تأسیس کرد و فعلاً رئیس پوهنتون نامبرده است. وی هم اکنون به صفت عضو هیئت مذاکره کننده جمهوری اسلامی افغانستان کار می‌کند.

فاروق اعظم په اقتصاد، زراعت او د اوبو د منابعو په برخه کې په کابل، بیروت او لندن پوهنتونونو کې تعلیم کړی او دیني علوم یې په مصر کې لوستي دي. د جهاد په دور کې د افغانستان د ملي اسلامي محاذ معاون و. د افغانستان اسلامی حکومت پر مهال د افغانستان د معارف وزیر و. وروسته د کډوالو چارو وزیر شو. اوس د افغانستان د سولیز بدلون د ټولني مشر دی. یو وخت په لندن کې استاد او دغه راز د افغانستان د مطالعاتو د مرکز رئیس و.

عبدالکریم خرم سیاستوال، لیکوال او مترجم دی. د کمونیستي حکومت پر مهال د کمونیستي ضد فعالیتونو له امله درې کاله په زندان کې و. هغه په ۲۰۰۶م. کال کې د جمهور رئیس کرزي په کابینه کې د اطلاعاتو او کلتور وزیر شو او د جمهوري ریاست په دویمه دوره کې یې د دفتر رئیس و. نوموړي د سیاست تر څنگ، د (خلوبښت کاله په توپان کې) په نوم خپل سیاسي خاطرات لیکلي دي او له فرانسوي نه یې هم دوه کتابونه پښتو کړي دي.

عمر صدر استاد علوم سیاسی در دانشگاه امریکایی افغانستان است. وی قبلاً به عنوان پژوهشگر در انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان و مرکز ملی تحقیقات پالیسی پوهنتون کابل کار نموده است. ایشان نویسنده چند کتاب، رساله و مقالات علمی است.

محمدظاهر عظیمی در سال ۱۹۷۸م. از آکادمی نظامی افغانستان فارغ گردیده است،

در کنار علوم نظامی، ادبیات نیز خوانده است. در سال ۱۹۷۹ به مجاهدین پیوست. به حیث رهبر شاخهٔ جنوب غربی جنبش اسلامی افغانستان فعالیت داشته و بعد از سقوط دولت نجیب‌الله، به رتبهٔ تورن جنرالی ارتقا کرد. برای چندین سال؛ مشاور فرهنگی، رئیس روابط اجتماعی و پارلمانی و سخنگوی وزارت دفاع ملی افغانستان بود. از ایشان چندین اثر به چاپ رسیده است که اثر «تهاجم شرق و سیاست‌های غرب» وی برندهٔ جایزهٔ مقام اول جشنوارهٔ محمود طرزی شد.

فوزیه کوفی از فعالان مطرح سیاسی و حقوق زن در افغانستان است. در دوره‌های پانزدهم و شانزدهم به صفت نمایندهٔ مردم، نخستین زن معاون مجلس نمایندگان و رئیس کمیسیون امور زنان و حقوق بشر در ولسی جرگه ایفای وظیفه نموده، همچنان رئیس کمیسیون حقوق بشر وکلا در اتحادیهٔ بین‌المللی پارلمانی مقیم شهر ژنو بوده است. وی هم اکنون عضو هیئت مذاکره‌کنندهٔ حکومت افغانستان و رئیس حزب موج تحول، تنها حزبی که توسط یک زن رهبری می‌شود، است.

عبدالعلی محمدی دارای دوکتورای تخصصی در رشتهٔ حقوق عمومی می‌باشد. وی محقق، نویسنده و استاد پوهنتون است. در دورهٔ نخست ریاست جمهوری محمدآشرف غنی، مدتی به صفت مشاور ارشد حقوقی ایشان ایفای وظیفه نموده است.

عبدالحفیظ منصور در سال ۱۳۴۳ ش. در ولایت پنجشیر به دنیا آمده است. عضو جمعیت اسلامی افغانستان است. بعد از سقوط دولت طالبان، سرپرست وزارت اطلاعات و فرهنگ و رئیس عمومی رادیو تلویزیون ملی بود. در دورهٔ شانزدهم، نمایندهٔ مردم کابل در ولسی جرگه شد و اکنون از اعضای هیئت مذاکره‌کنندهٔ جمهوری اسلامی افغانستان است. آقای منصور به مدت سی سال ژورنالیست و روزنامه‌نگار بوده است و چندین اثر از ایشان به چاپ رسیده است.

محمدعارف منصور نویسنده و فعال مدنی مقیم کشور شاهی ناروی و دانش‌آموختهٔ اقتصاد، اداره و رهبری از دانشگاه اسلو است. دیپلمات پیشین وزارت امور خارجه و نیز قونسل و سکرتر اول سفارت کبرای افغانستان در تهران نیز بوده است.

آصف ننگ د افغانستان په حکومت او بالخصوص په معارف وزارت کې په ډېرو دندو کار کړی دی. نوموړی په لومړیو کې په پارلماني چارو کې د دولت وزارت ویاند و. هغه د معارف وزارت ویاند، مرستیال وزیر او له (۲۰۱۴-۲۰۱۵) د یاد وزارت سرپرست وزیر پاتې شوی دی. په کابینه کې تر کار وروسته د فراه او بیا د لغمان والي و.

فقیرمحمد ودان در سال ۱۳۴۶ ش. عضویت حزب دموکراتیک خلق افغانستان را کسب و در سال ۱۳۶۶ به عضویت کمیته مرکزی این حزب انتخاب و بعد از تبدیل این حزب به حزب وطن، او باز هم به عضویت شورای مرکزی آن انتخاب گردید. فقیرمحمد ودان طی سال‌های ۱۳۶۷ و ۶۸ به حیث رئیس شعبه تبلیغ و فرهنگ کمیته مرکزی ح. د. خ. ا و طی سال‌های ۱۳۶۹ و ۷۰ به حیث رئیس شورای ولایتی ننگرهار حزب وطن ایفای وظیفه نموده و از او کتاب‌ها و مقالات متعددی به چاپ رسیده است.

د پوهاند محمدحسن کاکړ خپاره شوي آثار

۱. په افغانستان کې دولت او ټولنه (د امير عبدالرحمن خان دوره) - انگليسي
۲. افغانستان (د شوروي يرغل او د افغانانو غبرگون) - انگليسي
۳. د افغانستان په کورني سياست کې د پرمختگونو يوه څېړنه (۱۸۸۰ - ۱۸۹۶) - انگليسي
۴. د افغانستان سياسي او ډيپلوماټيک تاريخ (۱۸۶۳ - ۱۹۰۱) - انگليسي
۵. د افغان - شوروي جگړه - پښتو
۶. د پاچا امان الله واکمنۍ ته يوه نوې کتنه - پښتو
۷. وطن ته يو سفر (طالبان او اسلامي بنسټپالنه) - پښتو او دري
۸. پښتون ، افغان ، افغانستان - پښتو
۹. د افغانستان په باب د ژنيو جوړه - پښتو
۱۰. افغان ، افغانستان (و مختصری از کوشش های افغان ها برای تشکیل دولت در هندوستان فارس و افغانستان) - دري
۱۱. افغان - انگليس دوهمه جگړه - پښتو او دري
۱۲. رڼا او دفاع، د افغانستان دنفوسو، تاريخ او روانو پېښو په باب ليکنې - پښتو
۱۳. دموکراسي در جهان امروز - دري
۱۴. د کابل سلطنت بيان - پښتو
۱۵. زما غوره ليکنې - پښتو
۱۶. نظری به کتاب افغانستان در پنج قرن اخير - دري

۱۷. خاطرې (د يوې دورې لنډ تاريخ) — پښتو
۱۸. د ثور کودتا د افغانستان د اوږدې بې ثباتۍ پيلامه — پښتو
۱۹. د ثور کودتا او د هغې ژورې پايلې — پښتو
۲۰. تاريخ څه ته وايي؟ — پښتو
۲۱. جان ستوراټ مل په ۹۰ دقيقو کې — پښتو
۲۲. د انسانتوب په اړه د اخلاقي پوهنې پرنسيپونه — پښتو
۲۳. جنگ او زموږ نړۍ — پښتو
۲۴. د سقراط، افلاطون، ارسطو، اپيکور او زينو په نظر بڼه انسان — پښتو
۲۵. افغان افغانستان (او په هندوستان، فارس او افغانستان کې د دولت جوړونې لپاره د افغانانو د هڅو لنډيز) — پښتو شوې بڼه
۲۶. د ځوان کاکړ ليکنې — د پوهاند کاکړ د مقالو ټولگه — پښتو او دري (چاپ ته تيار اثر)
۲۷. افغانان د شپږشپيتم کال په پسرلي کې له روسانو سره د جنگ په حال کې — (بياخلي چاپ ته تيار اثر)

ضمیمه؛ تصویر نامه‌ها

نامهٔ نخست داکتر نجیب‌الله به پوهاند محمدحسن کاکر

۱۱۶ پرویز - ۱۹۹۰

جناب محترم برادر عم و ملقب عزیز

بگذرند تا پیشانی دانیسی جمهوری افغانستان در بوسه طایف متحد و انبهر
 که خیر و بر او برسان نام خدا - بزم تجیب الله رئیس جمہور افغانستان بہاد و برین -
 برکت یزدان - نام خیر در ارسال نامہ عدم موجودیت - بر شایعہ ما بوجہ آمدہ
 امید داریم با در وقت شماره تیگور تان با شایعہ تماس حاصل نمایند
 و در مورد حیوانات و اعمیات کشور محبوب و مشترک میان افغانستان
 اصلاحات بیدستی یا تقدیم کنیم

موقعیت شماره تلفون خانوار بہاد برین تیگونی - بین خانہ دگی
 و یا از طریق پست بہاد برین معرفی نمودہ شدگانہ

اد برین نامہ دگی دانیسی جمهوری افغانستان در طایف متحد توار نایل آمدہ :

Permanent Mission of the Republic of Afghanistan
 to the United Nations
 866 United Nations Plaza, Suite 520
 New York, NY 10017
 (212) 7541191/92

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تلاش محترم محمدحسن کاکړ ۱

از بدبختی که در واکه پاشه، کلاشه و خاچ بزرگ، سابل و دان مشهور ما با شما بوده، امر خودتعالیم که اکنون نوشتن میسر میگردد تا همه بی از اندیشه های ما با شما در میان گذارنده واز شما پرچیده براه افغان بشخصی روگردانید + طلب مشورت نمایم +

بعضی از یاد نهاده است که اندامها که راهی، جنگ و عشی و بیژانگر میبویند + هر عساکر و افلا + یک بگر گرفته، بعد از دست بردن و خدمات اقتصادی بزرگی را تحصیل نموده است + در اول این سالها بعضی از نمایان + چون تا به حال رسیده و با مسئول شده اند و بعضی از این نمایان + سلطان در کشور پیوریه تر + خانصرا که امانه خود گریه نموده و سرزمین های بیگانه سرگردان و سها جرات + پلی با جنگ آن + حتی هم سلسله جنگ ویرانی خاتمه نیافته است +

برای این همه بختی برای افغانستان + هر کس طبل بد افلا به ایاز میبویند + حرکت + تصور نمیشد همین موقع آن باشد که بی مسئولیهای این یا آن طرف حرف میزنند + از این امر جز تشدید تداوم آن اندام خونریزی چیز دیگر نشود و درست + در این باید + همه بگوئیم تا راه بیرون رفتن از بحران خونین موجود را جستجو کنیم + مردم افغانستان میخواهند بیست از این قوانین انتقامجویی های درگزار شوند + آنها از شر آن همه بد علاج توار + از بد تا بشانند در پشته آن گذارنده تلخ را فراموش کرده و خود + ساختن یک آینده زیبا + تصور و سرکته برای خود و نسلهای آینده + تصور نمودند +

بدیهی است که عوامل خارجی بیشتر از عوامل داخلی در تشدید بحران نقش داشتهاند. از یکطرف مذاکلات مساجله + خارجی و از جانب دیگر سرودیدت قوای اتحاد شوروی، تحقق و تا + همسر اتفاقات مسلح + پایان داخلی را خراب میگردانند + سیاست اگر این در داخل و بیرون نمیدانند + بقیه + سیاست + ایالات مردم افغانستان به این چانه عین نمیدانند و اندامها میتوانند برای اختلافات خود پشراه حل افغانی و اسلامی را جستجو نمایند +

با دراز همین واقعیت ها بود که سیاست سالجم ملی سه سال قبل از ورود ما اعلام گردیدند و بی سرانجام، عمل آمد تا خیانتها و خائنانه ترجیح تجروهای سیاسی افغانی برای رسیدن به پند مسخ عادلانه و روان ارضی در نظر گرفته شود + برای تحقق این ایاز و سرگه اولتور از همه کم بود تا عوامل خارجی از صحنه کنار زده شوند + بیچین طبع + وقت + بیبسیوری افغانستان با نشاندن این نوبت عاقد جنبهای اصولی در یک کات صفا کرات ژرینو + زمین

- ۶ -

غند می‌افزایند. برای پیکارخانه را فراهم ساخت که بر اساس آن باقیست تمام اشکال و انواع مداخله خارجی در امور افغانستان توقف باشد. بنابراین بین ائتلی برای جلوگیری از ادامه ویا اغساب چندین مداخلات ناخوشایند بوجود آید. بی‌شک مساعدت برای عودت ضرورت پذیرد. اما مهاجرین افغانستان به کشورهای فرانس، بریتانیا، اتحاد شوروی، پاکستان و هند مبادرت می‌کنند.

چنانکه اطلاع دارند آخرین سرریز همروزی حدود یکسال قبل به کشور خود عودت کردند. ولی سایر مهاجرین افغانستان را به خصوص هند، پاکستان و هند مداخله و عدم مداخله و نه تنها عملی ندارد. بلکه برخی شهرهای سرحدی هند و پاکستان مانند گندهار، کرمش و چلال ابراهیم و پشاور و سایر مناطق و مستقیم نیروهای مشترک پاکستان و هند و پاکستان و اوجیان و هاپسی سعودی قرار گرفت.

افغانستان مداخله و مداخله خارجی که از آنها حمایت می‌کنند. متوقع دانستند که در سیاست جمهوری افغانستان طی چند روز و مدت کمتر چند هفته پس از عودت قوای اتحاد شوروی به زانو در خواهد آمد. اما اشکالات یکسال اخیر بطور قانع کننده بی به اثبات می‌آید که در این صورت در روز واقعه بود و در عمل یک راه حل نظامی بر افغانستان پیشتر از هر وقت در کشور تا کنون به نظر می‌رسد. اما باید به خاطر این هم سیاست کلی بیستی برآید به فشار نظامی و تمهیدات اقتصادی علیه افغانستان ادامه دارند. که در نتیجه آن سیاست مردم افغانستان انزوایی می‌شود. این وضع تا گوار طی اثر هم تغییرات مهم و اساسی در سیاست بین ائتلی که به ایجاد فضای مثبت و امیدوار کننده برای یک آینده‌سازان و مرفه‌سازان جمع بشود منتج شده است. تغییر محسوس نکرده است.

دولت جمهوری افغانستان نمیتواند که به احد تغییر در امنیت دارد. اما در این جهت باقیست در اقتصاد و سیاست و اشکالات علاج خوبتر به آینده موکل کند. با درک این حقیقت که تا به این سطح و در مواردی نمیتواند بدون تعدد احزاب و یل و الینم سیاسی بدان آید تا مداخله و اشکالات همه نیروهای افغانی را مطرح نموده ایم.

تا به این زمان کرده ایم که مذاکرات وسیع میان دولت جمهوری افغانستان و تمام نیروهای سیاسی می‌باشد. جامعه مادر داخل و خارج کمزورگی خواستارنا بین سطح و قطع جنگ است. آغاز شود. مقصود از این مذاکرات فراهم ساختن زمینه نه روز یک کشور است. سرریز علاج به اشکالات همه نیروهای نیکو عمل می‌شود. در بین کشور است روی ایجاد یک شورای رهبری کشور که از غایت و شرایط همه نیروها نمایندگی کند. مواظقت میسر خواهد آمد. کشور است سرریز علاج همه چندان یک اشکالی شده است. با اعلام می‌شود که در خلال همین مدت حکومت نو تشکیلی دارای پایه سیاسی وسیع اجتماعی توسط شورای رهبری و تحت اداره آن تشکیل خواهد شد. شورای رهبری همچنان کمترین ضرورت قانون اساسی جدید و قانون جدید انتخابات را ایجاد می‌کنند.

شورای رهبری پس از تأیید می‌شود. برای اولین مذکور. نویی بزرگ مستوفی سرریز افغانستان را در صورت می‌تواند تا پرسود. های مذکور نور نمود موثر را به سرریز برساند.

- ۳ -

همچنین انتخابات آزاد • سرری • مسقط • صابری و همگانی پارلمانی بر اساس قانون جدید است
 و اینگونه در حکومت جدید بر اساس تطبیق انتخابات بر سببه حزب ویا اقتداء حزبی دارای
 اکثریت کومی نهاد پارلمان تشکیل خواهد شد و اداره امور کشور را بر اساس قانون اساسی جدید
 بر عهده خواهد گرفت • ما حاضر هستیم تا برای جلوگیری از سوء اعتقاد و نا امانت بین قانون
 در جریان انتخابات • نظارت و کنترل • تا کمترین بین المللی را بیده بریم •

بغض از حل ابرام خارجی قبیله • جمهوری افغانستان پیشنهاد کرده است تا یک کنفرانس
 بین المللی به اشرا افغانستان و همسایگان • کشورهای متبیین کننده موافقتنامه های ژنو
 روز های پیشی عدم اعتدال و سازمان کنفرانس اسلامی و سایر کشورهای در پی علاقه دهر گردند • این
 کنفرانس در مرحله نخست به منظور تصویب اشر بین افغانستان روی قطع ابرام همه انواع
 سلاح بطورین تخاسم به موافقت خواهد رسید و در قدم بعدی • کنفرانس مذکور به مقصد ختگی
 جدید افغانستان را به جهت یاه کشور به طرف راهی و غیر نظامی که در قانون اساسی جدید نظر
 تسجیل میگردد • بر حسب شناخته و اذرا مورد حمایت و تسنن بین المللی قرار خواهد داد
 تا صمیمانه عقیده داریم که در جاهای صلح و محبتهم تطبیق علی آن میتوان ویا بد با گزین
 در جرای نام و غیر واقعی همانها حل نظامی گردند • نوای صلح با از هر زمان دیگر بر وضعیت
 شریکه و قابلیت زمی خریه را علی یکسال دفاع مستقلانه در برابر آنها جهات بزرگ بر صلح شوی
 مشترک افراطیین عقدهات اردوی با کستان و آذربایران رهایی سعیدی به انیات رسانیده است •

با وجود ادامه جنگ و در پی ازات سخانه • جهالت صلحهمه ملی توانسته است فلسفی و
 اندیشه تطبیقها افغان را تسخیر کند و در طرف نبردهای افراطی جنگ طلب و امنی ناپدید
 رفته و شکاف بزرگ بوجود آورد • خویشخانه اکنون وضع نظامی و امنی در تمام نقاط کشور به
 آشفتگی در سه ولایت سرحدت را با کشای دوره آزارش گراییده است •

ما به یاری خداوند متعال به اتلای اردو جل نام تمام افغانستانی و وطن دوست به سامی
 جاد مسانه • خود بخاطر تا • بین صلح در دیدار با ادامه خواهیم داد و به پیروی این ابرام
 انسانی و انسانی و اسلامی • اعلان داریم • من چنین داریم که سیر قلب شما به جهت یکسو
 از شخصیت های دولت و مسو خادم انسانها همواره به خاطر درنگ وین بدوشی ما تا که طی چند سال
 اخیر کشور را در روند فر و برده است • هیچ بیسورد • همچنان افغانستان داریم که همیشه
 در راه همه یاتین پت راه حل انسانی و عادلانه برای مشکلات کشورشان بوده و برای غیرو مسلمان
 انسانها به دربار بر و جل د ماکرده اید •

من و سایر هموطنانار شما سرمانه در مورد اینکه تا جهت تبادل نیاز و مذاکره به کابل
 سافرت کنید • میتوانید از ناحیه سر و نیت میامی و نریکی تان و همچنان عودت مجدد تان به
 کشور محل اقامت فعلی از ابرام کامل را اتمه بایید • ما این وعده صادقانه خود را در
 مورد تمام شخصیت ها تا که برای ما هم بکابل آمده و در باره بر هم میماند • ایفای
 کرده ایم •

ما هم تا در روزی که شرایط شما اجازه سافرت به افغانستان را درین فرصت نمیده

- ۴ -

بنی از دنیا افتاد. امید است تا به این نامه هر چه اولتر پاسخ داده و از این وقت زیاد کتابها را
درین صورتیکه همه آنها را چه درین کشور چه در خارج کشور در دسترسوی ملک راه کوتاه بسیاری
تخلی کنند از نادریج نکند. البته بحالیکه نامه شما نزد ما محفوظ خواهد بود. من
کتابها را بهین علمم که با استفاده از منابع و مشورت در مشوره های شما و سایر افراد ایرانی وطن
دوست میتوان بنان راه حل را مدح نمود که از موافقت و حمایت تانیم مردمان افغانستان
برخورداریم.

بسیر غایبم اندیشم ها از طریق سرکوب ما هر آنچه غایب بودی شده است. اکنون
در پاریس در مسالمت زیمت با همی داشته و این امر فقط از طریق ایش و تان در کار و در مسالت
افغانستان امکانپذیر است. در چنین راه حلی همه آنها را تینفیر بود و در چنگل شکست بخوردند
خورد. بلکه همه آنها را پیروز خواهند شد.

برای شما و خانواده تان از خداوند بزرگ صحت و سعادت آرزو میکنم

بجایب اللہ
رئیس جمهور افغانستان
دانشگاه کابل
۱۳۹۸

کابل - افغانستان

/ دلو / ۱۳۹۸

۶۰۰۰

نامہ جوابیہ پوهاند محمد حسن کاکر

بنام خدا درگذشته‌اش مبارک
۱۲ جون ۱۹۹۰

نامه جواریه

بنا علی محترم نجیب الله
نامه چهار صفحه‌ای تاریخی ماه دلو ۱۳۶۸ تا که توسط نام
موضوع ۱۲ - برین ۱۹۹۰ هیئت نمایندگی دریمی جمهوری افغانستان
در ملل متحد با درس تحقیق من چند روزگزارت من دعوت به مقبول
هواری زنگنه شده بود با آنکه به تاریخ ۲ ماه می در آن درین
من رسید. تشکر

نامبرها از شش بخش عمده مقدمه، تجویزی برای حل قضیه
افغان، و دعوت از من برای رفتن بکابل، عرض بیاد نظر
در باره موضوع افغانستان تکلیف شده است.

رفتن من بکابل جزء عودت بیرون ها رفتن به افغانستان
که از سوی دلائل ملل موقت ترک وطن کرده اند. دیباچه‌ای
منظور است به شدن شرایط زندگی عادی و معیشت در افغانستان
اند تا چون عاقل خود برگردند، ددو ایجا گنود در آن
شده ایجا برگرد. بنا بر آن اکنون قرار خواهد عیش تا از اینجا

نظر خود را با ارتباط به تجویز شما به ترتیب دین تقدیم نمایم.

در مقدمه نامه که اولین ترین موضوع روز موفوعات استگانه
را تشکیل میدهد، بر وقایع دردناک وطن از دیدگاه خاص نظر
از روی خود بگفت. لایحه چند اتم در باره آن در اینجا گفتیم.
بنابر آن در اینجا موثقی با شما عنوان میکنیم که بگویند: «تعودی
کنیم اکنون موقع آن باشد که روی مکتوبت های این یا
انگوش حرف بزنیم.» ولی بنحوی هم حرف هیتقدیر یا دگرگونی
که همچنین بیکه تجارب کشان ولده گویان در هن موفوعات
از آن بی تاثیرات فرودان ولده در این تاثیرات و تمی زیاد و
شدید میباشد که ایجاد موضوع مورد نظر زیادتر، بچیده تر
و دردناک تر شود یا شد.

تسکانه قضیه انشان امروزه عین حالت تراجمی
را دارد، بحدیکه ظاهر آن شکل لایحه‌ای نمود گرفته است. موضوع
بسیاری لایحه‌هاست که قدرت های خارجی، بویژه ایالات متحده
در موفوعات در ضمن انشان؟ مدافعه بخود، و هنوز هم می‌تایند و
در اثر این مدافعه و تعدادت برحق انشان ها که حق طبیعی شان
است، خود وطن شان در معرض خطر است کسی در آن شده اند چه کنیم
تاکنون، بطوریکه شما هم یا آن مختصراً اشاره کرده‌اید بیشتر از پنج
بسیون تن در وطن های دیگران، و در حدود دو بیستون
شان در داخل خاک خود مهاجر شده اند. بین ۱۳ تا ۱۵ و ۱۵ تا
۲۰ در جهت جنگ کشته شده اند؛ شاید دوا صد و دویست تک

بندی و ممکن در حدود پنجاه هزار بندی اعلام خود کردند.
 از آن بعد مردم شورگان و پهلوانان و پهلوانان ها بیکدیگر شدند و
 قدرت قدرت بر کسی در جری درشت با در نظر داشتند
 کسی کسی موجود که خاص قابل یاد داشت است؛ ممکن در حدود
 یک ملک از آن میسر شد یا چند - نزد بر آن از کودتای
 خود تا گمان نشستم تا در شوروی بر افتادند به صورت لایحه
 و از آن بعد یا کمی قبل از آن ها از یک کسی ترین حقوق
 زندگی خود مردم گردیده بودند، بحدیکه در دوره اول نه از آن
 بیان و نه از روی اجتماع درشتند و نه خود دهنه بایکدیگر نشان
 می در درون نشان خود معون بودند؛ و نشان نشان بکرات
 از طرف خود های اینتیج و اردو تلوشی میشد. این حال با علاوه
 تخریب بی کتبه و کهن مورمان در مجموع برنی و تمامی تمام کتبه
 کانی تمام شد و حکومت از هفت بکلی تخریب گردید.

در همین حال در جهت یوزترین هم در دوره تقویت
 تعداد بیشتر طرف های منظم برای گرفتن کردن حکومت و گردنی از
 یکدیگر ها، مخصوص گوید که در لایحه بر قدرت های خارجی
 تنگی شده و قدرت های خارجی یا استفاده از این حال گویند
 با در نظر داشت منافع ملی خود از آزادی محل تنظیم ها را تمدید نمایند.
 در بیعت عوامن خارجی در بر دو جهت در فقیه از آن
 بهتر شده، طوریکه شما هم بیان اشاره کرده گویند که «عوامن
 خارجی بیشتر از عوامن داخلی در تشدید بحر آن نقش داشته اند.»

در نهایت موضوع صلح نفعیه افغان عمدتاً از قدرت افغان‌ها خارج شده است. اگر تا بر قدرت‌های خارجی بسته گردید، یا آن‌هم طوری که بتوان گفت:

که غر طوم دی په سگری لدر خسته،
ناید مایوس دخی دگر دند و باید پیوسته یی طوق حل بگران بود
و بینه هوشمان خوگ.

که قسمت دی دزمری په خوسگی و دگری
دزمری په خوسگی مه پیر بزره عت.

از بنیاد است که ما می‌خواهیم برای جیتوی یک راه حل
(قطع جنگ و تشکیل یک حکومت قوی و لبرای کافه عواید)
که در افغانستان ۱۹۷۴ نام «جیتی ملی» اعلام نمود. رسیده علوم
های ادبی در راه راست یی ببرد. دی از آن‌جا که هنوز هم مردم
قبول تمام طرف‌های زیدرض افغان و زین لغت و معلوم است با صلح است
راستی قدرت در درجه پنجم تمام طوم خنی این حقیقت را قبول
کرده پیوسته تقاضای صلحی دیگری بآن می‌افزایند که این‌گونه
اطری آن در این دعوتنامه شکل دین لدر خسته است.

« دولت جمهوری افغانستان نمیتواند که با صلح تغییر
فرهنگت‌ها و پالیسی‌های جانب‌تقابل در انتظار نشسته و ارتقاء
صلح خویش را به آینده موکول کند. یاد درک این حقیقت که تا این
صلح در کوکرتی نمیتواند بدون تعدد اغراب و پیورا از هم جدا گشتی
عیان آید، ما هم که در ستاد صلح نبردهای افغانی را التوا

مخبره ایتم -

« ما پیشها در دو رژیم که مذاکرات رایج میان دولت جمهوری
ایران نشان در تمام نبردهای یک نیمی حاصل ما در درون دفاع کوشش
خواستار تا بین هیچ قطع جنگ استند، اعزاز خود - مقصود از این
مذاکرات فراموش نکنی زمینه تدوین یک کنفرانس سراسری صلح
با شرکاء همه نبردهای دین خود پیدا شد. در این کنفرانس روی
روی یک شورای رهبری کشور که از عقاید و نظریات همه نبردها
نماینده می‌گردد موردت بسط خواهد بود. کنفرانس سراسری صلح
همچنان یک اثرش پیش‌تر شده هر را اعلام می‌تایم که در جدول این
مدت حکومت لوئیس استعدانی دارای پایه‌های وسیع رفاه اجتماعی
شورای رهبری دولت بوده آن تکلیف خواهد بود. شورای رهبری
همچنان کمیسیون تولید قانون اساسی جدید و قانون جدید انتخابات
را روی می‌گذرد. »

« شورای رهبری پس از تأسیس شده‌های قوانین مکتوب
لویه جرگه مشغول مردم ایران نشان را در دولت بنیاد تا رسیده‌های
تندر که عذر عهده در آنرا به شعوب برسانند. پس از تمام استوار
رسی، تنظیم اساسی و همکاری پارلمانی بر اساس قانون جدید
دایر گردیده و حکومت جدید بر یکسک نتایج انتخابات تولید
حزب و یا استخلاف افراط دارای اکثریت کرسی‌ها در پارلمان
تکلیف خواهد شد. در دوره اول کشور را بر اساس قانون اساسی
جدید بر عهده خواهد گرفت. ما هر هفته تا برای شورای رهبری

اعتماد و بی‌طرفی تعیین قانونیت در جریان انتخابات نظامت و کنترل
بیک گیتوین بین المللی را بپذیریم. ۱۱

«مختصره حل ابعاد خارجی قضیه جمهوری افغانستان از پیش‌بینی
کردن است. تا یک کشور بین المللی با شرکت افغانستان در همه تلاش
کشورهای تعیین کند. موافقت نه‌های ژنوه روی می‌خیزد عدم انعقاد
در آرزوی کشورش بکشد و سایر کشورهای دموکراتیک در برابر دولت‌های
در برنده نیست نمی‌تواند ازش بیگ در انتخابات لوی قطع ازش
همه انواع مداخله بکند پس تمام موافقت خواهد رسید در تمام بعدی
کشورهای دیگر موافقت حقوقی جدید افغانستان را بپذیرد یک کشور
در بین دیگر نظامی که در قانون یک‌سای جدید نیز تعیین می‌شود برکت
نست خسته و آن را مورد حمایت تعیین بین المللی قرار خواهد داد» ۱۲

هر افغان که طردار حل بران از طریق مذاکره و دیپلماتی
باشد این پیشنهاد را تا دیده گرفته بتواند در بین‌ها بر زمین است
تمام یابی فکر خواهد بود که تخمیناً این پیشنهاد است برای تمام
جوانان و بی‌فصل قابل قبول بود و بخواهد.

پیشنهاد دیگر در کسب رنگ می‌یابد مورد توجه قرار گیرد یکی اینکه
پیشنهاد حل مسئله را از طریق مذاکره بین «نیروهای زمین‌خوار»
بر طبق نظامی ترشح پیدا خواهد بود دیگر اینکه این پیشنهاد و نظریه تمام
ه‌یکه تاکنون از طرف شما پیش‌تر است. شش‌شنبه بوده نمودار
زبانی از موضوعات را که محل مسئله ارتباط دارد در بر دارد.

۶

و در نهایت بر آنجا که مکتب‌های مغرب، و تحفیم آنکه در این
 بدین صورت یک شرط را نفعی بگردن بنی بر او داده می‌رود و می‌گردد
 اما طریقه ای را که برای تحقق کار داده می‌تواند عرضه کند این
 اصول را بر آوردن می‌تواند در این نفعی را که می‌تواند
 می‌تواند که بر روی بر آن گرفت می‌تواند.

اکنون حال بگردن از طریق مذکور، بی‌طوری مرجع شدیم که
 حرف‌های دیگر در ضمیمه علی ۱۶۶۵ که از فرج‌خواری خودی
 از افتاتان میگذرد در حال این است. بنده؛ ارادت ما هم بر او
 کمال را هم بر مردم افغان چون عکس‌های کور حواله می‌نویسد و
 زیادی از عطف آن ندهد و مکتبی از آنجا پارسی‌های ارضی از طرف
 خود افتاتان می‌کنند. در همین حال از ارضی گونه‌گون بنی
 می‌تواند در بعضی حصص کند قحطی از آنجا افتاتان را باقی
 نسس جوان از طرف دهی نفعی ابتدا ای مردم شدیم. و بیفته
 بر غیر محمد الحق «علی در حال است»

درام این تراجمی می‌تواند بر ای هیچ افتاتان
 از آنجا که خدمت هموطنان را شمار می‌دور کند می‌تواند
 از این تا این قوی باشد.

است. ایوان پوزنتون، یادداشت که تحت عنوان «بنابر دلایل، هنوز هم
به مذاکره با حکومت کابل حاضر نیست و پیشنهادت را که تا از تاریخ
۱۱ محرم ۱۳۸۳ تمام در راستای ملی و «تقدیم نموده و برسد» در اعلامیه‌های
خود در کرده و حتی عمده‌ای هر یک بجز نظامی تغییر احوال دارند.

محمد ظاهرشاه، شاه سابق که فرورسگری در صفت ارجوم پوهاندا
نکند، بهادارین مجروح یقانه قضی است که روزهای گذشته افغان
ها بر خود در پیشه، میگوید: «تجیمی کوششی نظام لایحه پیکار
کمی باقی دی.» «با مانی صفت لایحه میدی، رئیس حکومت دولت»

با الفاظ صحیح بدویم بارزه نظامی احوال دارند و میگویند: «
ما برتر با دو گروه کوشش خلق و بر جمع تحت همه گونه شرایطی
استعداف نخواهیم کرد بلکه با اعمال فشار و تشویق بارزه نظام
کوششی را در کشور خویش می‌کنیم چون حواصیم است حمت، «در هر یک
استاد و برهان الدین ربانی، الکافان صلح استی که نفع افغان
را دست زوش با کوشش به میخواند»

پس ظن که دیدیم می‌شود، از هدف بنی حریف‌ها نیاید
است. در این یکی از پانزده تریب شکل درگاه در راه صلح موضوع
روز طریق سیاسی بشمار میرود. شکل دوم به افغان قدرت‌های درونی

۹

در مورد راه‌های رفتن به پست، که بزودی بران کیفیت می‌گردد.

در میان باید چه کرد؟ سوخت نمی‌در خج پست که بیگونی است: «دوست
 جمهوری رفتن است تا بتواند با امید تغییر وضعیت؟ و پالیسی‌های جانب
 نظام در ارتقا داشته. ارتقا درت هیچ خوشی را با آینده نمی‌کند.»
 برادری هم یاد در نظر داشت دوام بچران دعوت قب فرزند آن اکنون
 بیشتر روز عودت دید جتجوی راه حل روز راه عودت دست است
 لوزی شد پست. بن بست در لوزی، ارادت آبی کور، بی اتفاقی‌های
 رفتاری بین شرکت بهوز بنی، ترا جیدی‌های دیگرش تو را غم
 فرخنده‌اش زیا در آن ضمیمه قفسه را از همه جنگ می‌زنند که
 در زمانه‌ها در عری بزرگ سیاسی انتقاد در پست. پانزده روز
 قفسه حرف از راه انتقاد کنی و برادری اعیان و اینک در لوزی
 از دست در پست. امام خمینی ایران علی الرغم سوخت گفت خود در
 برادر ^{عربی} با طرف ^{عربی} بنده اگر هاشم به سبزه رسد هم وقت محمد (ع)
 این خوشی را با بیجان حد سبزه بگیرد و نیم قرن پیش از امروز
 برای مسلمانان شرفی گذشته است.

اما کن پست لا ارتقا درت هیچ نمی‌دیند و یا ارتقا درت هیچ
 نش به از حد طرف دیگر یک پیش خود بدون همکاری تمام جوانب
 فید حل دستور می امکان نمی پیدا کند. هر یک جنگ
 قطع گردد. حکومتی بر بنیاد قاعده و شیخ میمان آید.

دو بار چهار کشور ویران شده، افغان‌ها نگرود. در غیر این نوع
 همکاری در مادگی برای همکاری، طوریکه شما باقی بماند.
 « زموهنز دهبوار له مطعوی رو بین اعلیٰ بعد نه را بعدا
 شوی جریانات در درسی خطر بکار نهدی دی چی که افغانان
 به چینه پها بکار گوتی پوری نه گوری. بی بی ملی معالج
 بی نده چی قبی دانفستان بقا در بین اعلیٰ رو مطعوی
 مکتوب تابع شوی. »

برای اینکه « اجکارات مع... تا رتاس بران
 شد بتواند یا به بگیری جامع گردد که بخش درستی داشت که شوی
 افغانان خود، بکار من توقعات مرد قلم جوت، تشکیل حکومت
 می کشد می بدون اینکه این طرف یا آن طرف یا قدرت های
 خارجی در آن رکن نفوذ کند، یعنی دو کمان از گردی مرجع
 سخت نظارت بر سره ملل متحد دیا کورم هیئت دیگر بین اعلیٰ
 تا بین قبیل بر روی طرف های ذی فضل بماند آید. برای
 تحقق این مامل همی است که قدرت های خارجی با
 انزواف که اعلیٰ نفوذ در طبقه افغانستان زمینه آن را
 نتعداد نند؛ تسویلات مدغم در « رتکارات مطعوی
 آورده خود، و ملل متحد پرورسه تشکیل حکومت را نظارت

در قسمت زمین‌سازی عملی همی است که قدرت های خارجی
 اصل حاکمیت ملی افغان را که در تقارن های خود بیان کرده
 دارند در عمل بپذیرند. قدرت های دیدار در تقارن افغان
 به دیپلو کور و دیر ^{تاریخ} دن سرمنشی ملل متحد، چنین تقاضای
 توابعات ژنیو در بریل ۱۹۹۸ چنین دیکو هم دارد بود
 حکومت کور و دیر در یکی از تقارن خود در ^{تاریخ} سرمنشی
 (۱۳ - بریل ۱۹۹۰) بنویسد که در ژنیو تمام آنها بیکدیگر در ارت
 و تراکت کرده بود و بگفت یعنی گفتند که بعد از خارج توانی توری
 افغان و مجال آن را عرض دادند و گفت که از حق گفتند و بیشتر
 خود از ادانه استفاوه کتبه.

این یاد نقش اتی و خودی در بنجورد بیشتر روز پر کنور وید
 باشد. اتی و خودی باید بر طبق قوانین بین المللی کسومی
 توابعات ژنیو که خود یکی از نفین کنندگان دوگاه آن
 است. در قسمت زمین‌سازی با قدرات فتنس ذیل برادر
 سرعه ^{نشر} و یا افغان تمام با حاکمیت سرعه بین المللی در
 رفت و شد افراد و ارتقای اموال و غیره مگر از اجرام نماید؛
 تعداد دیپلمات های خود را در کابل که به نخستین مارک فرمی
 نمایند و اس رئیس آنها بگردد کابل (۵ جون - ۱۹۹۰) در ۱۹۹۰

500 نفوسند اگر با برکنش افغانی در مکتور بر نمی‌آید
 دست کم تعدادش از ۱۰۰۰ نفر است؛ تعدادی که خود را که نام «افغان» در
 در دست است مکن و نظامی در کابل و دیگر شهرها و بعضی در کتات
 دیگر بین ۱۰۰ هزار و چهار هزار تخمین نمودند. تعیین عدد
 و تعداد اهل یا قیامند را یا خود یا حکومت کابل اعلام نماید
 تعیین آنها به معنی ندارد است. ده‌ها بار وارد کرده بتوانند که
 بدست آنها هم بخاطر محدود بودن بر دژهای افغانی
 و هم به یک طرف بودن افغان؛ یا آنها قدرت افغانی
 شود. حکومت وجود آنها با اینکه در تعداد زیاد کنیم در افغان
 موجود هر افغان را یا این فکر می‌آید که آنها همان کورده طلبی
 یعنی حکومت معالج می‌افغان را تعیین می‌تایند و در عدد آید
 که وقتی بر دست تشکیل حکومت را می‌آید، تبع حکومت کابل
 و شوروی و عمای نمودند.

اتحاد این اقوامت در طرف شوروی بدو شد
 تا اثرات فراوان در قسمت زمینگی‌های حل نشده از راه
 مذاکرات خواهد داشت. از جمله در دست و این تا اثرات
 آن خوری و نهایت افغانی خواهد بود.

الف - جمهوری پاکتی یا اتحادی و اقوامت شبیه
 تشویق در باره خواهد شد بدون تک اتحادی از آن شبیه

از طرف پاکستان برای تمدن زمین صلح فیه از راه آنگه
 و دیپلماتی با آن اندرز بهم بخت آنکه از طرف آنی دلتوری
 بهم چشمه در صورتیکه خوردی یا قدرات فوق‌الذکر بپردازد
 پاکستان هم با همان غایب یا آن خواهد بود وقت اگر چنانچه
 غایب یا آن را یک از طرف آنی در کشور می زند فلنجوی
 اریکا در پاکستان نمودی بر آن وارد خواهد آمد، تن خواهد بود
 اگر این هم موثر واقع نشود در صورت خوردی بتواند آنی و
 اقدامات خود را در زمینه یا آنی و اقدامات شبیه از طرف پاکستان
 مشروط نماید. اما آنکس فایده‌های آن بحد که اقدامات
 یک کشورها در واقع نقش اصلی در برابر با همی‌های خوردی
 در آنشان چشمه. بنابراین استنتاج شد، بتواند که اگر خوردی
 با قدرات فوق‌الذکر بپردازد، پاکستان به خوردی از آن
 یا قدرات شبیه خواهد بود وقت، اگر آن چنان می‌شود که با نفع
 فیه صلح کند، خواهد بود درین به همی که نقش این دو کشور در صلح
 فیه مخصوص بهم چشمه، چنانچه که او در این راه با نفع خود
 نمود: (صلح فیه از آن) صورت گرفته، به همی که در وقت
 خرید نه تنها خروج خوری خوردی، بلکه تا حدی در آن کام
 بین المللی را در نظر داشت، تا از آن با او قادر بود که

که اخلاقیات ذلت‌آلوده خود را رنج‌کننده و ضعیف این کار
را درگرفته چندین مرتبه اجرا نمودند. اگر این چنین
می‌شود دلیلی وجود ندارد که شکست‌آلود و رزاقین مزدگر
ممکن نه شود. //

ب - آتی از اقدامات مشخص رزاقین شودی کرد
باید نگار یافت، حکومت نظامی اعتبار خود را در حکومت
نظامی تاکنون از اعتبار و شرفیت برخوردار است
حکومت این هم در وضع در این است که بعد از تجاوز شودی بر
رفتار نشان حکومت کابین برود و نوع نظامی آن بیان کرد
رفتار و هر دو کار را مشایخ حقوق این نمی در اصل است
من خود در نوشته میم آن از میدانند هر قدر که قوای نظامی شودی
در جنگ با رفتن‌ها دیگر شده بهمان اندازه حکومت کابین بی اعتبار
در مردم تجزیه شود. مسکومت یا بیرون شدن قوای نظامی از
این کیفیت در همان کاشته خود. بعد یک بعد از آن مجموع در این
دست‌ها جهات جنگ دیگر با ندارند، مابقی‌ها در دست دور بینان
جنگ در برابر این کاشش محکومی بودن شده است. در این میان
اقدامات که در کابین است بنام «آشنی ملی» باید نمود تا با
درآمد خود ولی بر وضع بحران طور پستی حکومت نکرد. و گمان کنیم

می‌رود. علت آن هم گنجینه حکومت و هم این است که برای خودی
 افغان‌تشان را هنوز هم کاملاً ترک نکرده. آن‌ها خود را برای انجمن
 بدون کشیدن خودی نظامی خود را از راه‌شان درین دست‌ها
 بنیاد بزرگ و اعطای انواع پولی‌های بیشتر تر به همان
 بیشتر از سابق خود هم بر حکومت کابین نگه‌دارند. سوزن‌ترین
 کاریکه می‌دشود برای انجمن تشویش بر حق افغان‌ها
 وزیرین حد فقیه افغان‌تشان را از طریق سیاسی می‌توانند
 بی‌اندازند، حتی آن‌ها را قدرت‌هاست. که در فوق ذکر کردیم
 افغان‌ها در اظهار این تشویش حق بجانب اند. خودی
 که یک ابر قدرت است بجز اینکه بر قدرت جوی آن ناسون
 بود بر افغان‌تشان تا تحت. افغان‌ها اکنون با این تجربه
 بیخ و بر خود دهی تشویشی که با خواص خودی می‌توانند
 در دهی بیک خودی خود هم، به ترسند گفته شد، بالدی شوم
 شکست است. چطور از آن‌ها، اشتغال کشور، در هایت خود بطور
 می‌توانند اکنون که علیه فقیه در میان ظهور است، و در دست‌ها
 علم بر فی از آن را انگیز می‌دهد، آن‌ها از قدرت یاد شده
 خودی شده به جز حکومت نمی‌تواند نمی‌شود، زیرا که خود

که میگویند که لا تقوای تلخ ما روز هو را نه دیتر نیرود که تر بود ۲۰۰۵
 قابلیت رزی خود را طی یک کس درج مستخدمه در برابر حمایت
 بزرگ روسیه قوای شرکت انرا طینت، قطعات برده‌های پاکستان
 و ایران و حامی مگوری با قیاسات رسانیدند. ۱۱

فنا بردن زمینه حل فقیه (از طریق سیاسی، حقوقی و
 دریا لایک بشماره شد، یعنی این خواهر بود که به تمام برده‌ها و
 طرف‌های ذیر فعل در افغانی که در یک شت می تا بر دارنده و عوارض
 با همی را یکت اصل قبول نمایند. شاید بعضی طرف‌ها و طرف
 به قبول این اصل نه قبول. اما اگر در ابتدا و فون می، و با هم
 دیگر یک با این مگور به پیش شود، اراده می افغان یا تعلیق و تعلق
 اصل حاکمیت می قطعی و تحقق یافته نبوده، یا همان تعبیر
 سایر کاتی افغان‌ها در چین ن لوزویه اربکا و شوروی برود
 خواهد شد. در اینجا ن فیده اثر روی که ام بهنگا و یا بخود شکل
 نخواهد بود، زیرا که افغان‌ها از این که یکت یکت درین یک
 و تاریخی از کانونشن ها، مکتب ها، و کور قور و مکتب اربکا و افغان
 و جموع در گوند یاری (سیاست یاری) یعنی از نه در اصل
 قنای یاری متنازع فیه، ماحر بهنگا، حکومت (پادشاهی) ام
 است تا آنچه متداوله طرف‌های ذیر فعل و دنیا یک است.

اما پیشادارت جویم در این بر جانب باشد از آنجا که بر آن
 ارتقا بر یک خون برتری های زیاد و تشدید بی اتفاقی ها و
 نفاذها در همچنان بر یک زیر فعل شدن قدرت های خارجی
 در ای ایجا متعدد فده من در آن در در عهد از هم تمایز
 که در پیشا دشام آمده است - سعادت خواهد بود در عهد موقتی
 در عبوری یا ارتقای در عهد در می -

در عهد موقتی یکا ترم و نظر عمل فیه در در حال مکرر
 طرف ها ظهوری باشد که رعایت رعایت فضای اتحاد و همکاری
 را بیان آورد تا در نتیجه آن طرف ها در واقع بقوی ندرت را می
 وضعه یا رقیب ها در بروز این اما در نتیجه فضای نوظهور منی
 که در سطح جهانی پدیدار شده بوقت که بر مروج افغان تاثیر
 سیاسی در در در آورده - موفقیت در عهد موقتی موفقیت در عهد
 روی را در بطن خود دارد -

پیشادارتها بنظر اینها - هر یک بیشتر نذکار با است خوب
 منجم بوده - غامبی را در بر دارد که باید در من مروج نوزاد
 اما در اصل بر یکسانی استوار است که از روی چهار دلیل دلیل
 کجاست رئیس نذکار - قبول شد نخواهد توانست -
 ۱ - پیشاد موقت حکومت شما را بر موقت بروز خن استوار

- ۲- بشپنا و در یک نقطه بر اهل حکومت ملی استوار نیست.
- ۳- چون در پختن د حکومت موقتی در مرزها کمبوری باید
 مرزها نیرودهای را نمی‌توان تشکیل شود یا شود. این حال نفی است و
 عرض گفته بر روی رسیدن به مقصد نهایی حکومتی که در نزد تحمل عادی
 عوارض است.
- ۴- مزید بر آن چنان یک نوع بطرف بین اهل درون و بیرون
 نشود است که در شرح برداشته بر آن موثر است نظارت کند.
- ۱- جنبه د به سیاسی موقوف حکومت تا را بر درون ممتازی که از
 حکومت نمی‌تواند این امر حکومت لایق است در کابل یا بر جاها خواهد بود
 و شورای چند بعدی نظامی (لرود، پلینی، خاد، خا زردی و
 جوزجان) و همین می‌تواند در وگرس آن خواهد بود. این حال کم
 و بیش بعد از تا میسر حکومت لایق هم بهیچ ترتیب خواهد بود. در
 می‌تواند و قوه‌های چند بعدی نظامی مجموع خاد (یا اولاد) که در واقع
 پایه د حکومت کابل باشد. اعدادی که از این در و عوارض
 در برون حکومت باشد. در هیچ تعداد نمی‌شود که خاد یا کبک بقیه افغان
 و شوروی بر سرستی که در درون در آن هم می‌تواند بر آن استواری
 می‌باشد. بطرف مانده بتواند اثر نمی‌دارد معمم یا شاید فقیه افغان
 از طریق سیاسی صل شود. و جنبه‌ها را از طرف اربوزین بحث است

خدا که بوی خود باید در شفا عار از زمین بود. خادک‌ها
 شاید بگفتند که وجود یک شفا گنجینه‌ای است که در کنار
 کوزه‌ی سلفه جزو حکایات شده در انقاسان هم وجود این چنین
 در شفا بر روی حفظ نسبت کوزه‌ها در شفا است تا شفا این سخن
 شان در یک معلوم رفتاری اکنون همه‌شده است که عرض‌ها در چند
 در شفا می‌بماند طرف‌های ذی‌فصل و یا از طرف حکمت بوقت بحران
 آری که شکل از کوزه‌ی برافشانی غیر مستقیم باشد؛ بودیم آن
 سبب از طرف رزق در انقاسان باشد؛ امروز آن کوزه‌ها در
 ظرف‌های کم‌عمق یا توده‌های شش‌پایه‌ی دارگی شود؛ و در بر روی حفظ
 آن حفظ معیشت ملی در برابر خطرات خارجی پیدا کند این کوزه‌ها
 و نیز اضاغ و در روی در یک حکمت قرار گرفته‌اند و در اردو
 عرض‌ها در تازه‌ها معمول شده‌بودن از این شش‌پایه‌ی بدین‌نام
 حزب رگمی در ای‌ده‌ها هم تکلیف‌های خیلی که قرارش است نقل
 از وی «موضعی ملی» باشد بدون ان‌های خار مفهوم در شفا
 نمیتواند، زیرا از طرف نظر از سابقه‌ی غرق‌ی‌ها عنوان قرار گرفته
 است و گفته‌اند «... در رزق از اولاد کابینه یا لغرض از
 عاقل‌ها به‌زبان در یک شفا نقطه‌ها بیک‌بار است» داد
 در یک چاشنی‌ها و یا شفا، شریک‌ها است می‌خودم و می‌

هم به طبعی که «داده برتر یک ناموزن از درون حکومت»
 زمان‌های دیگری پس نزدیک‌تر از حکومت به وجود آمده که
 قدرت حکومت در تقاضای یا توانمندی از آن است...»

۲- نهاد در ابتدا گفته اند که کنونی بن اساس و موفق صوتی
 جدید افغانان را محبت یک‌گانه بطرف درامی و غیر نظامی که در
 قانون اساسی جدید تنظیم می‌گردد، برکت است غنّه و لکن را بود
 حمایت و تعیین بن اساسی قرار خواهد داد. «چنان بنیاده شود
 که شامش از پیش بعد که در ابتدا که افغانان باید محبت
 یک‌گانه بطرف درامی و غیر نظامی» در آید و کنونی بن اساسی این
 حالت را «مورد حمایت و تعیین» قرار دهد. اگر این پس از خود
 «افغانان غیر مسلح» «مورد حمایت» کند و بنجمله کنونی می‌آید
 بیکر افغانان برای ابد یک مسخره و کنود و بر تبدیل خواهد شد.
 این نظر بنا بر آن منافی هیچ حکایت ملی افغانان نیست. محدود و بر آن
 این غیر مسلح شدن افغانان در هر یک صلح با کنونی بر اثر بر نفوس
 ترادوی تر می‌گردد. در این کنونی می‌آید در با انواع شرف‌زایی
 رنگه‌ها چیزی باشد. انتظامی نمودن بود؟ تنها در صورتیکه افغانان
 غیر مسلح گردد، «مورد حمایت» دیگران در وضع خود استعدادهای
 ملی حرف نهم موجود خواهد بود. نتواند شامی هم در پیشند و

۲۱

دره نقره بی خود که تیار پنج ۱۵ فروری ۱۳۰۱ پیش گرامه است
 نشان غیر نظامی سابقین ارتقا نشان را تجویز نموده است. البته صرف
 شوروی در باره ارتقا نشان در فرج است. شوروی شورکت با توجه
 نظامی ارتقا نشان را خلع نمود ساخته نیز تا از نگاه خود قرار دهد
 اکنون بنام نفین بن الملکی بنخواهیم یعنی همان حرف را از او دادند
 در حالیکه بر نفین بن الملکی هیچ اعتبار ندارد نمیتواند. این شوروی
 ارتقا نشان تمام به قبضه های جمع عمومی صلح نموده پس بر اینکه شورای خود را
 از ارتقا نشان خارج سازد. گوش داد؟ آیا ارتقا نشان ها تجویز شوروی
 را با یکدیگر و عزم احین خود از ارتقا نشان طرفت؟ پس در حالیکه شوروی
 متوجه باشند ارتقا نشان های خود هم قوی تر، مسلح تر، و هم بسته تر یعنی
 ضامن بقدرت، حاکمیت ملی و زندگی بر اقتصاد، اندویش، در برهان
 موفقیات ارتقا نشان بر لغت، بلوغی، غیر نظامی شدن، یا نظامی شدن و اول
 ارتقا نشان قابلیت قانونی و حقوقی خود مردم ارتقا نشان است که
 در صورت لزوم در همه زمینه‌ها با عدولت و انصافی خود آن را
 مورد کت و نظر قرار خواهد داد نه اینکه کتوانی بن الملکی را
 کدرم عینت دیگر خارجی حق و عدولت بحمت و بقصد بر آن را دادند.
 ۳ - در صورتیکه قرار بپوشاند شما حکومت موقت از طرف شوروی

اصراری « مرکب از « تمام نیروهای سیاسی »، آقای ایمان‌گیر، این
 حکومت نه اینکه در مورد تشکیل آکینده ملی بیطرف نخواهد ماند، بلکه
 از محله تا حدی سخن نضای کرده و در ارم بر روی زمین بی‌قیمت نهایی
 برود، نخواهد توانست. تشبیهات و کشمکش‌های جدید و شدید در این
 آن خواهد شد. در بعورت آقای برادر و قایم‌مقام که اکنون
 پیش‌بینی شده، نتوانند، بپردازد که ممکن تمام بر دوشه بی‌قیمت کسی یا
 عمیقاً تا فرساخته و تا بدهم از این بود. برای اینکه از این
 آقای جلوگیری شود، یا شده بهتر خواهد بود حکومت عبوری در راه
 محو انتظامی قرار تجویز گوید و نیز با کورم تجویز شایسته دیگر
 ایمان‌گیر، که امکان اصطلاح در آن بگذرد، یا شده، کورده
 در تابستان ۱۹۶۸ برای تکلیف یک حکومت ملی بنی بر پایه‌های
 وسیع بنیها در کرده بود که در دوره انتظامی حکومتی ترکیب از نظام
 غیر مستعد را دارد در کشور دارای ایمان‌گیر، یعنی این تجویز
 این بود که حکومت کاملاً هابی خود را باین حکومت واگذارند، و
 مثل طرف‌های دیگر در انتخابات بهم نرسد. چنان فهمیده می‌شود
 که بنیها در این کار ادوات گفته شده، یا شده، بدون شک
 به‌طور ازم سیاسی و ششم پارلمانی آن قابل تأیید و برای

افتاتشان هم معلوم و هدوی شده است، ولی از آنجا که بین
 خودی و بیگانه در اینک و آنجا تفاوتی است، فرادون است، مدارا اینکه
 خودی و بیگانه یکسان به تجربه شده، ولی اعتبار و نفوذ هر دو برابر خود هم
 بر حکومت کما بین مستوی باشد، مادی نگار است، اما چنانکه در حزب رنجی
 در رژیم کما بین تعلق بیگانه، در افتاتشان علی و قایل قبولی نخواهد بود
 در بر حال حکومت موقتی بر طبق پیشنهاد کورود و در موقوف حوزا
 بود تقدمات تشکیل حکومت ملی را تمام کرد، ^{چگونگی} نتیجه افعالی حقیقت
 رژیم حکومت موقتی قرار خواهد بود، حکومت آریند، ملی شدن نخواهد بود،
 در این حکومت بحیث عاملی در یک بنابرین حاد فاعله خواهد نوشتند یا
 فقط بیطرفی و با همکاری دولت فقه گران طرفی پذیرفتن یا
 استفاده از کارگزارانش، بی قدر اول از قبیل جوگها، کنگسون ها،
 و قانون کشی جدید با در فقه حکومتی را اینجی بر او تمام است، آریند
 سزای، در سقیم بجهان آورد، و بهر آنکه خود حاکمانه الوداع ^{کاملاً}
 البته حکومت موقتی موقوف و مکلف خواهد بود که برای کشی حقیقت
 زمینه سازی نماید، برای تمام طرفهای پذیرفتن بگوشد، و در
 شهرها و اطراف چون شرایط را این آورد، که در آن برای تمام
 طرفها بموجب تورات و نظایر مقرر ملائمت فرستند، و اینک
 میسر باشد.

۴۰- در پهنه‌ها دشمن چنان قوه بهمن از روی پیش‌بینی نشود، و گویا
 تشکیل حکومت ملی بر پرده بعدی بی‌اشی نظارت کند در حالیکه بدون
 وجود این چنین قوه مرکزی قوه ملی متحد شاید بعدی بی‌اشی ممکن نبود.
 نمی‌گفتند که بهمن از ملی برگرداند کشور ۹۰۰۰ دینار در معدوم پهنه‌ها در
 کرده‌اند و بی‌اشی این چنین گفتند، نمیتواند بی‌اشی در حاد و ضعیف از نفس
 از بی‌اشی قطع نمیکند، بگویند تقابل دینار را در دوره از تقابل طول
 موثر نظارت وصل کرد. در شرایط موجود آنها قوه ملی متحد پهنه‌ها
 از عمده این چنین امور برآید. ملا متحد در این نوع موضوعات
 بحریه و کج‌بخت دارد، بودد احترام و اعتبار علی‌البت، و بصورت حاصل
 موضوع از نشان از جمله اهدا و مسئولیت آن است. متعجبان
 تو لطفات ژنیو، ایمیلو کوردد ویز را مامور گشته بود برای
 تشکیل حکومت دارایی پیام‌های دخیع شد عدت، بخرج دهد از
 ضد همکاری و حایه خود یاد و عده داده بود، کوردد ویز از طبق
 این ادعاه‌ها با طرف‌های دینار فعل در فضیله مذاکره نمود و بالخرق
 پیشاد جاسمی پیش نمود که اگر عیناً کوردد قبول دروغ عیناً، کم از کم
 برای برای مذاکره کند، می‌توانست، اما این چنین نشد، بی‌اشی
 تران بعضی تنظیم‌ها اصیت آن را درک نکردند، اما از شوری
 و پاک‌گشتن بر صدف تو لطفات ژنیو، و بیم بر صدف بعد از خود

25

که بگوردد و زود بودند در موضوع افتخارات پیش تر از پیش
 درخشان خود. اما پیشتر و هنوز هم بر جای خود در این ایجاب است
 تاکنون هر نوع بنام دیگر در زمینه پیش شد است. مانند لوله
 پیشتر و گوردد و نیز در تعیین شده به عنوان «موزون» به شرایط
 افتخارات در صورت موجود بوده است.

در افر کلام ارتوش مطالب اینهاست در غیر افتخارات
 عذر می‌گذرد.

۱- مذرت های زیر فعل خارجی مجموعی این روشوری در این
 حالیکه در بسیاری از موضوعات بزرگ جهانی با هم متصل نفوذ می
 شود که نزدیک شده اند. در غیر افتخارات هم چون راه شریکی است
 کند که افتخاراتها در نتیجه آن مجال کن را پیدا کند که بر طبق
 اصل حاکمیتی می باشد شکل حکومت و زیارت شکر بیانی تا می آید
 ارتوش خودی و بافتن در نمود نقش زیاده تری بازی کردن می‌نمایند
 این منبع اینها هم خواهد بود که در افتخارات در ارام یک حکومت مستقل
 می حاکم باشد. افتخارات در ارام، یا افتخارات شکی بر یکی
 آن ها و یا حاکمیت انارشی دریمی در آن بدون شک ظرات
 بر اینها هم ترمیم خواهد شد. افتخارات مجموعی بیانی شری
 در کوشی یا اینها و همچنان با ابران بعدی ارتباط است

۲۶

که بحرین در آن در درون سرحدت آن مقید شده بنویسد چنانچه
 بحران موجود هم آن‌ها را گفتن فرساخته است اما اگر بیاوردی
 یا پانگتن و یا هر دو با در نظر داشتی ای اتفاق رخات‌ها می‌آید
 یک خط ننگه از راه طرف‌های خاص خود باشند لازم این
 را در نظر دارند که طرف‌های خاص این‌ها از یک‌دیگر می
 بهره‌مند نخواهند شد، مثلاً لوب ارمنی در زیم کابل نشد.
 استقلال‌طلبی چنان تمایل قوی بجهت و معنای افغان‌ها را
 تشکیل میدهد که اکنون آن‌ها دشواری‌ها را تجربه می‌کنند و این سخت
 یا برپایان برزف دارد، و کوریکه تمایز یا اتفاق آن‌ها را
 گفتن شروع می‌کند یا در دیگر اتفاقات خود نظامی خواهد
 فرستاد.

۲- چون کردن طرف‌های متعدد افغان در مورد تشکیل حکومت
 مورد نظر نگردد، و در مورد همی علیه اتفاق در آنکندند در راهی
 آن هم دیده نمی‌شود، در آن‌ها که افغان‌ها بیست یک مرتبه تشکیل
 صفت حیات از نا صبه جنگ گرفتارند، و از آن‌ها که اقل
 دارد هاکیت ملی و استقلال افغان‌ها را تهدید و همی طلب گردد،
 باید آنها با سرنشینی ملل متحد همکاری کنند تا حکومتی نظارت

۴۶

ملک متحد با رعایت کامل اصل حاکمیت ملی و بدون تاخیرات خارجی در
 فضای آزاد و در کراسی عیان آید. در همین حال از آنجا که حکومت کابل تنها
 با توجه لغای خودی بر پا شده. خوب بر شهرها و اطراف مجاور آن آنهم به
 اتفاق خود حاکمیت ملی نماید. و در نتیجه مدت حود را که در گذشتارسته جمعی
 و الهادی و احضاق تخت و از مدتی از سیه‌نشی بزم «اشنی ملی» نگار گشته
 مشروطیت و قانونیت کتب کرده باید مانند ابوزین عرقی عثمان آملی
 یک حکومت تاریخی ملی با سرمنشی ملل متحد همکاری کرده قبول کند که پیش از
 اعزاز ندیده و تقابلی جای خود را بگنجد سرفستی دایم ندارد. نه با باطلت
 ملل متحد خواهد بود که خود مردم افغانستان از راه انتخابات سرنامی
 قضیه را رفع کند. در غیر آن ممکن گزشت زبان می‌لف و دشمنی حاکم
 ظریف را شدیدتر و حل قضیه را هنوز هم مشکل تر نماید. چنان مردم می‌شود که
 این راه. و یا گذرم راه به دیگر. باله بود راه حل قضیه افغان باشد.
 اما پیش از آنکه دهن دیران هوز هم دیران تر و همچو کسان معیت بده
 هوز هم معیت مدتر شود. و دنیا بر آن قضیه بجهت هوز هم بجهت تر
 گنجد بان اقدام نمود. تقصیر کنیم جنین را شفاف می‌کند.

در ضمن شایان بیشتر ملل متحد در پرتیسه عیان آوردن
 حاکمیت به نسی بهم تر شد. است که ملل متحد نباید راهبیت خود را غرض غمی
 در باره افغانستان ندارد. و با آن کشور های متحدند همچو کشورهای
 حایه در دیوار لغوم بند. میتوانند که حفظ گردان افزای بجهت

هیچ بی‌دین حرکت دین‌پرستان نخواهد شد. این حال همیشه
 پس‌اندازی مفسدین است. کشورهای می‌دور راتنا در داری
 مسکن که بود. امکان استوار حکومت را پیش از خواهد شد.
 علاوه بر آن همین بود سوخ هوا در دد که در لوه‌نوع به‌مدی
 یعنی در باره اعمار مجدد افغانستان در این شده به‌هم‌پاشی
 بگرد و برای صورت پیش‌تر از پنج میلیون به‌او باهیب
 کونک‌های پوی و قبیله‌ها در سایر کشورهای دین و قدرت‌لدا می
 در اهم نماید. هو قدر که بوشه ملل متحد در نیورد و پیش‌تر می
 خود به‌مان اندرود. حکایت کشورهای دین‌فیل گتر شد: بخرد
 صلح افغانستان تمام خواهد شد.

۳- طرف‌های دین‌فیل بیان آوردن حکومت ملی در
 صورتیکه طرف‌های دین‌فیل خارجی و دره‌بی برای آن معادله‌ها

۲۸

۲۹

یا خند هیچ شکل نخواهد بود اما در صورتیکه طرف‌های ذی‌بهر
 افغانی برای میان آوردن حکومت پس خود سوزنده و آگاهی
 نشان ندهند و در خصوص مصالح عدلی مملکتی و ملی را فوق
 مدار خطرات خاص گردی و شخصی خود قرار ندهند، ممکن نیست که آن
 موجود رنج‌خورد. هیئت‌های رئیس طرف‌های ذی‌بهر و در واقع
 هر دو نفر و تعدادی واجب نظر و حائس در مجموع و در هر دو طرف
 مسئولیت دارند. این آگاهی خواهد بود که در صورت دیگران نشکری
 عارض رنج ^{بجانب} با سوزش نه بین و تقدیم خواهد نمود. این هم
 بیجا خواهد بود که از کوه کوه کردی دیگران در این حال هیئت ملی
 و آن‌هایی خود را بی‌نیاز دانست. تاکنون نقشه‌های متعددی
 از طرف دومی از ادبیم تجویز و تقدیم شده، ولی هیچ یکی آن
 هم بپای تاتاقس بودن، دیم به یکسان لغت طرف‌های تعابیر مورد
 قبول عموم واقع نشده. تدویر هر گه حادثات و اتفاقات یکپارچه و ناقص
 که تاکنون از طرف برپا شده مشروطیت را به تدریج که در میان
 آن نقیب نشوده، و شاید در آینده هم نقیب نشاید، مگر آنکه
 آنها می‌و بدون مدار خد و نفوذ خارجی و در واقعیت امر
 محسن لراده محکوم باشد. و ما علینا ای البدخ.

یا عزیزم

محمد علی

نامهٔ دوم داکتر نجیب‌الله به پوهاند محمدحسن کاکر

شاغلی محترم، پوهاند، اکثراً محترم حسن کاکړه
نامه، مورخ ۱۲ جون شماری که بجواب، مراسله، ما، د لومړۍ ۱۲۶ من نگاهتسم
بودید، در یافتو، توجه و علافتندی مطالعه کردم.

د لابل، ترک، وطن، نزد، من، روشن، بود، و، ویا، همه، امکانات، میگوئیم، زمین، عودت
آبرو، وند، ان، و، حضور، و، د، ابعی، همه، هموطنان، رابه، ما، وای، شان، فراهم، سازیم. اما
د، رین، مرحله، د، عودت، من، از، شعاع، سایر، چهره، های، سرشناس، افغان، جهت، مسافرت
به، کابل، بیشتر، معصوبت، به، راه، اندازی، سلسله، تماس، ها، تبادل، نشر، ها، و، تفاهات
میان، افغانها، بود، است، که، بغیر، شما، نیز، ضرورت، آزاد، رجنین، احوال، حساب، مرا، کاملاً
د، رتد، میکنید.

د، مورد، آنچه، که، بحیث، پس، مشر، و، دفاع، کنونی، و، عواقب، تاریک، آن، نگاهت، اید
تشیبه، نظر، گامی، میان، ما، وجود، د، ارد، د، رین، رابطه، و، سایر، موضوعات، توجه، عمیق، شمارا
به، گزارش، اینجا، سبب، د، همین، کانگرس، حزب، ما، جلب، میکنم. چنانکه، خود، تیزهت، کردید، و
اید، ما، هرگز، اد، ما، نکرد، بایم، که، طرحها، و، سیاست، های، ما، گانه، وسیله، د، ستیای، به
صلح، و، آشتی، خواهد، بود، و، وای، آنچه، را، پیشنهاد، کرد، ایم، و، صمیمانه، معتقد، یم، که
اساس، خوب، استواری، برای، فراهم، شد، و، میتواند.

شما، مواضع، آشتی، ناپذیر، برخی، چهره، های، اپوزسیون، را، بر، سر، د، اید، که، بر
اتحاد، د، دولت، جمهوری، افغانستان، از، طریق، اعمال، فشار، نظامی، تا، کیم، میوزنسد، و
کمان، میکنم، از، زمان، خروج، قوای، اتحاد، شوروی، تا، کنون، راه، حل، نظامی، بارها، و، به، اشکال
مختلف، مورد، آزمایش، فرار، گرفته، و، بیپرده، و، گش، با، فشاری، بر، آن، نزد، همه، افراد، و، افعیبین
روشن، شد، و، امت، بد، بترتیب، آنچه، د، رفت، اول، بیان، نیارد، ارم، تعد، بسلات
بیشتر، د، طرحهای، صلح، ما، نیست، بلکه، تعد، بل، اساسی، در، موضوع، گیری، جنگ، -
طلبا، برخی، از، حلقهات، اپوزسیون، بسود، یک، راه، حل، صلح، آموخت، است، برای، من

-۲-

این تا* ثمرات سرعت زایل میگردد . آنچه که تا حال در جوکات سیاست
مضاحمه ملی بدست آمد ، است ، مطمئناً در شرایط موجود یک شورای شوروی
امکانپذیر نبود . بشما اطمینان میدهم که در حال حاضر اتحاد شوروی اصول
و قواعد شناخته شده ، بین المللی را در روابط خود با دولت افغانستان رعایت
نموده و دولت افغانستان نیز بر ضرورت این امر معواره تا* کید میکند . بهر صورت ،
هرگونه راه حلی باید منصفانه حاکمیت ملی و تبارز مستقل و آزادانه مردم
افغانستان باشد .

شما هنگام تبصره بر پیشنهادات ما میگویید که این پیشنهادات حکومت
مارا بر مبنای ایزدسیون امتیاز میدهد و علاوه کرده اند که چون بر اساس پیشنهاد ،
حکومت مو*قت با میستی از نیرو های مخالف تشکیل گردد ، این حال نضای -
سیاسی را محتملاً حاد خواهد ساخت* .

نخست باید توضیح کنم که بجز در حصول توافق در کنفرانس سراسری صلح بقی
مسائل اساسی منحل نموده و تشکیل و ترکیب شورای رهبری ، در یگزینیتوان از مو*قف
امتیازی این مآل صرف صحبت کرد . زیرا شورای رهبری در واقع اداره امور حکومت
را بصورت کل بدست خواهد داشت . از جانب دیگر ما حاضریم روی تشکیل حکومت
مو*قت به ترکیب ائتلاف همه نیرو های نایدخلویا به هر ترکیب و تشکیل دیگری که
بگفته شما* نتیجه مقابله طرف های بدخل در پناهی* باشد ، بماند اکثره
بنشینیم . بنابراین حراز آغاز مرحله انتقالی الی تدویر انتخابات عمومی و تشکیل
حکومت جدید ، تمام نیرو های نایدخل در موقف تسامد و رقابت مساوی و عادلانه
قرار خواهند داشت . ولی دوام حکومت ما الی تشکیل حکومت مو*قت ضرورتی است
که عواقب خطرناک بوجود آمدن یک خلای سیاسی و نظامی بر آن صحنه میگذارد .
اظهار میداریم که پیشنهاد* در یک نقطه بر اصل حاکمیت ملی استوار
نست* . من معتقدم که روح اساسی طرح ما را تحکیم و تقویت هر چه بیشتر

-۴-

حاکمیت ملی و وحدت ملی تشکیل می‌دهد. همه اصول متذکره در طرح معطوفه تحققی همین اهداف عمده است که بخودی خود متضمن صلح و آرامش سراسری میباشد.

تا جائیکه سال‌ها به موقف حقوقی بیطرفی در ایمن افغانستان و غیرتظامی ساختن آن اشتهاد میگردید، باید توضیح گردد که این دو موضوع لزوماً از هم دیگر مجزایند و تاکنون فقط حیثیت یک طرح را دارند. آنچنانکه همان‌بیزد رستی منع گردید و باید فقط و فقط نمایندگان منتخب مردم افغانستان حق دارند، طرح‌های مذکور را در روشنی منافع و مصالح‌علیای حال و آیند، مردم چو کشور مورد بررسی قرار داد و در مورد تصمیم اتخاذ نمایند. به همین علت در پیشنهاد مذکوره شده که این موقف در قانون اساسی جدید تسجیل خواهد شد که این کار صرف بوسیله نمایندگان منتخب مردم امکان پذیر است.

در مورد اینکه چرا چنین طرحی بپایان کشیده شده است، شمایحیت یک مورخ وریزید و دلایل آنرا در راستای تاریخ کشور بوضاحت شاهد خواهید کرد. افغانستان به برکت موقعیت نهایت حساس و پیرایش شدت‌تثبیک خود، همواره در معرض دسایس، توطئه‌ها و تجاوزات بیگانگان قرار داشته است. هر کدام از قدرتهای بزرگ، منطوقی وجهانی کوشید و اندام نحوی از انحاء نفوذ و سلطه، خویش را بر کشور ما پهن نمود و از آن بخواطر منافع سیاسی، نظامی و استراتژیکی خود استفاده نمایند. بامن هم عقیده خواهید بود که وضع موجود کشور را نیز نمیتوان جدا ازین امر مورد مطالعه قرار داد. اگر احساس قوی وطندوستی و روحیه آزادی د دوستی و سلحشوری افغانها نمی‌بود، شاید افغانستان قربانیان بیحیت یک هویت و شخصیت مستقل حقوقی بین الملل از نقشه سیاسی جهان محسوبگردید. استقلال افغانستان به بهای خون تمداد بیشمار از فرزندان صدیق این وطن حفظ گردید و این میراث بزرگ‌مالیترین نقطه عطف وحدت ملی بود و باقی خواهد ماند.

-۵-

توصیه میکنم طرح‌ها را در روشنی نحوه های تاریخی سوبس، تولید و اضریش مطالعه نماید. هدف ما کوتاه ساختن ابدی دست بیگانگان از مسایل داخلی افغانستان و برای انداختن یک رقابت سالم میان قدرتهای خارجی بخاطر - انکشاف اقتصادی - اجتماعی کشور ما میباشد. چنانکه اطلاع دارید موقف حقوقی بیطرفی را ایمنی صرف زمانی مدار اعتبار بود. میتواند که مورد شناخت کشورهای نپذیرد. قرار گیرد و این امر صراحتاً به معنی احترام و واحد ابروخدش تا پذیرد حاکمیت ملی، تمامیت ارضی و استقلال کشور ما از طرف تمام ماضی کنندگان مستند نهایی کنفرانس بین المللی، بشمول قدرتهای بزرگ و همسایگان افغانستان میباشد. اصل احترام و تضمین موقف حقوقی بیطرفی را ایمنی افغانستان بخود می خود هرگونه مداخله و تجاوز علیه کشور ما را منتهی میسازد.

از طرف دیگر طرح غیر نظامی ساختن افغانستان به مفهوم خلع سلاح کامل کشور نیست. هدف اینست تا بخاطر تأمین رشد و استحکام دموکراسی در کشور تمام وسایل و امکانات غصب قدرت از طریق نظامی از میان برداشته شود. در همین حال سیستم اداره تأمین امنیت و قانونیت یک نیروی دفاعی معقول جهت تحفظ سرحدات برای آینده کشور پیشبینی شده میتواند.

در پایان این بحث بخاطر معلومات شما علاوه میکنم که طرح های بیطرفی را ایمنی افغانستان و غیر نظامی شدن آن در یک تعداد بیانیه های رسمی اینجانب در سال ۱۳۶۷ ارائه شده و پیشنهادات و فقره بی دولت ج، اکتیو و رسمی مسیح بیطرفی را ایمنی و غیر نظامی شدن کشور را در براد آورد، در ختم دومین اجلاس شورای ملی ج. ا. در قوس سال ۱۳۶۷ ارائه گردیده و متعاقباً در پیشنهادات و طرحهای بعدی پیرامون حل و فصل سیاسی قضایای افغانستان بالای آن - تا که بعمل آمد، است.

-۶-

بهر صورت اینها مساوی اند که صرف نمایندگان منتخب مردم در مورد آن فیصله بعمل خواهند آورد .

در رابطه به یک " فوه " بیصرف بین المللی " ما عهده " نخواستیم ایم در مورد چگونگی نقش ، ترکیب و وظایف کمیسیون بین المللی نظارت و سازمان ملل متحد بطور مشخص صحبت کنیم . زیرا این امر نیز با بیست و دو چوکات مذاکرات افغانها مطرح و مورد توافق قرار گیرد . بدیهست کشورهای دیگر در ترکیب کمیسیون شامل میگردند ، نیز نظراتی در زمینه خواهند داشت . در مجموع با نظر شما در مورد سهم فعال و مؤثر سازمان ملل متحد و جامعه " بین المللی از گذشته تا هم کامل دانسته ایم .

هموطنان محترم ،

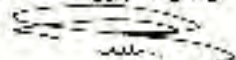
نامه شما گویای احساس عمیق مسوولیت و اعتنا نسبت به کشور پروردستان است . از لایحی نظریات شما صراحت و صمیمیت نیت و اراده شما آشکار بود و بدین بختی بختی پراهمتی از تبادل نظر میان افغانها را تشکیل میدهد . آرزو مندیم حمله " مکتوبات ، بخاطر آینه " وطن عزیز مردم رنجیده آن ادامه یابد .

شکی ندارم که در آئینه نه چندان دور بوسیله محقول و واقعیتها به یک حل عادلانه سیاسی دست خواهیم یافت .

برای شما ، خانواد " محترم و دوستان افغانان تان صحت و خوشوقتی را از بارگاه خداوندلا بیوال تمنای میکنم .

تجیبه الله

رئیس جمه‌ور افغانستان

کابل ، ۲۰ سرطان ۱۳۶۹

